245

BİR BAŞÖRTÜSÜ GÜNLÜĞÜ ■ ZEKİYE OĞUZHAN

Bir Başörtüsü Günlüğü

Zekiye Oğuzhan

İZ YAYINCILIK

© İz Yayıncılık-Zekiye Oğuzhan.
Bu baskının yayın hakları **İz Yayıncılık Ltd. Şti**'ye aittir. Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında kısmen veya tamamen izinsiz çoğaltılamaz.

İZ YAYINCILIK: 245
Çağdaş sorunlar dizisi: 15
İstanbul, 1998

ISBN 975-355-330-7

dizgi, içdüzen:
İz Yayıncılık
kapak:
Hamdi Akyol
baskı, kapak baskısı, cilt:
Erkam Matbaacılık. 506 71 25

ZEKİYE OĞUZHAN

BİR BAŞÖRTÜSÜ GÜNLÜĞÜ

ODTÜ ANILARI

merkez efendi mh. çayhane sk.
albayrak iş merkezi no: 1/11 topkapı-istanbul
tel: 613 14 80 (12 hat)
fax: 613 14 92-93

Annem Fatma Oğuzhan ile
kızlarım Fatmanazlı ve Nurbanu'ya...

Sunuş

Genelde tesettür, özelde başörtüsü ve daha özelde de üniversitelerde başörtüsü konusunda şimdiye kadar çok şey söylendi ve yazıldı. Ülke gündeminden uzun süre düşmeyen bir konu. Yıllar önce yaşanan olayların neredeyse aynen tekrarlandığını, tarafların ileri sürdüğü görüşlerin çok fazla değişmediğini görmek; ülkemizde, temel insan haklarının ve özgürlüklerin kullanılmasında yıllar geçmesinin mağduriyetleri önlemeden sadece aktörleri değiştirmesine şahit olmak, insanı garip bir karamsarlığa itiyor. Başörtüsü vesilesiyle ortaya çıkan olayların ve gündeme gelen tartışma konularının, sadece bir kıyafet meselesiyle sınırlı olmadığı konusu üzerinde, konunun taraftarları arasında neredeyse tam bir ittifak sözkonusudur. Kılık kıyafetle başlayan tartışmalar, temel hak ve özgürlükler, demokrasi, çağdaşlık, laiklik, ilericilik, gericilik, din ve vicdan özgürlüğü gibi temaları da içine alarak içinden çıkılması çok kolay olmayan büyük bir münazaraya dönüşmektedir.

Bu konuyu ele almayı planladığımda, ODTÜ'deki yedi yıllık tanıklığıma yaslanarak konuşmanın önemli olabileceğini düşündüm.

Kitabın yayınlanmadan önceki müsveddelerini gözden geçiren ve burada anlatılan olayların çoğuna tanık olmuş bir aile dostumuz yazdığı mektupta kitapla ilgili şu eleştiriyi yöneltmişti:

> Bir çok anı kitabında, özellikle de siyasal liderlerin anılarında, kahramanın bütün olayları önceden gördüğü, planladığı ve yönlendirdiği ima edilir. BOu kitapta buna benzer bir hava sezinledim. Sanki olaylarla birlikte sürüklenen, çoğu kez ne yapacağına karar vermekte zorlanan, yarı-bilinçli, yarı-bilinçsiz hareket etmek durumunda kalan, değişik kişilerin telkinlerine ister istemez açık, kendisini yalnız, bazen de çaresiz hisseden bir Zekiye'den çok; ne yapacağına önceden karar vermiş, bilinçli olarak olayları sürükleyen, kendinden emin, hatta birileri tarafından bu konuda yetiştirilip oraya gönderilmiş bir Zekiye havası egemen. Oysa gerçek ne biri, ne ötekisi, ikisinin arasında bir yerde olmalı. Kuşkusuz Zekiye, ODTÜ'deki başörtüsü mücadelesi sürecinin o dönemdeki baş oyuncusudur; ancak bu başoyunculuk iradi olarak, bilinçle oynanan bir rol değil, çoğu kez olayların sürüklemesiyle zorunlu olarak oynanan bir başoyunculuktur....."

Bu eleştirinin tamamen haklı olduğunu kabul etmeliyim. Fakat elinizdeki kitap, sadece yaşanmış olayların bir araya getirildiği bir anı kitabı değil, aynı zamanda, o anılar üstüne yapılmış bir yorumdur da. Çoğunluğu ikili ilişkilere dayanan yüzlerce anı ve olay, içinde yaşadığımız toplumdaki farklı insan tiplerinin somut birer fotoğrafını sunmaktadır.

Insanlar, kendi yaşadıkları olayları bile bir araya getirerek yorumlarken, onları sürekli yeniden üretmekte ve dönüştürmektedirler. Yani, hepimiz bir yandan yeni kavram ve yaklaşımların ışığında olayları kavramaya çalışırken, öbür yandan da, edindiğimiz bu yeni bilgisel donanım ve kavrayış farklılığının bir sonucu olarak, dünyayı sürekli yeniden kurmaktayız.

Diğer bir çok bilgi gibi anılar da, geçmişe yönelik birer yeniden inşadırlar; yaşanmış gerçeklik bugünün bakış açısıyla yeniden biçimlendirilmektedir. Dolayısıyla, böyle bir kitabın, hergün tutulan günlüklere dayanmasına rağmen, seçmeci olması normal karşılanmalıdır. Bu nedenle de, kitabın yazılmasındaki esas amacın, sadece dikkatleri

yaşanmış olaylara çekmek değil, yaşanmış olayları da vesile kılarak, bazı tartışma konularını yeniden gündeme getirmek olduğu göz önünde tutulduğunda, zaman zaman girilen uzun tartışmaların okuyucunun sabrını zorlamayacağı ümidini taşımaktayım.

Diğer taraftan, her toplumsal olayı, o toplumda yaşayan herkes, doğal olarak, kendi bulunduğu yerden bakarak değerlendirecektir; çok ortak gibi gözükse de ortak bilgi ve deneyimler bile bireysel dolayımlarla oluştukları için kişilere yahut gruplara özgü farklı boyutlar taşımaktadırlar.

Bu çerçevede, bizzat tesettürün veya tesettür çerçevesinde gelişen olayların, Türkiye'de yaşayan değişik kesimler tarafından, farklı biçimlerde algılanması da gayet normal görülmelidir. Ancak, bu farklı kesimler içerisinde sadece belirli bir kesimin, kitle iletişim araçlarını da tekeline alarak, farklı düşünce ve eğilimlere yaşama hakkı bile tanımadan, kendisi gibi düşünmeyen insanları aşağılar bir yöntemle, despotik bir egemenlik alanı oluşturmasının normal kabul edilmesi mümkün değildir.

Değişik zaman ve konumlarda hepimizin karşılaştığı ve belki de adını bir türlü koyamadığımız bu anormalliğin içyüzünü sergilemek bir vatandaşlık görevi aynı zamanda. Üstelik bu anormal durumun baş sorumlularının ömürlerinin özgürlük, demokrasi, insan hakları, insana saygı gibi sloganları pazarlamakla geçmesine rağmen, özel ilişkilerinde oldukça fanatik, hoşgörüsüz, baskıcı ve totaliter bir zihin yapısına sahip olduklarını sergileyen davranışlarda bulunmaları, bu görevi daha da önemli hale getirmektedir. Çünkü, toplumsal sürecin fiili işleyişi ile o süreci yönlendirenlerin kullandıkları söylem arasında ortaya çıkan paradoksal zıtlık, tam bir zihin bulanıklığı yaratmakta, kimin gerçekte neyi savunduğunu anlamayı neredeyse imkansız hale getirmektedir.

Bir anı kitabı olmasına rağmen aslında bu kitap, her şeyin yerli yerine yerleştirilmesi kisvesi altında her şeyin birbirine karıştırıldığı bir ortamda, bütün hayatı boyunca yavuz hırsızlıkla geçinenleri ele vermenin o kadar kolay bir iş olmadığını bilmekle birlikte, bunu kısmen

de olsa gerçekleştirmeyi amaçlayan mütevazı bir teşebbüs olarak düşünülmüştür. Ne derece başarılı olduğuna da, tabii ki okuyucuları karar verecektir.

1992 yılında yazımı tamamlanan bu kitabı, aradan geçen 6 yıl içinde, kimisi yayıncı, kimisi eleştirmen ve kimisi de okuyucu kimliğiyle bir çok kişi okudu ve önerilerde bulundu; hepsine sonsuz teşekkür borçluyum. Metne nihai şeklin verilmesinde bu öneriler çok faydalı olmuştur. Ancak yazıldığı günlerdeki duyguları da iletmeleri bakımından kimi metinlerdeki ben-merkezci ve taşkın söylem ile dildeki bazı aksamalara çok fazla müdahale edilmemiştir. Burada özellikle bir noktanın belirtilmesinde yarar var. Kitapta anlatılan olaylarda adı zikredilen kişilerle ilgili herhangi bir yanlış bilgi verilmemesi konusunda azami dikkat gösterilmiştir. Ancak buna rağmen böyle bir durumun olduğunun yazara iletilmesi durumunda gerekli düzeltmenin yapılması bir görev olarak yerine getirilecektir. Çünkü buradaki amaç, şahıslardan ziyade, görüş, tavır, durum ve süreçlere dikkat çekmektir. Şahısların isimlerinin zikredilmesi ise kitabın bir anı-yorum eser olmasının zorunlu bir sonucudur.

Zekiye Oğuzhan,
Mart 1998

1
Savunma

Ben Zekiye Oğuzhan, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ne bağlı İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü öğrencisiyim. Bu yıl, okulumdaki ikinci yılım, bundan önceki yıl hazırlık sınıfını okumuştum.

Hakkımda öğretmenlerimin birinin başvurusu üzerine açılan soruşturmaya temel olan iddiaların, burada, ya yanlış yorumlanmış olduklarını, yada tamamen yanlış olduklarını belirtmeliyim.

İlk olarak iddianamede yeralan grup (section) değiştirme isteğimin, daha çok ihtiyacımın, nasıl gerçekleştiğini anlatmak istiyorum.

İnkılap Tarihi derslerimizin, yine aynı gün ve saatlerde yeralan ekonomi derslerimizle çakışması üzerine tüm grubumla bu değişikliği talep etmek zorunda kaldık. Bunun için durumumuzla uyuşan Tarih section'ının okutmanı Mustafa Albayrak'a başvurduk. Bu arada Mustafa Albayrak bana, 'kurallara uygun olarak türban taktığım sürece derslerime girmende bir sakınca yok' dedi. Ben de kabul ettim. Fakat daha sonraki derslerde türbanın şekli konusunda bir anlaşmazlık doğdu. Bu anlaşmazlığın hukuki bir temeli, en azından açıkça belirtilmiş bir gerekçesi yoktur. Fakat YÖK yönetmeliğinde yeralan ve yanlış hatırlamıyorsam aynen 'modern biçimde bağlanmış türban' olarak geçen ilgili maddenin bu kısmı, esnek ve yoruma açık bir ifa-

de olarak gözüküyor. Halbuki böyle olmaması gerektiği ve yönetmeliği hazırlayanların bunu amaçlamamış olmaları gereği, Türkiye'deki toplumsal-kültürel yapıya paralel olarak, türbanın bir inanma biçimi ile olan ilişkisi gözönüne alındığında kendiliğinden ortaya çıkar. Çünkü bu, Türkiye'nin günlük yaşamına dahi damgasını vurmuş ve bu halkın inançlarını oluşturan, Türkiye gerçeğinin bir parçasıdır. Evet bütün bunlar gözönüne alındığında türbanın şekli ve en fazla nasıl olabileceği konusunda herkesin bir fikri olabilecektir. Türbanın, Tarih okutmanımızın şikayet konusu olan bir biçimi ile inançlarımın öngördüğü biçimi arasındaki çelişkiyi, herhalde, kişisel anlayış ve yaklaşımların ötesindeki bir değerle çözmek gerekir. Bu da, Türkiye'nin hukuk devleti yolundaki tercihinin bir gereği olarak karşımıza çıkar ve bir yükümlülük olur. Bu nedenle YÖK'ün ilgili kararını, Türkiye'deki yaygın kültürü ve Türkiye'de bir gerçek olan örtünme olgusu gözönünde tutularak anlamak gerekir, inancındayım. Çünkü bütün hukuk kuralları doğdukları bölgenin kültür coğrafyasının izlerini taşır. Eğer bu ölçüyü kullanmazsak benim türbanımı herhangi bir moda akımından ayırmak mümkün olacak mıdır? Ki bir moda akımı eşarbı istediği yönde, çok değişik biçimlerde kullanabilir. Hatta eşarp batılı bir modacının elinde tamamen Türkiye geleneğindeki biçimiyle modalaşmıştı. Ve tabi moda akımları eşarbı sadece bir fular olarak kullanmayı tavsiye edebilirler. Kişiler bu akımlara uyup uymamakta serbesttirler, şüphesiz.

Fakat ben türbanımı herhangi bir moda akımının gereği olarak kullanmıyorum. Ayrıca inançlarımı oluşturan İslam ilkeleri nedeniyle yerine getirmeye çalıştığım bir yükümlülüğümdür, türbanım. Bu nedenle YÖK kurallarında esnek ve yoruma açık yada öyle algılanan bir ifadenin beni bir öğretmenimin şikayetine konu kılmasını kabullenemiyorum. Türbanı takma nedenim inançlarımdır ve elbette ki tarzını da onlar belirleyecektir. YÖK kurallarının bu açık gerçeği hesaba katmamış olmaları düşünülemez.

İkinci olarak, yine iddianamede yeralan ve benim Tarih okutmanımızın uyarılarını dikkate almadığım şeklindeki kısma değinmek istiyorum. Bu tür bazı uyarıların, okutmanımızın türban anlayışı para-

lelinde gerçekleştiğini ifade etmeliyim. Fakat her seferinde, türbanımı okutmanımızın istediği şekle sokma konusunda ya olmayan yada cılız-geçmişte yaşamış bazı kimselerin türban stilleri, mesela Mevhibe İnönü'nünki gibi-delillerle karşılaştım. Birinci kısımda da açıklamaya çalıştığım gibi türban takmamın nedeni şu veya bu moda akımı değil, kişiler de değil, sadece inancımdır. Uyarılara uymadığım şeklindeki kısmın da savunmamın özellikle ilk kısmı gözönünde tutulursa çözüme kavuşacağı beklentisini taşıyorum. Çünkü yanlış olmayan bir davranışın düzeltilmesi istenemez.

Bu arada uyarılar gereğince hareket etmeyerek derslere girmeminki girmediğim taktirde devamsızlık nedeniyle sınıfta kalmış olacaktım-bazı sorunlara sebebiyet verdiğim ve sınıfta karışıklıklara neden olduğumu ve bana benzer düşünen bazı öğrencilerin benimle birlikte bir grup oluşturduklarını iddianamedekinden farklı olarak sınırlı bir çerçevede kabul ediyorum. Ancak bu iddiaların bir tasvir değil, bir yorum olduğunu ve yanlış bir gözleme dayandığını belirtmek istiyorum.

Özellikle ben Tarih okutmanımızın yaklaşımı nedeniyle sadece onun dersinde bu şekilde gündeme geldim. Buna kişisel olarak bir katkıda bulunduğumu zannetmiyorum. Ayrıca hiçbir öğrencinin de yıllarca birlikte olacağı yüz elliye yakın arkadaşı önünde sadece inançlarının bir yansımasına dayanılarak sınıftan çıkarılmayı isteyebileceğini, ders esnasında sürekli bir biçimde yapılan imalarla ve hatta çoğu kez açıkça ağır sözler işitmeyi isteyebileceğini, küçük düşürülmeyi kabullenebileceğini sanmıyorum.

Ben Adana'da yaşayan ailemden ayrı kalmanın getireceği bütün zorlukları göze alarak buraya 'öğrenim' amacıyla geldim. Ve kalmayı da istiyorum. Sınıfta meydana gelen bazı tartışmalar ise gerçektir. Ama bunların nedeni ben değilim. Okutmanımızın sınıfta genelde İslam inançlarına özellikle de benim türbanıma karşı olan yaklaşımı bugüne kadar bir uyarı düzeyinde kalmadı. Okutmanımızın davranış ve sözleri çoğu kez nezaket ve makullük sınırlarının ötesine, ağır sözler ve normal olmayan davranışlara uzanıyor. Bunların sebep olduğu ve aslında benimle ilgisi olmayan, farklı düşünen kişilerin katıldığı

tartışmalar oldu. Bunların bazısı okutmanımızın paralelindeki düşüncelerken farklı düşünceler de bu tartışmalar da yeraldı. Fakat ben bunları şu veya bu şekilde, iradem dahilinde etkilemiş değilim. Böyle bir konumum da olmadı.

Bunlara ek olarak 18.12.1985 tarihindeki Tarih dersinden önce, okutmanımızın isteği üzerine onunla görüşmek için odasına gittim. Konuştuk. Okutmanımız bu konuyu bir de başka bir tarih hocası olan Yuluğ Tekin Bey'le birlikte tekrar konuşmamız için beni Yuluğ Tekin Bey'in odasına gönderdi. Kendisi de oraya gelecekti. Ancak ne okutmanımız, ne de Yuluğ Tekin Bey geldiler. Biraz bekledikten sonra sekretere durumu anlattım. O da, Yuluğ Bey'in gelmeyeceğini söyledi. Bunun üzerine Tarih dersine yetişmek için dersin verildiği E Blok'a gittim. Vardığımda Tarih dersinin ilk saatinin bitmek üzere olduğunu görerek dersi bölmemeyi, ama sadece dersi bölmemeyi düşünerek dışarıda teneffüsü bekledim. Eğer iddianamede geç kalışımla ilgili bir kusur sözkonusu edilmekteyse, bu kusur da bana ait değildir. Bana ait olmayan bir yanlışı kabul etmemin beklenemeyeceğini en tabii haklarımdan biri olarak görüyorum.

Ayrıca, Mustafa Albayrak Bey'in 'herhangi bir olaya sebebiyet vermemek için öğrencimin dersten çıkması konusunda hiç bir zorlayıcı önlem alınmamıştır' şeklindeki ifadesini yine Mustafa Albayrak'a ait ve sınıfta yüksek sesle söylenmiş olan 'sınıftan çıkmadığın takdirde güvenlik güçlerini çağıracağım' ifadesiyle bağdaştırmak ne derece mümkündür?

Durumumun Atatürk ilke ve inkılaplarına ters düşmediğini, Tarih okutmanımızın ve onun anlayışına sahip kişilerin engellemediği taktirde, uygun bile düştüğünü sanıyorum.

Türbanımla hiçbir tatsız olaya sebep olmayı aklımdan bile geçirmedim. Ve böyle bir soruşturma da benim eserim değildir. Arzederim. 24.1.1986."

Belki bir işe yarar düşüncesiyle ve büyük bir titizlikle hazırlanan onlarca savunmadan birisi olan bu savunma metnini şimdi tekrar okuyunca, bir zamanlar toplumsal yapı, kurum ve onları ayakta tutan

insanları tanımada ne kadar acemi ve saf olduğumu düşünüyorum. Belki de bu savunmaların hiç birisi okunmamış, usul yerini bulsun diye dosyaların arasına konmak için alınmıştı. Niye mi böyle düşünüyorum? Bunu anlatmak için sizleri, tarihin bir kesitinde, küçücük bir mekanda yaşanan olaylara geri götürerek, hepsi yaşanmış olan insan manzaralarıyla baş başa bırakmak istiyorum. Umarım bu kısa süreye sığdırılmış olaylar, sizlere de en az bana olduğu kadar, içinde yeraldığınız sosyal, siyasal ve kültürel iklimi tanımak için anlamlı ipuçları verecektir.

2

Ankara'ya ilk gelişimde henüz ortaokula gidiyordum. Annem, kardeşim ve ben, işi nedeniyle Ankara'da oturan ağabeyimin oğullarının sünnetine gelmiştik. O, uzun tren yolculuğundan sonra Gar'dan da bir taksiye binip adresi şoförün eline tutuşturmuş, bizi oraya götürmesini istemiştik. Sonra sünnetin yapılacağı gün Selim Sırrı Tarcan Kapalı Spor Salonu'a gittiğimizi ve babamdan aldığımız 10 günlük iznin bitiminde yine bir gece vakti Gar'a giderek Ankara'dan ayrıldığımızı hatırlıyorum.

İlk tanışıklığım bu kadardı Başkent'le. O güne kadar gördüğüm en büyük şehir Adana'ydı. Başkentle ilgili kartların çoğunda yeralan Gençlik Parkı'nı, Ankara Kalesi'ni, Orta I İngilizce kitabında yeralan "What is Gima?" "Gima is a supermarket", "Where is it?", "It is in Kızılay" denilen yerleri görecektim. O zaman bu çocuksu hayal ve duygularla gelmiştim Ankara'ya.

Ankara'ya ikinci gelişimde yine oldukça sevinçli ve heyecanlıydım. Yıl, 1984, Eylül'ün ilk günleriydi. Beş yıl aradan sonra yine annemle, fakat bu kez ilkinden çok farklı nedenler ve duygularla gelmiştik aynı şehre. Bilinmeyene yolculuk ediyormuşum gibi bir his vardı içimde; coşkuyla karışık garip bir korku. Hem de bu satırları okuyacak bir sosyal psikologa, benim örtünme nedenimi keşfettiğini sandıracak kadar belirgin!

Yeterince ve ciddiyetle hazırlanamamıştım ÖYS sınavına. Hatta sınava katılma kararım sınavdan bir kaç gün önce verilmişti. Orta ve lise öğrenimim süresince düzenli ve başarılı bir öğrenci sayılırdım. Bunun bir sonucu olarak, iyi hazırlanamamış olmama rağmen iyi sayılabilecek bir sonuç almış, ODTÜ, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nü kazanmıştım. Doğrusu, ODTÜ hakkında çok fazla bir bilgim yoktu, mühendis bir tanıdığın tavsiyesi üzerine sınav akşamı tercihlerime eklemiştim. Kazandıktan sonra da, üniversitelerde okuyanlar da dahil tüm tanıdıklardan tebrikler alıp, ODTÜ ile ilgili övücü sözler duyunca, iyi bir yer kazandığım kanaatine varmıştım.

Yıllar geçtikçe, kazandığım bölümden gerçekten memnun olmama rağmen, okuduğum bölüm özelinde başta üniversite kurumu olmak üzere bir çok şeyin toplumun değişik kesimlerinde, gerçekte olduğundan çok farklı bir şekilde algılandığını farkedecektim.

Terminale inince bir an ne yapacağımıza karar veremedik. ODTÜ neredeydi, oraya nasıl gidecektik. En güvenli yol bir taksiye binmekti, öyle yaptık. Ankara dışına doğru gittiğimizi farkedince biran yanlış bir yere götürülme korkusuyla telaşlandım. Büyük şehirlere ilk gidenleri, kısa mesafeler için bile taksicilerin daha çok para almak için dolaştırıp dolaştırıp aynı yere getirdiklerine dair rivayetler duymuştum. Ve tanımsız korkular.....

Benim tasavvurumda ODTÜ, Ankara'nın içinde beş veya altı katlı büyük bir binaydı. Daha önce gördüğüm tek üniversite binası, liseyi bitirdiğim ilçedeki Çukurova Üniversitesi'ne bağlı iki yıllık bir yüksekokuldu. Eski bir ortaokul binasından uyarlanan iki katlı küçük bir binaydı. ODTÜ ise kocaman bahçeli, geniş merdivenli, çok katlı bir bina olmalıydı. Tabii ki içinde de olgun hocaları ile genç ve muhtemelen biraz da havalı öğrencileriyle.

Kampus hayatı hakkında da hiç bir fikrim yoktu. Bende böyle bir üniversite imajının oluşmasında, taşrada yetişmiş olmak kadar aile ve yakın akrabalarım içinde üniversite tahsili görenlerin bulunmayışının da rolü vardı kuşkusuz.

Tedirgin bir sesle "ODTÜ'ye gidiyoruz değil mi?" deyiverdim. Şoför ne dediğimi anlamamış ve tekrar sormamı bekliyormuş gibi ayna-

dan bana baktı. Sorumu tekrarlamama gerek kalmamıştı. Çünkü az sonra ulaştığımız kapıda kocaman yazılarla yazılmış ODTÜ tabelasıyla karşılaşmıştım.

Girişte taksimiz görevliler tarafından durduruldu ve nereye gittiğimizi sordular. Kayıt için geldiğimizi söyleyince girmemize izin verdiler. Bu arada ben merakla etrafa bakıyordum. Bazı öğrenciler de kimliklerini göstererek giriyorlardı. Yani her isteyen giremiyordu. "Demek ki bayağı önemli bir okul" diye geçti içimden.

Taksi ilerledikçe üniversitenin çekiciliği artıyordu. Epeyce yol aldık. Katettiğimiz bulvarın kenarlarında yaban kestanesi ve çam ağaçları yükseliyordu. Yerler sonbahar yapraklarıyla örtülmüş iri iri kestanelerle doluydu. Ortada da özel yapılmış alanlarda özenle yetiştirildiği belli olan çok güzel yaz ve sonbahar çiçekleri. Oldukça beğenmiştim. ODTÜ'yü her hatırladığımda, acılarımın yanısıra hep o güzel çevre düzeni ve doğal güzellikleri gelir aklıma.

Hazırlık okuyacağıma göre kayıtların da hazırlık binasında yapılacağını düşünmüştüm, bu konuda taksi şoförünün de bir fikri yoktu. Nihayet, sora sora binayı bulduk ve taksiden indik. Meğer kayıtlar, hazırlık binasında değil, Üçlü Amfi denen yerde yapılıyormuş, yanlış gelmiştik. Zaten yolculuktan dolayı yorgunduk, kayıt yerine vardığımızda epeyce yol yürümüşüz gibi geldi bize. Ama varır varmaz yorgunluğumuzu unutup birden hayrete düşmüştük. O ne uzun kuyruktu öyle! Binanın girişi zeminden yüksekteydi. İki ayrı giriş kapısından kıvrım kıvrım uzanan iki kuyruk merdivenlerin aşağısındaki yola kadar uzanmıştı. Anneme oturacak bir yer bulup, çantaları ona emanet ettikten sonra kayıt kuyruğuna girdim. Anneciğim yarım saatte bir gelip ne olduğunu soruyor, sonra tekrar ağaçların gölgesindeki yerine dönüyordu. İlk geldiğinde ben henüz kuyruğu yarılamamıştım bile. Ancak iki saati aşkın bir süre sonra kayıt işlemlerimi tamamlayabildim. Sonradan anlayacağım üzere bana çok uzunmuş gibi gelen bu süre, aslında kayıt işlemlerinden yemek kuyruğuna, durakta otobüs kuyruğundan, kantindeki alış-veriş kuyruğuna, kuyruklarla içiçe bir okul hayatı için hiç o kadar da uzun sayılmazmış meğer.

Birilerinden Ankara dışından gelen öğrencilerin kalabileceği yurtlar için kayıtların yapılmakta olduğunu duyduk. Kayıt için başvurular İkinci Yurt'ta yapılıyormuş. Kafeteryanın önünden giden yol takip edilecek, futbol sahasına gelinecek, sonra kapalı spor salonu ve revir geçilip İkinci Yurt'a ulaşılacaktı. Bulduk, fakat orada da kuyruk. Benim için artık kuyruklu hayat başlamıştı. Bundan sonra, kayıttan yemeğe, otobüsten revire her yerde kuyruk bekleyecektim hep ve zamanla bunları yadırgamaz duruma gelecektim. Hatta bu kuyruklu hayat aramızda mizah konusu bile olacaktı. Nitekim Trabzon'lu bir arkadaşım Ramazan'larda uzayıp giden ve aheste aheste ilerleyen iftar yemeği kuyruklarında, tipik laz esprileriyle renklendirdiği üslubuyla, nasıl kuyruk alışkanlığı edindiğini, öyle ki evde mutfakta beş dakika kuyruk beklemezse yemeğin tadını bile alamaz duruma geldiğini anlata anlata bitiremezdi.

Yurt işlemleri de bitince kendimizi çimlerin üzerine atmıştık. Yurtlar yaban kestanesi ve söğüt ağaçları arasına gömülmüş gibiydi. Yurt önlerinde ve düzlüklerde çok bakımlı olmayan basketbol sahaları hemen göze çarpıyordu. Yerlerse tam tersi, oldukça bakımlı ve temizdi. Asfalt ve kaldırım dışında kalan yerler yemyeşildi. Bu şekliyle yollar tam bir şose görünümündeydiler. Ortalarda harıl harıl dört bir yana sular fışkırtan fıskiyeler ise sanki insanın yorgunluğunu emiyordu.

Yorgunduk, fakat şikayetçi değildik. Etrafı seyre dalmıştık. Yanımızdan geçenlerin bazılarının anlamadığımız bir dille birşeyler konuştuklarını duyuyorduk. Yabancı olduğunu tahmin ettiğimiz bu öğrencilerden bazıları yerel kıyafetlerini giymişlerdi. Aralarında siyahın her tonunda tenleri olanlar vardı, hayatımda ilk kez gazete ve televizyon dışında bir zenci görüyordum. Eminim annem de öyleydi.

Sabah dokuzda geldiğimiz kampustan öğlenden sonra üçte ayrılırken, farklı ırk ve ülkelerden gelen insanların kaynaştığı, sosyal tesis ve doğal güzellikleriyle tam teşekküllü bir uluslararası üniversitede annem kızını okutacak olmaktan, ben de böyle bir kuruma kayıtlı olmaktan mutluyduk. Filmlere konu olabilecek ilginçlikte olay ve anılarla dolu yedi yıllık ODTÜ macerası işte böyle başlamıştı.

3

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin adı kamuoyunda solcu, hatta komünist üniversiteye çıkmıştır. 1980 öncesinde burada başörtülü kız öğrencileri bir yana bırakın, inançlı erkek öğrencilerin sayısı bile parmakla gösterilecek kadar azdı. Amerikan büyükelçisinin arabasının burada yakılmış olmasıyla övünen öğrencilerin çoğunlukta olduğu bir okuldu burası. Şimdilerde hayatı filme alınan Deniz Gezmiş ve arkadaşları buradaki yurtlarda barınmışlardı. Bunları, siyasal tercihine göre bazıları ODTÜ'yü övmek, bazıları da yermek için anlatırdı. İşin ilginç yanı, Amerikan desteğiyle ve tamamen Amerikan usulüne uygun olarak kurulan üniversitede en yaygın siyasal-ideolojik sloganlar Amerikan düşmanlığını içeren sloganlardı.

1980 yılından sonra üniversitelerin sağ sol kutuplaşması törpülenince, ODTÜ'ye de müslüman öğrenciler daha fazla sayıda gelmeye başlamıştı. Hatta daha önceleri kısa sürelerle namaz kılınak için kullanılan ve bir kısmı solcu öğrenciler tarafından tahrip edilen bazı binaların bodrum katlarında mescitler bile açılmıştı. Mescitlerin tenha, başka bir amaç için kullanılmayacak kadar elverişsiz, çoğunlukla da kalorifer borularının geçtiği izbe köşelerde yeralması, inançlı insanların üvey çocuk muamelesi gördüğü Türkiye gerçeğinin tipik bir izdüşümüydü. Burada bu mescit konusuna biraz değinmek uygun olacak-

tır. Zira bu, bazı kesimler tarafından belirli aralıklarla sistematik bir şekilde gündemde tutulan konulardan biridir.

Türkiye'de resmi kurumlarda açılan mescitlerin büyük çoğunluğunun bodrum katlarda yeralması gerçekten üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Üstelik namaz kılanların çoğunun bunu kendilerine verilmiş bir lütuf gibi görmeleri ve daha fazlasını elde etmeyi akıllarından pek geçirmemeleri ise daha da ilginçtir. Çok az insanı ilgilendiren ve sınırlı sayıda kişinin faydalandığı etkinlikler için büyük mekanların tahsisinin hangi ölçütlere göre yapıldığının sorgulanması ve bu çerçevede kamu binalarının kullanımının tartışmaya açılması için belki de zaman biraz erken ama, üniversite ve diğer kamu binalarındaki mescitleri dillerine dolayanların bu konuda özellikle dikkatlerinin çekilmesi gerektiğini düşünüyorum.

Batılılaşma ideolojisinin tüm kitleleri çağdaşlaşma adına sindirdiği Üçüncü Dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de, yıllarca resmi kurumlarda inançlı insan kimliği ancak kapıcı ve müstahdemlere uygun gelen bir kimlik durumundaydı. İslâm, bilgisiz halkın, veya kitlelerin yaşam tarzıydı. Kitleler bu ideolojiye sarılmakta serbesttiler ama onu ancak özel hayatlarına hapsetmeliydiler. Yani kendilerini laik olarak tanımlayan elitler gözünde İslam, bir cahil kitle ideolojisi durumunda olduğu için onu benimseyenlerin toplumun alt kesimlerinde olmaları pek fazla sorun yaratmamaktaydı. Bu nedenle de kamu kurumlarında bu kimliği taşıyanlara tanınan statü genelde odacılıkla sınırlıydı. Bu statüde olduğu sürece inançlı insan kimliği pek rahatsızlık vermiyordu. Rahatsızlık, bu kimliğin odacılar dışında ve hatta inisiyatif kullanabilecek kademelerde bulunanlarda da görülmeye başlanmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu yüzden resmi kurumlarda çalışan hiç bir odacı için irtica yaygarası koparıldığı görülmemiştir. Ama aynı kimliğin sahibinin, etkin bir konuma sahip olması, mesela bir genel müdür, öğretim üyesi veya anayasa mahkemesi üyesi olması durumunda eşinin örtülü olup olmadığından, diz kapaklarının nasırlaşacak kadar devamlı namaz kılıp kılmadığına, hatta evinde TV bulundurup bulundurmadığına varıncaya kadar bir çok "özel durum" gazetelere bile konu olabilmektedir. Bu konu ediliş, sadece haber ni-

teliği taşıyan bir olay olarak kalmamakta, çoğu zaman beraberinde ya bir suçlama, yada aşağılama getirmektedir.

Aşağılanan inançlı insanların köydeki "hacı nine" veya gecekondudaki "hacı dede" olmadıklarını da biliyoruz. Peki neden bir askeri okulda okuyan öğrenci, bir üniversitedeki profesör, meclisteki milletvekili yahut bilmem hangi kurumun daire başkanı inançlı olduğu için kınanıyor da, sözünü ettiğim dede ve nine yahut fabrikadaki işçinin dindarlığı kimseyi rahatsız etmiyor. Bunun cevabı gayet basittir: Cumhuriyet eliti İslam'a ancak toplumda etkinliği olmayan kişi veya kesimlerin ideolojisi olarak tahammül edebilmektedir. Aslında bu tahammül bile onun hoşgörüsünün değil, çaresizliğinin bir sonucudur. Zira yıllarca yazıdan kıyafete, ezandan hukuk sistemine kadar özel ve kamusal alanlarda yapılan düzenlemelerle -ki adına devrim deniyor- çok istenmesine rağmen bu kimlik tamamen yok edilememiş, ancak büyük oranda kamusal hayatın dışına itilmesi sağlanmıştır.

Bu anlayışın bir sonucu olarak kamusal hiç bir binanın planında namaz gibi bir ihtiyacın karşılanmasına uygun bir alan yeralmadığı için kullanılmayan veya atıl bulunan mekanlar zamanla mescide çevrilmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı'nın altında yeralan ve başbakanlık personeliyle ortak olarak kullanılan mescit bile bodrum katta ve kalorifer borularının gölgesindedir. Özellikle Cuma günleri tıklım tıklım dolan bu mescitlerin, bazılarının iddia ettiği gibi laik sistemi tehdit etmek şöyle dursun, kamu binalarının kullanımının gündeme getirilmesine vesile olmaması bile başlı başına ilginç bir konudur. Belki de bu durum, laik devlet olmanın tam da kendisidir, kim bilir!

Üç dört büyük blok ve dört beş barakadan oluşan ODTÜ Yabancı Diller Yüksekokulu, yani İngilizce Hazırlık binasının, mescidi de bahsedilen genel manzarayla çelişmeyecek biçimde maksimum onbeş metrekare bir alanı olan ve kalorifer ayarlarının yapıldığı atıl bir odadan dönüştürmeydi. Bu odanın orta yerinde bir sandalye ve bir de minik bir masa duruyordu. Sabahtan akşama kadar burada oturan, bir eli bileğinden kesik 45 yaşlarındaki görevlinindi bu makam. Mescidi mi, yoksa oraya gelenleri mi beklediği belli değildi, ama namaz kılan öğrencilerin çoğu, oraya gelenleri beklediği kanaatindeydiler.

Yazık! Mazlum bir insana benziyordu, üstelik namaz da kılıyordu. Eğer bu tahmin doğru ise namaz kılan birisine diğer namaz kılanları bekleme ve gerekirse ispiyonlama görevi verilmişti. Kimbilir, belki o da bunu kutsal bir vazife bilerek yapıyordu!

Üçlü Amfi'de de yine bodrum katta, önceleri erkek ve bayanlara ait iki ayrı mescit vardı. Üniversitenin gericiliğe karşı omuz omuza mücadele eden ve hizmetlerini tarihin mutlaka takdir edeceği madalyasız kahramanları tarafından, sözkonusu iki izbe oda bile namaz kılan öğrencilere fazla görülecek, bayanların namaz kıldığı yer komik bahanelerle kapatılarak, diğer odanın erkeklerle dönüşümlü olarak kullanılması istenecekti. Yurtlar bölgesindeyse bu yönde bazı teşebbüsler olduysa da bir mescit açılması başarılamamıştı.

Bir de yılan hikayesine dönen ODTÜ Külliyesi meselesi vardı. Mescit konusu açılmışken külliye hikayesine de biraz değinmekte fayda var. 1974 yılında ODTÜ'de Cami-İslam Kültür ve Araştırma Merkezi Yaptırma ve Yaşatma Derneği adıyla, devrin değişik siyasal partilerinden milletvekilleri ve senatörlerinin öncülüğünde bir dernek kurulmuş, fakat yapılan ilk mescit sol teröre kurban verilmişti. O zamanın devrimcileri, insanların namaz kılmalarına bile tahammül edemiyorlardı. Çünkü onların kitabına göre din bir çeşit afyondu ve insan hayatında, diğer ibadetler gibi namaza da herhangi bir yer yoktu; en sade biçimiyle namaz bile, irticai bir gösteri olarak algılanmalıydı.

1981 yılından sonra yine bu dernek bünyesinde zamanın Rektörü Mehmet Kıcıman'ın onayıyla bir külliye projesi hazırlanmıştı. 1983 yılında ibadete açılan küçük bir mescitten sonra kampus içinde bir İslam Kültür Merkezi kurulması konusunda Dernek ile ODTÜ rektörlüğü arasında bir protokol imzalanmıştı. Buna göre, rektörlük sadece yer gösterecek, Dernek de külliyeyi yapıp bitirdikten sonra üniversiteye devredecekti.

Projeler çizildi, maketler hazırlandı, Türkiye Diyanet Vakfı'ndan, özel bağışlardan temin edilen kaynaklarla inşaata başlamak için önemli sayılabilecek bir fon da sağlanmıştı. Fakat baştan beri mimar-

lık bölümünden gelen muhalefete Rektör Mehmet Gönlübol'un de destek vermesi, projenin sürüncemede kalmasına neden oldu. Nihayet 1988 yılında projenin hayata geçirilmesini önlemek için sarfedilen çabalar meyvesini verdi. Külliye ile irticanın yükselişi arasında kurulan paralellikler, bu konuda basında İslamiyet, siyaset ve ticaret olgularıyla örüntülü ilginç komplo teorileri üretmekte pek mahir, kalemlerinden kan, zehir ve ölüm damlayan bazı yaman köşe yazarlarının öncülüğünde çıkartılan sansasyonel haber ve yorumlar, zamanın irticaya karşı aşırı duyarlılığı zaten malüm cumhurbaşkanını bile geri adım atmak zorunda bıraktı ve daha önce verdiği sözlerden cayarak projenin engellenmesini onayladı. Külliye yerine Kampusun bir ucunda küçük şirin bir cami yapılabildi, hem estetik hem ferah, hem de işlevsel bir cami.

Sözünü ettiğim bu mescitlerin dışında ODTÜ'de inançlı öğrencilere ait, daha doğrusu sadece onların kullandığı hiç bir mekan yoktu. Bu mekanların da ne kadar onlara ait olduğu tartışma götürürdü. Zira, yönetim istediği zaman, herhangi bir gerekçe bile göstermeye gerek duymadan bu mescitleri kapatabiliyordu. Nitekim, bir ara Üçlü Amfi'deki bayanlarla erkeklerin ortak olarak kullandıkları mescit de kapatılmıştı. Öğrencilerin kapatılan mescidin önündeki amfilerin girişinde, açık mekanlarda ve çimler üzerinde namaz kılmaya başlaması, zaman zaman bir gösteriye dönüşünce, yönetim mescidi tekrar geri açmak zorunda kalmıştı. Bu sefer kütüphanenin altında ayrı bir yer yapılmıştı. Yeni mescidin yeri ayarlanırken hangi kriterlerin göz önünde tutulduğu bilinmemekle beraber, özellikle gözden uzak sapa bir yer olmasına dikkat edildiği anlaşılıyordu. Belki de, açıkta ve herkesin gözü önünde olan bir mescidin aynı zamanda serbest bir tebliğ mekanı olacağı göz önüne alınarak insanların tesadüfen oraya uğraması ihtimaline karşı tedbirli olmak gerektiği düşünülmüş ve böyle sapa bir yer seçilmişti.

Bu, mescit kapatılması nedeniyle açık mekanlarda kılınan namazlar, inançlı öğrencilerin ODTÜ'de yaptığı ilk ciddi eylemler olma özelliğini de taşıyorlardı. Aynı zamanda bu namazlar inançlı öğrencilerin filme alınan ilk eylemleriydi de. Çünkü namaz kılanlarla bera-

ber seyretmek amacıyla toplanan kalabalık da her ihtimale karşı jandarma tarafından kameraya alınıyordu.

Üçlü Amfi'deki mescidin kapanmasından sonra gelişen olaylar sırasında, zaman zaman, sadece diğerleriyle değil, namaz kılan öğrencilerin kendi aralarında bile itişip kakışmaların olduğunu duyuyorduk. Bazı öğrenciler mescit gibi hiç bir tartışmaya mahal bırakmayacak kadar açık olan bir asgari müşterekte bile ortak tavır koyamamanın büyük bir zillet olacağını söylerken, diğerleri de mescit meselesinin inançlı öğrencileri deşifre etmek ve bu yolla onları bastırmak için izlenen bilinçli bir politikanın uzantısı olduğunu savunarak, hem protesto eylemlerine, hem de açıkta kılınan toplu namazlara katılmayı reddediyorlardı. Hatta zaman zaman cemaatle kılınan namazlarda yüksek sesle kamet getirmek, ve özellikle de akşam namazlarında gür bir sesle Kur'an-ı Kerim'den ayetler okuma konusu stratejik önem kazandığından dolayı, muhtemel bir olay durumunda sorumluluk almamak için olsa gerek farklı cemaat mensupları ve gruplar değişik zamanlarda gelip kendi cemaatlerini oluşturuyorlardı. Nitekim bazı namazlardan sonra bir kısım öğrencilerin kimliklerinin toplandığına, bazen da kim olduğu bilinmeyen insanların gelip namaz kılanları inceden inceye süzdüğüne şahit olunuyordu. Bu namaz yüzünden tartaklanan, hakkında soruşturma açılan, hatta disiplin cezası alan öğrenciler bile vardı.

4

Hazırlığa başladığım yıllarda, ODTÜ'de hazırlığı bitirip bölümlere devam eden, sayıları üçü aşmayan başörtülü öğrenci vardı. Onlar da derslere ya başı açık giriyorlar, yada sadece bir kaç tane olan müsamahalı hocaların derslerine örtülü olarak devam edebiliyorlardı. Bu yüzden önemli ölçüde ve gündeme girecek derecede bir başörtüsü sorunu sözkonusu değildi.

Hazırlık (Yabancı Diller Okulu) okulundaysa, 1984-85 yılında hazırlığa başlayan yüzlerce öğrenci arasında biri ben olmak üzere başörtülü öğrenci sayısı ikiydi. Diğer arkadaşın hocası yabancı uyrukluydu ve muhtemelen de bu yüzden, başörtüsüne karışmıyordu. Benim hocam da karışmaya taraftar değildi ve ona kalsa bir şey diyeceği de yoktu. Fakat onun ifadesiyle bizim sınıfın bulunduğu katta bir ispiyoncu vardı, "Hangi saatte gelip, hangi saatte gittiğinden müdürün haberi oluyor" diye yakınmıştı. Bunları söylerken gözleri dolu doluydu. Anlaşılan bana yansıtacak kadar sıkıştırılmıştı.

Esasen bu tarihte, 1983 yılından beri yasak olan türban YÖK tarafından 10 Mayıs 1984 tarihinde alınan 84.35.527 sayılı kararla serbest bırakılmıştı. Bu hukuki durumdan faydalanarak başörtüsünü sınıfta türbana çevirmek suretiyle idarenin baskılarından kurtulmak üzere anlaşmıştık.

Kayıt için geldiğimde, ODTÜ yurtlarına başvurduğumu daha önce anlatmıştım. Ancak, okul açıldığında yurt puanım yeterli gelmediğinden henüz yurda yerleşememiştim. Yurda her başvuran öğrencinin doldurduğu başarı ve ailevi durumları içeren formlar memleketlerine gönderiliyor, gerekli tahkikat yapıldıktan sonra herkese yüzden aşağıya doğru bir puan veriliyordu. Yurtlardan ayrılan öğrenci sayısına göre giriş puanı düşürülerek öğrenci alınıyordu.

İlk anda yurda giremeyince bir ev tutarak anne ve babamla Ankara'ya taşınmayı düşünmüştük. Demetevler'de bize uygun bir ev bulduk. Babamla annem hazırlıklarını yapıp biletlerini aldıkları gün ev sahibinin daireyi kiraya vermekten vazgeçtiğini öğrendik. Bunun üzerine, bu vesile ile ilk kez tanıştığımız uzaktan bir akrabamızın evine kısa bir süre için konuk olmaya karar verdik. Bu süre içinde bize ev bulma konusunda da yardımcı olacaklardı. Fakat aradan bir iki gün geçince ev aramaktan caydırıldık. Kaldığımız ev oldukça genişti. Karı koca bankada çalışıyorlardı. Bir de küçük çocukları vardı. Anne ve babamın varlığı onlar için bulunmaz bir fırsattı. Yurdum çıkıncaya kadar orada kalmaya ikna edildik. Çok sevecen insanlardı. Akşam eve geldiklerinde yemeği hazır bulmaları, gündüz kendileri yokken çocuklarıyla ilgilenilmesi de onları çok memnun ediyordu.

Bir akşam eve geldiğimde sevinçle yurtlara giriş puanının, benim puanıma kadar düştüğünü söyleyince Yıldız Abla çok üzülmüştü. Benim yurda gitmememi, annem ve babamla evlerinde kalmamızı istiyordu. Ama kalamazdık. Ben yurda yerleştim, annemle babam da memlekete döndüler.

ODTÜ yurtları her açıdan rahattı. Kampus içerisinde olduklarından ulaşım sorunu yoktu. Havası özellikle büyük şehirlerde kış aylarında hayati bir mesele haline gelen kirlilik açısından Ankara içine kıyasla temizdi, büyük şehrin gürültüsü de yoktu. Haftanın üç günü sıcak su veriliyordu. Kışın kaloriferler muntazam yanıyor, istisnasız her onbeş günde bir de nevresimler değiştiriliyordu.

Odalar dört kişilik olmasına rağmen hem yatmak, hem de ders çalışmak için oldukça uygun bir ortam vardı. İki katlı iki ranza, dört ki-

şiye birer kitap dolabı, birer gardırop ve bavulların konabileceği iki büyük dolap vardı. Flüoresan ile aydınlatılan çalışma masasının ışık düzeni, uyuyanları rahatsız etmeyecek şekilde ayarlanmıştı. Bazen flüoresan lambanın dış çevresi renkli kağıtla kaplanarak tam bir gece lambası görüntüsü verilirdi. Dört kişi aynı anda hem uyuyabilir, hem de çalışabilirdi. Buna rağmen yine yatma saati konusunda anlaşmazlığa düşüldüğü de olurdu. Bunun için yönetimin koyduğu sınır, gece 24.00 idi. Oda içinde anlaşmazlık çıktığı taktirde saat 24.00'de tüm ışıklar söndürülecekti.

Ayrıca her yurdun bir kantini ve yine her yurda ait sigara içilen ve içilmeyen çalışma salonları vardı. Çalışma salonlarının adı ÇS olarak kısaltılmıştı. Argo konuşmaya düşkün olanlar ÇS'yi "inekhane" olarak nitelerlerdi. Özellikle sınav dönemlerinde çalışma salonları tıklım tıklım dolar, zaman zaman önce gelme yada sonra gelmeler yüzünden tartışmalar çıkardı. Bazı öğrenciler bir masayı sahiplenir, kitaplarını ve diğer çalışma malzemelerini masanın üzerine yerleştirir, aylarca o masayı değiştirmezlerdi. Öyle ki, bazen ÇS'de üç beş kişi oturduğu halde hiç boş yer olmadığı olurdu. Bu gibi durumlarda idareye haber verilir, tüm kitap ve malzemeler bir masanın üzerine toplanır, toprak reformu yapar gibi masalar yeniden bölüştürülürdü. Fakat bu durum da çok uzun sürmez, yine kısa bir süre sonra her yer birileri tarafından sahiplenilirdi. Masaların üstünde, çay veya kahve fincanları, yahut kalın saplı cam bardaklar, kutularda küp şekerler de ders malzemelerinin ayrılmaz birer parçasıydı neredeyse.

Genellikle yurtlarda küçük bardaklarla çay içen pek olmazdı. Çünkü her çay demlenişinde herkese en fazla bir bardak çay düşerdi. Bardağınız küçükse, ikinci serviste çayın bitmesi oldukça yüksek bir ihtimaldi. Bu yüzden herkesin kendine ait bir büyük cam bardağı yahut fincanı olurdu. Özellikle çalışma salonunu mesken tutanlar için, bu daha da önemliydi.

Kantinin hemen yanında bulunan ve elektrik ile çalışan iki gözlü bir semaver yirmi dört saat çalışırdı. Bu nedenle günün yirmi dört saatinde çay demlemek için sıcak su temin etmek mümkündü. Semaverin üstünün çaydanlıklarla dolu olması, korsan çay içenlere uygun

bir ortam hazırlardı. Birisini yavaş adımlarla kantine doğru yol alırken, ani bir kararla, takriben 45 derecelik bir açı çizerek sağa yaklaşıp kendinden emin bir şekilde semaverin üstündeki çaydanlıklardan birinden demini alıp, suyunu da ekleyerek odasına geçerken gördüğünüzde, onun kendi çaydanlığından mı yoksa başkalarınınkinden mi çay aldığını anlayamazdınız. Bu hızlı çay trafiğinde, demlenirken tükenen, iyilik sever birisinin katkısıyla da tekrar doldurulan çaydanlık sahiplerinin kızgınlığı, bir başka çaydanlık sahibinin kızgınlığıyla sonuçlanırdı.

Yurtlar, çevresindeki futbol, basketbol ve voleybol sahaları, tenis kortları, iki tane kapalı spor salonunun yanısıra reviri, pastanesi, terzisi, süpermarketi, bankası, ayakkabı tamircisi, PTT, gazete bayisi, pastane ve karakoluyla komple bir tesis görünümündeydi. En çok kullanılan yerin pastane olduğunu söylemeye gerek yok. Geç saatlere kadar bazen ikili çiftlerin bazen de gruplar halinde ders çalışanların mekanıydı burası. Yüksek perdeden gelen müzik sesi, tüm sesleri bastırdığı için bağırarak konuşmak, yahut kahkaha atmak başkalarının dikkatini bile çekmezdi.

Hatırı sayılır bir çevre düzeni ve yeşil alanın içinde yükselen bu sekiz yurt binasından birisinde kalıyordum. Yurtların iki cephesi de ormanla çevriliydi. Orman içinde yürüyüş yapacaklar için de özel yollar yapılmıştı, soluk tabelalarda katedilen kilometre de yazıyordu. Bu yolların dışındaki alanlara girmek yasaklanmıştı. İlk yıllarda güvenlik açısından gerekli görülen bu yasaklama, daha sonraları kaldırılmıştı. Güvenlik amacıyla ormanın değişik yerlerinde jandarmalar nöbet tutarlardı. Karakolun bulunduğu kapıdan 100. Yıl Sitesine sadece, orada ikamet edenlerin çıkardığı özel kimlik kartı olanlar geçebildiği için, acil durumlarda 100. Yıl hattını kullanarak şehre gitmek isteyenler bu kapıdan değil ormanın muhtelif yerlerinden geçmeyi denerlerdi. Böyle durumlarda jandarmaya yakalananlar, kimliklerini akşam veya bir sonraki gün karakoldan alabilirlerdi.

Bir Cumartesi günü yine sınav nedeniyle tüm otobüs ve dolmuş duraklarında uzun kuyruklar vardı. Otobüs servisler ücretsiz olduğu için servis saatlerinde büyük izdiham yaşanırdı. Bu izdihamı o dö-

nemlerde ODTÜ'de okuyanlar çok iyi bilirler. Özellikle böyle durumlarda çantası dışarıda kendi içerde, yahut ceketi içerde kendisi dışarıda kalan kişilerin çığlıkları zaman zaman galiz küfürlere dönüşürdü. İşte böyle bir izdihamdan kurtulmak için arkadaşlarla beraber biz de ormandan geçip 100. Yıl dolmuşlarına binmeyi düşünmüş, tabii ki acemi olduğumuz için de hemen yakalanıvermiştik. Akşam kimliklerimizi almaya gittiğimizde karakol komutanının bizi yakından tanıyan birisi gibi davranması de ayrıca dikkatimi çekmişti.

Yurda yirmi dakika uzaklıkta terk edilmiş, daha doğrusu boşaltılmış Yalıncak köyü, tam bir piknik yeriydi. Koruma altında olduğu için de, çeşitli hayvanlarla karşılaşmak mümkündü. Vahşi ormanın içerisinde yankılanan kuş sesleri, insanı çok uzak mekanlara taşıyordu sanki. Ayrıca içecek temiz suyu da vardı. Bu yüzden baharda öğrenciler gruplar halinde piknik yapmak üzere buraya giderlerdi. Yazınsa, sadece öğrencilerin değil, dışarıdan gelen ailelerin de piknik yapıp, dinlendikleri sakin bir yerdi burası.

Gece 24'e kadar yurda giriş serbestti. Şehirden en son araba 23.45 de Güven Park'ın önünden kalkıyordu. Bu servise kalmak, özellikle bizler için, çok rahatsız ediciydi, çünkü geç saatlere kaldıkça servise binen sarhoş sayısı artıyor, arabanın içi leş gibi kokuyordu. Bazıları sadece yolcuları rahatsız etmekle kalmayıp arabayı da kirletiyorlardı. Ayrıca 23.45 otobüsü oldukça da kalabalık olurdu. Aynı saatte bir otobüs de Ulus'tan kalkardı. Ulus'tan kalkan otobüse, işçi servisi olmasına rağmen, öğrenciler de binebiliyorlardı. Bunun da Güven Park'tan kalkan servisten çok farkı yoktu. Bu sefer sarhoşlar, personeldendi.

Yurtlardaki nöbetçiler tarafından saat 24.00'den sonra gelen öğrenciler de yurda kabul ediliyor, ancak o durumda kimlik tespiti yapılıyordu. Gece kampus içinde meydana gelebilecek muhtemel bir olayın zanlıları arasına katılmamak için yurt kapanmadan gelmek en güvenli yoldu. Fakat özellikle memleketinden geç saatlerde gelip kampus önünde inen, yahut en son servisi kaçıran öğrenciler için iyi bir imkandı bu.

Bu serbest yurt ortamı, bir yandan kişilerin kendi ilişkilerini ailelerinin vesayeti olmadan geliştirmelerine imkan sağlarken, öte yandan da aile ve sosyal denetimden uzak olmanın verdiği cesaretle ahlak ve iyi niyet ölçülerini zorlayan ilişkiler geliştirilmesine zemin hazırlamaktaydı. Bu yüzden öğrenciler arasında yurtların serbestliği konusunda tam bir fikir birliği yoktu. Bazıları buradaki ortamın kişilerin yozlaşmasına neden olduğunu savunurken, bazıları da ortamın daha da serbestleştirilmesi gerektiğini, bir çok Batı ülkesinde olduğu gibi, kız ve erkek öğrencilerin birbirlerinin yurtlarına girip çıkmasının denetim dışı tutulmasını istiyorlardı. Özgürlük ve özerklik üniversitelerde çok tekrarlanan sözcüklerdi. Sol frekanslı sesler hep özgürlük fonunda dile getirildiği için çoğu yerde sol söylemlere karşı olmak ile özgürlüğe karşı olmak aynı kefeye konmaktaydı.

Bu özgürlük tartışması bir noktadan sonra kısırlaşmakta ve büyük ölçüde anlamını da kaybetmektedir. Zira bir çok insan, gerekçesi ve amacı sorgulanmadan sınırlamaların kaldırılmasını savunuluyor, ne olduğu çok iyi bilinmeyen bir 'baskı' düşmanından bahsediyordu. Bu 'baskı'nın ne olduğunu anlamak da zordu. Bazen baskı, sosyal düzenin kendisi bazen de bireylere yüklediği sorumluluklardı. Sosyal sorumluluklardan kaçmak isteyenler, güzel bir taktikle hiç kimsenin kolay kolay karşı koyamayacağı daha fazla özgürlük sloganını kalkan yaparak toplumun karşısına çıkmaktadırlar. Onlara göre özgürlük, üzerinde uzlaşılan hukuk ve sosyal kurallara sadakat ile uymakta değil, 'başka'larını bastırmak pahasına kendi hareket alanlarını genişletmekti. Bu yüzden özgürlük sloganını çok kullananlar, ellerine fırsat geçtiğinde rahatlıkla hak, hukuk tanımayan, en totaliter ve baskıcı kişiler olabilmekteydiler. O yüzden bir çok 'özgürlük savaşçısı'na göre başörtüsünden dolayı bize yapılan 'baskı', özgürlükler kapsamı dışında ayrı düşünülmesi ve 'ama' ile başlayarak rahatlıkla meşrulaştırılabilecek 'normal bir baskı'ydı. Anlaşılan herkes özgülüğü kendi davranış alanını genişletmek için istiyordu. Bunun başkalarının hayatını nasıl daralttığına kimsenin pek aldırdığı yoktu.

İşin ilginç yanı, üniversiteyi diğer kurumlardan soyutlayarak kendi başına bir özgürleşme alanı olarak görenlerin çoğu, gelecekte ken-

dilerini içinde yaşadıkları toplumun en itaatkar insanları yapacak kurumların başında bizzat üniversitenin geldiğinden habersizdirler. Zira okul, bir yandan insanlara içinde yaşadıkları sosyal, siyasal ve kültürel evreni tanımak ve ona egemen olmak için gerekli donanımı sunarken, öte yandan da mevcut sistemin standartlarına göre onları adeta kodlamaktadır. Bu kodlama sonunda alacağınız diploma, size bir kimlik kazandıracak ve siz o kimlikle dolaşırken içten içe onu size kazandıran kuruma minnet duyacaksınız; eğer diplomanızın size kazandırdığı itibardan memnunsanız tabii. Belki de hiç bir işe yaramadığını, üstelik size uzun bir süre kaybettirdiğini düşünecek ve hayıflanacaksınız. Ama sonuçta diploma, eğer size sevimli gelecekse devrimci değil, muhafazakar işlevinden dolayı sevimli gelecektir. O zaman siz nasıl, toplumdan kaçarak özgürleşirken üniversiteyi basamak olarak kullanacaksınız? Statü ve sınıf atlamak, itibarlı hale gelmek özgürleşmek midir? Acı bir gerçektir ama kabul etmek gerekir ki, üniversite sizi kendisinden kaçtığınız topluma daha itaatkar olarak geri gönderecektir. Eski Marksistlerin yeni kapitalistlere dönüşmesindeki espri de bundan başka bir şey değil. Bu yüzden hem bugünkü konum ve işlevleriyle bir kurum olarak üniversiteyi kabullenmek hem de onu besleyen toplumun değer ve kurallarından bağımsız bir kimlik geliştirmek mümkün değildir.

Aile ve sosyal çevrelerine başkaldırarak, üniversite ortamında kişiliklerini bulduklarını düşünen bu öğrenciler, aslında buralarda, başkaldırmakla övünerek teptikleri geleneksel değer ve bağlılıklarının yerine, yeni itaat ilişkileriyle örülmüş bir alanın içinde birer birey olarak uysal konumlarını almak üzere hazırlanmakta olduklarının farkında bile değildirler. Bu yeni konumlarına itiraz edebilmeleri için onların, devletin nüfuz alanının dışına çıkabilmeleri gerekecektir. Fakat, mutlak iktidarın yeryüzüne indirilip soyut bir ulusal irade yoluyla devlet kategorisine devredilerek insanların ulusal devletlere itaate mecbur birer özne durumuna gelmelerinden sonra, sadece öğrenciler değil, genel anlamda modern çağın insanı bu şansını neredeyse tamamen kaybetmiştir.

Ailesi büyük kentlerde, mesela İstanbul'da, oturan, aldığı puanla orada da denk bir bölüme girme imkanı olan bir çok öğrenci aile de-

netiminden uzak kalmak amacıyla Ankara'ya geldiklerini söylüyorlardı. Bu anlamda bazıları için bulunmaz bir fırsattı bu serbest ortam.

Yurtlarda kalan kızlar aile ve sosyal çevre denetiminden uzak olmanın verdiği rahatlıkla, çoğunlukla da özenti ve yalnızlığın giderilmesi gibi gerekçelerle erkek arkadaşlar ediniyorlardı. Bazılarının geldiği sosyal çevre, bu tür ilişkileri çok rahat kabullendiği için onlar çok daha "ileri" düzeyde ilişkiler geliştiriyorlardı.

Kızlar arasında "birisiyle çıkma" çok olağan bir durumdu. Birisiyle çıkmak kadar bunun diğerlerine anlatılması da işin önemli bir yanıydı. Bu yüzden oldukça abartılı konuşan, hatta çoğu zaman da yalanla karışık anılarını anlatanlara karşı içten içe bir acıma da duyabilirdiniz. Özellikle akşam saatlerinde bazen karanlık, bazen de kalabalık içinde bulunmanın verdiği garip güvenle olağan sayılmayacak olaylarla da çok sık karşılaşırdınız. Kantinlerdeki kız erkek ilişkilerinin de yüz kızartacak bir şekle büründüğü oluyordu.

Baharın ilk günlerinden itibaren havalar ısınmaya yüz tuttuğunda dışarıda çimlerin üzerinde, kızlı erkekli öğrenciler çiftler veya gruplar halinde sere serpe uzanır, gitar eşliğinde şarkılar söylerlerdi. Bazen de, katılanların siyasal kimliklerini hatırlamaları bu toplantıları eyleme dönüştürür, daha ideolojik şarkılar terennüm edilirdi.

Bu durum, Türkiye'de 12 Eylül sonrası solculuğun hapishane edebiyatı ve şarkılı protestoların ötesinde bir varlık gösterememesinin doğal bir sonucuydu. Burada yeri gelmişken belirtmek gerekir ki, Türkiye'de sol ideoloji, özellikle seksenli yıllarda, etnik bir nitelikle takviye edilmeye çalışılmıştır. Zira ODTÜ'de şahit olduğum tüm sol öğrenci eylemlerinde etnik imajların öne çıkarıldığını gördüm. Belki bunun öğrenci kitlesinin etnik kompozisyonundan kaynaklandığı da söylenebilir.

Öte yandan büyük kitleleri eyleme çekebilmek için genel sorunlara el atılarak onlara ideolojik kılıflar geçirilmeye özel gayret sarfediliyordu. Bunun çoğu zaman yapmacık ve zorlama olduğu da farkedilmiyor değildi. Mesela Üçlü Amfi'nin önünde bir forum düzenleyen öğrenciler bazı konuları tartışıyorlar. Konuşmacıların hepsi bildik si-

malar ve hep aynı söylemle konuşuyorlar. Daha önce provasını yapmış gibi kendilerini çevreleyen halkanın ortasında ileri geri yürüyerek görüşlerini dile getiriyorlar. Bir forum değil propaganda yahut gövde gösterisine dönüşen ve bol bol antidemokratik uygulamalara, faşizme lanet yağdırılan bu toplantılar, yeterli kalabalık toplandıktan sonra hemen yürüyüşe dönüştürülüyordu. Bazen bu yürüyüşlerin, yurtlar bölgesinde yapılan bir folklor gösterisinden hemen sonra başladığı da olurdu. Dışarıdan bakan birisi sanki, 'kalabalık toplanmışken bir de eylem yapalım' havasıyla işlerin örgütlendiğini sezebilirdi.

Yurtlarda ilginç şakaların yanısıra bazen skandal yaratacak olaylar meydana gelirdi. Lavabo camlarında üzerinde "hırkamı çalan arkadaş, ihtiyacın olduğunu söyleseydin sana yenisini alırdım" gibi mesajlar yazılı notlar görmek mümkündü. Hatta bir keresinde benim de demliğim çalınmıştı. Bir süre sonra demliğimi ocağın üstünde görmüş, altına kazıdığım oda numaramın silinip silinmediğini kontrol ettikten sonra silinmediğini görünce demliğin bana ait olduğuna emin olmuştum. Fakat onu almaya gelen kız, ısrarla kendisinin olduğunu söyleyerek bağırıp çağırmaya, "demliğime sahip çıkmaya çalışıyorsun" demeye başlamıştı. Oda numaramın yazılı olduğu yeri gösterince pişkin bir şekilde hiç tereddüt etmeden "bizimkini de başkası çalmıştı" deyip arkasına bakmadan gidişi beni hayrete düşürmüştü.

Hergün Sabah saat 7'de yurtta kalan öğrencilerin sayısını tespit etmek amacıyla yoklama yapılırdı. Bazen bir öğrenci oda arkadaşlarına "Bu gece arkadaşlarda kalacağım, sabah idare edin" diye tembihler, arkadaşları da sabahleyin yatağın nevresimlerini o gece birisi yatmış gibi bozar, "arkadaşımız çalışma salonunda" veya "lavaboda" diye yoklamacı kadını atlatmaya çalışırlardı.

Ayrıca lavabolardan artıklar, çöp sepetlerinden de bira şişeleri pek eksik olmazdı. Artık bu kadar kozmopolit kişilerden meydana gelen bir toplulukta, özellikle de davranış kalıpları henüz tam oturmamış, bu yüzden de hızlı değişim geçiren insanların yaşadığı ortamlarda normal görülebilecek bu gibi durumları zamanla eskisi kadar yadırgamamaya başlamışım.

Kızların üniversite yurtlarında geçirdikleri günler ve bu vesileyle edindikleri deneyimler, bir ölçüde de olsa, erkeklerin askerlik günlerine benzetilebilir. Erkek çocuklar, askerlik dolayısıyla ailelerinden uzakta ve hiç alışık olmadıkları bir ortamda yaşadıkları için, bir çok deneyimi ilk kez burada kazanırlar. Hatta bir çok insanın ilk olarak ciddi bir biçimde toplumsallaştığı yerdir asker ocağı. Kız çocukları erkeklere kıyasla daha çok aile içinde kalırlar ve dışarıyla ilişkilerini aileleri yoluyla kurarlar. Bunun için diğer insanlarla doğrudan ilişki kurma ve dünyayı tanımalarına yurt yaşantısının katkısı yadsınamaz. Çok olumsuz ilişkilerin yanısıra çok samimi ve içten dostluklar da kurulabilir bu ortamlarda. Beni hayal kırıklığına uğratan olumsuz anılarımın yanısıra çok sevdiğim dostlar da kazandım yurtta kaldığım sürede. Bu yüzden değişik kültürlerde yetişmiş insanlarla aynı mekanı paylaşmanın zorlukları yanında hayatı tanımada büyük katkılarının da olduğunu eklemeden geçemeyeceğim.

5

Bir gün yurda döndüğümde, yastık, battaniye, nevresim ve çarşafımın toplanmış olduğunu gördüm. Şaşırmıştım. Oda arkadaşlarıma neler olduğunu sordum. Bilmediklerini, Ferhat Usta'nın -yurdun baş hizmetlisi- götürdüğünü söylediler. Bunu duyunca sadece şaşırmakla kalmayıp korkmuştum da. Şaşırmıştım, çünkü disiplin suçu olmayan birisinin nevresimleri toplanmazdı. Bu durumda benim bir suç işlemiş olmam gerekiyordu, fakat suçumun ne olduğunu bilmiyordum. Korkmuştum, çünkü mevsim kıştı, gündüz geceye dönmeye hazırlanıyordu ve hava kararmak üzereydi. Ankara'nın yabancısıydım. Ailece bir ay bizi misafir eden Yıldız Abla da olmayınca, burada yanında rahat kalabileceğim bir akrabam veya tanıdığım da yoktu. Samimi olduğum sınıf arkadaşlarımın çoğu yurtta kalıyorlardı. Gerçekten yurttan uzaklaştırılsam ortalıkta kalacaktım.

Büyük bir kaygı ve korkuyla Ferhat Usta'yı buldum. Nevresimlerimi niçin topladığını sordum. Kraldan fazla kralcı bir tavra bürünmüştü. Devamlı müdire hanımdan çalım yediği için olsa gerek, karşısında çaresiz birisini görünce aslan kesilmişti. "Sen suçunu bilirsin" diyor, onca ricaya karşılık suçumun ne olduğunu söylemiyordu. Nihayet "Müdire hanımla görüşmen gerek" dedi böbürlenerek. Müdire hanım odasında yoktu. Hem kapı kapalı hem de ışıklar sönüktü. "Müdire hanım odada yok ışıklar da yanmıyor" dediğimde, "bekle biraz, gelecek" dedi yüksek sesle.

Bekledim. Kocaman bir kurt içimi kemiriyordu. Zihnim allak bullaktı. Heyecanım dorukta, kalbim küt küt atıyor, zaman da bir türlü geçmek bilmiyordu. Suçumun ne olduğunu bilmemenin verdiği garip bir ümit de vardı içimde. Bir yanlış anlaşılma yahut bir iftira mı vardı? Gerçi müdire hanım birkaç kez, ODTÜ yurtlarında ilk ve tek başörtülü olduğumu hatırlatarak beni başörtülü görmek istemediğini, bundan hoşlanmadığını söylemişti ama bunun yatağımı toplatmayı gerektirecek bir durum olduğuna ihtimal vermiyordum.

Müdire hanım, yurda bir kapı ile açılan bitişik lojmanda kalıyordu. Bu yüzden istediği saatte yurda gelebilirdi. Ne kadar beklediğimi şimdi hatırlamıyorum ama yıl gibi geçen üç veya dört saatten sonra gelmişti. Saat 20.00-21.00 sularıydı. Odamız, müdire hanımın evinden yurda açılan kapının bulunduğu kattaydı. Ayak seslerini işittim tak tak tak. O güne kadar bu ayak seslerini böyle merakla hiç beklememiştim. Odasına varmıştır düşüncesiyle bir kaç dakika sonra ben de vardım. Şimdi de benim kalbimin sesleri geliyordu küt küt küt. Heyecanımın yatışması için kapıda biraz bekledim, derin bir nefes alıp kapıyı çaldım. "Girin" sesinden sonra bir nefes daha alıp odaya süzüldüm. Makyajla canlandırılmaya çalışılmış donuk çilli yüzünde kıpırdamadan bana bakan bir çift gözden başka bir şey görmüyordum. Aradan yıllar geçmesine rağmen yurt müdiresini hep öyle bakarken ve o yüz hatlarıyla hatırlıyorum.

Tedirgin bir şekilde "İyi geceler hocam" dedim "yatağım toplanmış." -"Hocam" hitabı ODTÜ'de müstahdemden polise, kantinciden şoföre kadar herkesin birbirine hitap ederken kullandığı genel bir terimdi-. O, aynı soğuk bakışlarıyla ve kızgın bir tonla "Başka ne yapmamı bekliyordun, sen başörtüyle geldiğin müddetçe" "Ama hocam" diyecek oldum, "aması maması yok, odadan ayrıl. Şu anda da çok işim var seninle uğraşamam" Söyleyecek hiç bir söz bulamadım, yutkundum ve dışarı çıktım.

Bu olayı ne zaman hatırlasam o ezik halime hep hayıflanırım. Neler söylemem gerekirdi? Her şeyden önce örtülü olduğum için bana yurttan uzaklaştırma cezası vermek için yasal bir dayanağı yoktu -ki, gerçi ODTÜ'deki başörtüsüyle ilgili uygulamaların hiç birinin böyle

bir dayanağı yoktu, ama onlar buna pek aldırmıyorlardı-. Ayrıca yurttan öğrenci uzaklaştırmanın bir prosedürü vardı. Yurt müdürlerinin istediği öğrenciyi istediği zaman yurttan uzaklaştırma yetkileri yoktu. Tabii ki ben bunları henüz bilmiyordum. Belli ki, O da bundan yararlanarak bana gözdağı vermek istemişti. Durum öyle komikti ki, benim yurda örtülü gelmem değil, asıl onun yetkilerinin üstünde bir tasarrufta bulunarak bana uzaklaştırma cezası vermesi bariz bir suçtu ve benim yerime onun cezalandırılması gerekirdi.

Beşinci yurtta kalan hazırlıktan sınıf arkadaşım Ayşe'nin yanına gittim. Konuşacak, derdimi anlatacak birisini arıyordum. Bana 'yurtta kalamazsın' deniliyordu, gidecek kimsem de yoktu. Gecenin oldukça geç bir vaktiydi. Giderken yolda çareler düşünüyordum. Gecenin bu saatinde otele gidemezdim. Çok tehlikeliydi benim için. Evinde beni misafir edecek bir arkadaş da aklıma gelmiyordu. Ama mutlaka bir çare bulmalıydım.

Arkadaşım yurtta yoktu. Döndüm. Yurda girmeden sekizinci yurda yöneldim. Hazırlıkta aynı sınıfta olduğumuz, muhafazakar bir aile çocuğu olarak tanıdığım bir arkadaşım vardı. Onun yanına gittim. Yurttaydı. Durumu anlattım, çok üzüldü, hayıflandı. Ama onun da yapacak pek fazla bir şeyi yoktu. Bana Mersin'li uzaktan bir akrabasının Ankara'da oturduğunu, eğer istersem geceyi geçirmek üzere beni oraya götürebileceğini söyledi. Uygun olmayacağı geçti içimden. Çaresizliğimden ağladığımı hatırlıyorum. Sonra izinsiz de olsa geceyi yurtta geçirmeye karar verdiğimi söyleyip ilgisine teşekkür ederek ayrıldım.

Odama geldim, ranzada yataktan başka bir şey yoktu. Nevresim ve çarşaftan vazgeçtik, ne yastık ne de battaniye var, hepsi götürülmüş. Mevsim kış, hava da olabildiğine soğuk. Aklımdan binbir çeşit düşünce geçtiğini, kafam karmakarışık halde, başörtümden dolayı maruz kaldığım muamelelerin verdiği ıstırapla hıçkırıklarımın boğazıma düğümlendiğini hatırlıyorum. O anda nasıl bir halet-i ruhiye içinde bulunduğumu, ancak benzer bir durumu yaşayanlar bilebilirler.

Neyse ki oda arkadaşım Sibel, yurdun verdiği battaniyeden başka, belki üşürüm diye ihtiyaten evden bir de yedek battaniye getirmişti. Battaniyelerinin birisini bana verdi, geceyi öylece odamda geçirdim.

Ertesi gün, geceyi yurtta geçirdiğimi öğrenen müdire hanım küplere bindi, "suç üstüne suç işliyorsun" diye bağırmaya başladı. "Gecenin o saatinde nereye gidebilirdim" deyince daha da köpürdü "onu zamanında düşünseydin" ve ekledi "Gültekin Bey de bu konuda seninle konuşmak istiyor"

Gültekin Bey yurtlar müdürüydü. Bütün yurt müdürlerinin bağlı olduğu bir amir konumundaydı. Durum ona da intikal ettirilmiş, o da konuşmak için beni çağırmıştı.

Gittim. Konuştuk. Gültekin Bey yurt müdresine kıyasla daha yumuşak, en azından kendisiyle konuşulabilir bir kişiydi. Önce ailemin durumunu sordu. Klasik yöntemlerle bana örtünmem için baskı yapıp yapmadıklarını öğrenmek istedi. Sonra da, çoğu zaman olduğu gibi yardımcı olacak yerde bir dizi nasihatte bulundu. Ailemden uzaklara, buralara sadece okumak için geldiğimi, derslerden başka bir şeyle ilgilenmemem gerektiğini hatırlattı. Vicdan temizliklerinden, önemli olanın iç temizliği olduğundan sözetti. Dinledim. Söz sırası bana gelince, ben de okumak istediğimi, ama bana bu şekilde baskı yapılırsa bunun başarımı olumsuz yönde etkileyeceğini söyledim. Ardından da derslerde problem çıkmadığını, sadece yurtta problem çıkarıldığını ekledim. Aslında çok farklı tellerden çalıyor olmamıza rağmen sonunda türban kullanmam konusunda anlaştık. Yurt müdiresini çağırdı ve bizi güya barıştırdı. Burada bir şey öğrenmiştim: zaman zaman geri adım atmayı gerektirse de kararlılık çok önemliydi.

Bulduğumuz çözüm gerçekten komikti. Yurttan türbanla çıkıyor, 20 metre uzaktaki diğer bir yurdun lavabosunda türbanı başörtüye çeviriyor ve okula gidiyordum. Okulun lavabolarında ise başörtüsünü türbana çevirerek derse giriyordum. Çıkışta aynı işleri bu sefer tersinden takip ederek yurda geliyordum.

Hazırlığı böylece bitirdim. Ertesi yıl Kamu Yönetimi Bölümü'ne başlayacaktım. Sevinçle memlekete, ailemin yanına döndüm. Heyecanla gelecek öğretim yılını bekliyordum. Bundan sonraki öğrenim hayatım boyunca çekeceğim o sonu gelmez acıların arifesinde olduğumu nereden bilebilirdim.

6

Bizim dönemlerimizde ODTÜ'de okuyan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun dertlendiği bir derstir, tarih dersi. Resmen nimetsiz külfettir, yüktür öğrenciye. Bu derslerin kredileri yoktur. İçerikleri de lisede verilen İnkılap Tarihi derslerinden pek farklı değil. Anarşinin, İnkilâp Tarihinin ayrıntılarını bilmeyen gençler tarafından çıkarıldığı düşünülmüş olsa gerek ki, 12 Eylül rejiminin üniversitelerle ilgili yaptığı ilk icraatlardan biriydi bu dersler. Değil İnkilâp Tarihi ve Atatürk ilkelerini daha iyi öğrenmek, insanların kafalarındaki soru işaretlerini artırmaktan başka pek bir işe yaradığını sanmıyorum bu derslerin.

Peki ya hocaları? Onlar için de olumlu bir şey söylemek oldukça zor. İdeolojik bağnazlık, şablonculuk ve hoşgörüsüzlük insanlarda olsa olsa ancak bu boyutta olabilirdi. Üstelik diğer çoğu derslerin aksine bu derslere devam zorunluluğu da var. Serbest olsa belki beş on kişinin geleceği amfilere zaman zaman 300-400 kişi doluşuyordu. Üstelik çok kişinin canı da yanmıştır bu derslerden. Eski karanlık devirlerden "özgür düşünce" ortamına nasıl gelindiğini ballandıra ballandıra, karanlık devirlere öfke kusarak anlatırken "ama hocam..." deme gafletinde bulunan nice masum öğrenci, hakaret dolu söz ve tavırlarla susturularak özgür düşüncenin tam da nasıl boğulabileceği-

nin canlı örneklerini bizzat yaşayarak görmüşlerdir bu derslerde. Ayrıca tüm derslerini verip, "Tarih 300" veya "Tarih 400"den bekleyenlerin sayısı hiç de azımsanacak gibi değildir.

Tarih derslerinin hocaları özel bir araştırma konusu olmaya değecek kadar ilginç insanlardır. Bu dersi mesleğinin bir zorunluluğu olarak gördüğünü ima ederek, çok fazla tartışmaya kapı aralamamaya çalışan bir iki istisna dışında, hocaların çoğunun yüzünde, anlattıkları şeyleri savunuyor gözükmenin verdiği sıkıntının izlerini okuyabilirdiniz. Belki de, derslerde hırçınlaşmak zorunda kalmaları da bu yüzdendi. Bu durum, tarih derslerini bir ders olmanın ötesinde bir ideolojik savaşa dönüştürür, hoca olmanın getirdiği yaptırımları sonuna kadar kullanmanın yanısıra, polis-jandarma desteğinde ek yaptırımları da olsun ister, neredeyse tam bir psikolojik olağanüstü hal ilan ederlerdi. Her halde bu nedenle kişilikleri, sevecenlikten yoksun, tam'da Adorno'nun tanımladığı biçimde, otoriter kişiliğin sahip olduğu özelliklerin tümünü içerecek nadir bulunan bir ideal tip örneği oluşturacak nitelikteydi. Belki fark, burada antisemitizm'in değil antikomünizm ve antiislamizm'in belirleyici unsur olmasıdır. Bu yüzden Tarih derslerinin olduğu saatler öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin sarsıldığı, sinir krizleri geçirdikleri, bilgilenme değil, bir psikolojik savaş verdikleri saatlerdir adeta.

Tarih hocalarının bir kısmının akademik kariyerleri de yoktur. Üstelik ODTÜ'nün ders anlatma standartlarına ve sosyal ilişkilerine ayak uydurmaya da zorlanıyorlardı. "Hey arkadaş, konuşma", "Hey sen sakız çiğneyen, ağzındakini çıkar", "Evet sen, sen gözlüklünün yanındaki, en son nereyi anlatıyorduk", "Daha oturmasını bilmiyorsunuz", "Görüşünüzü sonra gelin odamda bana anlatın, burada beni dinlemek zorundasınız, görüş açıklamak değil" gibi bir hitaba ODTÜ'de tarih dersleri dışında pek rastlayamazsınız. Sözümona öğrencilere, hele hele yüksek öğrenim gençliğine belirli bir tarih bilinci kazandırıp vatan ve millet sevgisi aşılamak, böylece onları kolayca "yabancı" ve "tehlikeli" ideolojilere av olmaktan kurtarmak, dolayısıyla anarşiyi önlemek gibi amaçlarla konulan bu dersler, bırakın tarih şuuru kazandırmayı, tersine insanlardaki mevcut tarih sevgisi kırıntıla-

rının da silip süpürüldüğü, kestirmeden ucuz yargılara bol keseden prim verildiği, tarih sevgisinin yerini tarih nefretine bıraktığı dersler olarak hatırlanabilir.

Anlatılan her konu, resmi tarih anlayışının dikte edilmesinden başka bir şey değildir. En pozitivist anlamıyla bile "bilimsel" hiç bir yanı yoktur bu derslerin. Bunu dersi alanlar kadar verenler de bilmektedirler; ve belki de, bilinçli olarak, tam da bu şekilde olmasını istiyorlar. Zira tarih hocaları arasında yukarıda bahsedilen genel özelliklere uymayan nitelikler bulmak bile beyhude bir çabadır. Sürekli gerilim, sürekli tedirginlik, sürekli bir düşman korkusu aşılayan korku filmleri gibi. Ortada 'düşman' kalmazsa dersin amacı da ortadan kalkacak neredeyse.

Tartışmaların nerede, nasıl bir seyir kazanacağını tahmin etmek de bir hayli güç. Dolayısıyla insanların bilgi, fikir ve tartışma yeteneklerinin değil, sanki sabır ve tahammüllerinin ölçüldüğü bu derslerde çıkacak tatsız tartışmalara kimin kurban gideceğini önceden kestirmek pek mümkün değildi. Alternatif düşünce taşıyan herkesin, özellikle de inançlı öğrencilerin daima teyakkuz halinde bulundukları derslerdir bunlar. Bir oylama yapılsa öğrencilerin önemli bir yüzdesinin bu derslerin kaldırılmasından yana oy vereceği kuşkusuzdur. Nitekim 1991 yılında Aylık Gündem dergisinin yaptığı bir ankette öğrencilerin yüzde 95'i tarih dersinin kaldırılmasına taraftar olduklarını belirtmişlerdi.

Derslerin herkes için çok sıkıcı olduğunu söyleyerek haksızlık yapmayalım, bazı öğrencilerin, tam tersi bu derslere hoca-öğrenci kavgalarını izlemeye, stres atmaya geldikler de doğrudur. Bir de ilkokuldan beri kendisine anlatılanları birer kutsal öğreti olarak belleyip de mevcut rejime muhalif olarak etrafta duyduklarından içten içe bir rahatsızlık hissederek bu derslerde moral açısından desteklenenler var. Onların tüm bu olup bitenlere tepkileri ise, çoğunlukla, hocaların belki tavırlarını değil ama görüşlerini onaylar bir tebessümle tartışmaları izlemekten ibarettir.

Yoklama sırasında kimlik tespiti yapılmaz sadece, aşağılayıcı bir yöntemle "kelle" sayılır. Derslere girmek istemeyen öğrencilerin o

saatte işi olmayan arkadaşlarını değişik pazarlıklarla derse sokmaları vakıayı adiyedendir artık. Nitekim tarih hocamız dersin birinde bu durumu bildiğini anlatma gereği duymuş, espri yapar bir edayla "Çocuklar!.. Tarih dersinin bir saati bin lira oldu, (yıl 1986) haberi olmayanlara söylüyorum, daha ucuza gelip burada oturmasınlar" demişti.

Normal şartlar altında tüm öğrencilerin şikayetçi olduğu bu dersler, başörtülüler için ayrı bir sıkıntı kaynağıydı. Tarih dersini veren hocalar kendilerini sadece birer hoca değil, mevcut sistemin birer muhafızı olarak görme ve Atatürkçülükle özdeşleşmiş olduklarını gösterme misyonuna sahip oldukları için, öğrencilerin söz yahut davranışlarıyla sınıfta anlatılanlara gösterdikleri bütün tepkileri, aynı zamanda kendi kişiliklerine yapılan bir hakaret olarak görme, yahut kişilik ve ders anlatış biçimlerine yönelik tepkileri Atatürkçülüğe karşı bir saldırı olarak kabul etme eğilimindeydiler. Atatürk ilkeleri onlar için hem güçlü bir kalkan, hem de keskin bir kılıçtı. Onların nazarında sizin giyinişiniz, bakışınız, oturuşunuz da Atatürk ilkelerine aykırı olabilirdi ve olmamalıydı.

Nedir bu ilkeler? İnsanlar neden bu ilkelerle korkutulur bu ülkede hep? Gerçekten bu ilkeler kendilerinden sakınılması, korkulması gereken ilkeler midir? Yahut bu ilkelere sadık olanla olmayanın farkı nedir? Maalesef bugün bu soruları Türk insanı yüksek sesle, tüm açıklığı ve içtenliğiyle tartışabilecek durumda değildir. Her şeyden önce bunun önünde bazı yasal engeller vardır. Ve bu ülkede ideolojiniz, siyasal partiniz, ekonomik programınız, estetik anlayışınız ne olursa olsun onu Atatürkçülük zırhına büründüremezseniz meşruiyetiniz heran sorgulanabilir. Türkiye'de üretilen tüm söylemleri nerdeyse kaçınılmaz bir şekilde iki yüzlülüğe mahkum eden bir 'özgürlükçü ama totaliter' bakış açısının üniversite düzeyindeki bir izdüşümünden başka bir şey değildi bu dersler. Yani öyle bir çoğulculuk ki, her şey tek bir görüşün himayesinde olacak. Belki dünyanın başka yerlerinde de benzerleri vardır ama eminim geleceğin tarihçileri bu konunun özgüllüğünü vurgulayarak buna ayrı bir önem verme gereği duyacaklardır.

Tarih dersini Mustafa Albayrak'tan alıyordum. Benim için bu durum neredeyse bir avantajdı. Çünkü Mustafa Albayrak başörtülü olduğumuz için bizi sadece derse almamaya çalışıyordu. Diğer tarih hocası ise başörtülüleri derse almamak bir yana, girdiği her derste bir vesile yaratıp mütemadiyen islama ve müslümanlara sataşıyor gereksiz ve sabır taşırıcı tahriklerde bulunuyordu. Namı, üniversite dışına da taşmıştı. Diğer üniversitelerden arkadaşlarla konuşurken "sizin üniversitede bir hoca varmış, adı Gürbüz.." diye başlıyorlardı sormaya. Herkese ve her yere sataşırdı. Yegane entellektüel dayanağı Türkiye İş Bankası Yayınları arasından çıkmış olan iki ciltlik "Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar" adlı eseriydi. Sözü dönderir dolaştırır buraya getirip dayardı. Sürekli, artık entelektüel modası çoktan geçmiş katı pozitivizmin dışına çıkmayan antropoloji birikimine atıfta bulunarak kendini sosyal antropolog olarak takdim ederdi. Katıldığı tüm toplantılarda bir vesile yaratarak konuşmaya çalışır, sözü dolaştırıp temcit pilavı gibi, laikliğe ve irticaya getirerek sağa sola hakaretli göndermelerde bulunurdu. Bu yüzden olsa gerek bir ara okuldan uzaklaştırılmıştı da. Tabii ki bir kahraman (!) gibi dönüşü de ayrı bir olaydı.

Odasında bir irtica panosu hazırlamıştı. Her gün eline geçirdiği irtica haberlerinin kupürlerini oraya yapıştırır, gelene geçene okuturdu. Bu işi daha sonra Atatürkçü Düşünce Topluluğu panosu sürdürecekti. Ona yaşam enerjisi aşılayan şey adeta İslam düşmanlığıydı. Gazetede çıkan mahalle kavgasıyla ilgili bir haberi anlatırken bile "kadın da başörtülüymüş" şeklinde ima yapmadan edemezdi. Faraza başka bir ülkeye gitse ve orada İslam düşmanlığı yapamaz bir duruma düşse, kimbilir belki de intihar bile ederdi.

15.3.1987 tarihli Zaman gazetesinin Kenar Yazıları sütununda Halil Kaleli imzasıyla yayınlanan "Sosyal Vantrilog" başlıklı mizah yazısının Gürbüz Çocuk'u, kahramanımıza ne kadar da benziyordu! Alıntılayalım:

" Sosyal Vantrilog
Gürbüz Çocuk'un doğuşu

Gençler hep sözünü ederlerdi de, gerçek olduğuna inanmak istemezdim. O yüzden, O'nu tanıdıktan sonra dahi yapıp ettiklerini `-mişli geçmiş' zamanla anlatmaktan kendimi alamıyorum. Raviyân-i ahbar ve nakilân-ı âsâr rivayet ederler ki, eskiden, çok değil az eskiden bir ülke varmış. O ülkede çocuklara çok önem verildiğini göstermek için bayramlar yapılırmış. Aslında o bayramlar vesilesiyle çocuklar yaşken eğilirmiş. O ülkenin yöneticisi (masallarda yöneticiler hep kraldır) çocukların böylece yaşken eğilmesine çok önem verirmiş. Marşlar, şiirler, nutuklar hep aynı kralın yapıp ettiklerini övermiş.
Çocukların eğilme bayramı sırasında `gürbüz çocuk` yarışmaları da yapılırmış. İşte yıllardan bir yıl, çocukların bayramını izlemeye gelen ülkenin kralı, gürbüz çocuk yarışması için bekleyen çocuklardan birinin yanaklarından okşayıp geçmiş. Ülkenin dalkavukları (yani yöneticileri) bunu bir işaret sayıp, kralın okşadığı çocuğu yılın gürbüz çocuğu olarak ilan edivermişler.
Bu olay `gürbüz çocuğun' sonraki hayatını etkilemiş. Kralın tevecchünü kazanmış bir çocuk olduğunu hiç bir zaman aklından çıkarmamış. Asıl adını tamamen unutmuş Gürbüz'ü ad Çocuk'u soyadı olarak alınış. Kral'a, yapıp ettiklerine öylesine bağlıymış ki, özel hayatını bile Kral'ın işeretlerine göre düzenler olmuş. Hatta evleneceğinde Kral'a çok yakın olmuş Felaket nam bayanın kızını tercih etmiş.
Gürbüz Çocuk, kralın kafatası ölçmeye meraklı olduğunu bildiği için, zamanı gelince bu işin `ilmi'nin yapıldığı yüksek okula kaydını yaptırmış. Bu tahsil sırasında, yanağını okşayan büyük Kralın ince sesini taklit ederek, tıpkı onun gibi konuşarak herkesi şaşırtmış. Bu arada Büyük Kral çoktan ölüp gitmişmiş. O yüzden Gürbüz Çocuk'u dinleyenler çoktan ölmüş bulunan büyük kral konuşuyor sanıyorlar ve çok korkuyorlarmış. Sınıf arkadaşları bu yüzden Gürbüz Çocuk'a `karnından konuşan' anlamında `vantrilog' adını takmışlar. Bu ünvanın başına bir de sosyal ekleyen Gürbüz Çocuk böylece `sosyal vantrilog` aşağı 'sosyal vantrilog' yukarı diye çağrılır olmuş.

Sosyal Vantrilog Büyük Kral'ın sadık kurtarıcısı

Bu arada köprünün altından çok sular akmış ve dahi çok balıklar geçmiş. Büyük Kral'ın birinci dönem dalkavukları da birer

ikişer ölmüşler. Oysa bunların hiç ölmeyeceği söylenir ve yazılırmış hep. Bu peşpeşe ölümler Sosyal Vantrilog'u müthiş bir paniğe düşürmüş. Nasıl bunlar ölebilirmiş! Kendi ölümü göz önüne geldikçe Sosyal Vantrilog, onların yapıp ettiklerinin ölmediğini, ölmeyeceğini sağa sola haykırmaya başlamış. Bu işi en çok da ölülerin mezarlarına gittiğinde yapıyormuş.
Onların ve yapıp ettiklerinin ölmediğini herkese öğretmek için bir kurum meydana getirmek üzere kollan sıvamış. Onlar ve eserleri ölürse halk da, ülke de, devlet de ölecekmiş. Bunun önüne mutlaka geçilmeliymiş. Bu çabalar sonucunda Sosyal Vantrilog'un da etkili ve yetkili kişi olduğu bir Büyük Kral Akademisi kurulmuş.

Sosyal Vantrilog ve deterjancılık

Büyük Kral'ın yapıp ettiklerinin ölümsüzlüğünü öğrencilere anlatmak için bütün okullara Büyük Kral Tarihi mecburi ders olarak konulmuş. Her öğrenci Büyük Kral'ın ölmediğine, ölmeyeceğine yemin etmek zorundaymış o derslerde.
O ülkenin yüksek okulunda Büyük Kral Tarihi derslerini vermeyi Sosyal Vantrilog üstlenmiş. Onun dersleri bir alemmiş. Sırf Büyük Kral'ın ölümsüzlüğünü anlatmakla kalmıyor, onu öldürmek isteyen bir sürü düşmandan bahsediyormuş. Her düşmandan bahsettikten sonra da 'temizlik şart çocuklar, temizlik şart' diyormuş. Bu düşmanların başında halk geliyormuş. Halk her zaman çok tehlikeliymiş. Ne yapacağı belli olmazmış. Halkın temel inancı gericilikmiş. Gericilik son zamanlarda iyice hortlamış ve Büyük Kral ve eserlerini yıkmaya yönelmişmiş.
Sosyal Vantrilog Gürbüz Çocuk, Büyük Kral Tarihi derslerini anlatırken ağzından köpükler saçılır, burnundan buharlar fışkırırmış. Böylece sözlerinin daha etkili olacağına inanıyormuş. Gençlere göre ise, köpük numarasında deterjan reklamı kokusu varmış. Gerçekten, üniversitenin girişinde bol köpüklü bir deterjan reklamı panosu varmış. Ve panoda Gürbüz Çocuk'un aynısı bir adam.
'Momo! Hiç bir şey onun gibi köpürmez' diyormuş.
İşte asıl felaket de bu köpük yüzünden çıkmış. Gürbüz Çocuk bir gün Büyük Kral Tarihi'ni anlatır ve talebelerine bazı sloganlar tekrarlattırırken, arkada iyice sıkıldığı için başka bir kitap

karıştıran bir delikanlıya takılmış gözü. Kendisini dinlemeyen birini yakalama fırsatı doğduğu için çok sevinmiş. Talebeye `Ben son olarak ne söylüyordum, tekrarla bakayım'demiş. Talebe de `Momo! Hiç bir şey onun gibi köpürmez' diyordunuz demez mi!

Bu cümle Sosyal Vantrilog Gürbüz Çocuk'u çileden çıkarmış. `Hayır ulan, istiklal momodadır' dedim, `ülkede momo, dünyada momo' dedim, `ben momonun çok köpürenini severim dedim' gibi kimsenin duymadığı bazı tuhaf reklam cümlelerini peşpeşe haykırmaya başlamış.

Gençlerin anlattığına göre, Sosyal Vantrilog böylece bağıra bağıra ölmüş. Ertesi günün gazetelerinde ülkenin en büyük ve çokuluslu deterjan tröstünün kocaman ölüm ilanı varmış."

7

Tarih okutmanımızın Mustafa Albayrak olduğunu söylemiştim; dolgun yüzlü, esmer kısa boylu birisi. Ne derste anlatılanları ne de hocanın ders anlatışını merak ediyordum. Tek sorunum devamsızlık sınırını aşmamaktı. 300-400 kişilik amfinin arkalarında bulduğum boş bir yere oturdum. Hocanın uğultular arasından gelen sesi dersin başladığını gösteriyordu. Bir süre sonra ses kesildi. Hoca beni farketmişti. Yüksek sesle bana doğru bağırarak dışarı çıkmamı istedi. Derse devam mecburiyetinden dolayı geldiğimi, gelmezsem dersten kalacağımı söyledim. Tartışmalar, itilip kakılmalar fiilen böylece başlamış oldu ve ondan sonra da sürdü gitti.

İlk zamanlar tartışmalarımız türban ve başörtüsünün farklılığı üzerinde yoğunlaşıyordu. Yok efendim başörtüsü değil türban serbestmiş, türban öyle değil böyle olurmuş. Okutmanımız Bana Mevhibe İnönü'nün türbanlı resimlerini getiriyor, ben de o yıl yılın annesi seçilen hanımın tören sırasında çekilen fotoğrafıyla mukabelede bulunuyordum.

Türban konusundaki belirsizliğin giderilmesi ve konuya açıklık getirilmesini talep eden bir dilekçeyle YÖK'e başvurmuştum. YÖK'ten 10 Nisan 1986 tarihinde EÖ/07.08.005/1269-5526 sayıyla Başkan adına Genel Sekreter yardımcısı Kamil Serdaroğlu tarafından imza-

lanmış bir mektup aldım. Mektubun ilk bölümünde Kamu personeli için uygulanan kıyafet yönetmeliği ile ilgili genelgelere değinildikten sonra:

"Modern Türban ise başörtüsü görünümünde olmayan, başörtüsü görünümü vermeyen modern ve batılı biçimde bir giysi olup kız öğrencilerin bu giysiden yararlanabilecekleri düşünülmektedir" denmekteydi. Yazı her ne kadar "Türban konusuna ilişkin dilekçeniz incelendi" cümlesiyle başlıyor idiyse de, yazının bilgisayarda, benim isim ve adresiminse daktiloyla yazılmış olmasından bir çok kişinin bu konuda YÖK'den bilgi sorduğu, bunun üzerine genel bir metin hazırlanarak başvuranların ismine hitaben gönderildiği anlaşılıyordu.

Bu açıklamanın işe yaramayacağı açıktı. Türban'ın başörtüsüne benzememesi gerektiği üzerinde bu kadar vurguda bulunmaları ne ilginç bir paradokstu. Sanki türban serbestliği, başörtüsü tartışmalarının bir sonucu olarak değil de, günün giyim modasının bir sonucu olarak getirilmişti.

Tarih hocalarıyla türbanın şekli konuşundaki tartışmamızın kurtkuzu hikayesinden öte bir anlamı yoktu. Görünüşte kılık kıyafetle ilgili kurallar uygulanmak isteniyordu, ama aslında onları rahatsız eden, bizzat başörtülülerin varlığıydı. Bunun nedenleri üzerinde yeri geldikçe durmaya çalışacağım.

O dönem bu tartışmalar sürüp giderken ben de, azami devamsızlık hakkımı kullanarak, mümkün olduğu oranda tartışmalardan uzak durmaya çalışıyordum. Hatta öyle ki, bir keresinde ertesi günkü tarih dersinden kurtulmak için, hastalığımı olduğundan daha çok abartarak rapor almak için gece revire gitmiştim.

Her derste hakaretlere maruz kalmak çok ağırıma gidiyordu. Bu tür tavırlara çok yabancıydım. Orta ve lise öğrenim hayatım boyunca, başarılı, öğretmen ve arkadaşları tarafından sevilen, "iftihar listelerinden" adı eksik olmayan, bir hocamın tabiriyle "başarılı ve havalı" bir öğrenciydim.

Bu şartlarda liseyi bitirerek üniversiteye geldikten sonra, neredeyse istenmeyen, problem öğrenci durumuna düşmek çok ağırıma gidi-

yordu. Derste, koridorda, kantinde, yurtta her yerde itilip kakılmak, garip garip tavırlara muhatap olmak, hepsinden de önemlisi, çok azı garanti altında olan mevcut yasal haklarımın bile çiğnenmesi, kelimenin tam anlamıyla ikinci sınıf bir insan gibi, gözetim altında bulunan bir suçlu gibi hep zan altında tutulmak beni oldukça rahatsız etmiş, sinirlerimi epeyce yıpratmıştı. Bu yüzden devamsızlık haklarımı sonuna kadar kullanmak, kısmi bir çözümdü benim için.

Her ne kadar azami devamsızlık hakkımı kullanıp çok az derse devamı ettiysem de, katıldığım her ders olaylı geçiyordu. Bu durum neredeyse rutinleşmişti: Hoca dersten çıkmamı istiyor, ben çıkmamakta ısrar edince, en kibar olduğu zaman "bu sınıfta ders yapamam" diyerek çekip gidiyordu. Böyle olunca çok fazla problem yoktu, zaten herkesin canına minnetti. Belki içlerinden bana teşekkür bile ediyorlardı. Bazen de tam tersi saldırganlaşıyor, beni dışarı atmak için ya Jandarmadan, yada temizlikçilerden yardım isteniyordu. Jandarma ve temizlikçiler yardımcı olmayınca hoca, kendisini önemli bir işte yalnız kalmış olmanın, belki de terkedilmişlik hissinin verdiği eziklikle bu sefer sözlü saldırılarına ağırlık vermeye başlıyordu.

Neredeyse her derste değişik siyasal görüşte olan öğrenciler hocayla tartışıyorlardı. Bir çoğuyla daha önce tanışmadığım bu öğrencilerin çoğu da bu vesileyle hocaya ve derse olan tepkilerini dile getirmiş oluyorlardı. Bazıları benimle aynı inançları paylaştıkları için, bazıları hocanın tavrından rahatsız oldukları, bazıları da bana haksızlık yapıldığını düşündükleri için hocayla laf yarıştırıyorlardı. Hoca tartışmaktan çok tehdit savuruyordu. Bu tavırları yüzünden başörtüsüne sahip çıkmayan öğrenciler tarafından da itici bulunuyor, tepki alıyordu. Çünkü benim derse girip oturmaktan başka, dersin gidişini olumsuz yönde etkilemeye yönelik olarak yaptığım herhangi bir şeyin olmadığını herkes alenen görüyordu. Devamsızlıktan dolayı bırakmayacağını söylese, derse hiç uğramayı bile düşünmezdim. Dolayısıyla hocaların sık sık söylediği gibi dersin gidişini engellemek gibi bir niyetimin olmadığına dersteki herkes şahitti.

Hocanın kendi içinde bile tutarsız ve baskıcı tavrına değişik kesimlerden tepki duyulmakla birlikte, hocaya karşı yapılan bu itiraz-

larda en gür ses benimle aynı inancı paylaşanlardan geliyordu. Dersin birinde yine tartışmalar oluyor, hoca benim dersi terketmem gerektiği konusunda direniyordu. Daha sonraları da her fırsatta hocalara karşı tepkisini dile getirmekten sakınmayan bir arkadaş olarak tanıyacağım Ömer Faruk'un sınıftaki uğultuyu bastıran gür ve yüksek sesle "Hoca, arkadaşımın başındaki örtüsünü görüyorsunuz ama benimkini göremiyorsunuz, size ihbar edeyim; ben de örtülüyüm, beni de atın öyleyse" deyişini hala hatırlıyorum.

Buraya kadar anlattıklarımdan herkesin beni onayladığı gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Hocayı destekleyen öğrenciler de tartışmada yerlerini alıyor, ülkenin çağdaşlaşması, bilimin ışığında ilerleyebilmesi için benim sınıfı terketmemin gerektiği anlamına gelen cümleler sarfediyorlardı.

Benim açımdan bu tartışmalar oldukça öğreticiydi. Türkiye'deki insan manzaralarını, hak ve adaletin nasıl çarpıtıldığını göstermesi bakımından da ayrı bir ilginçliğe sahipti. Bir o kadar ilginç olan başka bir şey de, batılılaşma-çağdaşlaşma söylemiyle yerli hocalarımızın büyük bölümü başörtüsü görünce -benzetmemi mazur görün- "kırmızı görmüş İspanyol boğası" kesilirken, batı kökenli hocalarımızın bu konuda çok daha hoşgörülü ve özgürlükçü bir tavır takınmalarıydı. Fakat o zamanlar bu ilginçliklerle pek fazla ilgilenecek durumda değildim. Bir varolma savaşı veriyordum ve doğrusu günlüğüme yazdıklarımın dışında o tartışmalarda kimin ne söylediğini hatırlamıyorum bile.

Bu tartışmalarda hocadan yana tavır takınan öğrencilerin en makul görünebilecek itirazı dersin gidişatını engellememle ilgili olanıydı. "Arkadaşın örtüsü tartışmaya neden oluyor, biz buraya tartışmaya değil, ders dinlemeye geldik" diyorlardı. "Hoca ders anlattı da biz dersi bırakın da tartışalım mı dedik" diyordum. İşin aslına bakılırsa ders kimsenin umurunda bile değildi. Böyle bir gerekçe ileri sürerek itiraz edenler dahi ders boyunca, ya çaktırmadan gazete okuyor, ya başka derse çalışıyor, muziplikler yapıyor yada kağıtlara sıkıntı emareleri gösteren şekiller çiziyorlardı. Ama sonuçta her tartışmada, çok kesin çizgilerle ayrılmasa da ateist, kemalist ve müslüman üçgeni hemencecik oluşuveriyordu.

Hiç unutmuyorum, bir keresinde hoca yine "ya başını aç, ya çık" diye tutturmuştu. Kendimde tartışacak güç bulamamış çıkmaya karar vermiştim. Amfinin ortalarında oturuyordum. Kitaplarımı toplayıp kalkınca yanımda oturan iki makyajlı kız "Hayır! çıkma, hocanın bu yaptığı haksızlık" diyerek bana arka çıkmış, yüksek sesle de hocaya itiraz ederek çıkmamı engellemişlerdi. Dersin sonunda, sonradan adının Nilgün olduğunu öğrendiğim bölümümüz öğrencilerinden bir kız yanıma gelip" Gelecek derste kot pantolon üstüne başörtüsü bağlayarak geleceğim, hoca itiraz ettiğinde saçlarımı boyattım çok çirkin bir renk aldı bunun için başımı örttüm diyeceğim" demişti. Kendisine, bunun benim sorunumun çözümüne bir fayda sağlamayacağı kanaatinde olduğumu söylemiş, ilgisine teşekkür etmiştim.

Buradaki sorun çıkaran şey başı örtmek değil, inanç dolayısıyla örtünmekti. Karşı çıkılan şey bir giyim biçimi değil, giyime de yansıyan bir inanç biçimiydi. Kuşkusuz, aynı inancı taşıyan erkek öğrencilerin varlığı da onları rahatsız ediyordu, fakat başörtüsü tam gözlerine batıyor, sinirlerinin alt üst olmasına neden oluyordu. O insanların başörtülü birini görmekten rahatsız olmalarını normal karşılayabilirim. Fakat bana yaşama hakkı tanımayan herhangi bir anlayışa saygı duymamı da kimsenin benden beklememesi gerektiğini düşünüyorum.

Sonunda kavga tarih derslerinin dışına taşmış, disipline verilmiştim. Bunu, İİBF'nin girişinde sağ taraftaki Kamu Yönetimi panosundaki, daha sonra sık sık göreceğim "Kamu Yönetimi 1. sınıf öğrencilerinden Zekiye Oğuzhan. İnkilap Tarihi dersine başörtülü girdiğinizden hakkınızda disiplin soruşturması başlatılmıştır. Belirtilen tarihte ..hocanın ..nolu odasında savunmanızı yapmak üzere hazır bulunmanız gerekmektedir" şeklindeki duyurudan öğrenmiştim. Bu duyuru o panoda bana hitaben yazılıp asılacak elliyi aşkın duyurudan ilkiydi. Artık sekreterler ezberden yazıyor, beni görünce de "gördün mü" "okudun mu" diye soruyorlardı. Ben de bundan ne kastettiklerini hemen anlıyor, "neyi gördüm mü?" diye sorma ihtiyacı duymuyordum.

Olayların cereyan ettiği derslerde bulunan bir arkadaşla beraber yazılı olarak savunma hazırlamıştık. Çok iyi bir savunma olduğunu düşünüyorduk Arkadaşım "Sokrates'ten sonra, dünyanın gelmiş geç-

miş en büyük savunması" diyerek takılmıştı. "Peki o savunmadan sonra Sokrates ne oldu? " deyince aldığım cevap pek hoşuma gitmemişti: "İdam edildi"

Hayatı yeni yeni tanımaya başlıyordum. İlk zamanlar haklılığımın ve bunu dile getiren savunmamın bir işe yarayacağını sanıyordum. Savunmalar ne kadar haklı ve yasal gerekçelere dayandırılırsa dayandırılsın, sonuçta insanlar yargılamada bulunuyordu. Bu yargıçlar ellerinden gelse beni bir kaşık suda boğacaklardı. Onlardan olumlu bir sonuç beklemem pek büyük bir saflıktı. Nitekim, tarih dersine başörtülü girmek ve tutumumda ısrar etmekten dolayı İİBF dekanlığınca uyarı cezası ile cezalandırılmama karar verilmişti.

Bunu pek önemsememiştim. Zira bir yaptırımı yoktu. Bu ceza ne derslere ne de sınavlara girmemi engelliyordu. Saflığım devam ediyordu. "Herhalde, hocanın uğraşması boşa sayılmasın diye, ceza vermiş olmak için ceza vermişlerdir" diye düşünüyor, derslere devam ediyordum.

Cezadan birer nüsha, Kamu Yönetimi Bölüm Başkanlığına, Sağlık Kültür ve Spor Dairesi Başkanlığına, Yurt Müdürlüğüne ve aileme gönderilmişti. Ailem pek çok başörtülü kızın ailesi gibiydi. Okumamı istiyor, fakat başörtüsü yüzünden başıma bir şeyler gelmesinden de endişeleniyorlardı. Telefonla durumu bildirip, meraklanacak bir şey olmadığını söyledim.

İş benim tahmin ettiğim gibi değildi, ikinci kez savunmam isteniyordu, yine tarih dersinden, yine aynı "suç"(!)tan. Yeni bir savunma hazırladım. Sözlü savunmamda da aynı şeyleri söyledim. Sonucu kestiremiyordum ama ümitliydim. Bu sefer de "kınama" cezası geldi, aynı "suç"u işlemekte ısrar ettiğim için. Kararın birer kopyası yine ilgili yerlere, bu arada aileme de gönderilmişti. Telaşlandım. Daha önceki için "önemli değil" demiştim, arkası geldiğine göre paniğe kapılmamaları zor bir ihtimaldi. Kardeşime telefon edip durumu anlattım. Postadan gelebilecek okulla ilgili her türlü zarfı imha edecekti. Bana cezadan başka ne gelecekti ki. Planımız uygulandı, kardeşim hariç ailemin haberi olmadı cezaların devamından.

Tarih dersinden başörtüsü yüzünden başı dertte olan sadece ben değildim. Arkadaşım N. Erdoğan'ın başörtüsü, Tarih bölümünde yetkili bir kişi tarafından zorla açtırılmıştı.

Yine bir tarih dersinde bir okutman Biyoloji birinci sınıf öğrencisi arkadaşımız Z. Gülçen'e "Başını açarsan namusun mu gider! Şimdi başı açık kızlar namussuz mu oluyorlar?" diyerek sınıfın içinde hakarette bulunmuştu. Sonra da dersten çıkardığı arkadaşın arkasından "Bu arkadaşınız evlenince üç tane daha eşin eve getirilmesini kabul eder mi dersiniz.." şeklinde müstehzi sözler sarfetmiş, müslümanların şehvet düşkünü olduklarını ekleyerek alaylarına devam etmişti. Tahmin edileceği gibi bu tür alaycı cümleleri onun gibi düşünen veya İslami duyarlılığı olmayan öğrencilerden gelen kahkahalar izlemekteydi.

Tarihi misyonunu hakkıyla yerine getirebilmek için dersi unutan hoca, değişik Kur'an nüshalarının bulunduğunu, Hadis'lere de inanılamayacağını, İslami hükümlerin sonraki dönemlerdeki alimler tarafından uydurulduğunu, uzun uzun anlatmaya koyulmuş, sonunda örtünen kızların psikolojik tedaviye ihtiyaçları olduğuna dair bir de keramet buyurmuşmuş. Olayı öğrendiğimde; herhalde o sınıfta olsaydım "örtülü kızların tedavi şansı var, ne yazık ki sizin o şansınız da yok" derdim diye düşünmüştüm.

Örtülü arkadaşlarımızın aşağı yukarı hepsi tarih derslerinde tartaklanmakta, bazıları zor kullanılarak aleyhlerine tutulan ve kimsenin şahit olarak imza atmaya yanaşmadığı tutanaklara bizzat kendileri imza atmaya zorlanmaktaydılar.

Yönetmelik maskesi arkasında örtülü öğrencilere karşı baskı uygulamayı,kendilerine en birinci vazife bilen bu insanların yönetmelik aşkı ve görevlerini yerine getirmedeki tavizsiz tutumları ne yazık ki onları zorbalığa itiyordu! Bu ne büyük hassasiyet! Bu ne vazife duygusu! Eminim bu madalyasız vazife kahramanlarını bir gün tarih ödüllendirecektir. O ödül töreninde bulunmayı ve bu kahramanları alkışlamayı ne kadar çok isterdim!

Dönem sonu yaklaşmaktaydı. Final sınavında sınav gözetmenimiz olan Ayşe Güneş Ayata, ya başımı açmamı, yada böyle sınava girebi-

leceğime dair rektörden bir yazı getirmemi isteyerek bana sınav kağıdımı vermemişti.

Kıbrıs çıkartması sırasındaki şifreli konuşmaların "tatile çıkan Ayşe'si" olduğunu sonradan öğrendiğimiz dışişleri eski bakanının kızı Ayşe Hanım, ODTÜ'nün başörtülülerden arındırılması harekatında da üzerine düşeni yapmaktan geri durmuyordu doğrusu.

Çaresizdim, kalktım rektörlüğün yolunu tuttum. Nefes nefese sekreterliğe vardım. Rektörle konuşmam için sekreter barajını aşmam gerekiyordu, aşamadım. Beni rektör yardımcısına havale ederek başından savdı. Durumu ona anlattım. Yüz hatlarından onun da beni görmekten pek memnun olmadığı anlaşılıyordu. Durumu öğrenince de yüz hatları tamamen gerginleşti. Beni başından savmak için Öğrenci İşleri Daire Başkanlığına gönderdi. Beni gören başkan Turan Başkan "zaten disipline verildin sen hala başörtülü geziyorsun, bir de seni ben disipline vereyim de gör" diyerek azarlamaktan başka bir yardımda bulunmadı.

Biraz oyalandıktan sonra, kendilerinin yapacak bir şeyleri olmadığını, konuyu Dekanlığımla halletmem gerektiğini söyledi. Böyledir zaten; en yetkili insanların bazen yapacak hiç bir şeyleri olmaz! Sınav süresi zaten 45 dakikaydı. Şimdi geri dönüp Dekanla görüşeceğim. Rektörlükten ayrılırken göz yaşlarım sel gibi akıyordu. Koşarak Dekanlığa geldim. Ancak dekan yardımcısı Şinasi Aksoy'la görüşebildim. O da sorunu hocamla halletmem gerektiğini söyleyince treni kaçırdığımı farkettim. Herkes topu başkasına atıyor, iş bana zorluk çıkarmaya gelince adeta birbirleriyle yarışıyorlardı. Sınav süresi bitti. Ben hala koridorlarda sınava girmek için "izin kağıdı" alabilme telaşındayım. Bu sınavla beraber birinci dönem de bitmişti.

İkinci dönemin başlamasıyla problem daha da büyüdü. Artık sadece tarih dersi hocası değil, bölüm hocaları da beni derse almamaya başlamışlardı. Tarih dersi uyuyan yılanı uyandırmıştı. Politika, Ekonomi, Hukuk, İngilizce, Sosyoloji, Medeniyet Tarihi, hepsi başımın açık olması şartını ileri sürerek beni örtülü olarak derse almıyorlardı. Bazı hocalar açık sözlülükle, bölümde bana karşı bir "konsensus" oluştuğu-

nu, kendilerinin bu konsensusa aykırı davranamayacaklarını, fakat derslerine girersem tutanak tutmakla yetineceklerini, ama sonuçta bunun disiplin cezası alınama engel olamayacağını söylüyorlardı.

Büyük çoğunluk ise yönetmeliklerin özellikle benim aleyhime yorıma müsait bölümlerini uygulamakta çok kararlıydılar. Ellerinden gelse evde, sokakta her yerde yönetmeliği uygulayacaklardı. İşin ilginç yanı bu hocaların hepsi, hemen hemen her gün insan haklan, özgürlük, demokrasi makamından şarkılar söylerlerdi. Ne hikmetse bu şarkılarda bizim insanlığımıza ve haklılığımıza hiç yer verilmiyordu. Sanki onların himmetiyle bu dünyada yaşıyorduk, ancak onların izin verdiği ölçüde yaşama hakkımız vardı. Hatta bütün bu yaptıklarına karşın, hiç de kızarmadan, yine de bize karşı hoşgörülü olduklarını söyleyebiliyorlardı. Hoşgörüsüz olmamaları durumunda daha fazla ne yapabileceklerini doğrusu çok merak ediyordum. Hoşgörülü halleri, hukuksal dayanaktan yoksun oldukları halde insanlara böylesine hakaretamiz eziyetleri reva görebildiklerine göre, hoşgörüsüz halleri de, olsa olsa herhalde "topumuzun sallandırılmasıyla" sonuçlanırdı.

"Kesinlikle dersime giremezsin" diyen bir hocanın dersine girersem ne olacaktı. Denedim, ders Uygarlık Tarihi, hoca Muharrem Tünay. Tarih 10.4.1986. Hocanın tavrı, medeniyet tarihi kitaplarına girecek kadar enteresandı. Bilmiyorum bana karşı olan tavrına benzer medeni insan tavrını hangi kitapta okumuştu. Belki de kendisini yeni bir medeniyetin yaratıcısı olarak görüyordu, kim bilir!

Ben koridorda yürürken "hey sen sakın böyle benim dersime girmeye kalkma" diye bağırdı. Aslında kaba bir hoca değildi veya en azından öyle gözükmüyordu. Demek ki, başörtülü birisine karşı nezaketli davranmaya gerek görmemişti.

Ondan talimat alacak değildim. Aslında sıkı bir devam kontrolü yoktu, hatta hocalar pek imza toplamazlardı. Daha sonra devam sorunu çıkarmayacaklarından emin olsam derslere girmeye pek niyetim de yoktu. Ama belli mi olurdu, "sen zaten devamsızlıktan kaldın" diye sınava almayıverirlerdi.

Dersin ilk saatine girmedim. İkinci saate girdim. Uluslararası İlişkiler ve Kamu Yönetimi öğrencilerinin ortak aldığı zorunlu bir ders-

ti. İİBF'de bulunan FAS Amfisinde yaklaşık 150 kişi vardı. Tarih dersinin aksine en ön sırada ve hocaya yakın bir yere oturdum. Amacım, tartışmayı sınıfa taşırmamaktı. İtirazı varsa yanıma gelir söyler diye düşünmüştüm. Olay tersine gelişti, sınıfa girince kürsüden bana doğru "sınıfta böyle oturamazsın" diye bağırdı. "YÖK buna izin veriyor" dedim. "YÖK beni ilgilendirmez. Israr edersen sınıfta ya sen kalırsın, yada ben" diye diretti. "Dersi dinlemek istiyorum" deyince hızla amfiyi terketti. Bir süre sonra tekrar geri gelip hiç bir şey söylemeden çabucak kitaplarını toplayarak gitti. Arkasından gidip "ders işlenmeyecek mi hocam" diye soran arkadaşlar "arkadaşınız sınıfta olduğu müddetçe hayır" cevabını almışlar. Hoca daha sonra, dersi sonraki bir saate ertelediğini, benim o derse gelmeye kalkmam durumunda beni okuldan attıracağını söyleyerek bir tehdit haberi gönderdi. Benim de öğrenim görme hakkımın olduğunu hatırlatan bir arkadaş da tehdit edilmişti; "çok konuşma seni de attırırım" Bana yapılan bu tehdidin ciddiyet derecesini ve gerçekte ne anlama geldiğini, o zamanlar bölüm başkanı olan Mehmet Gürkaynak'a sormuştum. Cevap enteresandı: "Attırır"

Ertesi gün Dekanlığa çağrıldım ve karakoldan istendiğim tebliğ edildi. Gittim. Karakol komutanı bana karşı oldukça yumuşak davrandı. Her halde yetki karakol komutanında olsaydı benim örtüme hiç karışmayacaktı. Hocalarla karakol komutanı arasındaki bu karşılaştırma benim için çok anlamlıydı. Çünkü, yönetmelik maskesiyle bir diktatör gibi davranan hocalar, bu tavırlarıyla bir karakol komutanından daha militarist bir kafa yapısına sahiptiler. Nitekim bizzat ODTÜ karakol komutanından, hocanın bir ara sınıftan çıkınca dekanlıktan karakola telefon ederek jandarma göndermelerini istediğini, komutanın "öğrencinin gerçekten suçlu olduğunu bilmeden sınıftan çıkaramayız" diye "yardım" göndermeyi reddettiğini, bunun üzerine hocanın geri dönüp kitaplarını alarak sınıfı terkettiğini öğrendim. Komutan hocanın telefon görüşmesinin ayrıntılarını anlatırken, benim ön sırada oturmamı bile suç unsuru olarak ileri sürdüğünü belirtmişti.

Bu olaylardan sonra seçimle işbaşına gelen insanların asılmasıyla sonuçlanan 1960 askeri darbesine aydınların neden destek verdiğini

daha iyi anlıyordum. Tüm halkçılıklarına rağmen Türkiye'de laik aydınlar, toplumdaki konumları açısından hiç bir zaman kendilerini güvende hissetmemişlerdir. İktidarlarını zedeleyecek bir halk kıpırdanışını, ne adına olursa olsun bastıracak tüm kaba güce taraftar olmuşlardır. Hiç bir zaman Türkiye gündeminden düşmeyen irtica senaryolarında, laik aydınların çağdaşlık adına, zinde güçlere olan bağlılık ve sadakat yeminleri boşuna değildi.

17.4.1986 tarihinde odasına vardığımda Muharrem Tünay, Dekanlıktan beni sınıfa almasının "suç" olduğunun kendisine bildirildiğini, dolayısıyla kesinlikle beni sınıfa alamayacağını, ayrıca zaten devamsızlıktan kaldığımı söyleyerek bir daha dersine gelmememi tenbihlemişti. Ben itiraz edince "senin galiba geniş bir çevren varmış, öyleyse git söyle çevrendekilere de sorunlarını halletsinler, kurtarsınlar seni bakalım" diye alaylı cümlelerle yüzüme bakmasından, çaresizliğim karşısında muzaffer bir komutan edasıyla büyük mutluluk duyduğunu hissettircesine gülümsemesinden başka bir sonuç elde edememiştim.

Bu cümlelerden gıyabımda bölümün veya belki de Dekanlığın benimle ilgili istihbarat topladığını hakkımda bol bol konuşulduğunu anlıyordum. Zaten bazı hocalar bana karşı bölümde bir konsensusun oluştuğunu açık açık söylüyorlardı.

Aynı gün hukuk dersinin hocası Pıtırcık Uler de dersten çıkmamam durumunda tutanak tutacağını belirtmiş, çıkmayınca da dediği gibi tutanak tutmuş ve sınıftan bir kaç kişiyi de şahit yazarak beni disipline vermişti.

Artık sadece hocalar değil, müstahdemler de görev başındaydı. Derse geleceğim saatlerde kapının önünde bekleyen bir müstahdem başörtüyle binaya girmemin dekanlık tarafından yasaklandığını, kendisinin de bu yasağı uygulamakla görevlendirildiğini söylüyordu. Bundan böyle müstahdemler de idari ve kolluk görevi yapacaklardı. Müstahdemlerin bazılarının tavırlarından inançlı insanlar olmalarına rağmen bu işi baskı ve korku zoruyla yaptıklarını seziyor, buna da ayrıca hayıflanıyordum. Bu kurumdaki görevliler arasında benim inançlarım bir kısım işçi ve müstahdemler tarafından paylaşılıyordu. Bu

cağdaş Türkiye'nin önünü açacak (!) önder demokratları ancak bu kadarına izin veriyor veya engin hoşgörüleriyle ancak bu kadarına tahammül edebiliyorlardı. Ne büyük fedakarlık! Bu gerçeğin bir acı yönü. Diğer yönü bundan daha da acıydı. Yönetim, başkasına yaptıramayacağı, nitekim jandarmanın yapmayı reddettiği "pis işlerini" hiç de yapmak zorunda olmadıkları halde, onlara yaptırıyordu. Ne acı bir durumdu, hem ne kadar da iğrenç. Bu durum inançlı insanların, inançlı insanlarla mücadelede piyon olarak kullanıldıklarının gördüğüm ilk örneğiydi. Son olmasını umardım ama ne yazık ki öyle olmadı. Aynı inancı paylaşan insanların sebebi anlaşılamaz 'ince siyaset' gerekçeleriyle veya apaçık durumları 'tevil' yoluyla birbirine karşı mücadele içine girdiklerini görmek insanı kahrediyor.

Hemen hemen her derste üç seçenekle karşı karşıyaydım. Birinci durumda, hoca başımı açmadığıma dair tutanak tutarak derse devam ediyordu. İkinci durumda, hoca ya başımı açmam, yada sınıfı terketmem ihtarında bulunuyordu. Eğer sınıfta kalmaya direnecek kadar sinirlerim sağlam değilse, kitaplarımı toplayıp çıkıyordum. Üçüncü durumda da ben sınıfta bulunduğum ve çıkmayı reddettiğim için hoca dersi terkediyordu. Her üç durum da aleyhime sonuçlanıyordu.

Hocalar arasında en liberal tavırlı olduğunu söyleyebileceğim Kamu Yönetimi bölüm başkanı Mehmet Gürkaynak'tı. Üç dört taneyle de olsa araba kolleksiyonu yapacak kadar zengindi. Bölümdeki diğer hocalara paralel bir ideolojik kaygısı yoktu. Hocalığı da sanki bir hobi olarak yaptığı için olsa gerek, insan ilişkilerinde çok da rahattı. Derslerinde bol espri yapar, öğrencilerin dikkatlerini esprilerle toplamaya çalışırdı. Bir yandan herkese sataşırken öte yandan da yine herkesi memnun edecek şeyler söyleyerek teraziyi dengede tutmaya ayrı bir özen gösterirdi. Güya tabuları yıkmak adına oldukça "muzır" şeyleri konuşması da ilgi çekme stratejisinin bir parçasıydı. Şahıslara takılır fakat saldırganlık yapmazdı. Konuşmak isteyen herkesi dinler, değişik görüşlerin ifade edilmesine uygun ortam hazırlardı. Belki de sırf bu yüzden, verdiği derslerin zorunlu olmamasına ve içerik olarak da bir hayli belirsizlikler taşımasına rağmen, diğer derslere oranla fazla sayıda öğrenci tarafından tercih edilirdi. Daha hocanın dersleriyle

henüz tanışmamıştım. Bu yargıları ilk kez yurtta son sınıfta okuyan ve derslerdeki problemlerimi bilen bir arkadaştan duymuştum. Kendisiyle tanıştığımda ben de aynı yargıya katılacaktım.

Bir gün yurt arkadaşlarımdan biri, "sizin bölüm başkanınızdan bir ders alıyorum. Gördüğüm kadarıyla iyi bir insan. Yarın F 06'da dersimiz var. Dersten sonra görüşürsen eminim yardımcı olur" dedi. Ümitlendim. Olur ya, yardımcı olur diye arkadaşın dediği saatte sınıfın kapısında beklemeye başladım. Ders sonunda öğrenciler hocayı bırakmadılar beraberce konuşarak merdivenleri tırmanmaya başladılar. Odasına gitmek istemedim. Daha sonra F10'da yüksek lisans dersi olduğunu öğrenince bu kez orada beklemeye başladım. Ders çıkışı merdivenlerde yakaladım "hocam sizinle bir konuda konuşmak istiyorum" der demez "seninle konuşacak bir şey yok" dedi ve benden uzaklaşmak istercesine hızlıca merdivenleri tırmandı. Demek ki onun da haberi vardı ve o da konsensusa katılıyordu. Yıllar sonra 1990-1991 öğretim yılında aynı hocadan Political Psychology (Siyaset Psikolojisi) dersi alacak, bana karşı o gün gösterdiği tavırdan dolayı mahcup olduğunu ifade eden cümleler duyacaktım.

Sonuçta Bölüm Başkanı ile görüşmem de -eğer buna görüşme denirse- böylece sonuçsuz kalmıştı.

Bu arada Muharrem Tünay tarafından disipline verilmiştim, savunmam isteniyordu. Savunma hazırlama konusunda uzmanlaşmaya başlamıştım. Savunmaları yalnız hazırlamıyordum. Olayların içinde bulunan arkadaşlar bana yardımcı oluyorlardı. Bu savunmadan sonra ceza verilirse uzaklaştırma cezası verilecekti. Bu yüzden ceza almamak için elimizden ne geliyorsa yapmaya çalışmıştık.

İtham ve savunma öncekilerle benzerdi. Kılık kıyafet yönetmeliğine uymamak, dersin sükun, huzur ve çalışma düzenini bozmakla suçlanıyordum. Savunmamda da durumu anlatıyor, YÖK'ün türbanı serbest bıraktığını, bu yüzden kılık kıyafet yönetmeliğine aykırı davranmadığımı, derslerde sorunu benim değil, hocaların çıkardığını, dersi dinlemekten başka bir amacımın olmadığını belirtiyor, anlattıklarımın doğruluğunu sınıftan herhangi birisine sorarak tespit

edebileceklerini ifade ettikten sonra, eğer şahit isteniyorsa, altına da şahitlerimi ekliyordum. Şahitlerim sadece benimle aynı inancı paylaşan arkadaşlar değildi. Hatırladığım kadarıyla verdiğim isimler arasında marksist dünya görüşüne sahip Alev Özkazanç ve yurttan arkadaşım liberal dünya görüşüne sahip İlknur Sayıbaş da vardı. İsmini verdiğim bütün arkadaşların, bana şahitlik edip etmeyecekleri konusunda rızalarını aldıktan sonra isimlerini yazıyordum. Çünkü bu bir yerde onları da riske atmak anlamına geliyordu. Türbanlı, üstelik 'uyarı ve baskılara rağmen başını açmamakta direnen bu inatçı kıza' şahitlik etmek cüretinde bulunmak suçundan bu arkadaşların da canı yanabilirdi.

Savunmamı vermiş beklemeye başlamıştım. Daha önceki olumsuz tecrübelerime rağmen hala soruşturmanın lehime sonuçlanacağına inanıyordum.

Soruşturma sürerken panoda dekanlık sekreterine uğramamı isteyen bir yazı okudum. Konunun ne olduğu belliydi, ama yine de merak etmiyor değildim. Sekreter, Dekan Ömer Kürkçüoğlu'nun benimle görüşmek istediğini iletti ve bunun için uygun olduğu gün ve saatte bir randevu verdi. Belirtilen gün ve saatte oradaydım. Dekan içeride başkalarıyla görüşüyordu. Sekreterin yanında biraz bekledim. Az sonra sekreter, Dekan Bey'in beni beklediğini söyledi. Tedirgindim, nasıl karşılanacağımı bilmiyordum. Hiç bir hoca beni dinlemeye yanaşmıyor, hatta kendisiyle muhatap olmadığım halde bazı hocalar koridorlarda bana karşı kaba sözlerle bağırıp çağırıyorlardı. Bir keresinde Maliye hocası, Kamu Yönetimi katında koridorun bir diğer ucundan bana doğru "seni bu okulda istemiyoruz ve mezun da etmeyeceğiz" diye bağırmış, ben de "burası babanızın çiftliği mi" diye karşılık vermiştim, tabii ki ona kıyasla çok daha tonu düşük bir sesle.

Dekan bana ne soracaktı, benimle niçin konuşmak istemişti? Kapıyı vurup içeri girdim. "Buyur" dedi, yer gösterdi, oturdum. Yüzünde sert değil, tam tersi yumuşak fakat ciddi bir ifade vardı. Bu beni biraz rahatlatmıştı, saldırıya, hakarete hazır yırtıcı gözlerdi genelde karşılaştıklarım; suçlanır, ne kadar yanlış bir iş yaptığım, bu kıyafetimle bu çağa, bu okula yakışmadığım söylenirdi hep. Henüz hiç ko-

nuşmadığımız halde edindiğim bu ilk izlenimin olumlu olması beni biraz teselli etmişti.

Uzun sayılabilecek bir süre konuştuk. Uzun sayılırdı çünkü dışarıya çıktığımda sekreter "iki saati aşkındır konuşuyorsunuz, dekanla konuşma rekoru kırdın" diye takılmıştı. Ama bu konuşmanın da benim problemimin çözümüne en ufak bir katkısı olmadı. Belki olsa olsa O'nun "ne yapayım, ben gerekli nasihatleri yaptım" diyerek vicdanını rahatlatmasına yardımcı olmuştu. Konuşmamızın uzun bir bölümü nasihatle geçmişti. Başta beni tanımaya çalıştı; babam ne iş yapıyor, kaç kardeşiz, ailemin isteğiyle mi örtünüyorum... Sonra sitemde bulundu; elimin ne kadar uzun, çevremin ne kadar geniş olduğundan, hatta kendisini hocasına şikayet etmemden sözetti. Belki yararı olur düşüncesiyle bir arkadaşımız Fahir Armaoğlu ile görüşmüş kendisine telefon etmesini rica etmişti. O da edeceğine söz vermişti. Ömer Kürkçüoğlu'nun akademik hayatına Siyasal Bilgiler Fakültesinde Fahir Armaoğlu'nun asistanı olarak başladığı, sırf bu yüzden, yani solcu olmadığı için, tüm fakülte erkanı tarafından dışlandığına dair bazı rivayetler duymuştuk. Hatta o zamanlar namaz kıldığı bile söylenirmiş. Konuşmalarından hocasının kendisine bu konuda telefon ettiğini, ama bunun da bana sitem getirmekten başka bir sonuç doğurmadığını öğreniyordum.

Uyumlu bir öğrenci olduğumu, bahçede hiç yalnız kalmadığımı gözlediğini, ayrıca sınıfta arkadaşlarımın beni hep desteklediklerini duyduğunu dile getirdi. Sonra da nasihat faslı başladı. "Tanıdığım Urfa'lı bir hanım var, itikadı çok sağlam, iyi bir müslüman, orucunu tutar, namazını kılar ama başını örtmez, gerektiğinde partilere de gider. Burada okumak kolay değil, eminim ailen seni zorlanarak buralarda okutuyor, onların beklentileri var. Onları hayal kırıklığına uğratmaya hakkın yok. Böyle giderse biraz zor mezun olursun. Sen yine her türlü ibadetini yap ama başını aç ve oku. Buradaki dört beş yılını parantez al, bir şey olmaz. Sonra yine örtersin. Hem günahı da olmaz bunun, çünkü istemeyerek açıyorsun, günahı varsa bana.

Ben de durumun dediği gibi olmayacağını, bir kimsenin günahını başkasının yüklenemeyeceğini, benim değil dört beş yıl, akşama ka-

dar yaşayacağıma garantimin olmadığını, dolayısıyla böyle bir parantezin mümkün olamayacağını, hadi şimdi bu parantezi kabul edelim, sonra da bir yerlerde çalışmak için benzer problemlerin çıkacağını, o zaman da yirmi beş yıllık bir yeni parantezin açılması gerekeceğini, böylece bir taviz vermeye başladığım zaman inançlarıma uygun olarak hiç bir zaman yaşayamayacağımı anlatmaya çalıştım. Ailemin benden tabii ki bazı beklentilerinin olduğunu, fakat bu beklentileri örtülü olarak gerçekleştirmek istediğimi, bunun da kimseden fazla bir şey istemek olmadığını söyledim. Benim kararlılığımı görünce "adın gibi zeki, soyadın gibi de bildiğinden caymaz, boyun eğmez inatçı birisin" cümleleriyle uğurladı beni.

Mehmet Gönlübol'un ODTÜ rektörü olmasının ardından Ömer Kürkçüoğlu İİBF dekanı, Aydın Yalçın da İktisat bölüm başkanı olmuştu. Aydın Yalçın'ın, siyasal çizgisini bilmekle birlikte, en azından inançlı insanlara karşı düşmanlık beslemeyeceğini düşünerek bir de onunla görüşmeyi düşündüm. Odasına gidip görüştüm. Sonuçsuz ve çok da anlamlı olmayan bir görüşmeydi bu. Onun üniversiteye ve bölüme bakışı benimkilerden oldukça farklıydı. Bana yardımcı olmasının mümkün olmadığı, tersine işlerimi zorlaştıracağını öğrendim bu görüşmeden.

Soruşturmaların ardı arkası kesilmiyordu. Bu sefer ben de durumu Rektöre intikal ettirmenin yollarını arıyordum. İçimden sanki bunları rektörün haberi olmadan yapıyorlar, haberi olsa yapamazlar gibi geçiyordu. Görüşebilmek amacıyla defalarca makamına gittim fakat hiç birinde sekreter barajını aşmayı başaramadım. Orada görevli birisinden rektörün sabah özel otosuyla kampustaki lojmanına, saat 10 civarında da makam arabasıyla rektörlüğe geldiğini öğrendim. Bir kaç gün belirtilen saatlerde rektörlük binası önünde beklememe rağmen yine yakalayamadım. Sonunda bir gün sabahın erken saatlerinden itibaren lojmanın yakınında beklemeye karar verdim. Eve geldi, çıkışta tam siyah bir arabaya binmek üzereyken konuşmak istediğimi söyledim.

Ayaküstü ve kısa süren bu görüşmede bana karşı yapılan haksız uygulamaları kısmen de olsa intikal ettirdim. Rektör Mehmet Gönlü-

bol, beni de hayrete düşürecek bir şekilde "istediğim gibi başımı örtüp derslere girebileceğimi" belirterek bu konuda dekanlığa telefon edeceği taahhüdünde bulundu. Sevinmiştim. İşler tahmin ettiğim gibi çıkmıştı. Hızlı adımlarla oradan uzaklaştım.

Fakat sevincim uzun sürmedi. Durumu öğrenmek üzere dekanlığa varınca şu cevabı aldım: "Evet! Rektör telefon etti; ancak sana türbanla derse girme izni verilmesini değil, eğer birden fazlaysanız topunuzun okuldan atılmasını istedi." Rektör böyle davrandıktan sonra bana yorum düşmezdi. Atalar dememiş miydi balık baştan kokar diye, meğer ne tez unutmuşum ben bu hikmetli sözü. Ya rektör son derece iki yüzlü bir tavırla bana başka, onlara başka şey söylüyordu, yada rektörün sözleri dekanlıkta hafif bir kırınıma uğrayıp bana tam aksi şekilde yansıyordu. İkincisi biraz zor bir ihtimaldi. Öyle de olsa, böyle de, sonuç benim için pek değişmiyordu.

8

Daha önce söylediğim gibi, İİBF ve yurtların ilk başörtülü öğrencisiydim. Dolayısıyla bu konuda yardımlaşabileceğim örtülü kız arkadaşım yoktu. Çok fazla saldırıya uğradığım zamanlar, beni savunan değişik düşünceden insanlar çıkıyordu ama bu sürekli bir dayanışma getirmiyordu. İnançlı erkek öğrencilerden değişik vesilelerle yardım teklifi alıyor, fakat çok fazla bir şey yapabilecek durumda olmadıklarını bildiğim için, yakın davranmıyordum. Fakat yine de bana moral destek veriyorlardı: Bazı erkek öğrencilerin tavrı ise gerçekten ilginçti; uğradığım saldırı ve haksızlıklar karşısında kendi kimliklerinin de ortaya çıkacağı korkusuyla bana arka çıkmıyorlardı. Hani hepimiz ceza almaktansa 'ümmetin maslahatı için' sadece benim hırpalanmama göz yumuyorlardı! Ödlekliğin kamuflajı ancak bu kadar olur. Bazıları da bu suskunluklarını mahremiyet ilişkilerini öne sürerek kamufle ediyorlardı. Onlara söyleyecek çok fazla şeyim yoktu. Sayıları az da olsa benimle beraber atılmayı bile göze aldığını, sonuna kadar direnmek gerektiğini, ilk olmanın sancılarının da büyük olduğunu söyleyen öğrenciler de vardı.

Aslında inançlı erkek öğrencilerin bu çekingen tavırları çok da anlamsız değildi. Çünkü tarih dersinde başörtülü bir kız arkadaşı savunmaya çalışan Müfit Yüksel, hukuk faciası sayılabilecek bir karar-

la, bir dönem okuldan uzaklaştırma cezasına çarptınlmıştı. Kararın hukuk-dışılığı kendilerine hatırlatılan disiplin kurulu üyelerinin cevabı, numune-i imtisal sayılabilecek bir hukuk ihlaliydi: "Biz bu cezayı ibret-i alem için verdik. Bir daha kimse hocalarla tartışmasın"

Açıktır ki amaç, bu konuda öğrenciler arasında oluşabilecek dayanışmayı baştan kırmak, göz dağı vererek despotik yapıyı çözecek ortam oluşmasına engel olmaktı.

Bizim bölümde başörtüsü konusunda en sert tavır sergileyen hocaların başında Ayşe Güneş Ayata geliyordu. Derslerde hep öğrencileri küçümser bir üslupla konuşur, özellikle çalışkan öğrencilerde devamlı bir gedik arıyormuş izlenimi verirdi. Yüksek bir tonla "in which", "that" veya "which" ile birbirine bağlanan uzun cümleler kurardı. Daha çok kent sosyolojisiyle ilgilenir, birinci sınıflara verdiği Introduction to Political Science' (Siyaset Bilimine Giriş) dan başka Urban Politics, (Kent Politikası) gibi dersler verirdi. Derslerde tespit ettiği, konuşkan inançlı öğrencilere ayrı bir yakınlık gösterir, odasına çağırır, çay ısmarlar İslam üzerine konuştururdu. Müslüman öğrencilerle konuşması merak veya toleransından değil, bizzat yürüttüğü araştırmalarında onlardan yardım almak içindi. Beşeri bilimlerde görevli eşinin de içlerinde bulunduğu bir grup öğretim üyesiyle beraber sistematik olarak İslam üzerine çalışıyorlardı. Bu çalışmalar daha sonra İngilizce ve Türkçe olarak yayınlanacaktı.

Hazırlıkta beraber okuduğumuz, sosyoloji birinci sınıf öğrencisi bir arkadaşım derste eşi de idari bilimlerde bulunan bir hocanın İdari Bilimler'de bir irtica örgütü olduğunu, başında da Zekiye Oğuzhan adında bir kızın bulunduğunu söylediğini aktarmıştı.

Benimle ilgili bilgileri eşinden aldığı kuşkusuzdu. Sınıfta bu şekilde birilerini itham ederek konuşmak için insanın elinde çok sağlam delillerinin olması sadece akademik ahlakın değil, şahıs hukukuna saygının da bir gereğidir. Eğer yaptıkları akademik çalışmaları da benimle ilgili tespitleri gibiyse gerçekten çok yazık. Bu olaylar vesilesiyle, Türkiye'deki laik çevre aydınlarının inançlı insanlar hakkında sağlıklı bilgilerden yoksun ne denli birer kara cahil olduklarını ve onlar-

la ilgili gelişmelerden paranoya derecesinde korktuklan için de komplo teorileri üretmeye pek yatkın bulunduklarını öğrenmiş oluyordum.

Kanaatimce Ayşe Ayata'nın inançlı erkek öğrencilere bu ilgisi tamamen araçsal nitelikteydi. Farklı bir dünya görüşünü, onu benimseyen insanların düşünce ve duyarlılıklarını öğrenmekten ziyade kitaplarda olmayan, tarikatlarla, dergilerin hangi cemaatlere ait olduğuna, hangi grupların hangi siyasi partileri desteklediğine dair sorular sorup notlar aldığı anlatılırdı. Arkadaşların aktardığı kadarıyla bu konuda o yıllarda çok az ve kulaktan dolma bilgilere sahipti. Şimdi öyle olmadığına eminim. Başörtülülere karşı gösterdiği katı tavrı ise bu konuda efsane oluşturacak kadar enteresandı. Belki de grubu içindekilere "başörtülülere karşı ancak böyle davranılır" demek istiyordu.

Bir gün yine beni horlayıcı cümlelerle bağıra çağıra dersten dışarı atmıştı. Sonra öğrendiğime göre, ben sınıftan çıkınca Sosyoloji bölümünden yatay geçişle bizim bölüme başladığı için alttan fark dersleri alan bir ikinci sınıf öğrencisi hocaya itiraz etmiş, kılık kıyafet yönetmeliğine kimsenin uymadığını, meselâ kravat neyse, arkada sakallı arkadaşların bile bulunduğunu, eğer bu davranışının gerekçesi kılık kıyafet yönetmeliği ise ve bu konuda görevini yapacaksa onları da dışarı atması gerektiğini söylemiş, bunun üzerine hoca sakallı öğrencilerden de sınıfı terketmelerini isteyerek, güya yönetmeliği uyguluyor havası yaratmıştı.

Bu olaydan birkaç gün sonra, adının Hasan olduğunu ifade ederek söze başlayan birisi bana yardımcı olmak istediğini söyledi. İçinde bulunduğum durumu bildiğini, bu konuda yapılabilecek bazı şeylerin olduğunu, benim yalnız başıma direnmemim zorluklarını dile getirdi. Konuşmamız ilerledikçe arkadaşın bu tür kaygılar taşıma konusunda yalnız olmadığını, aralarında bölüm ve fakülte birincilerinin de bulunduğu bir arkadaş grubunun bu konuda neler yapılabileceğini oturup konuştuklarını öğrendim. Bu gruptaki insanlarla ilişkilerim uzun süreli oldu. Hepsi başarılı öğrencilerdi. Bana yeri geldiğinde ders çalıştırdılar, devam edemediğim dersler içi not temin ettiler. Belki onlar için de ben kendilerini temsil eden bir semboldüm. Benim şahsımda kendi kimliklerine sahip çıkıyorlardı. Herhangi bir cemaat,

tarikat ve organizasyonla doğrudan bağlantılan yoktu. Aslında herhangi bir cemaat, örgüt yahut tarikatla ilişkilerinin olup olmamasının benim açımdan çok fazla bir önemi de olmayacaktı. Ben örtülü bir müslüman olduğum için bazı sorunlarla karşılaşmış, onları halletmek için çaba sarfediyordum. Bana benim amaçlarıma uygun olarak, her cemaat, tarikat vs. yardımcı olabilirdi. Üstelik benim sorunum şahsi nedenlerden değil, tüm müslümanların ortak değerlerine sahip çıkmamdan kaynaklanıyordu. Bugün benim yarın başkalarının eninde sonunda karşılaşacakları bir sorundu bu. Nitekim başörtüsü yasağı, ilahiyatlardan başlamak üzere tüm üniversitelerde yaygın bir sorun olarak ortaya çıkınca bu durum çok daha belirgin olarak gündeme gelecekti. Ancak yine de, sürekli bir örgüt üyesi olmakla itham edildiğim için, tarikat-cemaat bağlantısı olmayan birilerinin bana yardımcı olması bu açıdan işimi kolaylaştırıyordu.

O zamanlar içyapılarını ve çalışma yöntemlerin pek fazla bilmemekle birlikte kafamda cemaat ve tarikatların inançlı insanların yerel ve lokal dayanışma ve birlikteliklerinden öte, basının yaymaya çalıştığı gibi olumsuz bir imajı yoktu, daha sonra da olmadı. Bütün bunlara rağmen ilk zamanlar, bu organize arkadaşlıktan şüphelenmiştim. Basında zaman zaman konu edilen dış mihrakların güdümündeki örgütler beni hiç işkillendirmiyor da değildi. İçimdeki tereddütleri zamanla toptan silecek, müslümanlara ilişkin bu ithamların tamamen uydurma ve masabaşı yorumlara dayandığını, böyle bir ithama mesnet oluşturabilecek en objektif temelin sadece ve sadece müslümanlar arasındaki kardeşlik hukuku gereği yerine getirilen yardımlaşma olabileceğini, bunun da hiç bir şekilde sakınılması gereken bir konu oluşturamayacağını kendi deneyimlerimin yardımıyla bizzat yaşayarak öğrenecektim.

İlk olarak Zaman Gazetesine gidip durumu anlattık. Arkadaşlar Fehmi Koru'yu tanıyorlardı. Koru ertesi gün haberi manşet yapabileceklerini söyledi. Ben herşeye rağmen ismimin gazetelere çıkmasını istemiyordum. Uzun sayılabilecek bir süre konuştuk. İsim olmazsa haber de çok zayıf olurdu, bu yüzden isim verilerek olayın haber yapılması konusunda anlaştık.

Fehmi Koru, o zamanlar şimdiki gadar popüler değildi. DPT'den gazeteciliğe geçmiş, daha önce Milli Gazete'deki deneyimlerine ve ekibine olan güvenle yeni bir gazeteye soyunmuştu. Hepimiz gazetenin uzun ömürlü olmasını ve daha da gelişmesini temenni ediyorduk. Fehmi Koru'yla ilk kez orada karşılaşmıştım. Eşi Nebahat Koru'nun da başörtüsü mağdurlarından biri olduğunu bildiğimden, ilgisinin ayrı bir anlamı vardı benim için.

Ertesi gün Zaman'da orta büyüklükte bir haber vardı. ODTÜ İİBF öğretim üyesi Ayşe Ayata, Kamu Yönetimi öğrencisi Zekiye Oğuzhan'ı dersten atıyor ve koridorda "Yılanın başını küçükken ezmek gerekir" diye bağırıyordu. Tabii ki hoca, bu konuda ayrıntılı bilgi almak isteyen Zaman muhabirleriyle görüşmeyi reddetmişti.

Bu olayın ardından arkadaşlarla beraber bir ODTÜ raporu hazırlamaya karar verdik. Rapor iki bölümden oluşacaktı: Birinci bölümde hukuk devleti, laiklik ve yönetmeliklerle somut durum arasındaki çelişkiye değinilecekti. İkinci bölümde de ODTÜ'deki inançlı öğrencilere karşı yapılan haksız uygulama ve baskılar somut örneklerle dile getirilecekti. İşbölümü yaptık. Ben ikinci bölüme malzeme toplayacaktım. Diğer bölümlerdeki kızları tanıyordum. Onlarla görüşüp kendilerine yapılan muameleleri yer, zaman ve isimlerle beraber kaydedecektim. Böylece hacimli bir ODTÜ raporu hazırladık. Bu raporu basına değil, bürokraside, mecliste yahut bu konuda çevresi yada nüfuzu olduğunu düşündüğümüz kişilere vermek amacıyla hazırlamıştık. Raporda birçok isim geçiyordu. Başörtülü arkadaşların çoğu, bunca mağduriyetlerine rağmen, belki de daha kötü sonuçlar getireceğinden korktukları için basına aksettirilmemesi kaydıyla kendilerine yapılanlar konusunda bilgi veriyorlardı.

İlk iş olarak Büyük Millet Meclisindeki muhafazakar milletvekillerinin bir listesini çıkardık: Alaattin Fırat ve İsmail Dayı'dan, daha sonraları mecliste çıkan bir kavga sırasında, kavgacıları ayırmaya çalışırken kurşunlanarak ölen rahmetli Abdurrezak Ceylan'na kadar bir dizi milletvekilini gruplar halinde ziyaret etmeye başladık. Görüştüğümüz kişilere somut bilgi istedikleri zaman onlara yanımızda taşıdığımız ve fotokopi yoluyla çoğalttığımız bir dosya veriyorduk.

Özellikle milletvekillerine bu işin çözümünün rektörden geçtiğini hatırlatıyorduk. Bu çerçevede ODTÜ rektörünü arayıp görüşmeleri için yaptığımız yoğun talep sonunda sonuç verdi. Rektör meşguliyetlerini sıralayarak milletvekilleriyle görüşmek istemiyordu. Nihayet randevu alındı, Çarşamba günü saat üç. Milletvekilleri mecliste yapılan yoklamadan sonra gidelim derken üç buçukta ODTÜ'ye ancak geldiler, gecikmeyi fırsat bilen Rektör, işi olduğu bahanesiyle kampustan çoktan uzaklaşmıştı bile. Sonuçsuz kalan bu görüşme girişimi daha sonra tekrarlandıysa da malum meşguliyet ve diğer manevralarla rektör tarafından uzun bir süre atlatıldı. Sonra görüşüldü ama bu görüşmenin hiç bir olumlu sonucu olmamıştı.

YÖK'den parti merkezlerine, meclisten gazete ve dergilere, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan eski parlamenter ve yazarlara uzanan ziyaret turlarımız günlerce devam etti. İslami dergilerden en somut yardımı İktibas dergisi sahibi Ercüment Özkan yapmıştı. Bize YÖK başkanından randevu almaya çalışmış ama ancak yardımcısından randevu almayı başarabilmiş, olup bitenleri yerinde incelemek ve yetkililerle konuşmak için bizzat ODTÜ'ye gelmişti. Yapabileceği her yardımı yapmaya hazır olduğunu söylemesi bile önemliydi. Çünkü gittiğimiz yerlerin çoğu nasihate başlıyor, "köprüyü geçene kadar ayıya dayı demek" gerektiği atasözüyle cümlelerini noktalıyorlardı. Ne zaman bu atasözünden bahsedilse, rahmetli Osman Yüksel Serdengeçti'nin "böyle diye diye memleketi ayılarla doldurdunuz" esprisini hatırlarım.

Sol dergilerden de Yeni Gündem'in Ankara temsilcisi Aydın Köymen bu konuyla ilgili olarak yazacağımız yazıları yayınlayacağını söylemişti. Ve sözünde durdu, bir arkadaşımızın kaleme aldığı İnsan Hakları ve İnanç Özgürlüğü adlı yazımızı orta sayfada yayınlamıştı. Daha sonra bu yazı başka dergiler tarafından da aynen iktibas edilecekti.

Yeni Gündem'in o sayısını, Çankaya'daki idare mahkemesine giderken yoldaki bir gazete bayiinden alışını bu gün gibi hatırlıyorum. Kapağı da gözaltında kaybolanlara ayrılmıştı. O zamanlar Yeni Gündem haftalık dergiler arasında en ciddisiydi; o günün şartlarında küçümsenemeyecek sayıda bir okur kitlesi vardı. Bu açıdan da ayrı bir önem taşıyordu

Yeni Gündem çevresinin Türkiye solu içinde de ayrı bir konumu olduğuna değinmeden geçmek bir eksiklik olacaktır. 1980 sonrası ortaya çıkan müslüman-solcu diyaloğunda müslümanlarla en çok ilişki kuranların başında bu çevre geliyordu. Nitekim Murat Belge, Molla Kasım'ın deyişiyle açıkoturumların iyi bir demirbaş SP (sosyalist panelist)'siydi. Bu nedenle Yeni Gündem'in bize karşı ılımlı yaklaşımını mümkün kılan bir konjonktür vardı.

Bu yazılar bizim için çok önemliydi. Zira o zaman henüz başörtüsü olayı kamuoyuna malolmuş bir sorun olmadığı için bize yapılanlardan kimsenin haberi yoktu. Konuştuğumuz kişilerin çoğu olup bitenleri hayretle karşılıyor, "bir islam memleketinde bunlar nasıl olur" diyorlardı. Bir memleketin adının islam memleketi olmasının yahut istatistiklerde yüzde şu kadarının müslüman olduğunun yazılmasının çok fazla önem taşımadığını, asıl önemli olanın, biraz amiyane bir tabirle, iplerin kimin elinde olduğunu anlatmak o kadar kolay değildi bizim için. Zira görüştüğümüz yetkili bir çok kişi, iktidarın kendi ellerinde olduğunu, bu tür işleri yapanların azınlıkta olduklarını sanıyorlardı. Halbuki durum bunun tam tersiydi.

Bu girişimlerimiz sürerken, Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'na ait, üzerinde "özel" yazan bir mektup geldi yurda. Zarfı yırttım, üzerinde "gizli" yazan bir zarf daha çıktı. Heyecanım doruktaydı, açtım:

> " Sayın Zekiye Oğuzhan,
> Hakkınızda açılmış olan disiplin soruşturması sonuçlanmış olup verilen karar aşağıda belirtilmiştir.
> Konu: Kılık kıyafet yönetmeliğinde belirtilen genelge ve kararlara aykırı hareket ederek, derslerin sükun, huzur ve çalışma düzenini bozucu davranışlarda bulunduğunuz.
> Karar: 16 Mayıs-15 Haziran 1986 tarihleri arasında uygulanmak üzere 1 ay okuldan uzaklaştırma cezası.
> Karan veren Makam: İ. İ.B.F. dekanlığı"

İnanamadım, gözlerim kararıyor, boğuluyordum. Tepeden tırnağa titreme nöbetleri arasında tekrar tekrar okudum: 1 ay uzaklaştırma, tam 1 ay uzaklaştırma.

Cezayı alıp savunmayı beraber hazırladığımız arkadaşlara gittim. Onlar da savunmanın işe yarayacağını düşünüyor olmalıydılar ki, sonuca hayret ettiler; ve tabii ki üzüldüler. Dekanlık verebileceği cezanın azamisini veriyor ve tarihleri de tam ikinci mid-term (vize) dönemine denk düşürüyordu. Halbuki, disiplin yönetmeliği önce bir hafta ceza verilmesini öngörüyordu. Yönetmeliği tam uygulasalar bana bir hafta ceza vermeleri gerekecekti. Herhalde durumun aciliyetini ve ehemmiyetini düşünerek doğrudan bir ay vermeyi uygun görmüşlerdi.

Arkadaşlar, avukatlara gidip hukuki durumu öğreneceklerini, gerekirse hemen mahkemeye başvurup yürütmeyi durdurma talebinde bulunulacağını, böylece mağduriyetimin önlenmesi için ellerinden geleni yapacaklarını söyleyerek beni teselli etmeye çalıştılar.

Ertesi gün daha çetrefilli bir durumla karşılaştım. Yurt müdiremiz okuldan 1 ay uzaklaştırma cezası almış olduğumu, bu süre içinde öğrencilik sıfatını kaybettiğim için yurtta kalamayacağımı, cezamın o gün başladığını, dolayısıyla, akşama kadar yurdu terketmem gerektiğini söyledi.

Bir ay boyunca nerede kalacaktım. Daha önce yanlarında kaldığım Yıldız Abla uygun değildi. Yanında kalabileceğim başka kimsem de yoktu. Eve de gidemezdim. Çünkü mahkemelere gitmem, muhtemel bir sınav için hazırlıklı olmam, her şeyden önce işimi takip etmem gerekiyordu. Cezanın bir nüshası da eve gönderilmişti. Sağlık sorunlarım için reviri de kullanamıyordum. Zaten revirdeki bazı doktorlar ceza almadan önce de bana ceza vermeye çalışıyorlardı. Bir keresinde, başhekime havale edilmiştim. İçeri girdiğimde az azar işitmemiştim. Bu çağda bu ne biçim kıyafetmiş, kampusta böyle dolaşmak yasakmış vs. Adı Leon'du başhekimin, onun için ona bu küçümseyici despotik tavrı çok görmemiştim.

Aslında hastanelerdeki bu muamele sadece bize has değildi, gazetelerde başörtülü olduğu için sevk işlemleri yapılmayan öğrenciler, çarşaflı oldukları için ameliyat edilmeyen hastalarla ilgili haberler okuyorduk.

Uzun uzun düşündüm, benimle aynı duyarlılıkları paylaşan ve beni bir ay misafir edecek bir arkadaşım da yoktu. Peki ne yapacaktım? Birden aklıma hazırlıkta beraber olduğumuz, City Planning (Şehir ve Bölge Planlama) bölümünde okuyan bir arkadaşımın teklifi geldi. Bir gün okula giderken karşılaşmış, hal hatır sorduktan sonra okulla olan problemimi anlatmıştım. Çok üzüldüğünü ifade etmiş, eğer yapabileceği bir şey olursa aramaktan çekinmememi tembihleyerek telefon numarasını vermişti.

Kelimenin tam anlamıyla "deli dolu" ve çok sevecen bir kızdı. Ne kendi yaşantısı, tahminim, ne de ailesininki bana hiç benzemiyordu. Önce biraz tereddüt ettim, ama başka çarem de yoktu. Üstelik ailesinin, yaşantısı hiç de kendilerine benzemeyen birisini bir ay misafir etmeye razı olup olmayacağından da emin değildim. Ne söyleyecektim, durumu nasıl anlatacaktım. Kendimi topladım, telefonu çevirdim, bir kadın çıktı, Meltem'i istedim. Meltem telefona çıkınca "bir ay uzaklaştırma cezası aldım, yurttan ayrılmak zorundayım" diyebildim ancak, hıçkırıklara boğuldum. Meltem çok yufka yürekliydi, o da benimle beraber ağlamaya başladı. Ne o, ne de ben bir şey söyleyebiliyor, sadece ağlaşıyorduk. Bir sessizlik oldu. O arada annesine anlatmış olacak ki annesi telefonu aldı "Kızım ben Meltem'in annesiyim. Yaşantımız sizinkine pek benzemez, ama sen bizimle yaşamaya katlanırsan biz de seni seve seve misafir ederiz" dedi. Gerçekten büyük bir incelikle konuşuyordu. Ben onlarla yaşamaya "katlanacağım", onlarsa beni misafir edecekti. Sadece "Teşekkür ederim, teyzeciğim" diyebildim.

Bir saat sonra Meltem beni Milli Kütüphane'nin önündeki durakta bekliyordu. Gözlerimiz nemli kucaklaştık, Bahçeli'deki evlerine gittik. Abla ve ağabeyi evliydi, bu yüzden Meltem anne babasıyla yalnız kalıyordu. Orada kaldığım süre zarfında onunla aynı odayı paylaştık. 60-65 yaşlarında olan annesi Müyesser Teyze ve babası Ziya Amca bana eşsiz bir ev sahipliği örneği gösterdiler. Hatta ev sahibi değil, bir anne baba gibi davrandılar. Müyesser Teyze, beyaz kısa saçları ve pantolonu ile pardesü ve başörtümle bana kucak açmıştı.

Bana bir yedek anahtar verdiler, istediğim zaman gelip gideyim, kendimi onlara uydurmak zorunda kalmayayım diye. Ramazan ayıy-

dı, Müyesser teyze oruç tutmadığı halde gece kalkar, sahur hazırlar ve beni uyandırırdı. Israrla ne sevdiğimi sorar ve iftarları tam zamanında hazırlamaya ayrı bir özen gösterirdi. Evde benden başka düzenli oruç tutan yoktu. Ziya Amca arada bir tutuyordu. İşin güzel yanı bir ay bana öz kızları gibi kucak açan bu aile fertlerinin hiçbirisi bir kez bile "ah kızım gözleri kör olsun onların, başını açıp okuyup bitirseydin, köprüyü geçene kadar ayıya dayı deseydin" kabilinden bir cümle bile söylemediler. "Yaptıkları haksızlık, üzülme kızım, haklı olan eninde sonunda kazanır, dileriz sonu iyi olur" diyerek teselli verdiler bana. Belki bu satırları okuyamayacaklar ama arada bir bayramlarda kart atmakla birlikte daha sonra kendileriyle görüşme imkanım olmayan bu cana yakın misafirperver aileye burada teşekkür etmeyi bir sorumluluk olarak görüyorum.

Kalma sorununu halletmiştim, mahkeme için ne yapmam gerektiğini bilmiyordum. Yardımcı olabilecek bir müslüman avukat aramaya başladık. Müslüman avukat arıyorduk, çünkü bizim işimiz para getirecek bir iş değildi. Paramız olmadığı gibi, kazanabilmemiz uzun süreli ve titiz bir uğraşıyı gerektiriyordu. Bir çok emekli hakim, hukuk müşaviri ve adalet bakanlığında çalışan kişiyle görüştük. İşin acı yanı herkes "şöyle yapılmalı", "böyle yapılsa iyi olur" diyordu sadece. Somut bir yardım yapabilecek kişi bulamıyorduk. Ercüment Özkan, solcu bir hapishane arkadaşını tavsiye etti. Kızılay'ın ara sokaklarında küçük de bir kitapçı dükkanı vardı. Gittik, bize kullanabileceğimiz kanun maddeleri ve usul konusunda bilgi verdi.

Bu işin bir avukata devredilmesinin daha sağlıklı olacağı kanaatiyle yine bir dizi referanstan sonra Şener Battal'ı bulduk. Zaman kaybetmeden Şener Battal'a vekaletimi verdim. idare mahkemesine başvurduk. 986/509 dosya numarası ile Ankara 3 Nolu İdare mahkemesi bakıyordu davamıza. Öncelikle yürütmenin durdurulmasını istemiştik, çünkü sınavlar geçiyordu. Artık Çevre Sokak'daki idari mahkemenin kapısını aşındırmaya başlamıştım. Başkan Cavit Can'nın yanına gidip durumu detaylı bir şekilde anlattık. Fakat ilk raundu kaybetmiştik, çünkü yürütmenin durdurulması istemimiz reddedilmişti.

"671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun ile 2956 sayılı Bazı Kisvelerin giyilmeyeceğine Dair Kanun hükümlerine... dayanılarak vaki istemin reddine" 20.6.1986 tarihinde Başkan Cavit Can, üyeler Meşküre Gökbayır ve Tomris Kurtoğlu oybirliği ile karar vermişlerdi.

Sonra ODTÜ avukatlarından savunma geldi. Rektörlük, vekilleri Av. Aydın Saygın ve Önder Dönmez aracılığı ile ibret-i alem bir savunma göndermişti. Savunma aynen şöyle:

> "Davacının 23.5.1986 tarihli dava dilekçesine cevaptır.
> Bir üniversite öğrencisi tarafından hala çarşaf, başörtüsü, türban konularında tartışma yapılması, Atatürk İlkelerinin türlü bahanelerle zedelenmesi 20. asır Türkiyesi için üzüntü vericidir. Atatürk Türkiyesinin seçkin bir üniversitesinde davacının katıldığı derslerin türban konusu ile aksatılması ise affedilemez bir haksızlıktır. Dini inançların kılık kıyafetle teşhir edilmesi, *içinde Allah sevgisi olan öğrencilerimizde tedirginlik ve hatta protestolara neden olmaktadır. Bir kısım erkek öğrenciler şaka yollu da olsa takke giymek suretiyle olayı protesto edeceklerini duyurmaktadırlar.* Bir öğrencinin derslere türban ile katılması mevzuat yönünden mümkün değildir. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 11 Aralık 1985 tarih ve EÖ/07.08.005/4886 sayılı yazısında belirtildiği üzere; Yükseköğretim kurumları 25.10.1982 tarih 17849 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetlerine Dair Yönetmelik" ile 20.12.1982 tarih 7327 sayılı kılık ve kıyafet konusundaki genelge doğrultusunda işlem yapacaklardır. Konuya ilişkin mevzuat ve duyurudan bir örnek ekte sunulmuştur. (Vurgular bana ait, Z.O.).

Atatürk ilkeleriyle ilgili gerekçeyi anladığımızı varsayalım. Bu, içi Allah sevgisi ile dolu başörtüsünü protesto eden öğrenciler de kimler oluyordu? Şimdiye kadar böyle bir insanla karşılaşmamıştım. Avukatlar birilerinin içinin Allah sevgisi ile dolu olduğunu nasıl tespit etmişlerdi? Bana göre bunların hukuki gerekçe olarak herhangi bir savunmada kullanılması bile, büyük bir talihsizlikti.

İleri sürülen delilleriyle ve mantık örgüsüyle çok komik bir savunmaydı bu. Hepsi bir yana, 20.12. 1982 tarih ve 7327 sayılı kılık kıyafet konusundaki genelge doğrultusunda işlem yapıldığı söyleniyor-

du. Halbuki aynı YÖK 10.5. 1984 tarihinde 8435, 527 sayılı kararıyla türbanı serbest bırakmıştı.

Benim üniversitedeki sıfatım öğrenciydi oysa savunmada, Kamu Kurum ve Kuruluşlarında çalışan personel ile ilgili kararlar yönetimin tavrına gerekçe gösteriliyordu. Bir çok açıdan, özellikle hukuk mantığı açısından bir yığın çelişki doluydu savunma fakat bunun bir önemi yoktu onlar için. Çünkü başka türlü "ilkeler" elden gidiyordu.

Neticede, 26.6.1986 da Ankara 3 nolu idare mahkemesine itiraz hakkımı kullanarak savunmadaki çelişkilere dikkat çekmiş, ilgili kararların fotokopilerini ibraz etmiştim. Yine ümitli bir bekleyişe koyulmuştum.

O zamanlar, 1986'nın ilk yarısında açtığım bu davanın sonucunun 1990 yılının Aralık ayında sonuçlanacağını nereden bilebilirdim. Sayın başkan ve üyeler dört yıl sonra yine oybirliğiyle Türk Milleti adına davanın reddine karar vermişlerdi. Bu karar beni hiç etkilemedi, çünkü aradan dört yıl geçmiş, böyle bir dava açtığımı unutmuştum bile. Bu sonucu hukuki bir yargıdan ziyade kişisel bir yorum olarak karşıladım. Belki "Biz filan filan şahıslar kanun, insan hakları vs. dinlemeden, kendi görüşümüze göre örtülü birinin her türlü tavrını cezalandırılmayı gerektirecek suç sayıyoruz" deselerdi bunu daha anlayışla karşılardım. Nüfusunun ezici bir çoğunluğunun müslüman olduğu bir ülkede millet adına böyle bir kararın alınması sadece üzücü değil düşündürücüdür de. Müslüman bir ülkede, bir müslümanın çocuğu inancının gereği olarak örtünüyor ve bu haliyle üniversiteye geliyor; millet adına aynı ülkenin mahkemesi bu çocuğun başörtüsüyle öğrenim hakkı olmadığına karar verebiliyor. Bütün yazılı metinler bir yana, sadece bunun bile ne amansız bir çelişki olduğu yorumunu okuyucunun taktirine bırakıyorum.

Ben kapı kapı dolaşırken üniversitede başka arkadaşların da müslüman kimliklerinden dolayı taciz edildiklerini duyuyordum. Gıda mühendisliği dördüncü sınıf öğrencisi bir arkadaşımız okul kütüphanesine giderken rektörlük tarafından görevlendirildiğini söyleyen dört kişi tarafından yolu kesilerek Öğrenci İşleri Başkanının yanına

getirilmişti. İsminin alınarak disipline verileceğini, zira rektörün bu konuda sıkı bir emir vererek başörtülü kim yakalanırsa hemen disipline verilmesini istediğini belirten yetkili, tehditlerle arkadaşımızı uğurlamıştı.

Biyoloji üçüncü sınıfta okuyan başka bir arkadaşımıza aklı evvel bir laboratuar asistanı "Sen neden Biyoloji bölümünü seçtin? Bilim çoktan Allah'ın varolmadığını ispatladı!" kabilinden serzenişlerde bulunmuştu. Kılık kıyafetten vazgeçtik bu zavallı beylere inançlarımızı bilimsel olarak ispat edecekmişiz. Kendilerini "inançüstü" ve "değerötesi değerlere" bağlı hisseden bu bilim hayranı zavallıların, bilimin hiç bir inancı ispat edemeyeceğini yahut bilimin kendisinin bir inanç biçimi olduğunu bir gün öğrenmeleri, çağdaşlık yolunda önemli bir adım, Türkiye üniversiteleri için de gerçekten büyük bir kazanç olacaktır. Yoksa bu kafaların sağlıklı bir toplumun fertleri olmak bir yana, en pozitivist şekliyle de olsa bilim yapmaları ihtimal dışıdır. Ancak totaliter ve baskıcı rejimlere moral destek sağlayabilirler, bugün bir çok düzeyde yapılmakta olduğu gibi.

O yıl ODTÜ'deki inançlı öğrencilere yönelik baskılar, daha önce de belirttiğim gibi, mescidin kapatılmasına kadar ileri götürülmüştü. Rektör Mehmet Gönlübol, önce camideki hoparlörleri söktürdü. Gerekçesi, derslerde öğrenciler ezan sesinden rahatsız olduklarına dair şikayetleri idi.

İkinci aşamada kızların mescidi kapatıldı. Bunun gerekçesi daha ilginçti. Mescide bir kısım personelin elbiseleri konulacak, orası soyunma odası olarak kullanılacaktı.

Üçüncü aşamada erkeklerin mescidi de saatlere bağlandı. Mescit ancak belirli saatler arasında açık olacaktı. Bunun gerekçesini ise öğrenememiştik. Burada Rektörün aşamalı olarak bir kampanya yürüttüğü açık bir şekilde gözükmekteydi.

Hakkında yolsuzluk söylentileri bulunan rektörün böyle uygulamalarla inançlı öğrencileri tahrik edip, sonra da irtica yaygarası koparark koltuğunu sağlamlaştırmayı planladığına dair rivayetler dolaşmaktaydı. 24 Nisan 1986 tarihli Cumhuriyet gazetesi YÖK başkanı

İhsan Doğramacı'nın ODTÜ rektörü hakkında soruşturma başlattığını duyuruyordu. Daha sonra neler olduğunu takip edemedim.

1985-86 yılında ODTÜ'de bunlar olurken diğer üniversitelerdeki benzer olayları basından izliyordum. Esasen o dönemde YÖK'ün, yukarıda değindiğim 1984'de aldığı karar geçerliydi ve üniversitelerin büyük bir çoğunluğu bu karara uyuyordu. Fakat bu karara karşı direnen sadece ODTÜ değildi, Uludağ Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesi, Hacettepe'nin bazı fakülteleri de bu konuda öncü olmayı, başkalarına kaptırılmaması gereken bir kutsal görev biliyorlardı.

9

Üniversiteye ilk kayıt için Ankara'ya geldiğimde oldukça sevinçliydim. Fakat her yeni yılda kayıt yenilemek benim için ayrı bir sıkıntı kaynağı olmaya başlamıştı. Okul döneminin yorgunluğunu atmış, hummalı çalışmalar yerine istediği şeyle ilgilenmiş ve istediğini okuma imkanı bulmuş olmanın verdiği dinginlikle geçen bir yaz tatilinin güzelliği ve yeni bir ders yılından beklenen sürprizlerin heyecanıyla kayıt yaptırmak, hiç nasip olmadı bana. Arkadaşlarla kucaklaşırken bile içimde garip bir burukluk, bu burukluğu besleyen ürkütücü bir belirsizlik taşıdım hep. Ne bir yıl daha beni istediğim sona, yani mezuniyete yaklaştıracak olan yeni derslere kayıt olmanın, ne de bana bilmediklerimi öğretecek, hiç olmazsa öğrenmeme yardımcı olacak yeni hocalarla tanışmanın heyecanını duyabildim. Her yeni yıl benim için yeni belirsizliklere gebeydi ve belirsizliklerin lehime bir sonuç vereceğine dair ümitlenebilmem için ortada hiç bir makul gerekçe görünmüyordu.

Fakat bizzat kendi tercihlerimin gereğince yaşamak zorunda bırakıldığım sıkıntılardan dolayı en ufak bir pişmanlık duymuyordum; hiçbir zaman da karşılaştığım zorluklar karşısında yılgınlığa düşüp, yanlış yaptığımı düşünmedim. Belki bana en büyük enerji ve cesareti kendime olan bu güvenim sağlıyordu. "İnanıyorsanız o halde üstünsünüz" ilkesinden aldığım destekle, karşılaştığım en zorlu anlarda bile ümitsizliğe düşmeyişim, en büyük teselliimdi.

Özellikle kayıt gibi her üniversite öğrencisinin yapmak durumunda olduğu, bir ölçüde rutinleşen işlerle ilgilenirken bile uğradığım haksızlıklar, karşılaştığım zorluklar ve çıkartılan zoraki engellerin bir öğrenci olmamdan ziyade, başörtülü bir öğrenci olmamdan kaynaklanmasının benim için özel bir anlam taşıdığını bilmekle beraber, bunun getirdiği yükün kolay göğüslenilemeyecek kadar da ağır olduğunu düşünüyordum.

Kayıt yenileme işlemleri sırasında sadece danışmanımla değil, ders alacağım tüm hocalarla da ayn ayrı görüşerek onların onayını aldıktan sonra kayıt yapmak zorundaydım. Bu da bütün hocalarla düşünsel sikletlerine göre tek tek kapışmam gerektiği anlamına geliyordu. Bazıları ilgisiz, bazıları önemsemez tavırlarla beni başlarından savarken bazıları da koridorlarda bile dolaşmamın sakincalarına değiniyor, ilgili ilgisiz bir dizi cümleyi peşpeşe ekleyerek beni paylıyorlardı. Bu yüzden her kayıt dönemi, benim için olağanüstü enerji ve sabrın gerekli olduğu bir dönemdi.

Birinci ve ikinci sınıfta hiç seçmeli ders yoktu, onun için kayıt işlemleri sırasında sadece danışmanımla mücadele etmem gerekiyordu. Fakat ikinci sınıftan itibaren derslerin hepsi seçmeliydi. Her hoca kendi dersi için bir kontenjan tespit ediyor, belirli bir sayıdan fazla öğrenciyi derse almıyordu. Bu sayı, yönetimin veya hocanın derse verdiği öneme, dersin yürütülmesinin asgari gerekliliklerine veya açılacak grup (section) sayısına göre bazen yirmi, bazen elli, bazen de daha çok olabiliyordu. Özellikle o yıl yeni konan dersler için hocalar bir de "outline" (taslak) hazırlayarak öğrencileri bilgilendiriyor, dersle ilgili beklentilerinden ve ders materyallerinden onları haberdar ediyorlardı. Ilk kayıt sırasında bir dersi almak çok fazla risk altına girmeyi gerektirmiyordu öğrenci için. Çünkü nihai kararın "add-drop" (ekleme-çıkarma suretiyle alınacak derslerin nihai olarak belirlenmesi) süresi içinde verileceğinden dolayı bir çok derse kayıt olma, sonra da ilk iki hafta içinde edineceği izlenime göre beğenmediği dersleri bırakma imkanı vardı.

Önceleri tam bir cümbüşe neden olan bu uygulama sonraki yıllarda biraz düzene konulmuştu. Önce gelen öğrenciler bir çok dersin

kontejanını dolduruyor, herkes ihtiyaten, normalde alacağı ders sayısından daha fazla derse kayıt olduğu için aslında boş olan bir çok ders kontejanı dolu gibi gözüküyordu.

Bir sonraki aşamada her öğrenciye danışmanı tarafından ancak almakla yükümlü olduğu ders sayısı kadar "elective" (ders seçme) kağıdı verilerek bu problem kısmen de olsa çözülmüştü ama öğrencilerin, istedikleri derslere kayıt yapabilmek için danışmanlarından aldıkları imzalı "elective" kağıtlarını, kayıt olmak istedikleri derslerin hocalarına imzalatmak için koridorlarda sıra tutmalarına bir çözüm değildi bu. Erken gelebilme imkanı olan, özellikle de yurtlarda kalan öğrenciler erken saatlerden itibaren uzun kuyruk oluşturuyorlardı, tabii ki itibarlı hocaların kapılarında. Bu arada sinek avlayan hocalar da olurdu, bu hocalar da işlerini bahane ederek kayıt günlerinden sadece birisinde ve belirli saatler arasında odalarında bulunacaklarını kapıya ilan eder, böylece bir çok öğrencinin sanki intikam alır gibi, biraz alaylı bir şekilde, dersini beğenmediğini ima edercesine kapısının önünden sağa sola koşuşturmalarını izlemekten kurtulmuş olurlardı. Yönetim de sanki bunu biliyormuş gibi, tercih düzeyi düşük dersleri genellikle alt sınıflara zorunlu hale getirirdi.

Bu tercih sistemi az da olsa hocalara dersleriyle ilgili bir öğrenci denetimi sağlardı. Özellikle yurtlarda kalan öğrenciler arasında hocalar ve derslerle ilgili sözlü bilgi bankaları oluşurdu. Hatta bazı hocalar da dönem sonlarında kendisi ve dersi ile ilgili öğrencilerin izlenimlerini edinmek için anketler yaparlardı. Bu anketlerin idari bir değeri olmamasına rağmen bir sonraki dönemde hocanın ders stratejisinin belirlenmesinde önemli katkıları olduğu şüphesizdi.

Gayet açıktır ki, kayıt işlemlerinin yapılacağı günlerin ilki ders seçme açısından en önemlisiydi. Talebi fazla olan derslerin kontejanı bir iki saat içinde doluveriyordu. Biraz geç kalan öğrenciler, eğer kontenjan dolmuşsa, konusuna çok ilgi duyuyor olmalarına ve almayı çok istemelerine rağmen bazı dersleri alamıyorlardı.

Yani kayıt yenileme bir angarya değil, işlevsel ve aktif çaba gerektiren bir işti. Bu yüzden de bu kayıt sisteminin oldukça yararlı oldu-

günü düşünüyordum. Her öğrenci hem ilgi alanına hem de haftalık programındaki boşluklara göre, kendisine uygun dersleri seçme imkanı buluyor, sadece dersini değil, hocasını da seçme imkanı tanıdığı için bu sistem başarıyı da olumlu yönde etkiliyordu. Kayıt günlerinde hocaların kapıları önünden bölüm koridorlarına, zaman zaman oradan da merdivenlere uzanan kuyruklarda gözlenen telaş havası "add-drop" süresi bitene kadar hafifleyerek de olsa devam ederdi.

Bazen yeni konan bir dersin içeriği konusunda, bazen de yeni gelen bir hocanın nasıl birisi olduğuyla ilgili tahminler yürütülür, daha önce benzer ders alanlardan fikirleri sorulurdu. İleri sınıflarda okuyan öğrenciler bu fırsatı değerlendirir, yenilere hava basarlardı. Bu yüzden, koridorların hocaların doğrudan uğramadığı salaş bölümlerinde, herhangi bir dersten nasıl geçtiğini, muhtemel sınav sorularının neler olabileceğini ve dersin hocasının özellikle not politikasıyla ilgili taktikleri konusundaki izlenimlerini anlatan ve arkasından istenirse dersle ilgili fotokopi ve notlarını bile verebileceğini ekleyen öğrencilere rastlamak çok olağan bir olaydı.

Daha sonraki yıllardaki başka bir uygulama ile kayıt dönemindeki bu yığılma kısmen de olsa hafifletilmişti; bir sonraki dönemin kayıtları önceki dönemin sonunda yapılıyor, böylece kayıt süresi daha geniş ve uygun bir zaman dilimine yayılmış oluyordu.

Bizim telaşımız ise bambaşka nedenlerden kaynaklanmaktaydı; bizler istediğimiz dersi almak için değil, dersine başörtüsüyle girmemizden dolayı problem çıkarmayacak hoca arama peşindeydik. Görünürde böyle bir zorunluluk yoktu. Yani, hocalar keyfi olarak bir öğrenciyi reddedemezlerdi, gelen öğrenciyi dersin yükümlülüklerini kabul etmesi kaydıyla listelerine almak durumundaydılar.

Bazıları açık açık dersine başörtülü öğrenci kabul etmediğini, bu şekilde kayıt bile yapmayacağını söyleyiverip doğrudan tavır koyarken bazıları da kayıt yapıyor ama arkasından da "derse böyle gelmeyi düşünmüyorsun herhalde" diyerek tavırlarının olumsuzluğunu ifade etmiş oluyorlardı. Diğer bazıları ise başörtülü birisi gelince, belki dersinde problem çıkabileceği kaygısıyla baştan bu işlere bulaşma-

mak, belki de bölümün konsensusuna uygun davranmak için, hemen ders kontejanının dolduğunu söyleyiveriyorlardı.

Kimseye "hayır dolmadı, beni de al" diyemezdik, bu yüzden de sadece kendi bölüm hocalarımızın değil tüm fakülte hocalarının peşinde kapı kapı dolaşmak durumundaydık. Nitekim daha sonraki yıllarda kazandığım tecrübeler, Kamu Yönetimi bölümü öğrencisi olmama rağmen, bölümümün değil, İktisat veya İşletme bölümlerindeki hocaların kapılarında sıra beklememin çok daha anlamlı olduğunu gösterecekti. Belki diğer bölüm hocalarının bu hoşgörüsü veya en azından kendileri kadar yönetmelik işgüzarlığı yapmamaları, Kamu Yönetimi hocaları tarafından benim ne kadar tehlikeli birisi olduğumu kavrayacak ferasetten yoksun oldukları biçiminde yorumlanmış, bölüm toplantılarında kınanmışlardır bile, kimbilir. Sonuçta, zaman zaman dersini aldığım diğer bölüm hocalarının bu yollu imalarına, zaman zaman da ima ile yetinmeyip doğrudan tavır koymalarına şahit olacaktım.

1986-87 öğretim dönemi için kayıt yenileme işlemleri 2 Ekim 1986'da başlamıştı, üç gün devam edecekti. Üç gün denmesine rağmen işlemler yetişmediği için bu sürenin her yıl beş güne uzatılması olağan bir uygulamaydı. Bu yüzden kimse üç gün telaşına kapılmazdı. Önemli olan istediği dersleri almaktı, diğer işlemlerin uzaması pek önemli değildi.

Ders hocalarımla görüşmeden önce danışmanımdan, "elective" kağıtlarımı ve üzerine alacağım dersleri kotlayacağım "pembe kart"ımı almalıydım. Bu amaçla 2 Ekim günü öğleden sonra Nurhan Süral'ın odasına gittim. Odasına gittim demek yanlış olur, çünkü kapıdan içeri girebilmem için başımı açmamı şart koşuyordu. Herhalde başörtüyle içine girilmesi kesinlikle yasak olan laik ama mukaddes bir mekan olduğunu düşündüğü odasına başımı açmadan giremeyeceğimi, dolayısıyla pembe kartımı alamayacağımı öyle sert ve kesin bir şekilde söyledi ki, dışarı çıkmaktan ve bölümü terketmekten başka çarem kalmamıştı.

Nurhan Süral bir hukuk hocasıydı. En azından görünüşte bile olsa hukuk' kurallara ve kişisel haklara karşı daha saygılı olması gerek-

tiğini düşünüyordum. Fakat daha sonraları da göreceğim gibi benim başörtülü olmam, diğer bir çok hoca gibi, onun için de sadece hukuk kurallarını değil, çoğu zaman bütün nezaket kurallarını bile ihlâl etmeye yeterli bir gerekçe idi.

Bölümdeki öğrencilik süresince danışmanım hep aynı hocaydı. Bölümün bana karşı olan tavrında meydana gelen değişikliklere göre o da tavır değiştiriyordu. İlk kaydımda, yani bölüm için henüz tehlike arz etmediğimin düşünüldüğü dönemde, diğer hocalardan farklı bir tavrı yoktu. Kayıt işlemlerimle ilgili sorularıma cevap verirken onu bir akademisyenden çok, kafamdaki azgelişmiş ülkelerdeki bakımlı, şişman memur eşi imajına daha yakın bulmuştum. Ama kibar bir hanım olduğunu düşünüyordum. Bana kayıt işlemlerimi nasıl yapacağımı büyük bir sevecenlikle anlatmış, hiçte başörtümden rahatsızlık duyduğu izlenimini vermemişti. Bu nedenle içimden "inşaallah mezun olana kadar danışmanım değişmez" diye geçirmiştim. Bu temennim gerçekleşmişti ama, bir zaman sonra bu temenninin gerekçesinin hiç bir anlamı kalmamıştı artık.

Bir yılda onu böyle değiştiren neydi? Beni kovalarcasına odasından uzaklaştıran tavrı nedendi? Anlamakta güçlük çekiyordum. Bana karşı bu katı ve kelimenin tam anlamıyla kaba davranışları için kılık kıyafet yönetmeliğine uygun giyinmiyor olduğum iddiası meşru ve mazur görülebilen bir gerekçe olamazdı. Çünkü fiilen uygulanmayan bir yönetmelikti bu, onu ihlâl etmek, eğer böyle bir durum sözkonusuysa, belki hukuk' sonuçları doğurabilirdi ama nezaketsizliği asla.

Bu tavırlarına gerekçe olarak ileri sürdükleri yönetmelik sadece başörtüsü değil, aynı zamanda saç-sakal, mini etek, askılı bluz vb. konularda daha bir yığın yasak getiriyor, ayrıca "türban" denen o ucube nesneye de cevaz veriyordu. Ancak sürekli olarak yapılagelen şey, yönetmeliğin, diğer görmezlikten gelinerek, başörtülü kızlara karşı bir savaş ilanında vesile niyetiyle kullanılmasıydı.

İşin aslına bakılırsa yönetmelik hikayesinin bu kaba ve katı tavrın sadece görünürde bir gerekçesi olduğunu onlar da en az benim kadar biliyorlardı. Fakat Osmanlı şairlerinin edebiyatta kullandıkları ve "te-

cahül-i arif" denilen gerçeği bilip de bilmemezlikten gelme sanatını sosyal ilişkilere uyarlamak onların işlerine geliyordu. Çünkü insan hakları, eşitlik, inanç ve fikir özgürlüğü onların hiç dillerinden düşürmedikleri başlıca kalıp sözlerdi. Fiili davranışlarının bu kalıp sözlerle açık bir şekilde çelişmesi büyük bir taktik hatası olurdu. Bu yüzden dünya görüşlerini üzerine kurdukları, daha doğrusu, mevcut yaşam tarzlarının devamını sağlamak için savunuyor gözükmekten memnun oldukları söylem veya retorik ile fiilen yaptıkları arasındaki, kelimenin tam anlamıyla ironik çelişkiyi zaman zaman yönetmeliklere, zaman zaman da hayali örgütlere gönderme yaparak aşmaya çalışıyorlardı. Bu konuda, fiili davranışları ve onu temellendirdikleri söylemin birbiriyle tutarlı olması anlamında başarılı olduklarını hiç sanmıyorum. Hem demokrat geçinip, hem de diktatörce davranmak; bu çelişkiye boyun eğmek yerine birini tercih edip, mesela totaliterizmi savunarak, diktatör olmak çok daha şahsiyetli bir davranış olurdu.

Bir önceki yıl bölümde bana karşı ılımlı davranan, veya daha doğrusu davranmak isteyen hocalardan biri olan Ümit Cizre, "Zekiye, sen örtünmek için İran'dan ayda 33 dolar alıyormuşsun, doğru mu?" diye -belki biraz merak ve belki de bölümde hakkımda neler düşünüldüğünü bana dolaylı yoldan iletmek için- sormuştu. Tabii ki bu soruya ciddi bir cevap vermem mümkün değildi. "Hocam daha fazla veriyorlar, isterseniz paylaşabiliriz" demiş ve durumun komikliğine beraberce gülmüştük. Neden 33 dolar? Tesbihle bir ilişkisi var mıydı acaba? Eğer öyleyse, olmuşken 99 dolar olsaydı bari, imame yerine bir de İran Riyali. Hiç de fena olmazdı. Ne iğrenç bir iftira!

Bu sorunun sorulması benim için çok anlamlı ve önemliydi. Çünkü, hocalarımızın ancak başkalarından para almak suretiyle örtünülebileceğini düşündüklerini ortaya koyuyordu bu.

Daha sonraları basında da sık sık sözü edilen örgüt ithamları ortaya çıkmaya başlayacaktı. Bizler birer samimi dindar değil de -samimi bir dindar ne demekse- örgüt militanlarıymışız. Hatta ODTÜ avukatlarının mahkemeye delil olarak sundukları "fıkralara" göre bizim bu tavrımız "hakiki Allah sevgisi ile dolu" gençlerin tepkisine bile neden oluyormuş. O zamanlar içimden "keşke güçlü bir örgütün elema-

nı olsak, o zaman bize biraz zor diş geçirirdiniz" diye geçiriyordum. Bu yüzden bu örgüt ithamı beni çok fazla rahatsız etmiyordu.

Üstelik, yine retoriğe göre, hani demokratik toplum; örgütlü toplum, bireyi devlet otoritesine karşı koruyacak ara kurumların yeraldığı sivil toplumun geliştiği toplum demekti. Hangi örgütün yasadışı olduğuna da hukuki merciler karar vermeliydi. Polis ve diğer güvenlik güçlerinin amacı da söz konusu gayri meşru örgütlerin faaliyetlerini engellemek veya onları ortaya çıkararak adalete teslim etmekti. Ama ne hikmetse bir çok üniversite hocası ve onlara ilham veren bazı basın ve yayın organları, zandan başka bir dayanağı olmayan soyut bir örgüt ithamıyla ortaya çıkıp, hem güvenlik güçlerinin, hem de adl' mercilerin görevlerini büyük bir işgüzarlıkla üstlenmekle daha demokratik bir toplum kurmaya hizmet edeceklerini düşünmekteydiler. Bu yüzden henüz ortaya çıkarılmamışsa da bizler büyük bir yeraltı örgütünün üyeleri olmalıydık. Onca kitap okumuş bilim adamlarımızın bu mesnetsiz öngörüsüne bizler gülsek de başkaları maalesef inanıyorlardı.

Aslında böyle düşünmekte pek de haksız sayılmazlardı. Zira, tüm öğrenim hayatını tehlikeye atmayı göze alacak kadar gözü pek bir şekilde bütün hocalara karşı direnmeyi, sadece ferdi bir çaba olarak görmek oldukça zordu onlar için. Bu durumu belki, idealleri uğruna çile çeken insanlar anlayabilirlerdi ancak. Kendileri hiç bir zaman böyle bir çilenin sahibi olmamış insanlar ancak parayla yapabilirlerdi bunu.

Örgüt ithamından çok fazla rahatsız olmadığımı söyledim, çünkü ne doğrudan, ne de dolaylı biçimde örgüt olarak tanımlanabilecek hiç bir oluşumla temasım yoktu. Dolayısıyla birilerinin beni örgüt elemanı olarak lanse etmesi, "yarası olan gocunur" misali beni pek gocundurmuyor, sonunda yanlış anlamalara yol açabilecek bir iftira olmakla beraber hukuki bir yaptırım gerektirmeyen sözlü bir saldırıdan öteye geçmiyordu. Üstelik siyaset tahsili yapan birisi olarak benim için, amaçlarıma uygun bir örgüte üye olmanın herhangi bir mahzuru, teorik olarak, zaten bulunamazdı. Fakat buradaki örgüt karanlık işler peşindeki illegal örgüt imajı taşıdığı için yine de pek sempatik gelmiyordu.

Fakat para almaya gelince, önce kendim için, sonra da tanıdığım tüm tesettürlü arkadaşlar adına şunu söylemeliyim: Bizleri, para karşılığında ihraç edilecek fikir veya devrime aracı olacak şekilde yozlaşmış, onur ve kişiliklerini pazara çıkarmış insanlar gurubunda düşünenler çok büyük gaflet içindedirler. Necip Fazıl'ın Malatya savunmasında kullandığı "savcının bir kuş pisliği gibi alnıma sıçrattığı bu iftiraları bir fiske ile iade ediyorum" ifadesinin biçim ve ruhuna uygun bir şekilde, burada bu iftiraları sahiplerine koca bir fiske ile iade ediyorum; hem de "kişi kişiyi nasıl bilir? Kendisi gibi" deyişinin anlamını yansıtan somut bir örnek olarak.

Bu itham, ne cahillikle, ne de başka gerekçelerle mazur gösterilebilir. Sadece başörtüsü düşmanlığı yapabilmek için özel kampanyalar başlatan insanların ahlaki seviyelerini de gösteren apaçık bir iftiradır bu.

Ümit Cizre başka bir gün de laf arasında bana karşı bölümde oluşan konsensusun katılığını ifade ederken "el birliği ile dismiss edilmeme (okuldan atılmama) karar verildiğini" söylemişti.

Kamu Yönetimi bölümündeki bütün hocaların bana karşı oluşturdukları bu ortak tavrın gerekçesinin sadece İslam düşmanlığı ile açıklanması da zordu. Onlar bizleri olduğumuzdan çok farklı olarak, kendilerinin hayat hakkını ellerinden alacak potansiyel düşmanlar olarak görüyorlar, bu yüzden muhtemelen bölüm toplantılarında İran, irtica, çağdaşlık, Atatürk devrimleri gibi kavramlarla birbirlerini doldurusa getiriyorlardı.

Başka türlü tavırlarını, hem sosyal hem de psikolojik açıdan sağlıklı insan tavrı olarak yorumlamak mümkün değildi. Bunu söylemekle sağlıklı davrandıklarını söylemek istemiyorum. Sadece sağlıksız değil, tutarsızdılar da.

Müslümanların iktidarından bu kadar fazla korkmalarının arkasında, eğer tarih bilgileri sağlamsa veya okullarda okutulan resmi tarih dışında bir iki kitap okumuşlarsa, cumhuriyete karşı olmak bir yana, devrimlerden yıllarca önce yazdıkları kitaplar yüzünden suçlu bulunup bugün bile hâlâ kayıtları gizli tutulan İstiklal Mahkemelerinde

sorgusuz sualsiz asılan ve tüm mal varlıklarına el konan insanları hatırlıyor olmalarının da payı olabilirdi belki.

Şapka giymeyi reddettikleri için yüzlerce insanı asanların; bir türlü çağdaşlaşma ümidi venneyen (!) Anadolu insanını eğitebilmek için kamyonlara doldurup halkevlerine getirerek, neredeyse dipçik zoruyla orkestra dinlemeye ve dansa zorlayanların; dinini öğrenmek isteyenleri ahırları dershane gibi kullanmak zorunda bırakanların... hem sosyal, hem de fikri açıdan halefleri olmak da pek sevimli olmasa gerekti.

Bizleri görünce adeta üzerine kondukları mirasın gerçek sahiplerini görmüş gibi paniğe kapılmalarının arkasında yatan psikolojik ve sosyal kaygılarının neler olabileceği üzerindeki düşüncelerime daha sonra tekrar döneceğim.

Hiç bir sağlam bilgi ve belgeye dayanmayan, tamamen zan üstüne kurulu ve üstelik hiç de "bilimsel" olmayan bir yöntemle kafalarında kurdukları senaryolarda bana verdikleri rol çok kötü olmalıydı ki bu kadar kaba, saygısız, saldırgan ve acımasız olabiliyorlardı. Daha önce de bahsettiğim Sosyoloji bölümünde bir hocanın bir ders esnasında "Kamu Yönetimi bölümünde Zekiye Oğuzhan diye bir kız varmış, örgüt başı" deyişi bu rolü çok iyi özetliyordu. Demek ki, bizimle ilgili konsensus tartışmaları sadece bölüm toplantılarıyla sınırlı kalmıyor, aile sohbetlerine kadar uzanıyordu

Her oturup kalkışlarında besmele çeker gibi hukuk devleti ve insan hakları diyen bu insanlar, nasıl oluyor da hiç bir delile dayanmadan sadece kafalarında kurdukları senaryolarda bize verdikleri rollere göre tavır geliştiriyor, bunun için kendilerini bile daha sonra mahcup edip komik duruma düşürecek garip davranışlar sergileyebiliyorlardı. Gerçekten sosyal psikologlar için ilginç bir araştırma konusudur bu. Nazilerin Yahudi zulmünden kaçıp Amerika'ya yerleşen Adorno'nun yahudi düşmanlığının kökenini araştırırken geliştirdiği "otoriter kişilik" kavramına benzer şekilde, "örtü düşmanlığı"nın kökenini araştıranların da literatüre önemli yeni kavramlar kazandırma şanslarının çok düşük olmadığını sanıyorum. Araştırma konusu bulmada sıkıntı çekenlere, yahut yeni araştırma konusu arayanlara du-

yurmayı bir görev biliyorum; umarım bu önerimden dolayı bana da bir teşekkür dipnotu düşerler!

Danışmanımın pembe kartımı vermemesi ve benim odasına girmemin bile suç olduğunu söylemesi üzerine ilk gün kayıt yaptıramadan geri dönmüştüm. Hem yurtlara doğru yürüyor hem de bana karşı gösterdikleri bu katı tavrın bir benzerinin, hem de çok daha sağlam ve tutarlı gerekçelerle kendilerine gösterilmesi durumunda buna, gerek hukuk devletinde yaşıyor olmayı, gerekse bireysel özgürlüğü veya başka akla gelebilecek her şeyi gerekçe göstererek nasıl karşı çıkacaklarını düşünüyordum.

Daha sonra da sık sık değişik hocaların başörtülü olduğum sürece beni öğrenci olarak görmediklerini, bunun için değil kendileriyle konuşmak, bir öğrenci veya başka herhangi bir sıfatla odalarına girmemin dahi büyük bir suç olduğunu söylemelerinin ve bu konuda sözbirliği etmişcesine ortak bir tavır geliştirmelerinin, benimle yapacakları muhtemel bir konuşmanın tavırlarındaki tutarsızlığı ortaya koyma ihtimaline karşı, bilinçli veya bilinçsiz olarak baştan alınmış bir tedbir olduğunu farkedecektim.

Başörtüsünden dolayı beni odasına dahi kabul etmeye yanaşmayan danışmanım, turistik amaçla bile olsa gittiği bir camiye başı açık girmesinin engellenmesine ne kadar bozulurdu kimbilir. Şimdi çok daha iyi anlıyorum ki, hasbelkader kontrollerinde bulunan kamuya ait mekanları bu kadar kutsallaştıranlar için başörtüsü gerçekten önemli bir tehlike gibi gözüküyordu; farklı bir dini, değişik bir yaşam tarzını simgeliyordu çünkü.

Toplam kayıt süresi olan üç gün içinde kaydımı yaptırmazsam veya daha sonra kayıt yapmak için idarenin kabul edebileceği bir mazeret bildiremezsem öğrenim hakkımdan feragat etmiş sayılacak, okulu kısa yoldan bitirmiş, yani bırakmış olacaktım.

Benzer bir ikilemle önceki yıl da karşılaşmıştım. Yönetmeliğe göre genel not ortalamamın 4.00 üzerinden 2.00 olmaması durumunda sınıfta kalacaktım. Bunun anlamı tüm derslerin not ortalamasının 70 olması demekti. Ayrıca genel ortalama 1.00'ın altına düşerse, o zaman da okuldan atılacaktım.

Verilen bir ay uzaklaştırma cezası II. "Mid-Term"lere rastladığından bazı derslerin sınavlarına girememiş, bu yüzden finallere girebilmek için gerekli ortalamayı da tutturamamıştım. Finallerine girebildiğim derslerden de genel not ortalamamı 1.00'ın altına düşürmeyecek notlar almam gerekiyordu. Aksi taktirde, tamamen yönetmeliğe uygun bir şekilde başarısızlıktan dolayı okuldan atılacaktım. Artık sınıf geçmek için değil, okulda kalmak için savaş veriyordum.

Ne meclis turları, ne rektörle ve YÖK yardımcısıyla görüşmemiz, gazetelere gitmemiz, ne de mahkemeye başvurmamız olumlu sonuç vermişti. Üstelik mahkeme yürütmenin durdurulması istemimizi de reddetmişti. Dilekçemi verdiğimde olayı özetlememi isteyen mahkeme başkanının, beni dinledikten sonra haksız yere mağdur edildiğimi düşündüğü izlenimini veren anlayışlı tavrının karara yansımaması ve sonuçta yürütmenin durdurulması istemimin reddedilmesi bu çalkantılı süreçte yaşadığım hayal kırıklıklarından sadece birisiydi. Bu, yürütmenin durdurulması istemimin reddi, o zaman bir çok kişinin söylediği ve benim de tecrübeyle anlayacağım üzere, davayı da kaybettiğim anlamına geliyordu.

Hiç bir girişimimiz sonuç vermemiş ve ben okulda kalabilmek için tek seçenekle karşı karşıya bulunuyordum: Sınavlara girmek. Aksi takdirde pılımı pırtımı toplayıp memlekete gidecek, okula elveda demek zorunda kalacaktım.

Günlerce düşünmüştüm. Geceleri uykum kaçıyor, uyuduğumda ise kâbuslar görüyor, sabahları kan ter içinde kalkıyordum. Ailem benim okumamı istiyordu. Babam yazdığı her mektupta okulu bırakmamamı tembihliyor "aman kızım okuyamadı geldi, dedirtip bizi elaleme mahcup, etme" diyordu. Onların kaygıları benimkilerden epeyce farklıydı. Ama haksız da değillerdi.

Çevremdekilerden bazıları kararlı bir şekilde sonuna kadar direnmemi, okuldan atılma riskine katlanmamı, bunun gelecek insanlara sağlam ve anlamlı bir örnek oluşturacağını söylerken, bazıları da esas amacın bizim gibi düşünenleri üniversitelerden uzaklaştırmak olduğunu, bırakıp gidersem onların amaçlarına katkıda bulunacağımı, bu

yüzden ne yapıp edip buralarda kalmanın yollarını zorlamam gerektiğini söylüyorlardı. Tabii ki sonunda kararı kendim verecektim.

O günlerden itibaren dünyaya bakışımda "biz-onlar" ayırımının oldukça merkezi bir yer tutmaya başladığını farkediyordum. İnsanları öncelikle bu kategorilerden birine koyup sonra da ona göre daha alt kategorilere yerleştirmek bana oldukça kolaylık sağlıyordu. Örneğin, İslami duyarlılığı olmayan, örtünmenin anlamını bilmeyen yahut onu inkar eden kız arkadaşlarımla, aramızdaki cinsiyet yakınlığına rağmen aslında birbirimize çok uzak olduğumuzu hissediyordum. Ama müslüman olduğunu bildiğim bir avukat, bürokrat yahut yazara örtü sorunuyla ilgilenmesinin onun da görevi olduğunu hatırlatmaya gerek duymadan konuyla ilgilenmesini istiyor ve bekliyordum. Aynı şey sınıflarda bana karşı hocaların tavırlarına değişik eğilimde olan öğrenciler tarafından gösterilen tepkide de ortaya çıkıyordu. Müslüman öğrenciler benim sorunlarımı kendi sorunları gibi gördüklerini açıkça ortaya koyuyorlardı, ancak kuşkusuz bunun bir sınırı vardı; bütün baskıların birincil muhatabı bendim ama bunu benimle değişik oranda paylaşan insanlar vardı. Aramızdaki ortak bağ da sadece inanç beraberliğiydi. Bu anlamda örtü, sadece bireysel değil toplumsal bir boyut kazanmaktaydı. Örtünmekle ait olduğu camiayı dışavuran birisine o camianın kollektif olarak sahip çıkması ne kadar normal ise, örtülü kişinin de bireyi olduğu camiayı kararlarında göz önünde tutması da o kadar normaldi. Kısaca, bu "biz ve onlar" ayırımı, suni bir ayırım değildi; basbayağı hayatın içine yerleşmişti ve beni verdiğim kararlarda çok az yanıltıyordu. Kendimi yüzlerce ferdin içinde yaşadığı bir toplumdaki bireylerden birisi olarak değil, "biz ve onlar"ın yaşadığı bir toplumdaki "bizden biri" olarak görüyordum. Bunun da bana bireysel beklentilerimin yanısıra toplumsal bazı yükümlülükler yüklediğini düşünüyordum. Kararlarımın ve o kararların sonunda ortaya çıkacak davranışlarının, bireysel düzeyde inançlarımla uyum içinde olup olmaması kadar, mensup olduğum camia içerisinde ne tür sonuçlara neden olacağını da düşünmeliydim.

Değişik kesimlerde sık sık ileri sürülen bir iddianın ne kadar anlamsız olduğunu görüyordum bu arada. İddia şuydu: Dinler, insan-

ları şu veya bu dine mensup olmalarından dolayı ayırıp aralarına düşmanlık tohumları ekiyorlar; bu yüzden dini farklılıkların ortadan kaldırılması gerekir. İşin ilginç tarafı bunu söyleyenler müslüman olmamın gereklerinden birini yerine getirdiğim için beni küçümsemeyi, bana hakaret etmeyi ve bu davranışımdan vazgeçmem için ellerinden gelen her türlü baskıyı yapmayı büyük bir vazife edası ile yerine getirirlerken çok normal davrandıklarını düşünmekteydiler. Bir üniversite öğrencisine bunca baskıyı yapmak nasıl oluyor da hiç bir "dini" ayırım yapmamak anlamına geliyordu. Peki dini ayırım yapmak durumunda kalsalardı bu yaptıklarına ilave olarak fazladan ne yapacaklardı?

Örtünmemenin dini bir tercih olmadığının söylenmesi mümkün değildi. Bir yerde bir tercih varsa o tercihi gerektiren belirli inanç ve ilkeler de var demektir. Bu ilkelerin bazılarını tercih etmeden diğerlerini nasıl yasaklayacaksınız? İnsanlar arasında "biz-onlar" ayırımını yanlış bir ayırım olarak gören yaklaşımın kendisi bizzat böyle bir ayırıma yaslanmadan farkını nasıl ortaya koyabilecektir? Çünkü, değer yargılarının olduğu her yerde "biz-onlar" ayırımı olacaktır, insanın olduğu her yerde de değer yargıları vardır. Nitekim bugün dünya ölçeğindeki ulusların kendilerini tanımladıkları global kimlikler aşınınca milliyetçilik yeniden sahneye çıkmaktadır. Kendini bir şekilde tanımlayamayan insan başkalarını nasıl tanımlayacaktır? Önemli olan kişinin kendisine verdiği kimliğin başkalarının yaşama hakkına müdahaleyi zorunlu kılan bir kimlik olup olmamasıdır. Yoksa kimliksiz bir kişilik tahayyül etmek mümkün değildir.

Öte yandan ulusal kimlik veya dini bir kimlik edinmenin arasındaki fark sanıldığı kadar yüzeysel değildir. Bugün herkesin mutlak birer kimlik olarak cebinde taşımaktan gurur duyduğu uyruk kimliğinin mazisi çok eskilere gitmemektedir. Mevcut dünya düzenine göre çok anlamlı gelen bu ulus temelli kimliklendirmenin ideolojik arkaplanını sorgulamadan, dini kimliğe karşı çıkanların bu tavrı kendi takımını savunan bir futbol taraftarınınkinden pek farklı olmayacaktır. Bu mülahazalar çerçevesinde benim de kararlarımı kimliğime uygun olarak vermem gerekiyordu.

İşin doğrusu, bu bağlamda kararlarımda hangi ölçütlerin daha çok ağırlık taşıyabileceğini belirleme konusunda çok sağlıklı bilgilere sahip olduğum da söylenemezdi.

Kararsızdım; ne memlekete dönmek, ne de başımı açıp derslere girmek bana bir çözüm gibi görünüyordu. Her iki seçeneği sadece düşünmek bile inanılmaz derecede acı veriyordu bana. Kendimi hiç bu kadar zor bir kararın arefesinde hissetmemiştim o zamana kadar.

Kendimi yeniden muhasebeye çektim. Uzun uzun düşündüm. Lise yıllarımı, örtünmeye başladığım yılları tekrar tekrar gözden geçirdim. Orta okulda zaten daha doğru dürüst başörtüsünü bağlayamıyordum bile. Kulakları çınlasın Süheyla Hanım az toplamadı saçlarımı başörtümün içine o yıllarda. Lisede ise örtü bana farzdı, fakat 12 Eylül askeri darbesi gerçekleşmiş İmam Hatip Liselerinde Kur'an-ı Kerim dışındaki derslerde başörtüsünü yasaklanmıştı. Örtünün Kur'an-ı Kerim derslerine hasredilmesinin mantığını anlamak bizim için o kadar kolay olmasa da, bu karara biz de uymak zorundaydık.

İslam ya kabul edilir yada reddedilirdi, Kur'an-ı Kerim dersinde Kur'an'ın emirleri geçerli de diğer zamanlarda geçersiz mi oluyordu? İşin doğrusu bu gibi sorularla çok fazla meşgul de olmamıştım o zamanlar.

Bizim okulu biraz şanslı görüyorduk. Çünkü, müstakil bir binada bir kız İmam Hatip Lisesi gibiydi. Erkek öğrenciler ayrı bir binada, başka bir mahallede eğitim görüyorlardı. İşin komik yanı, ben o zaman sınıf başkanıydım. Paşanın emriyle bazı kız İmam Hatipleri erkeklerle birleştirilmişti. Bütün okulların karma yapılacağı söylentisi dolaşıyordu. Bu yüzden okul idaresi problem çıkarmamak için elinden gelen gayreti sarfediyor, öğrencilerden de kendilerine yardımcı olmalarını istiyordu. Ben de sınıf başkanı olarak sınıfta başörtüsüyle oturmakta ısrar eden bir kaç arkadaşı uyarmış, aksi takdirde idareye bildirmek zorunda olduğumu ihtar etmiştim. Karma eğitim istemediğimiz için idareyle beraber hareket etmeyi gerekli görüyorduk.

Hiç unutmam, sınıfta başaçık oturduğumuz ilk derste Arapça hocamız, içine düştüğümüz acıklı durumu, hepimizden önce ve daha iyi bir

şekilde kavramış olacak ki, göz yaşlarını tutamamış, biz de ağlayınca ders yapamamıştık. Ayrıca üç yıl boyunca meslek derslerimize giren ilahiyat mezunu bayan hocamızı ilk kez başaçık görmemiz bizi aynı derecede üzmüştü. Başörtüsü yüzünden liseyi dışardan bitiren ve üniversiteye de başörtüyle devam eden hocamız, mesleğini sürdürmek için başını açmaya zorlanmıştı. O da bizler gibi bir başörtüsü kurbanıydı.

O zamanlar bizlerin çok köklü bir örtünme bilincine sahip olduğumuzu söylemek biraz abartma olur. O yıllarda tesettürün "iyi bir şey" olduğunu içten içe hissediyor, aile ve çevremizin bu konudaki tercihlerinin de onay ve desteğiyle örtünme alışkanlığı ediniyorduk.

Özellikle alışkanlık kelimesini kullanıyorum, çünkü bilinç alışkanlıkların içinde gömülüdür. Onun ortaya çıkması büyük oranda ters alışkanlıklarla karşılaşmayla başlar. Bazen bilinci alışkanlıkların körelttiği de doğrudur kuşkusuz, ama alışkanlıkla beslenmeyen bilinç de kendini yeniden üretemez, uzun ömürlü olamaz. Günlük hayatımızda en çok tekrarladığımız davranışlarımızın çoğu alışkanlık haline gelmiş olanlardır. Ters ve rahatsız edici bir durumla karşılaşmadan alışkanlıklarımızı kolay kolay değiştirmeyiz.

Bu çerçevede üniversite yıllarına ve orada benim yaşam biçimime toptan saldırılar gelene kadar çok sağlam bir örtü bilincine sahip olmadığımı düşünüyorum. Çünkü daha önceki yaşam tarzımı yeniden üretebilmek için benin aktif müdahale ederek direnmeme pek gerek yoktu, edindiğim alışkanlıklar benimsediğim yaşam tarzımı sürdürmeme yetiyordu. Dış dünyadan gelen kültür erezyonuna karşı direnmeye çalışan yaşadığım çevrenin değer yargıları ve onlara hayat veren inançların çok ciddi bir muhalefet görmesi bir yana, tam tersi onları sahiplenmek oldukça takdir görüyordu. Özellikle yakın çevrem dışından gelen muhalefetin de benim üzerimde baskıcı bir niteliği olamazdı. Bu açıdan lise yıllarımda okul ve ailem, çevremde oldukça sağlam bir güvenlik çemberi oluşturmaktaydı.

Fakat üniversitede her şey bambaşkaydı. Örtünmek kendi başına bir olay olarak algılanıyordu. Oldukça şiddetli ve örgütlü bir muhalefete karşı örtünme alışkanlığı ancak çok güçlü gerekçelerle sürdürü-

lebilirdi. Bu yüzden üniversite ortamında tesettürü sürdürmek için benim de kendimi yenilemem, takviye etmem gerekiyordu. Bunun için daha önce sahip olmadığım bir yığın bilgiye ve kendimi savunacak başka araçlara ihtiyacım vardı. Ancak yeni çevreler ve ilişkilerle bunu sağlayabilirdim. Hayatımı yeniden yapılandırmam için sadece güvenli bir çevreye sahip olmam yeterli değildi artık; kendimi de yeniden üretmeliydim.

Tekrar ailemin yanına dönmem belki bir çok problemi çözecekti, ama o durumun kendisi yeni problemlere gebeydi. Bu durumu biraz daha açabilmek için tartışmaların merkezinde cereyan ettiği tesettür olgusunu merceğin biraz daha yakınına koymakta fayda var.

Bugün örtünme olgusunun, çok güçlü bir hareket olmasa da, bir çok geleneksel topluluklarda, modern dönemin teşhirci anlayışına içten içe bir tepki olarak süregeldiği söylenebilir. Bunu örtünmeyi çok fazla itikadi gerekçeleri olmamasına rağmen sürdüren insanların tavırlarından da çıkarabilirsiniz. Bu gibi durumlarda "ayıp" kavramı öne çıkmaktadır. Fakat gözden kaçırılmaması gereken şey, örtünmenin bir yaşam tarzı ile olan yakın ilişkisidir. Özellikle bizim gibi bir zamanlar islam medeniyetinin liderliğini yapmış olan toplumlarda bu ilişkinin yeniden üretilmesinde dini inançlar oldukça güçlü gerekçeler oluşturmaktadırlar. Başka türlü modern hegemonya karşısında tüm itikadi içerimleriyle beraber bir yaşam tarzını benimsemeden örtünmenin çok fazla kıymetinin olmadığı gibi sürekliliğinin sağlanması da mümkün değildir.

Bu yüzden kırsal bölgelerden şehirlere yerleşen ailelerin örtünme alışkanlıkları çok kısa zamanda değişmekte, yeni hayat tarzının içinde eritilmektedirler. Dikkat edilirse örtü alışkanlığını sürdürenler genellikle şehirlerde egemen olan yeni yaşam tarzına ya tam entegre olmayan yahut da istese de olamayanlardır. Bu özelliklerinden dolayı da toplumun alt kesiminde kalmaya mahkum olmaktadırlar. Çalışıyorlarsa ancak temizlikçi, odacı veya fabrika işçisi olabiliyorlar. Bunun üstüne tırmanabilmeleri sadece işin nitteliğinin gerektirdiği beceri ve donanımı edinmelerine değil, yaşam tarzlarının dikte ettiği sosyal ilişki anlayışını da değiştirip değiştirmemelerine bağlıdır.

Benzer durumda olan erkekler için de aynı şeyler geçerlidir. Nitekim "hem genel müdür, hem içki içmiyor, hem de namaz kılıyor" esprisi bunu çok veciz bir şekilde ifade etmektedir. Bir de bayanlarla tokalaşmayan, gümüş yüzüklü bir müsteşar düşünün, tespit edildiğinde gazetelere şenlik, sadece sekiz sütuna manşet bir haber değil, önemli bir tiraj artırma vesilesi bile olabilir. Haşim Kılıç bu açıdan çok somut bir örnektir. İsteyen Anayasa Mahkemesi üyeliği için bu kişinin adının geçtiği günlerdeki gazetelere bir göz atıversin.

Öte yandan modernliğin ve modern düşünce biçiminin en önemli unsurlarından biri olan seküler bireyciliğin yaygın kabul gören bir ideoloji haline gelmesinden sonra bireylerin başarılan pazarlık güçlerine, dolayısıyla kendilerini iyi pazarlayabilme yeteneklerine bağlı olarak belirlenmeye başlamıştır. Kişiler çözülen geleneksel bağlılıkların yerlerine yeni modern değer ve kurumları ikame ederken birey olarak kendilerini ortaya koymak durumundadırlar.

Bu süreçte kadın da "kamusal alana çıkma" adına sözkonusu teşhirci anlayışın etkisiyle tesettürden sıyrılmaya zorlanmıştır. Kamusal denilen alan, savaş dönemleri istisna tutulursa, erkeklerin yetişemediği bir alan olmadığına göre kadınların o alana girebilmek için erkeklerden daha farklı bir özelliklerini ortaya koymalarını gerektirmiştir. Bu da onların kadınlığı olmuştur.

Burada vurgulanması gereken şey, teşhirciliğin, kamusal alanda bulunabilmenin neredeyse gerek şart durumuna gelmesinin kadın özgürlüğü ile herhangi bir ilişkisinin olmadığıdır. Kadınların istihdam edildiği alanların ve onlara yönelik ücret politikalarının gelişim seyrine bakıldığında bu durum daha rahat görülebilir. Eşit işe eşit ücret, kadın hareketlerinin haklı olarak en temel talepleri arasında yeralagelmiştir. Kadın, hem ucuz işçidir, hem de sürekli cinsel taciz altındadır. Kadınları üretime katılma adı altında kamusal alana çeken bu zihniyetin ortalama eğitim görmüş kadınlara bağışladığı mesleklerin başında katma değeri tartışmalı sekreterlik, mankenlik, tezgahtarlık, hosteslik, reklamcılık gibi işlerin gelmesi de ayrıca düşündürücüdür.

Gerçekte modern dünyada, kadının özel alana erkeğin de kamusal alana egemen olacak şekilde bir işbölümü yapıldığı, sonuçta kamusal olan da özel olanı denetlediği için kadının doğrudan veya dolaylı yollardan erkeğin denetimine terkedildiği doğrudur. Ayrıca bu işbölümünün 'erkek egemen' bir anlayış tarafından biçimlendirildiği de tartışma götürmeyecek kadar açıktır. Fakat kadın hakları savunucularının açmazı, bu durumun tarihselliğini gözardı etmelerinde yatmaktadır. Erkek egemen ideolojinin biçimlendirdiği kabul edilen ilişki düzeninde kadının kamusal alana çıkmasının savunulması, sistemin mantığını daha da meşrulaştırarak sözkonusu yapıyı ona karşıymış gibi görünen kadınların da aktif katılımıyla yeniden üretmekten başka ne işe yarayacaktır?

Bu durumda ya bir kısır döngü vardır yada kamu-özel ikilemini ortaya çıkaran veya dünyayı öyle gören anlayışın kendisinde bir sakatlık vardır. Kısır döngü şuradadır: Eğer kamu-özel ayırımı erkek egemen ideolojinin bir ürünüyse ve kamusal alanı değerli, özel alanı ikincil kılan da bu ideolojinin kendisiyse, kadınların özel alandan kamusal alana çıkmaları erkek egemen ideolojinin meşru gördüğü kulvarlarda koşmaktan başka ne anlama gelmektedir? Nitekim bugün kadın sorunlarıyla ilgili tartışmalar, özellikle postmodernist söylemle beraber, geleneksel tartışma alanlarının dışına taşmaktadır. Kadın ve erkeğin mevcut tanımında niteliksel bir değişiklik yapılmadan bu tartışmaların aşılması da pek mümkün gözükmemektedir.

Gerçekten üzerinde düşünmeğe ve tartışmaya değer bu konuya daha fazla girmeden tesettür tartışmalarının böyle bir açmazda bile erkek egemen ideolojiye hizmet ettiğini söylemenin büyük bir yanılgı olduğunu söylemekle yetineceğim. Dikkat edilirse bir çok kadının da aynı düşünceyi paylaşmakla beraber, tesettüre önce erkekler karşı çıkmaktadırlar. İfade edildiği çerçevenin tamamını paylaşmıyor olsak da feminist çerçeveyle, hayatın tüm ekonomik, sosyal, kültürel, sanatsal, siyasal boyutlarına nüfuz ettiği söylenen mevcut erkek egemen ideolojinin, kadınları tesettürden sıyırmaya çalışan anlayışla olan ilişkisinin ne kadar kolay gözden kaçırıldığına işaret edebilecek kadar bazı ortak noktalar bulunabileceğini sanıyorum.

Biraz yakından bakıldığında, kadının tarihsel şartlar içinde değişik toplumlarda edindiği rolün ve konumun erkeklerden farklılığının erkek ve kadın arasındaki iktidar ilişkisine indirgenmesinin (bazı açıklamalar sunmakla beraber), tümüyle doğru olmadığı görülecektir. Kuşkusuz sözü edilen bu iktidar ilişkisi, diğer bir çok ilişkinin biçimlendirilmesinde merkezi bir konuma sahiptir, fakat doğası gereği tesettür olgusunun hiç bir şekilde kadın erkek ilişkilerinde kadını erkeğin iktidar alanına sokan bir olgu olarak görülmesi kabul edilebilir değildir. Tam tersi tesettürden sıyrılarak kadın bedeninin erkek cinselliğini uyaracak formlara sokulması, kadın davranışlarının özgürlük alanını erkeklerin ilgisiyle kayıtladığı için erkeğe bağımlılığı dayatmaktadır. Bu durum, hem erkeği, hem de kadını kendi nefsaniyetinin esaretine götürmek gibi bir olumsuzluğun vebalini de beraberinde getirmektedir.

Tesettürün kadınlar aleyhine bozulan kadın-erkek ilişkilerinde doğrudan bir rolünün olduğunu söylemek, hem somut ilişkilerin gelişim seyrine ters düşmesi bakımından, hem de mantıksal düzeyde çarpık sonuçlara neden olabileceğinden ivedilikle düzeltilmesi gereken bir büyük yanlıştır. Çünkü tesettür, kadının değerinin giderek fizyolojisine indirgenmesine, bir cinsel objeye dönüştürülmesine, hatta alım-satıma konu meta haline getirilmesine karşı en sağlam savunma araçlarından biridir; diğer tüm araçlar gibi zaman zaman değişik ve bazen de bir baskı aracı gibi kullanılmış olması bu sonucu değiştirmez.

Öte yandan tesettürün hem yanında, hem de karşısında olanlar ne sadece kadın, ne de sadece erkeklerdir. Bu nedenle tesettürü temelde insana ilişkin bakış açısı sunan bir zihniyet sorunundan ayırarak ele aldığınızda yapacağınız her açıklama tam tersi iddialarla aynı düzlemi paylaşmak zorunda kalacaktır. Bu da hiç bir açıklama yapmamak demektir. Yani tesettürü savunmak ne kadın, ne de erkek egemen bir ideolojiyi savunmaktır.

Hatta tesettür, hem kadın hem de erkeğin nefsani eğilimlerini denetleyebilmeleri için en güvenli bir yöntemlerden biridir. Bu yüzden de kadınlara özgü olmadığı gibi sadece kadınları değil, erkekleri de koruyucu bir nitelik taşımaktadır.

Ve hepsinden de önemlisi kadın, erkek, tesettür ve cinsellik gibi kavramlar ve onlara tekabül eden somut durumlar hep bir kavramsal çerçeve ve sosyal bağlam içinde anlam kazanmaktadırlar. Dolayısıyla bu kavramların ait oldukları ve somut karşılıklarını buldukları bağlamlardan koparılarak soyut düzeyde tartışılmaları yanıltıcı sonuçlara varmayı neredeyse kaçınılmaz kılmaktadır.

Bu yüzden, hayatın anlamına ilişkin tüm değer yargılarının içinde yeraldığı bir itikat sorgulaması yapmadan ne kadın, ne erkek, ne cinsellik, ne de tesettür anlamlı bir yere oturtulabilir.

Türkiye'deki tesettür tartışmaları ve somut olarak tesettür olgusunun gelişim seyri de bu söylediklerimizi doğrular niteliktedir. Mahrem olanla olmayanın karıştırılması, sürekli söylenegeldiği gibi kadın-erkek ilişkilerinde kadınların daha olumlu konumları elde etmelerine imkan sağlama amacına yönelik bir uygulama değildir.

Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli icraatlarından biri olarak kabul edilen ve sonuçta gerçekte kadınlara bazı kazanımlar getiren düzenlemelerin, oturtulmak istenen yeni sisteme meşruiyet kazandırma kaygılarından soyutlanarak ele alınması tam bir yanılgıdır. Batılılaşma tercihinin işlerlik kazanması, kadınları hedefleyen düzenlemeler gerektiriyordu. Buna karar verenler de hiç bir zaman kadınlar olmamıştı. Tıpkı o dönemde ve hatta sonraki dönemlerde de millet adına yapılan bir çok düzenlemenin millete sorulmadan yapılmış olması gibi.

Yeni yönetime muhalif sayısız kişinin, bugün bile gizli tutulan belgelerle sorgusuz sualsiz asılmalarını makul karşılayan bu yeni anlayış ve uygulamaların mimarlarının, kadınlara yönelik "kurtarma operasyonuna" girişmeleri, sözkonusu anlayışın kendini yeniden üretebilmesinin bir öngerekliliğini yerine getirmekten başka bir şey değildi. Muhalif düşüncelerinden dolayı bir çok insana yaşam hakkını çok görenlerin kadınlara yeni "hak"lar vermeleri çok manidar olsa gerektir. Bu yüzden, geçmişi öğrenmek için mevzuat değikliklerinden çok, sosyal dönüşümün yapısına eğilmek daha anlamlı bir yol gibi görünmektedir.

Başka nedenlerin yanısıra özellikle bu tarihsel gelişim yüzünden ülkemizde tesettür olgusu toplumdaki değişik kesimler tarafından birbirine tamamen zıt iki ayn biçimde değerlendirilmektedir. Halkın önemli bir bölümünü oluşturan muhafazakar kesim örtünmeye, kendisi tam olarak riayet edemese bile, olumlu bir olgu olarak bakmaktadır. Örtülü kişiler, örtülü olmayanlara göre daha çok saygı, hürmet ve ilgi görmektedirler. Ayrıca cinsel taciz de örtülü olmayanlara göre çok sınırlı kalmaktadır.

Bunu belediye otobüslerinde bile çok açık biçimde görebilirsiniz; örtülü bayanlara yer verme eğilimi örtülü olmayanlara göre oldukça fazladır, hatta tesettürlü genç kızlarla tesettürsüz yaşlı bayanları bu konuda karşılaştırdığınızda birinciler lehine bir eğilimin varlığından bile sözedilebilir. Yani toplumun önemli bir kesiminde tesettür olumlu bir imaja sahiptir; tesettürlü olmak itibarlı bir durumdur. Meselâ, çarşaf giyinmiş bir kadının pazarda hırsızlık yapması, yahut başörtülü bir kızın herkesin söylediğine benzer argo bir söz söylemesi, yadırganmak şöyle dursun gazetelere haber konusu bile olabilir. "Hem tesettürlü hem de " diye başlayan cümlelerle kınanır bu davranışlar; hiç kimse "tesettürlüden zaten başka ne beklenir ki.." demez. Bu da toplumumuzdaki egemen kollektif bilincin tesettüre yüklediği olumlu imajı açık bir şekilde sergilemektedir. Aynı şey "adam hem hacı hem de yalan söylüyor" ile "zaten ateistin teki" ifadelerinin taşıdığı imaların karşılaştırılması durumunda da görülebilir.

Diğer taraftan, Batılılaşmayı yegane yaşam tarzı olarak gören kesimde ise örtünme, daima "çağdışı", "gerici", "yobaz" gibi kavramların gölgesinde, sürekli saldırılan ve kurtulunması gereken bir olgu olarak algılanmakta ve bunların örtüsüzleştirilerek "çağdaşlaştırılmaları" hala yaygın olarak kabul edilen bir strateji olmaya devam etmektedir.

Üzerinde durmak istediğim bir diğer nokta; örtünmeye karşı bu iki farklı bakış açısı arasında bir devamlılık değil bir kesintinin sözkonusu olduğudur. Bu yüzden iki ayrı yaşam tarzından bahsedebiliriz. Sözkonusu bu iki yaşam tarzını, onlardan birine bağlı olarak, ancak kendi tercihlerinin ışığında değerlendirebileceklerdir.

İki farklı yaşam tarzının kendilerini yeniden üretebilmeleri, biraz da sahip oldukları mekanizmaların etkinliğine bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'de kadınlarla ilgili tüm tartışmalar, sözünü ettiğimiz yaşam tarzlarından sadece birinin içinde yeralanlar tarafından yönlendirildiği için, tekdüze ve totaliter bir söylemin neredeyse tartışılmaz bir egemenliği sözkonusudur.

Üniversitelerdeki başörtüsü mücadelesi, cumhuriyet tarihinde kadınlara ilişkin bu tek düze seküler söylemi kırma potansiyeli taşıyan hareketlerden belki de en önemlisidir. Bu yüzden önemli gürültüler koparmaktadır ve uzun bir süre daha koparacağa benzemektedir.

Dikkat edilirse dergi, gazete, radyo, TV gibi tüm iletişim araçlarının da desteğiyle, üye sayısı onlarla, bilemediniz yüzlerle ifade edilen ve hep aynı tür düşünen kişilerin desteğindeki bir kaç kadın kuruluşu, özellikle de resmi günlerde ve bayramlarda ilgili ilgisiz yerlerde, çelenk koyarken, kutsal kabul ettikleri mekanlara ziyaretler yaparken, sanki belirli bir sosyal baskı ve çıkar grubunu değil de, tüm kamuoyunu yansıttıkları izlenimi vermeye azami gayret göstermektedirler. Bu konuda faaliyet gösteren kadın dernekleri aynı dünya görüşünü paylaşan ve sayıları çok fazla olmayan küçük bir elitin denetimindedirler. Esasen bu derneklerin, çoğunlukla siyasal dozu ağır basan şovlar yapmaktan öte çok önemli bir toplumsal işlev gördüklerini söylemek de pek mümkün değildir. Nitekim bu derneklerin bir çoğunun ismini sadece başörtüsüne karşı verdikleri "kararlı" mücadelede duydum.

Tesettürle ilgili birbiriyle uzlaşmaz görünen bu iki yaklaşımın ortak bir düzlemde buluşması da zor gözükmektedir. O zaman söylenebilecek şey şudur: Eğer tesettürde kamuoyu yoklanacaksa bunun yolu, tarafların sonuçlarına mutlaka rıza göstermeleri kaydıyla halk oylamasından geçer. Ama bugün, tüm seküler demokrat ve halkçılar, cahil.(!) halkın ne yapacağından emin olmadıklarından/veya tersinden emin olduklarından olsa gerek -bu durumda nasıl halkçı ve demokrat olabiliyorlarsa- bırakın böyle bir halk oylamasına razı olmayı, bunu sadece gündeme getirenlerin bile devrim düşmanı diye üzerlerine hücum etmeyi kutsal bir vazife bilmektedirler. Kaldı ki, başörtü-

sü kullanma hakkının, salt demokrasi teorisi açısından bakıldığında, azınlığın sahip olduğu bir hak olarak görülmesi durumunda bile, Türkiye'de gördüğü muameleyi görmemesi gerekir. Fakat Türkiye'deki halk-aydın ikiliğinin ve mevcut sosyal güçler dengesinin ortaya çıkardığı bu çatışma, daha önce değindiğimiz gibi, demokrasi teorisinin sunduğu ilişki biçimleriyle bağdaştırılabilecek gibi değildir. Türkiye'de kamu kurumlarında tesettürün serbest bırakılması, ne kadar büyük bir halk desteğine sahip olursa olsun, mevcut seküler elit gözünde yerine getirilmesi imkansız bir taleptir. Elbette Türkiye, bu elit tabaka istemese de er geç bu tabunun da yıkılışına şahit olaçaktır, üniversitelerdeki tabuların yıkılışına şahit olduğu gibi.

Dolayısıyla, seküler Türk aydınının, diğer bir çok konuda olduğu gibi, başörtüsüne karşı geliştirdiği tavrında da, söylemi ile davranışları arasında bazen şizofrenik boyutlara varan tutarsızlığın, tek tek kişilerin sahip olduğu özelliklerden öte; yapısal bazı nedenlerinin olduğu söylenebilir.

Ben de bu şizofrenik davranışlarla karşılaşmasaydım belki bugünkü sahip olduğum anlayıştan çok uzaklarda bulunacaktım. Tesettüre karşı geliştirilen bu şizofrenik tepkinin böyle paradoksal olumlu bir sonucu da var benim için. Belki bundan dolayı birilerine teşekkür bile borçluyumdur.

Daha önce de değindiğim gibi tesettür benim hayatıma sadece itikadi gerekçelerle değil, bir yaşam tarzının vazgeçilemez unsuru olarak girmişti. Aynen başkalarının çorabı, tartışma dışı görecek kadar içselleştirilmiş bir şekilde kabul ederek giymeleri gibi. Tesettürün bu boyutunu kavrayamayan bir çok insan, özellikle de laik araştırmacılar, örtünme gerçekliği ile ilgili saha araştırmalarında kafalarındaki teorik modellerin bir sonucu olarak başörtülü kızların çok güçlü ideolojik bir yüklenime sahip olduklarını sanıp anlamsız bir dizi soru sormakta ve aldıkları cevapları bir araya getirip gerçek karşılığı olmayan sonuçlara varmaktadırlar.

Örtülü insanlara niçin örtündüklerini soranların, kendilerinin niçin örtünme karşısında yeraldıklarının gerekçesini akıllarına bile ge-

tirmemeleri, yahut onu normal kabul etmelerinin, tamamen yaşam biçimi ve onun üzerine bina olduğu itikat sisteminin farklı oluşundan kaynaklandığını görememeleri ilginç bir etnosentrisizm örneğidir.

Tesettür, onu gerekçelendirmeye gerek duymayacak kadar içselleştirildiğinde uzun süreli olarak bir yaşam tarzının vazgeçilemez parçası haline gelir. Bu da yukarıda değindiğim gibi toplumsal bir olaydır. Bununla şunu söylemek istiyorum: Çıplaklığı sorgulamadan kabul edenlere karşı tesettür ancak yaşanarak savunulabilir, tüm gerekçeler ondan sonra gelir. Ve en genel anlamıyla bireysel tercih alanına girdiği için, hiç kimse de niçin örtündüğü konusunda başkalarına, özellikle de laik akademisyenlerin de içinde yeraldığı tesettür karşıtı toplumsal söylemlerin üretildiği karşıt merkezlerde yeralan insanlara hesap vermek zorunda değildir. Bu anlamda tesettür savunması, bu kitapta da olduğu gibi, konjonktürel gerekçelerle makul gösterilebilir. Yoksa son tahlilde bu, insanların niçin birbirlerinden farklı düşündükleri, hissettikleri ve inandıkları şeklindeki ezeli soruya gelip dayanacaktır.

Bu soruya tarihin ilk dönemlerinden beri insanlar birbiriyle uzlaştırılması imkansız cevaplar vermektedirler. Tüm bu tartışmalar insanın beyin sisteminin çalışma düzeninde olduğu gibi "evet" ve "hayır" cevaplarında düğümlenir. Herkes benimsediği cevaba göre hayatını kurar. İşte seçme özgürlüğü de burada başlar. Bir hayat tarzını seçen insanın bu tercihinin "doğru" olmadığını düşünmek sizin ne kadar hakkınız ise sizin tercihinizin yanlış olduğunu düşünmesi de onun o kadar hakkıdır. Böylesi durumlarda da insanlar hep kendi düzlemlerinden, kendi kavramlarıyla konuşacakları için, karşılıklı olarak birbirinden nezaket ve saygıdan başka bir şey beklenmemelidir.

Bugünün toplumsal dengelerine göre, toplumdaki etkin süreçlere hakim olmak anlamında toplumun merkezinde yeralan ve tesettürün aleyhinde tavır takınanlar ile, tersine etkin süreçlerin dışında kalanlar anlamında çevresinde yeralan ve tesettürün lehinde tavır takınanlar arasındaki çelişki temelde bu iki yaşam tarzının çatışmasından başka bir şey değildir. Bu yüzden tesettürü savunanların çevreden (sivil alandan) gelmeleri, ideolojik anlamda doğru yahut yanlışa yakın ol-

mak gibi bir ayırıma izin vermeyen, yukarıda ifade edilen çatışmaya somut bir örnek oluşturmaktan başka bir anlam ifade etmemektedir.

İmam Hatipli olmama rağmen, o günlerde sahip olduğum örtü alışkanlığı kadar örtü bilincim yoktu. Üniversite hazırlık ve birinci sınıftayken benim başörtüm inançla karışık bir alışkanlıktı. Üniversitede zorluklarla karşılaşmaya başladığımda ona niçin bu kadar saldırıldığını anlamaya çalışıyor ve ona öncekinden daha çok anlam veriyordum. Neden, kendilerinin de açıkça ifade ettiği gibi, evinde oturan, tarlasında bahçesinde çalışanlara hiç bir şey denmiyorken, görünüşte onlarınkinden hiç de farklı olmayan benim örtüme, yani üniversitede okuyanın örtüsüne, böylesine pervasızca saldırılıyordu. Onlara sorarsanız bunun nedeni, kimsenin görmediği duymadığı, görüp de duyamayacağı hayali örgütlerle olan bağlantılarımızda, yahut ülkeyi gerilere götürme amacımızda aranmalıydı. Bir insanın giysisi nasıl ülkeyi "gerilere", "ortaçağın karanlıklarına" götürebilirdi? Orta çağı başörtülüler mi karartmıştı? Kendileri kıyafet değiştirmekle çağın "ilerilerine" gideceklerini sananlar için belki çok normaldi bu, fakat bizim için hiç de anlamlı bir açıklama olamazdı.

Daha önce de vurguladığım gibi bizim örtümüz nitelik açısından, şehirlerde yaşayan, çoğunlukla da evlere çamaşıra ve temizliğe giden kadınlarınkinden oldukça farklıydı. Çünkü bizler farklı bir yaşam tarzıyla "merkez"e doğru ilerliyorduk. Merkezde yeralanların uykularını kaçıran da buydu. Ortaçağın karanlıklarına geri dönmek, çağdışılık, gericilik vs. gibi ithamlar sadece bunu kamufle etmek için kullanılan bir kılıftı.

Diğer taraftan, bu retoriğe paralel olarak, basında sık sık irtica odaklarının eğitim yuvalarından bahsediliyordu. "Masum çocukların" bu yuvalarda beyinleri yıkanıyordu. Eğer beyin yıkama böyle basit bir işse ayaklarına gelmiş bizlerin neden beyinlerini yıkamayı düşünmüyorlardı da üniversiteleri terketmemizi istiyorlardı? Belki mantıklı olan, bizler, yani "çağın gerisinde kalanlar", okullara gitmemekte direndikçe onların bizleri "aydınlığa kavuşturmak" veya daha estetik bir ifadeyle "çağdaşlaştırmak" için kendi kurumlarının içine çekmeye çalışmalarıydı. Üstelik bu ülkede cumhuriyetten beri kız çocuklarının

okutulmaması hep dillere dolanmıştır. Ancak ne zaman ki bilgisiz olarak hor görülen halkın kız çocukları okuyup başörtüsüyle üniversite kapılarına dayandılar; bu kez iş kız çocuklarını okutmamak eleştirisinden çıkıp; ilkeler, çağdaşlık vb. kavramlarının sıkça imdada çağrıldığı saldırgan tavırlara dönüşüverdi birden. Kısacası temelde sorunun okuyup yazmak değil, kimlik değiştirmeye razı olup olmamak olduğu bu uygulamayla gün ışığına çıkıyordu.

Asıl tehlikeli olanlar evlerinde oturanlar değil, üniversitelerde okuyan "bilgili mürteciler"di. Peki neye karşı ve nasıl tehlike? Tehlikeye kimler ve hangi ölçüleri kullanarak karar veriyordu? Halkın bu konuda söz hakkı var mıydı? Bu sorulara seküler aydınların verecekleri cevapları eminim La Fontene'in masallarındaki kargalar duysaydı peynirlerini kaptırmak pahasına kahkahayla gülerlerdi.

Fakat doğrusu benim ilk zamanlar bu sorulara verebileceğim çok net cevaplarım yoktu. Yavaş yavaş olayı farkediyordum. Okulu bırakıp gitmemin ne işe yarayacağını düşünmeye başladım. Bundan benim ne gibi kazanımlarım olacaktı. Ve her şeyden önce bu daha çok kimin işine yarayacaktı?

Eve döndüğümde muhtemelen bir kaç yıl içinde birileriyle evlenecektim. Çevremdeki ilişki ağını düşünüyor, sonra memleketime döndüğümde karşılaşacağım manzarayı tahayyül ediyordum. Uzun mütaalalar sonunda üniversitenin benim için işlevini tamamlamadığı kanaatine vardım. Burada kalmalı, bütün zorluklara rağmen okumalıydım.

Aslında benim için üniversite, sonuçta öyle bir şekle dönüşmekte idi ise de, "kimlik savaşımı" vermek için gittiğim bir yer değildi. İçinde yaşadığım toplumdaki rol ve statü dağılımı önemli ölçüde üniversite dolayımından geçiyordu. Üniversitenin kazandıracağı bilgi, deneyim ve diploma hiç bir zaman reddetmeyeceğim şeylerdi. Toplumsal hareketlilik içinde ulaşabileceğim en üst noktaya ulaşmak da en doğal hakkımdı. Üniversiteye bunun için gelmiştim. Ama buradaki egemen anlayış bana savaş ilan edince ben de boğuşmak zorunda kalmıştım.

Üniversiteyi bitirmeyle ilgili kararımda doğrudan veya dolaylı olarak ailemin etkisi de büyüktü. Annem hiç tahsil görmemiş bir ev ha-

nımıydı. Babam ise Osmanlı'nın yıkılışına ve Cumhuriyet'in kuruluşuna şahitlik etmiş, biraz Fransızca ve Almanca bilen, iflas etmiş bir ağa oğlu, gazilik madalyası sahibi emekli bir muhasebe memuruydu. Aralarında önemli bir yaş farkı vardı. Babamı çok sevmem ve kendisinin çevresinde sevilip sayılan birisi olması, annemin onun gölgesinde ve onunla 'tanımlanıyor' olmasını görmeme engel teşkil etmiyordu.

Gerçekte suç sadece anne veya babamın da değildi. İçinde yaşadığımız çağ maddenin ön planda olduğu bir çağdı. İktidar ve itibar neredeyse sadece parayla ölçülüyordu ve babam paranın sahibi olarak ailede hep ön plandaydı. Paraya dönüşmeyen işler ise ne kadar önemli ve hayati olursa olsun ikincil duruma düşüyorlardı. Ailede para kazanan erkek olduğunda bu konumu ona neredeyse mutlak bir otorite sağlıyordu. Çevremde gözlemlediğim bu ilişki beni içten içe rahatsız etse de, edilgen duruma düşmek istemiyordum. Aile ilişkisinin para merkezli bir iktidar savaşımına dönüşmesi tarafların konumları ne olursa olsun çok sevimsiz bir durumdu. Öte yandan kendimi başkalarının insafına ve merhametine terketmemin ne sosyal, ne de İslami bir gerekçesi vardı. Bu yüzden de okumayı, okulun sunacağı imkanları elde etmeyi gerekli görüyordum.

Sonuçta okulda kalmaya karar vermiştim. Bu benim için oldukça zor bir karardı.

Sınıfta en arka sıralarda oturuyordum. Kendimi çok aşağılanmış ve yenilmiş hissediyordum. Sanki enkazın altında kalmış, bağırmaya bile gücü kalmamış bir insan gibiydim. Hocaların gözlerindeki zafer parıltılarını görmemek için ders sonuna kadar başımı hiç kaldırmıyor, ders sonunda apar topar yurda koşuyordum. En samimi dostum saatlerce üstüne kapandığım yatağımdı.

1985-1986 ders yılının ikinci dönemi sonunda girdiğim her sınavda katlanarak artan bir çığ misali yeniden yaşadığım acıyı şimdi de kayıt yenilemek için yeniden yaşamam gerekiyordu. Bunları düşünerek bir kaç kez okula gidip, bir şey yapamadan yurda geri döndüm.

Ertesi gün, 3 Ekim 1986, kafamda bir plan kurdum. Danışmanım yaklaşık saat beş civarında odasını terkediyordu. Eğer kayıtların

üçüncü ve son gününe kalırsam sabahtan akşama kadar danışmanımın başından öğrenci eksik olmazdı. Dolayısıyla 2. gün öğleden sonra kayıt işlerinin seyrekleştiği, kimsenin gidip gelmediği bir zamanda gidip kaydımı yaptıracaktım. Eğer planım tutarsa, başaçık olarak sadece danışmanımla yüzleşecektim.

Aynen düşündüğüm gibi, koridorlar bomboştu, ortalıkta kimse gözükmüyordu. Hızlı adımlarla danışmanımın odasına girdim. Yalnızdı, kayıt dosyalarını düzenlemekle meşguldü. Yumuşak bir sesle "Dosyan burada Zekiye" dedi. Dosyamı elime alınca, "sen bir dakika otur" diyerek odadan dışarı çıktı. Biraz sonra bitişik odada oturan Rasih Malyalı ile beraber odaya girdiler. Rasih Malyalı hiç de anlamlı olmayan bir iki hareket yapıp odayı şöyle bir gözden geçirdikten sonra, görevini yerine getirmiş bir eda ile çıktı gitti. Danışmanım, bana karşı kazandığı zafere onu şahit tutmak istemişti anlaşılan. Hiç affedemeyeceğim bir tavırdı bu.

Üç yıl sonra yine bir kayıt yenileme sırasında benzer bir olayı başka bir arkadaşım yaşamıştı. Danışmanı Feride Acar'dı. O da pembe kartını vermemekte direniyordu. Hatice aynen benim gibi geç saatlerde danışmanının odasına gidince, Feride Acar yine şahit olarak bitişik odadan Raşit Kaya'yı çağırmıştı. Bu olaylardan şu sonucu çıkarmıştım: Başörtüsüyle mücadele eden bu şövalyeler aynı zamanda birbirlerine karşı da kendilerini kanıtlama peşindeydiler. Olur ya, "sen taviz verdin" diye bir birlerini suçlayabilirlerdi sonra. Bu aynı zamanda onların kendilerine ve birbirlerine olan güvenlerini yansıtıyordu. Çünkü, ortada şahitliği gerektirecek hukuki bir durum sözkonusu değildi.

Yenilmiş yorgun bir savaşçı gibi de olsa kaydımı yaptırarak yurdun yolunu tuttum. Kayıt yaptırabildiğim için sevinmeme bile fırsat tanımamışlardı.

10

Bir yıl önce, yani birinci sınıfta iken ODTÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin ilk ve tek başörtülü öğrencisi olduğumu yukarıda belirtmiştim. Ayağım uğurlu gelmiş olacak ki, ikinci yılda üç kişi olmuştuk. Yeni gelen arkadaşlardan Ayten Gücük benim bölümümde, Hatice İyras ise Uluslararası İlişkiler bölümündeydi.

Bu arkadaşlarımın ikisinin de ailesi Ankara'da oturuyordu. İkisi de Keçiören Lisesi'nden mezundular. Cumartesi pazar hariç, neredeyse her gün görüşüyorduk. Birbirimize destek oluyor ve bütün sevinç ve dertlerimizi birlikte paylaşıyorduk. Dostluğumuz ilerledikçe hafta sonları dönüşümlü olarak onlara gidiyordum.

Ayten, ailesinin en büyük kızıydı. Babası bir asker emeklisi, annesi ise mütevazı bir evhanımıydı. Ayten'nin aile yapısı benimkinden epeyce farklıydı. Babası, üniversite hocalarımızın görüşlerinin önemli bir bölümünü dayandırdıkları basının irtica haberlerini çok ciddiye alıyordu. Bu yüzden kızının örtülü birisi olmasından pek memnun değildi. Annesi destek oluyor, küçük kardeşleri de saygı duyuyorlardı. Gördüğüm kadarıyla Ayten, benden farklı olarak, örtü yüzünden ailesinden başlamak üzere yakın çevresinde de çok rahat değildi.

Fakat okulun baskısı hepsini unutturuyordu. Hazırlığın ilk günlerinde ilginç bir olayla karşılaştığını anlatmıştı Ayten. Kampusun giriş

kapısından hazırlık binasına doğru yürürken bir araba durmuş; içinde rektör. Kızgın bir şekilde kimliğini istemiş ve bir daha başörtülü görürse okuldan atacağını söyleyerek çekip gitmiş. Üniversitedeki başörtüsü mücadelesi böyle ilginç bir olayla başlamıştı. Bizzat üniversite rektörünün de, başörtüsüne karşı savaşanlar ordusunun başında yeraldığına Ayten, böylece yaşayarak ta baştan şahit olmuştu.

Hatice ise daha farklıydı. Anne, baba ve kardeşleri örtülü olarak okumasını istiyorlardı, fakat okulun baskılarına karşı yalnız başına direnmesinin zorluklarını dile getirerek gerekirse okulu bitirene kadar boyun eğmesinin uygun olacağı kanaatindeydiler. Ama en azından günün yorgunluğunun ardından sığınabileceği güvenli bir aile ortamı vardı. Hem Ayten, hem de Hatice derslerde oldukça başarılıydılar. Hatice'nin ortalaması dört üzerinden üçün üzerindeydi. Ayten ise uzaklaştırma cezası alıp dönem kaybedene kadar Kamu yönetimi bölüm birincisiydi. Kamu yönetimi hocaları onun bölüm birincisi olmasını da pek hazmedemiyor görünüyorlardı.

Bundan sonra, başörtüleri yüzünden zaman zaman zor sınavlarla karşılaşan bu iki arkadaşımdan sık sık sözedeceğim.

Artık yurtlarda da tek değildim. Benden bir yıl sonra Babaeski'li bir arkadaş geldi bizim yurda. Lise mezunuydu ama küçükten beri örtülüydü. Yeni geldiği sıralarda kendini çok yalnız hissettiğinden, bu yüzden de zaman zaman ağladığından bahsediyordu. İşte yine böyle bir gün ağlarken kat görevlisi kadınlardan birisinin "Zekiye var 216'da, istersen onunla bir görüş" demesi üzerine odama gelmişti.

Namazdaydım, birisinin odaya girdiğini hissettim. Oda arkadaşlarımdan birisidir diye hiç ara vermeden sünneti bitirip farza başladım. Namazdan sonra seccademi toplayıp dönünce, gözleri ışıl ışıl birisinin selamıyla karşılaştım. Kucaklaştık, "şükürler olsun yalnız değilmişim" diyerek beni kuvvetle bağrına basmıştı.

Sevgili Melek'le böyle tanıştık. Evin küçük kızıydı. Ailesinden gelen mektupları, o gün okuduklarını, kısaca önemli olsun olmasın her şeyini benimle paylaşırdı. Ben de kendimi ona yakın hisseder, daha deneyimli birisi olarak elimden geldiğince yardımcı olmaya çalışırdım.

7 Ekim 1986'da, yurda dönüyordum. Yurtlar bölgesinde örtülü bir kızın bana doğru geldiğini gördüm. Daha önce hiç görmemiştim. Selamlaştık ve tanıştık. Aydın'lı, Hazırlık'ta okuyormuş, bizim yurda kayıt olacakmış. Kendisine yardımcı olmam gerektiğini düşündüm.

Sosyoloji üçüncü sınıfta okuyan, tanışıklığımızın iyi olduğu, namaz kılıp oruç tuttuğu bilinen bir arkadaşımın odasından bir kişi ayrılmıştı. Arkadaşa yardımcı olur, onu kollar, ona zor günlerine ablalık edebilir düşüncesiyle bu odaya kayıt olmasının uygun olacağını, kayıt yaparken müdire hanımdan kendisini 413 nolu odaya vermesini istemesini tenbihledim.

Kız kaydını yaptıktan sonra odama geldi ve sıkılarak "Babam beni Bahçeli'de kalabalık bir grup kız öğrencinin kaldığı bir daireye yerleştirmişti, bütün eşyalarım orada, okul servisi ile getiremem. Taksiye de yalnız binmek istemiyorum. Bana yardımcı olur musun?" dedi. Gidip eşyaları alıp geldik, odasına yerleştirdik. İçim rahattı. Çünkü, oda arkadaşları arasında geçimsizlik sadece kişisel ilişkileri değil, derslerdeki başarıyı da olumsuz yönde etkiliyordu. Bu yüzden arkadaşın rahat edeceğini düşünüyordum.

Yaşam tarzları çok farklı insanlarla karşılıklı saygı ve anlayış olduğu sürece aynı odayı paylaşmak çok problem yaratmıyordu. Fakat karşılıklı saygıyı her zaman bulmak mümkün değildi. Bazıları acelece odasında kahvaltı eder, tüm artıklarını masanın üzerinde bırakıp gider, oda temizliğine riayet etmez, namaz kılarken ya teybini gümbür gümbür açar, yahut arkadaşlarını toplayıp o günkü çapkınlıklarını anlatırdı. Böyle odalarda sorunlar hiç eksik olmazdı.

İdeolojik kamplaşma olmaması için yurt içinde oda değiştirmeye de sıkı denetim getiriliyordu. Odasından şikayeti olan kişinin yeni odasını kendisi değil, yurt yönetimi belirliyordu. Bu nedenle ilk girişte uygun bir odaya girmek çok önemliydi.

Ama akşam yurda yeni kaydolan başörtülü öğrenciyi odasına yerleştirdiğim arkadaş odama geldi. Sinirliydi. Kendisine sormadan odasına birisini gönderdiğim için bana kızdığını söyledi. Şaşırdım, böyle bir tepki hiç mi hiç ummuyordum. Niçin yerleştirdiğimi anlatmaya, her iki taraf içinde uygun olduğunu düşündüğümü ifade etmeye çalıştım.

Anladığım kadarıyla sınıflardaki başörtüsü tartışmalarında, kimliğinin ortaya çıkması endişesiyle sessizliği tercih etme tavrının arkasındaki mantık, sadece erkeklere has değildi. Odasında başörtülü birisinin bulunması da insana kaygı verebilirdi.

Derken ard arda iki başörtülü kız daha geldi bizim yurda. Yurtlar müdürü "4. 5. ve 7 kız yurtlarından hangisine gitmek istiyorsunuz" diye sorduğunda, kızların ikisi de bir birinden habersiz olarak "4. yurt" demişler. "Yurtların en yenisi olan 7. yurtta boş yer varken neden 4. yurdu istiyorsunuz" diye anlamlı anlamlı sorduktan sonra "tabii orada Zekiye var, değil mi?" diye eklemiş Gültekin Bey.

Gerçekten durum yurtlar müdürünün tahmin ettiği gibiydi. Daha sonra anlattıklarına göre kızlardan birisinin erkek yurtlarında kalan bir akrabası kendisine 4. yurda gitmesini ve 216 nolu odanın yakınlarındaki bir odaya kaydolmasını, çünkü 216 da Zekiye adında başörtülü birisinin olduğunu söylemişmiş.

Bunca problemin ortasında, yardıma ihtiyacı olanların başında ben geliyordum. Fakat hiç tanımadığım kişiler tarafından yeni gelen kızlara destek olabilecek birisi olarak gösterildiğim için bundan ayrı bir mutluluk duyuyordum. Yeni gelenlerin ilk işi de benimle tanışmak oluyordu. Bu benim için oldukça sevindirici bir gelişmeydi ve bana moral veriyordu. Buralarda kalmamın işe yaradığını düşünüyordum.

Öte yandan dersler de yoğun bir biçimde başlamıştı. Bölüm hocalarından aldığım hiç bir derse başörtülü olarak giremiyordum. Girdiğim takdirde ellerinden gelen en yüksek cezayı vereceklerinden emindim. Zira birinci sınıfta bunu bizzat yaşayarak öğrenmiştim. Başörtüsüyle girebildiğim tek ders, hocası başka fakülteden, beşeri bilimlerden, gelen Sosyolojiye Giriş dersiydi. Çok zorunlu olmadıkça derse girmiyor, arkadaşlardan edindiğim notlarla eksiklerimi kapamaya çalışıyordum.

Oldukça ihtiyatlı davranmama rağmen yine de başımdan olaylar eksik olmuyordu. Girdiğim her derste bir şekilde konu döndürülüp dolaştırılıp bana getiriliyordu.

Tarih 16 Ekim 1986, ders Anayasa Hukuku. Hoca, Pıtıcık Uler, doğrudan dersin konusu olmayan tartışmalara girmişti. Sınıfta Playboy, Erkekçe ve Tan gibi yayınların cinsel eğitim yapmamalarına rağmen belirli insanların bu yayınlara talepte bulunmasının normal olup olmadığına varıncaya dek bir çok şey tartışılıyordu. Bir genç kızın gece saat 24'de özgürce sokağa çıkabilmesi ve ona kimsenin "o tür kadın" gözüyle bakmaması gerektiği, oysa şimdi kızların böyle bir özgürlüğünün bulunmadığı konusu konuşulurken, Ali Rıza isimli bir arkadaşın söz alıp "o kızın özgürce gezebildiği gibi -beni göstererek- arkadaşımız da istediği kıyafetle özgürce derse girebilmeli değil mi" demesi üzerine tartışma örtünmeye kaymış ve tam iki saat örtünme ve başörtüsü konusu tartışılmıştı.

7 Kasım 1986'da, Ayten ve Hatice ile koridordaki banklardan birine oturmuş, sosyoloji dersini bekliyorken başörtülü olduğumu gören Nurhan Süral yanıma gelip önümde durarak "başını aç, yoksa seni disipline veririm" diye bas bas bağırmaya başlamıştı. Etrafımıza öğrenciler birikmiş büyük bir kalabalık oluşmuştu. O hâlâ bağırmaya devam ediyordu: "Aç, yoksa -beni çekiştirerek- yukarı çıkalım, hakkında tutanak tutacağım" Onu o şekilde bağırır vaziyette bırakıp, koridoru ve ardından da fakülteyi terkettim.

Koridordaki bu olay oldukça ağınma gitmişti. Yapacak hiç bir şeyimiz kalmamış mıydı? Mutlaka yapılabilecek bir şeyler olmalıydı. Belki gazetelerin olayı yazması hocaların bu şekilde saldırganlaşmasını önleyebilir düşüncesiyle kamuoyu oluşturmaya yönelik bazı etkinlikler yapmaya karar verdik.

Basının büyük bölümünün tavrı malumdu. Müftünün keçisi çalınsa, müftü keçi çaldı diye sekiz sütuna manşet yaparlardı. Müslümanlar aleyhine yayın yapmayı temel politika haline getirmiş gazetelere gitmemiz aleyhimize sonuç verebilirdi. Zira olayı nasıl verecekleri belli değildi. Bizi yine en iyi bizden birisi anlar diye Zaman'a gittik. O günlerde Zaman gazetesi üniversite öğrencileri arasında oldukça tutuluyordu. ODTÜ yurtlarında da epeyce satılıyordu. Daha çok yazı ağırlıklı olduğu için "günlük dergi" diye eleştiriliyordu da. Fakat çok geniş bir tabana uzanamıyorsa da en azından belirli bir itibarı vardı.

ODTÜ yurtlarında kalan ve gazeteyle doğrudan ilişkileri olan bazı arkadaşlarla beraber randevu alıp gittik.

Saat dört buçuk sularıydı. Mehmet Doğan ve öteki yetkililerle görüştük, olayları anlattık. Neticede 8 Kasımda konuyla ilgili bir haber çıktı.

İdari Bilimler Fakültesi hızını alamamış olmalıydı, 22 Kasım Cuma günü malum panoda bana bir çağrı daha yapılıyordu. Okudum, hemen en yakın çöp sepetine gönderdim. Sinirlerim görüşmeye gidecek kadar sağlam değildi. Pazartesi gittim, dekan yardımcısı Şinasi Aksoy'la görüşmem gerekiyormuş. Yaklaşık bir saat görüştük. Bana karşı haksızlık yapıldığını, Kılık Kıyafet Yönetmeliğinin hiç bir maddesi işletilmezken, üstelik türbanı YÖK'ün serbest bırakan bir kararının olmasına rağmen benim disiplin soruşturmalarına muhatap olmamın büyük bir haksızlık olduğunu ifade etmeye çalıştım. Son sözü şöyleydi "Değil sınıflarda, İdari Bilimler Fakültesinin çatısı altında bu kıyafetinle dolaştığın sürece hakkında soruşturmalar sürecek. Zaten dosyan kabarık, bu gidişle okuldan atılacaksın"

Demek ki, üniversitenin bilimsel faaliyetlerini sürdürebilmesi, ders düzeni ve asayişin korunması için benim başörtüsü ile dolaşmamam gerekiyordu. Dekan yardımcısından rektörüne kadar sanki hiç birisi kendisi karar vermiyor, birileri onlara böyle davranmalarını dikte ediyor, onlar da yorumsuz itaat ediyorlardı. Tüm gayretlerime rağmen bu insanlar için hiç bir olumlu sıfat bulamıyordum, şimdi bile o günleri hatırladıkça hala bulamıyorum.

İdare mahkemesinin yönetimin verdiği cezayı iptal etmesi çok işime yarayacaktı. Her gördükleri yerde "zaten bir ay uzaklaştırıldın, şimdi sıra atılmanda" diye sık sık gözdağı vermeleri de son bulurdu o zaman.

Sabah 9'dan akşam 16'ya kadar tam gün mesai yapar gibi, Yargıtay'dan Danıştay'a, oradan gazetelere, parti merkezlerine, sonra Meclise koşarak destek sağlama turlarına başladık. Artık yalnız değildim. Neredeyse profesyonel bir ekibimiz vardı. Gide gele hem bürokrasiyi kısmen öğrenmiş, hem de hatırı sayılır bir çevre edinmiştik. Aramız-

daki işbölümüne göre akşama kadar gruplar halinde ziyaretlerimizi yapıp, akşamı da sonuçlarını değerlendiriyorduk. Elimizde görüşülecek kişilerin isimlerinden oluşan listeler, telefon numaraları ve adresleri içeren kartviztlerle dolu koca bir ajanda vardı artık.

Belki bu satırları okuyanlardan bazıları "evraka evraka işte örgüt" diyeceklerdir. Onlardan İslam'ın kardeşlik hukukunu anlamalarını beklemek fedakarlık istemek olur. Zira onların selefleri de Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlere evlerinin, hem de üst katlarını veren, bütün mülk ve arazilerini onlarla paylaşan ensarın kardeşliğini de hiç anlayamamışlardı.

Bu ziyaretler sırasında en bol aldığımız şey, doğal olarak nasihatti. Önemli köşeleri kapmış bir çok kişi, bu konumlarıyla hiç birşey yapamadıklarını görmezlikten gelerek, bize de sıkı sıkıya önemli köşeleri kapma öğüdünde bulunuyorlardı. Bunun için ayıya dayı denmeliydi, hiç olmazsa köprüyü geçene kadar. Bazıları bir şey yapamayacağını itiraf ediyor, bazıları yardımcı olabileceğini düşündüğü kişilerin isimlerini elimize tutuşturarak ajandamızın kabarmasına katkıda bulunuyordu. Diğer bazıları da bu işin sorumlularına sadece lanet yağdırmakla yetiniyordu. Sorunu çözmeye yönelik somut bir girişimde bulunulmuyorsa da, bu ziyaretlerin başörtüsü konusunda kamuoyunun oluşmasına katkılarının olduğu şüphesizdi.

Bu koşuşturmalar sürerken bir sosyoloji ders bitiminde hoca Ayşe Sektanber'in bundan böyle dersine ya başaçık gelmemi, ya da hiç gelmememi söylemesi son kalenin de elden gittiğini gösteriyordu. Anlattığına göre bölüm hocalarım kendilerinin beni derse almadıklarını söyleyip, onun da almamasını istemişler. Anlaşılan o ki, bölümde aleyhime oluşan konsensus halkası genişletilerek bölüm dışındaki hocaları da içine almaya başlamıştı.

Burada yeri gelmişken, Ayşe Sektanber'in de içinde bulunduğu Beşeri Bilimler Fakültesinin öğretim üyelerinin tavrı itibariyle ODTÜ'nün en "insan" fakültesi olduğunu teslim etmeliyim. Zira sosyolojide okuyan arkadaşlarımız farklı gerekçelerle de olsa başörtüsü konusunda hocalarından destek gördüklerini söylemekteydiler ve Tarih

dersi hariç hiç baskıya uğramadan mezun olan arkadaşlarımız vardı. Rektörlüğün bile yazılı baskıda bulunduğu zamanlarda arkadaşlardan derslere gelip dikkat çekmemeleri, sadece sınavlara gelmeleri isteniyordu. ODTÜ'nün genel tavrının önemli bir istisnasıydı bu.

Son kaleyi de kaybedince, gerek yurtlarda gerekse fakültede itilip kakılmaktan öyle yorulmuştum ki, uzak bir yerlere gidebilir miyim diye düşünmeye başladım. Aklıma bir İslam ülkesine gitmek geldi. Sözümona biz de islam ülkesi idik fakat müslümanlığın apaçık bir gereğini yerine getirdiğimiz için hakkımızda soruşturma açılıyordu. Rahmetli Necip Fazıl'ın deyişiyle öz yurdumuzda garip, öz vatanımızda parya idik. Her neyse.

Kütüphanede referans bölümündeki üniversite kataloglarını incelemeye başladım. Aslında halkı müslüman ülkelerin yönetimlerinin zihniyet açısından Türkiye'dekilerden çok farklı olmadığını biliyordum fakat üniversite kataloglarındaki fotoğraflarda başörtülülerin de bulunduğunu görünce bizden daha serbest olduklarını düşünmeye başladım. Benzer bir bölüme kaydolup okuyabilirdim. Gördüğüm kadarıyla Suudi Arabistan'da bile ders müfredatı bizdekiyle hemen hemen aynıydı. Hocaların çoğu da isimlerinden anlaşılacağı üzere batılıydı. Eğer okuma imkanım olursa, oralarda buradan daha kötü olmayacağını düşündüm.

Bilgi almaya Suudi Arabistan büyükelçiliğinden başlamaya karar verdim ve gittim; tarih, 6 Aralık 1986. Bu tür işlerle Kültür Ataşeliğinin ilgilendiğini söyleyerek oraya havale ettiler. Denileni yaptım. Orada da yetkili yerinde yokmuş, geleceğini söylediler, beklemeye başladım.

Biraz sonra, ayakkabılarımın güzelim halıları kirletmemesi için neredeyse ayak uçlarımla yürüyerek yetkilinin odasına girdim. Geniş deri koltuğuna yayılmış tombul yüzlü adama kısaca kendimi tanıtıp okuldaki sıkıntılarımı anlattıktan sonra niyetimi söyledim. Adamın yüzünden pek memnun olmadığı anlaşılıyordu. Öyle şartlar ileri sürdü ki, burada kalıp okulu bitirmek için uğraşmak daha kolay gibi geldi bana. Bunun üzerine diğer ülkelerin Kültür Ataşeliklerine gitmekten de vazgeçtim. Yoluma devam etmeliydim.

11

8 Ocak 1986'da Adana'da zamanın cumhurbaşkanı Kenan Evren'nin başkanlığında 28 üniversite rektörünün yapacakları rektörler toplantısında da başlıca gündem maddesi türbandı. Gazetelerde "irtica" yaygaraları artmış, rektörler toplantısından olumsuz bir karar çıkması için sistemli bir kampanya başlatılmıştı. Basında istemediğiniz kadar "kara"lı manşetler vardı. Kimisi "kara ses", kimisi "kara tehlike" ile başlayan bu haberleri okudukça, basının ne kadar yabancılaşmış veya neredeyse ihanete varan bir sorumsuzluk içinde olduğunu düşünüyordum. Müslüman mahallesinde salyangoz satmak ancak bu kadar pervasızca yapılabilirdi.

Gazetelerin bu yaygaralarının yegane amacının rektörler toplantısını etkilemek olmadığı açıktı. Çünkü Kenan Evren başta olmak üzere rektörlerin tavrı gazetelerinkinden daha farklı değildi, bu yüzden bu irtica tabloları rektörlere alacakları kararla, yerinde bir iş yaptıklarını izlenimini vererek onları rahatlatma veya gelebilecek muhtemel tepkileri bir ölçüde kamufle etme amacına yönelik olsa gerekti.

Özellikle "irtica sezonları"nda kendilerini güvenilir haber veren ciddi gazete diye tanıtan gazeteler bile yığınla uydurma haberle kamuoyunu yanıltmakta veya yanıltmaya çalışmaktadırlar. Bir ara Zaman gazetesi bu yalan haberlerin peşine düşmüş, neredeyse her gün

bir kaç yalan haber ortaya çıkarır olmuştu. Nitekim daha sonraları yalan haber dosyası eki bile vermişti. İşin ilginç yanı, bazı gazeteler yalan haberlerle manşetlerini oluştururken Zaman gazetesi de, ortaya çıkardığı yalan haberleri manşet haber yapıyordu. Her iki tarafın manşetlerini, değişik gerekçelerle ve amaçlarla da olsa, yalan haber konuları oluşturuyordu. Bu yüzden zaman zaman gazeteler arasında polemikler de oluyordu.

Müslümanlarla ilgili yalan haberler konusunda yapılacak bir araştırmanın gereğinden fazla malzemesi olmakla birlikte yalan haberlerin nasıl tezgahlandığıyla ilgili biraz fikir vermek amacıyla elimin altındaki kupürlerden sadece bir örnek vermek istiyorum.

12.1.1987 tarihli Milliyet gazetesinin ilk sayfasında manşet İran yönetiminin Türkiye'deki başörtüsü yasağını kınamasını protesto eden bir cümle: "Hadlerini aştılar" ve altında "Burası İzmir" yazılı sokakta kalabalık içinde yürüyen pardesülü ve başörtülü bir kız ve bir sakallı erkek resmi. Fotoğrafın altyazısında fotoğrafın İzmir'de çekildiği ve buna benzer manzaraların son zamanlarda her yerde görülmeye başlandığı belirtiliyor, tıpkı salgın bir hastalıktan bahseder gibi. Gerçekte ne büyük bir sorumsuzluk. Bir ülkede bir gazete o ülkenin halkının giysisini yahut giyiniş tarzını suçlayıcı manşetler atıyor. Sakallı insanları küçük düşürmeye yönelik kampanyalar başlatıyor. Sokakta yürüyen yaşlı bir sakallıyı "düşman" imajı yükleyerek tanıtabiliyor. Böyle bir tavrın iyi niyet boyutunu anlamak mümkün değildir.

Bir hafta sonra, Haftaya Bakış dergisinin 19-24 ocak 1987 tarihli 14. sayısında aynı fotoğrafın altında "İstanbul'un ortasında durum: `Örtünmek Allah'ın emri mi?'" diye bir not düşülmüş.

Herhangi bir tarihte belki Adana'da, belki Ankara'da yahut başka bir ülkede çekilmiş bir fotoğraf arşivden çıkarılıyor, istenen dozajda irticalaştırılarak uygun sloganlarla haber yapılıyordu: Hiç bir haber kıymeti olmayan bu manşetleri uyduranların gerekçeleri de hayli ilginçti. Aynı fotoğrafla ilgili birbiriyle ilişkisiz iki haberin nasıl hazırlandığını, gazeteyi seven, ama mürteciler tarafından kendisine bu çelişkiler gösterilerek köşeye sıkıştırılan bir okuyucu tavrıyla Ankara'da

yetkililerle telefonla görüşen arkadaşımız Salih şu cevabı almıştı: "Önemli olan fotoğraf değil, içerik" Fotoğraftan başka hiç bir haber içeriği taşımayan bu manşetlerin içeriğinin ne olduğunu anlamak o kadar kolay değildi.

Yani masa başına oturuluyor, bugün ne yazalım diye düşünülürken, gündemdeki konulara göre arşivden çıkarılan fotoğraflara uydurma altyazılar eklenerek kamuoyu önüne çıkılıyor, bunun adı da habercilik oluyordu. Üstelik verilen haber herhangi bir artistin çapkınlığıyla ilgili magazin haberi değil, toplumsal, siyasal ve ideolojik uzantıları olan, toplumun belli bir kesimini suçlayıcı nitelikte bir "haber"dir. Bunun savunmasının "önemli olan içerik" biçiminde yapılması ise başlı başına bir yavuz hırsızlık örneği. Aslı olmayan bir fotoğrafa aslı olmayan bir alt yazı uydur, sonra da "önemli olan bu fotoğraf değil, içerik" de, bunu da muhbirlik değil de muhabirlik adına yap. Anlaşılır gibi değil.

Basında irtica yaygaraları sürerken bir çok kişi de cumhurbaşkanı, başbakan, meclis başkanına telgraf kampanyası başlattılar. Aslında bu kendiliğinden oluşan bir kampanyaydı. Bir şeyler yapmak isteyen ama sistemli olarak nelerin yapılması gerektiğini bilmeyen bir çok insan mahzuru olmadığını düşündüğü şeyleri yapmaya başlıyordu.

Bu amaçla postanelerin önlerinde uzun kuyruklar oluşmaktaydı. Zaman zaman değişik gerekçelerle polis telgraf kuyruklarında bekleyenleri dağıtmaya kalkıyor, gergin durumlar ortaya çıkıyordu.

Cumhurbaşkanının tavrı belliydi ama Başbakan Turgut Özal'ın inançlı insanlar lehine bir tercih kullanabileceği kanaati yaygındı. Zaman zaman bunu ima eden cümleler kullanmaktaydı. 3 Ocak'ta Kızılay postanesinden Başbakan Turgut Özal'a çektiğim telgrafta belki seçim kozunu kullanmak uygun olur düşüncesiyle, sanki benim telgrafımı okuyacakmış gibi, "bir şey yapmazsanız 87'de iktidarı unutun" diye yazmıştım. Görevli memur "bu cümlede tehdit var, düzeltmezsen sen de ben de yanarız" demişti. Size oy vermeyiz demek bile tehditti. Nitekim bu olaylar sırasında Ankara'nın Sincan ilçesinde bir İmam Hatip Lisesi öğrencisi Cumhurbaşkanına çektiği telgrafta kul-

landığı "cumhurbaşkanlığı haricindeki işlere karışmayın. Zatialinize yakışmıyor" cümlesi yüzünden tutuklanmıştı. İşin ilginç yanı, bu öğrencinin anne ve babasıyla görüşen gazeteciler "bu çok doğru bir söz, bunda suç ne arar" cevabını alacaklardı (13.01.1987, Milliyet).

Her gün gazeteler, telgraf sayısıyla ilgili rakamların arttığını yazıyordu. Bir ara elli bin telgraftan bahsedildi (8.1.1987, Milliyet).

Resmi bir açıklama yapılmamakla beraber bu sayının çok daha fazla olduğunu sanıyorum. Çekilen bunca telgrafın ne kadar gözardı edilmeye çalışılsa da sadece PTT'ye gelir sağlamakla kalmayıp, önemli bir kamuoyu oluşturduğuna da şüphe yoktu.

Bu arada biz kamuoyunu genişletmek için tekrar görüşme turlarına başlamıştık. Gruplar halinde gazetelerden siyasi parti liderlerine kadar herkesle görüşüyorduk. Amaç olayın halka malolması, yapılan haksızlığın herkese duyurulmasıydı. Özellikle bu telgraf olayları basının örgüt suçlamalarının ne kadar yersiz olduğunu gözler önüne sermekteydi. Herkes açık isim ve adresini yazarak protesto telgrafı çekiyordu. Hangi illegal örgüt elemanlarının açık isim ve adresle protesto telgrafı çekmesine izin verebilirdi! Yoksa inançlı insanların tümü "manevi" bir illegal örgüte mi mensuptular?

6 Ocak'ta benim de içinde bulunduğum bir grup Tercüman gazetesi Ankara temsilcisi ile o zaman yasaklı liderlerden Süleyman Demirel'le görüşecektik. Önce gazeteye uğradık, bir haber yapacak kadar durumumuzu anlattık. Sonra siyasal kulislerde özel bir terim haline gelmiş Süleyman Demirel'in Güniz Sokak'taki evine gittik.

Bu görüşmelere özellikle erkek arkadaşların fazla karışmasını istemiyorduk. Onlar randevu almada, kişilerle temas kurmada yardımcı oluyorlardı. Çünkü bu gergin ortamda bazı inançlı insanlar bile "gizli örgüt"lerin faaliyette olup olmadığından kaygı duyuyorlardı. Öğrenciler arasındaki bu dayanışmanın basının öncülüğünde yayılan bu zannı pekiştirmemesi özel önem taşımaktaydı bizim için. Demirel'in evine de bir grup kız arkadaş olarak gittik.

Önce sözü ben aldım ve genel olarak ODTÜ'de bize karşı yapılan keyfi uygulamalardan, ileri sürülen gerekçelerden, yapılan suçlamalar-

dan ve sonuç itibariyle mağduriyetimizden bahsettim. Orada bulunan arkadaşlardan bazıları da kendilerine yapılan muamelelerden örnekler verdiler. Son söz "baba"nındı. O bizden daha muzdarip bir edayla, bizim kendisinden daha iyi bir konumda olduğumuzu, çünkü hiç olmazsa bizim derdimizi bir yerlere anlatma imkanımızın olduğunu, halbuki kendisinin yasaklı bulunduğu için bundan bile yoksun olduğunu söyledi. Çare neydi? Bu iş cumhurbaşkanında biterdi, "gidin Çankaya'nın kapısında oturun " dedi. Bu görüşmeden de geriye ertesi günkü gazetelerde bir haber ile bir de hatıra fotoğraf kalmıştı.

Bu görüşme Demirel'in isteği üzerine basına kapalı yapılmıştı. Bizden sonra görüşmeyle ilgili basın mensuplarının sorularını cevaplayan Demirel'in bizlere soğukkanlı olmamızı ve tahriklere kapılmamamızı tavsiye ettiğini ertesi günkü gazetelerden öğrenecektik.

Nihayet 8 Ocak günü geldi. Kamuoyunun gergin bekleyişinin önünde toplantı yapıldı. Ama beklentilerin tam tersine, Çukurova Üniversitesi'ndeki rektörler toplantısından neredeyse yeni bir din çıkıyordu. Karar en olumsuz tahminden de kötüydü. Kenan Evren yaptığı konuşmada üniversiteler vatanın kan damarlarıdır ve bu damarlarda temiz kan dolaşmalıdır mealinde bir şeyler söyledi ve bir yasak kararı alındı. Anlaşılan şimdiye kadar "kara" olan sıfatlara bir de "kirli"si eklenmekteydi. Vatanın selameti bizim üniversitelere girmememize bağlıydı.

Kenan Evren daha sonra Milliyet'de yayınlanan hatıralarında bu tarihi gün üzerinde özellikle duracak, aldığı kararın öneminden ve üniversitede yaptığı konuşmanın ne kadar ilgi gördüğünden övgüyle sözedecekti. Zaten günlerdir bu karar yönünde kamuoyu oluşturmaya çalışan çevrelerde sözkonusu kararın ilgi gördüğü kesindi; oysa bu, gerçeklerden kopuk, toplumsal duyarlılıklardan yoksun dayatmacı tavrın bugün Türkiye'de siyasetin tıkanmasının temel nedeni olduğunu sadece emekli bir generalin değil, pek çok üst düzey "sivil" siyasetçinin de idrak edebildiğinden kuşkuluyum.

Karar üzerine üniversiteler sıkı bir yasak uygulamasına, bizler de eylemlerimizi artırmaya başladık. Gazeteler her gün yasağın uygulan-

masıyla ilgili gelişmeleri aktarıyorlardı. Yasağın ilk uyguluyıcıları arasında ODTÜ baş sırada yeralıyordu Basın özgürlüğünden dem vuran gazeteler de yasakla ilgili uygulamaları onaylayarak ve övgüyle anlatıyorlardı. Meselâ basında çıkan manşetlerden biri şöyleydi: "Çağdaş Yönetmelik uygulanmaya başlandı." Bir iki gazete dışında basın üniversitelerin bu yasakçı tavrına açıktan destek veriyordu.

ODTÜ'de A kapısından başlayan yasak yurtları, kütüphaneyi ve fakülteleriyle beraber tüm kampusu içeriyordu.

Fakat bu arada birinci dönem de bitmek üzereydi, kamuoyu oluşturmaya yönelik diğer faaliyetlerimize bir de panel eklemeyi planladık. Tanınmış panelistlerin yanında bir de örtülü arkadaşımız konuşacaktı. Tüm hazırlıkları yapılan bu panel izin alınamadığı için yapılamadı.

İlk dönemi bitirirken 15 Şubat 1987'de günlüğüme şunları yazmıştım: "Türban, evet bu dönemin en önemli konusuydu. Günlerce TRT'deki haberlerde yer aldı, gazetelere manşet oldu. Başbakan şunu dedi, Cumhurbaşkanı şu açıklamayı yaptı. Türkiye'de irtica, irticanın da kökeninde İran var dendi. Örtülüler manşetlerde mürteci oldular. Amacımızın inancımızı yaşamak değil de, kavga çıkarmak, eylem yapmak olduğunu söylediler. Bütün bunları söylediler de Allah'a inanıyorlar ve O'nun emrini yerine getirmek için örtünüyorlar diyemediler vesselam."

İkinci dönem başladığında problemlerde herhangi bir azalma olmamıştı. Tam tersi kamuoyuyla beraber hocaların tavırlarında da belirgin bir kamplaşma somutlaşmaya başlamıştı. Bu durumla ilgili olarak dış basında "Türban Türkiye'yi ikiye böldü" biçiminde haberler çıkıyordu.

10 Mart 1987 Salı günü öğleden sonra kayıt yenileme işlemlerimi tamamladım. Kayıt yenileme işlemlerim esnasında danışmanım Nurhan Süral ne kadar da müşfik ve sevecen bir hanım oluvermişti. Ben işlemlerimle uğraşırken o da yavrucuğumla başlayan cümlelerle sırf benimle konuşmuş olmak için konuştuğu izlenimi verircesine tatilini anlatmaya koyuldu. Aradaki yegane ilişki benim Adana'lı olmamdı. Ah! Kış gününde bile Adana'da havalar ne kadar güzelmiş, insanın

hayrete düşmemesi elde değilmiş. Ya tekstil ürünlerine ne demeliymiş, nasıl da öyle ucuz olabiliyormuş... Anlaşılan bugün sağ tarafından kalkmış, bana taa ilk kayıt günlerindeki tavrının benzeriyle davranmayı uygun görmüştü. Böyle davranıyor olmasının sebebini bilmiyor olmakla birlikte bunun pek hayra yorulur bir gelişme olduğuna dair en ufak bir ümit de taşımıyordum nedense. O melek rolü oynaya dururken, ben bir an önce işimi bitirip başıma yeni bir iş açmadan oradan uzaklaşmaktan başka bir şey düşünmüyordum. Bu arada da hocamın bu tavır değişikliğinin nedeninin ne olabileceği konusunda fikir yürütüyordum. Bizim duymadığımız, hocaları geri adım atmaya itecek bir gelişme olmuş olamazdı. Bana göre tek tek hocaların benimle ilgili kanaatlerinde bir değişikliğin olmasını gerektirecek bir olay da vuku bulmamıştı.

Bir yandan üniversite yöneticilerinin baskıları öte yandan da buna karşılık olarak örtüyle ilgili eylemler, daha doğrusu pasif direnişler de artmaya başlamıştı. Önceleri, hukuken bir yasaklama olmadığı halde hocaların yasaklayıcı keyfi uygulamaları vardı, oysa şimdi hukukun genel ilkelerine ve kamu vicdanıyla oluşturduğu tezat bir an için devre dışı tutulacak olursa, bu yasakçı zihniyetin arkasında apaçık tavrıyla cumhurbaşkanı vardı. Aslında bizatihi cumhurbaşkanının yasaktan yana olmasının çok fazla bir önemi de yoktu. Yasakçı zihniyet taraftarları cumhurbaşkanı -kazara- serbestlikten yana olduğunu söyleseydi bile onu da karşılarına alacaklardı. Nitekim daha sonra mecliste çıkan bu konuyla ilgili yasaya uymayıp yine yasağa devam kararı almakla da yetinmeyerek çıkarılan kanunu protesto etmek için Anıtkabire yürüyeceklerdi. Çünkü onlar bu konuda bir halk oylamasına karşı olmakla zaten tavırlarının dayanağının halk iradesi olmadığını açıktan ilan etmekteydiler. Bundan sonrası, tamamen güç gösterisinden ibaret olacaktı. Kimin nereye kadar gücü yeterse oraya kadar direnecekti.

Rektörler, toplantıdan sonra bir de bildiri yayınlamışlardı. Gerçi bunun tam bir hukuki bağlayıcılığı yoktu ama idari eğilimin açıkça yasaktan yana olduğunu gösteriyordu. Daha önce tüm üniversiteleri bağlayan yasal bir düzenleme olmadığı için uygulamalar farklı farklıydı. Üniversitelerin bölümleri arasında da farklılıklar vardı. Bazı fakül-

teler sıkı sıkı yasaklama getirirken diğerleri kayıtsız davranabiliyorlardı. Fakat şimdi yine yasal bir bağlayıcılık olmamakla beraber oluşturulan konsensus gereği, İlahiyat fakülteleri de dahil olmak üzere tüm fakülte ve bölümler yasağı uygulamaya koymuşlardı.

İlahiyat fakültelerinde de başörtüsü yasağı uygulanması tepkiyi daha da şiddetlendirmiş, yurt çapındaki protesto eylemleri artmaya başlamıştı. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden de kötü haberler geliyordu. Kız öğrencilerin başörtülü olarak derslere alınmaması üzerine erkek öğrenciler de dersleri boykot kararı almışlardı. Okul önünde toplanılıyor, derslere girilmeden akşama kadar orada bekleniyordu. Zaman zaman yapılan konuşmalar bahane edilerek polis müdahalesiyle fakültenin bahçesi boşaltılmış, başta eylemci kız öğrenciler olmak üzere fakülte öğrencileri fakülte önünden geçip Samsun-Adana yoluna kavuşan caddenin üst tarafında kalan küçük parka taşınmışlardı. Bu küçük park, bundan böyle günlerce tesettür eylemlerine kucak açacaktı.

Daha sonra öğreneceğim üzere bu park aynı zamanda Ayşe Ayata'nın kaldığı dairenin penceresinin karşısında yeralıyormuş. Kimbilir belki de burada her sabah görülen kalabalığın yarattığı tedirginlik, dolaylı bir şekilde o gün ODTÜ'deki başörtülü öğrencilere karşı baskının artırılmasına katkıda bulunmaktaydı.

Bir grup kız öğrenci 27 Nisan 1987'de açlık grevine başlamışlardı. Bu açlık grevi oldukça anlamlıydı, zira zaten Ramazan'dı. Eylemci arkadaşlar doktor tavsiyesi üzerine iftar ve sahurda sadece şekerli ve tuzlu su içiyorlardı. Eylemi sürdüremeyen ve fenalaşıp hastaneye kaldırılanların yerini başkaları alıyordu. Aslında açlık grevinin fıkhi açıdan sağlıklı bir protesto yöntemi olmadığını savunanlar bile bu eylemleri desteklemekteydiler. İnsanın nefsini terbiye dışında başkalarının yaptıklarını protesto etmek için aç ve susuz kalarak kendine zulmetmesi ne derece meşru olabilirdi? Böyle bir durumda ölen kişinin hükmü ne olurdu? Ve her şeyden önce böyle aç susuz kalarak, bir ölçüde kendisini zayıf düşürerek, başkalarına acındırmakla sesini duyurmaya çalışmak müslümanın vakarına yakışır mıydı? Bu gibi sorular daha önce bizim gündemimize hiç gelmemişti. Bu yüzden çok sağ-

lıklı cevaplar vermek kolay değildi; fakat gördüğümüz kadarıyla özellikle mağdur öğrenciler, belki çaresizlikten, belki de tecrübesizlikten seslerini ve uğradıkları zulmü duyurmaya yarayacak her yöntemi belirli ölçülerde denemeye kararlıydılar. Zaten eylemlerin planları tek merkezden yapılmadığı, böyle bir dayanışma zemin ve örgütlenmesine sahip olunmadığı için herkes yapabileceğine soyunuyordu. Eylemlerin arkasından da tartışmalar geliyordu.

Kızılay'daki PTT'nin önünde öğlen arası en kalabalık olduğu bir saatte trafiğin kesilmesinden, korsan mitinglere; Cuma günleri cami önlerinde dağıtılacak bildirilerle, en azından birinci elden cemaatle bağlantı kurmaya; tek tek tanıdık, arkadaş ve akrabalara özel mektuplar gönderip onları durumdan haberdar etmeye kadar her türlü eylem konuşulmakta ve kısmen de uygulanmaktaydı. Fakat sonuçları itibariyle oturma eylemleri ve yürüyüşlerin etkisi daha fazlaydı. Çünkü bu tür kitlesel eylemler bütün gazeteler tarafından haber yapılıyordu. Bu yolla olay daha geniş bir kesime ulaşabiliyordu.

ODTÜ'deki örtülü öğrenciler olarak hem sayımızın azlığı, hem de aramızdaki dayanışmanın o günkü niteliği bakımından yapabileceğimiz pek fazla bir şey yok gibiydi. Aramızda topladığımız parayla yaptırdığımız ve üzerinde "Allah'ın yardımı yakındır" Ayet-i Kerime'si yazılı bir çelengi 30 Nisan Perşembe günü İlahiyat Fakültesindeki arkadaşların eylemlerini sürdürdükleri parka götürdük. Düzenli bir sıra halinde ve alkışlarla çelengi grevdeki arkadaşların yanına koyduk. Bu bizim de ilk eylem teşebbüsümüzdü. Hem protestoya katıldığımızı ve desteklediğimizi, hem de aynı sorunlarla hep beraber boğuştuğumuzu ifade ediyorduk. Eylem yeri anababa günü gibiydi. Öğrencilerin yanısıra gazeteciler ve polisler de hayli bir yekün tutuyordu. İki kişi hızlı konuşsa yanlarında üçüncü bir meçhul kişi sokulup kulak kabartıyordu.

Orada bulunan herhangi birisine sorduğunuz soruya aldığınız cevap da ona göre ihtiyatlı bir cevaptı. Onca acılı insan kalabalığı arasında garip bir güvensizlik kol geziyordu. Belki de bazıları bu güvensizliği daha da yaymak için sık sık sivil polis ve MİT kelimelerinin bol bol kullanıldığı cümleler kuruyorlardı. İhtiyatla güvensizlik ve korkaklığı birbirinden ayırmak alabildiğine güçleşmişti.

Bu ilk gözlemlerimiz günler geçtikçe daha somut karşılıklar bulacak ve kitle psikolojisi ve eylem ruhunu yakalamanın özellikle müslümanlar için taşıdığı handikapları görmemize imkan sağlayacaktı.

Ankara'daki başörtüsüyle ilgili eylemlerin önemli bir başlangıç noktasını oluşturan bu küçük park sonraları politikacıların da sık sık uğrak yeri olacaktı artık. İktidarı ve muhalefetiyle tüm sağ partilerden temsilciler yahut kendi adına gelen milletvekilleri, gazetecileri de yanlarına alıp turlayacaklardı burayı.

Birisi ilahiyatta, diğeri Gazi Tıp'ta okuyan liseden iki arkadaşımla orada karşılaşmak da bana garip ve buruk bir mutluluk vermişti. Hepimiz aynı acıyı paylaşıyorduk. Hiç birimiz de tek başına bir şey yapamadığımız için topluca yapılan protestolara destek verirken karşılaşıyorduk ancak. Davaları haklı, niyetleri halis ve amelleri salih olarak yola çıkanların yalnız kalmayacağı muhakkaktı.

Yasak sadece Türkiye'nin değil tüm dünyanın gündemindeydi. 6 Şubat 1987 de gazeteler, Pakistan'ın Karaçi ilinde müslüman hanımların Türkiye'deki başörtüsü yasağını protesto için bir miting düzenleyerek Ziyaül Hak'dan Evren'le görüşmesini istediklerini ve bu konuda Evren'e kınama mektubu yollattıklarını yazıyordu. Mısır, Ürdün, Tunus, vs. gibi ülkelerde de basın konuya yer ayırıyordu.

Yasak bir yandan İslam Konferansı toplantısına katılacak liderlere, toplantı öncesinde bir mektupla iletilirken, bir yandan da Avrupa Konseyi'ne başvuruda bulunulmuştu. Bir grup arkadaş da uygulamalarla ilgili üniversite aleyhine Danıştay'a dava açmışlardı. Konuyla ilgili başvuruları inceleyen Uluslararası Af Örgütü bile, başörtüsü mağdurlarına gönderdiği cevabi yazıda "Başörtüsü yasağı manevi işkencedir" diyordu (11.4.1987, Zaman).

Bu kritik dönemlerde camilerde de sıkı denetim yapılıyordu. Gazetelerde camide yaptığı konuşma yüzünden hakkında soruşturma başlatılan vaizlerle ilgili haberlerin yanında bizzat Cumhurbaşkanı'nı uyaran beyanatlar vererek istifa eden müftülerin açıklamaları yeralıyordu. Tabii ki tarihin garip cilvesi başörtüsü konusunda yaptığı açıklamalardan dolayı müftülükten ceza alarak sürgüne gönderilen imamlar da vardı.

Erzincan DGM'si, vaiz Ahmet Erdem'in suçsuz olduğuna karar vermeden önce işgüzar Kars Müftüsü, vaizi bir ilçeye vasıfsız memur olarak sürgüne göndermişti (31.3.1987, Zaman).

Laik bir diyanet ancak böyle davranabilirdi. Ağaç sevgisinin, vergi vermenin, turizmin dinimizdeki yerini anlatmak dururken, başörtüsüyle ilgilenmek üstüne vazife miydi Diyanetin?

İlahiyatta başlayan açlık grevi tam 38 gün sürdü. Bu süre içerisinde ilahiyatta ders de yapılamadı. Çünkü öğrenciler derslere girmiyorlardı. Fakülte yönetimi, tüm hocalara imzalattığı bir kararla basına açıklama yapmalarını da yasaklamıştı. Bu arada işin ciddiyetini kavrayan dekanın öğrencilerle pazarlığa oturduğuna dair haberler dolaşıyordu. Tüm disiplin cezalarının affedilmesi ve hiç kimse hakkında takibat yapılmaması şartıyla eylemi sona erdirmeleri isteniyordu. Bu görüşmelerin sonunda ilahiyatlı arkadaşlar, bunun sadece ilahiyat fakültesini ilgilendiren bir sorun olmadığını, yasağın tüm başörtülü öğrencileri mağdur ettiğini söyleyerek eyleme devam kararı aldılar. Böylece olaylar yeni boyutlar kazanıyordu. Ramazan bayramında da öğrencilerin eylemleri devam etti. Bayram mesajı da oldukça anlamlıydı. "Yasak kalkınca bayram edeceğiz."

Protesto eylemi öğrencilerin protestosu olmaktan çıkmış, geniş bir kesimin katılımıyla aileleri de içine almıştı. Eylemci arkadaşlara destek için aileler evlerinin kapılarını açıyorlardı. Ahmet Turhal isimli bir dede ise dairesini tamamen eylemci kızlara tahsis etmişti. Gazetecilere "Bu benim müslüman olarak görevimdi, büyütmeye değmez" diyordu (12.4.1987, Zaman).

Cumhurbaşkanının başkanlığındaki toplantı sonrası rektörlerin aldığı yasak üzerine kaynamaya başlayan taban, tavanın da rahatsızlığını artırmaya başlamıştı. Yasak kararının ardından böylesine tabana yayılan bir protestoyu kimse beklemiyordu. Öğrencilerle veliler beraber hareket etmeye başlayınca örgüt ithamları da tamamen havada kalıyordu.

Dönemin başbakanı Turgut Özal'ın, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'nin aksine örtüye ılımlı baktığı söyleniyordu. Nitekim bunu ifa-

de eden beyanatlar vermekle beraber arkasından yetkinin kendilerinde olmadığını ima etmeyi de ihmal etmiyordu. Verilen bu beyanatlar olayı hükümet iradesinin üstünde bir rejim sorunu olarak takdim ediyordu. Belki böyle bir izlenimin verilmesi, mevcut hükümete kamu vicdanı önünde iyi ve makul bir mazeret oluşturma amacı güdüyordu.

Adana'daki cumhurbaşkanı ile rektörlerin yaptığı ve başörtüsü konusunda umulmadık nitelikte bir katı karar alınan toplantının ardından şimdi de 23 Mayıs 1987 Cumartesi günü Ankara'da Başbakan ile rektörler aynı konuyu görüşmek üzere tekrar toplanacaklardı. Bu toplantı öncesinde de epeyce yorum yapıldı ama toplantının ertesi günü olumlu sonuç beklentisi içinde olanlar tam bir fiyaskoyla karşılaşacaklardı.

Basının, belli başlı örgütlü baskı gruplarının, yasama ve yürütme organlarının tesettüre karşı olumsuz tavır almasına rağmen örtü yasağını protesto için yapılan eylemlere günden güne ilgi artıyordu. İstanbul'da Beyazıt meydanında eylem yapmak artık sıradan bir iş haline gelmişti. Tüm gazeteler, ilgileri oranında her gün başörtüsüyle ilgili bir kaç haber veriyorlardı. Eylem yapılan yerler o kadar çoğalmıştı ki, Ankara'da bile olup bitenleri ancak gazetelerden izleyebiliyorduk. Yurt çapındaki bütün gelişmeleri ise gazetelerden bile takip etmek artık güçleşmişti.

Ankara'da İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin başlattığı protesto eylemi, değişik üniversitelere mensup öğrencilerin de katılımıyla Abdi İpekçi Parkı'na taşınmıştı. Burada hem oturma eylemi yapılıyor, hem de yasağın kaldırılması için imza toplanıyordu. 24 Mayıs 1987 günü bir grup ODTÜ'lü arkadaşla beraber biz de eylemi desteklemek üzere topluca Abdi İpekçi Parkı'na gittik. Moral desteği vereceğini düşünerek bir çelenk ve içlerinde bir başörtüsü ve bir Kuran-ı Kerim bulunan küçük hediye paketleri hazırladık. Bir tören havasıyla orada oturan kız arkadaşlara eylemlerinden dolayı tebriklerimizi ve hediyelerimizi takdim ederken, erkek arkadaşlar da geniş bir halka oluşturarak yere oturdular. Sessiz protesto başlamıştı.

Parkın çevresinden gelip geçenler merakla ne olduğunu soruyor; bir kısmı homurdanarak, bir kısmı ilgiyle, bir kısmı da takdirle bizleri süzüyordu. Oldukça büyük bir kalabalık oluşmuştu. Yasağı protesto için imzaya açılan kağıdın önünde imza atmak isteyenler de uzun bir kuyruk oluşturmaya başlamışlardı. Dakikalar geçtikçe ilgi büyüyordu. Kalabalığın içinden daha sonra Av. Yasin Hatipoğlu olduğunu öğrendiğin birisinin "Öğrenci arkadaşlarımız olayı protesto etmek için otururken bize ayakta durmak yakışır mı" diyerek yanımıza gelip oturması üzerine büyük bir kalabalık sessizce yere çömeldi. Kalabalığın çevresinde sadece ellerinde telsizleriyle sivil polisler ayakta dolaşıyordu. Önceleri oturmak zorken şimdi ayakta durmak zorlaşmaya başlamıştı. Eylemi tasvip etmeyenler hemen uzaklaşıyorlardı. Belki de içlerinde, oturma eylemine katılmadıklarından dolayı kalabalık tarafından kınanacaklarına dair hafif bir korku da duyuyor olmalıydılar.

Yaklaşık 1.5 saat oturduktan sonra biz de imzalarımızı atarak okula döndük. Yanlarındaki küçük çocuklarıyla ailelerin de katıldığı bu oturma eylemi ertesi günkü gazetelerde de en önemli haberler arasındaydı.

Tek tek hissettiğiniz acıyı grup içinde ve sizi hiç tanımayan insanlarla paylaşmak, karşılaştığınız haksızlığı onlarla beraber protesto etmek, insanın içine garip bir huzur ve güven veriyordu. Beraber olunca arkadaşlarla, yalnız kalınca da kendimizle hep eylemleri düşünmeye başlamıştık. Damarlarımızda bir şeyler yapmanın verdiği cesaretle sıcak bir heyecan dolaşmaktaydı artık.

Bu oturma eylemleri sadece, bir çoklarının sandığı ve ileri sürdüğü gibi, grup psikolojisi ile hareket etmenin verdiği güvenden dolayı çekici gelmiyordu. Aynı zamanda bu eylemlerle daha önce toplumsal sistemin dayattığı sorunları çözmek veya belirli yasal yahut anayasal yanlışları değiştirmek için aktif bireysel tepki koyamayan, bu anlamda oldukça zayıf bir medeni cesarete sahip insanların özgüven ve medeni cesareti takviye ediliyordu.

Oturma eylemleri, açlık grevleri, yürüyüşler, protesto telgrafları gibi protesto yöntemleri neredeyse ilk kez deneniyordu. Aramızda ey-

lem deneyimi olan hiç kimse yok gibiydi. Bu nedenle neyin nasıl yapılacağı konusunda sistemli bir eylem planımız bulunmuyordu. Olaylar büyük oranda bir kaç gönüllünün çevresinde ve çoğunlukla da kendiliğinden gelişiyordu. Bunun bir çok sakıncaları vardı. Her şeyden önce eylemleri başlatanların kimler olduğunun bilinmesi bizim için çok önemliydi. Kalabalığı harekete geçirecek küçük gruplar çok farklı amaçlar taşıyabilirlerdi. Yani provakatörleri tanımalıydık. Bu yüzden bütün oturma eylemleri, aynı zamanda bizim için birer tanışma toplantıları oluyorlardı. Özellikle eylemi planlayan arkadaşlarla yakından tanışmaya, bundan sonra beraber hareket etmek için sözleşmeye ve bu amaçla kullanmak üzere karşılıklı telefon numarası alış verişine başlamıştık. Eylemler sırasındaki tavırlar başta olmak üzere, herkes birbirini bir şeyler yaparken tanıdığı için birbirini tartmak daha kolay oluyordu. Karşılıklı güvenin sağlanması için bu tanışma sürecinin uzaması bizim için bir avantaj niteliğindeydi.

Bu eylemlerle belirli düzeyde bir gündem oluşturuluyordu fakat basının tavrının olumsuzluğu oluşturulan bu gündemin çarpıtılmasına neden oluyordu. Basın, yasağın yurt dışında da protesto edilmesini bir türlü hazmedemiyordu.

Bu hazımsızlığa bir örnek olmak üzere 25.01.1987 tarihli Hürriyet gazetesinde "Avrupa'da `kara' yürüyüş" başlığıyla şöyle bir haber yeralıyordu.

> " `Kara'ses' Fransa'dan da yükseldi. Bu sesin peşine takılan binlerce kişi, buluşarak, `Üniversitede türban yasağını protesto ettiler.
> Lyon'daki Türk İslam Birliği'nin girişimiyle, dün öğleden sonra saat 14.00'te başlayan `kara yürüyüşe' Fransa'nın çeşitli kesimlerinden gelen yaklaşık 2 bin kişi katıldı.... `Allahuekber', `lailahe illellah' sesleriyle yürüyen göstericiler, ellerinde `Örtümüze uzanan eller kırılacaktır', `Sonunuz Şah'dan farklı olmayacaktır', `Başörtüsü yasağım protesto ediyoruz', `Hicap kanımız, kurban canımız' yazılı pankartlar taşıdılar...."

Boyalı basının değişik gerekçe ve bahaneler uydurmak suretiyle, yapılan protesto eylemlerinin amacının çarpıtılmaya çalışmasına alışık olan çevreler ise haberleri mizah konusu haline getiriyorlardı.

Hatta, bu konuda inançlı kesimin çıkardığı dergi veya gazetelerin magazin sayfalarında, irtica haberleriyle gırgır geçen yazılar yeni bir mizah konusu bile oluşturmuştu. Bu çerçevede zaman zaman Hegel'in, Marks'ın, Aristo'nun irtica konusunda "beyanatları" yayınlanıyordu.

Diğer taraftan başörtüsü konusundaki haberler üniversitelerle sınırlı değildi artık. Adliye koridorlarından hastane odalarına kadar yayılmıştı. İhtisas sınavına alınmayan doktor, stajı engellenen avukat arkadaşların sayısı çok fazla olmamakla beraber onlar da kervana katılmışlardı. Üstelik bu başörtüsü yasağı sadece Türkiye'ye özgü bir yasak da değildi.

12 Haziran 1987 günkü gazetelerden öğrendiğimize göre uzak diyarlardan da benzer bazı yasak haberleri geliyordu. Tunus'da da başörtüsü yasaklanmıştı. Daha sonraları Avrupa'ya sıçrayacak olan bu örtü tartışmalarında, başka hiç bir alanda dünyaya örnek olamayan İslam ülkeleri, iş yasakçılığa mazeret bulmaya gelince iltifat bile görecek, başörtüsü yasağı konusunda gösterdikleri tavizsiz tutumlarıyla Türkiye ve Tunus'tan çağdaş uygulamalarıyla örnek iki müslüman ülke olarak övgü ile bahsedilecekti.

Başörtüsü yasağı konusunda bir taraftan kamuoyu oluşurken diğer yandan da mağduriyetlerin telafisi için idare mahkemelerine başvuruluyordu. Türkiye'de Danıştay başta olmak üzere idare mahkemelerinin siyasal nitelikten kurtulamaması ve yeterince kurumsallaşamamasının bir sonucu olarak mahkemeler, bu konuda siyasetçilerin beyanatlarına benzer kararlar veriyorlardı. Hukuk sistemi içerisindeki inançlı kişilerin sayısı gözönüne alındığında bu siyasal eğilimin lehte olmayacağı da gayet kolay tahmin edilecektir. Bu arada Trabzon İdare Mahkemesi'nin 1 yıl ceza ile okuldan uzaklaştırılan KTÜ Kimya bölümü öğrencisi Emine Yılmaz'ın itirazı üzerine cezayı iptal etmesi, istisnai sürpriz bir gelişme olarak değerlendirilmekteydi.

Yasak konusunda sıkıştırılan suçu başkasının üzerine atmakla işin içinden çıkmaya çalışıyordu. YÖK başkanı İhsan Doğramacı'nın eski yardımcısı Kemal Karhan gazetelere yaptığı açıklamada YÖK'ün tavrını mazurlaştırırcasına başörtüsü yasağını Evren'in istediğini söylüyordu.

Bu konuda en çelişkili tavır SHP'den geliyordu. SHP adeta başörtüsünden medet umar bir durumdaydı. Daha sonraları kurulacak olan SHP-DYP koalisyon hükümetinde Kültür bakanlığı yapacak olan parti genel sekreteri Fikri Sağlar yaptığı açıklamada "Biz başörtüsüne değil, Türban'a karşıyız" diyordu (26.10.1987, Zaman).

Burada başörtüsü geleneksel folklorik bir giysiyi, türban ise bir siyasal hareketi sembolize etmektedir. Yani, SHP baştan beri folklorik amaç dışında, örtü serbestliğinin karşısında yeraldığını açıkça ilan etmiş, bu konuda istikrarlı bir politika sergilemiştir. Bu konuda çıkarılan yasayı iptal edilmesi amacıyla Anayasa Mahkemesi'ne götürmek başta olmak üzere elinden gelen her şeyi yaptığını teslim etmek gerekir. Başörtüsü yasağı konusunda gösterdiği hassasiyet ve kararlılıktan dolayı, yasakçılıkla ilgili düzenlenecek bir yarışmada SHP'nin birinciliği kimseye kaptırmayacağı, ödül töreninde de en çok alkışı toplayacağından kimsenin kuşkusu olmamalıdır.

O zamanlar değişik vesilelerle gazetelerin görüşlerine başvurdukları Başbakan Turgut Özal'ın annesi Hafize Hanım'ın da "Başörtüsü ile uğraşmasınlar" dediğini okuyorduk.

Üniversitelerin yaklaşımını ise en güzel yine bir üniversite rektörü ifade ediyordu: "Başörtüsü camide çağdaş ama üniversitede değil." Zira bu ülkede üniversiteleri denetiminde tutan aydınlar, ancak caminin sembolize ettiği değerlerden kurtulduklarında "çağdaş" olabilecekleri ve ancak o zaman "özgürce bilimin aydınlığında yol alabilecekleri" yanılgısını uzun yıllardan beri bir fikri sabit olarak sahiplenmenin "gururunu" taşımaktadırlar. İlginçtir bu "gurur", aynı zamanda onların ne kadar "çağdışı" olduklarının ve hiçbir zaman "çağdaş" bilgi ve kavrayış düzeyini yakalayamayacak olduklarının da somut bir göstergesidir.

Karşılıklı beyanatların yarışmasından başka somut bir gelişme sağlanamadan aylar ve hatta yıllar geçiyordu. Ama başörtüsü zulmünün dayattığı katı uygulamalar ise bizim okuldaki gündelik hayatımızın en somut parçaları olmaya devam ediyordu.

12

1988 Kasım ayında üniversitelerde en fazla üç dersten kaldığı için atılan örencilere bir hak tanıyan yeni bir yasa hazırlanıyordu. 16 Kasım 1988 günü konunun Genel Kurul'da görüşülmesi sırasında 82 ANAP'lı milletvekilinin imzasıyla üniversitelerdeki başörtüsü yasağını kaldırmaya yönelik bir önerge sunulmuştu. Gerekçe de bu yasadan başörtüsü yüzünden okuldan uzaklaştırılanların yararlanmasına imkan sağlamaktı. 3503 sayılı yasada şöyle deniyordu:

"Öğrenciler için kılık kıyafet serbesttir. Bu konu ile ilgili olarak kişi ve kurumlar sınırlayıcı işlem yapamaz, karar alamaz"

Bu kanun, zamanın Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından Anayasaya aykırı bulunarak TBMM'ye geri gönderilmişti. Bu olay üzerine kamuoyundan gelen tepkiler sonunda Cumhurbaşkanının sözcüsü Ali Baransel, Evren'in türbana değil, sınırsız özgürlüğe karşı olduğunu açıklamak zorunda kalmıştı.

Daha sonra Cumhurbaşkanı'nın veto ettiği kanun, değiştirilerek 27 Aralık 1988 gün ve 3511 sayılı kanun olarak tekrar Cumhurbaşkanına gönderildi. Burada da;

"Yükseköğretim kurumlarında, dershane, laboratuar, klinik, poliklinik ve koridorlarda çağdaş kıyafet ve görünümde bulunmak zo-

runludur. Dini inanç sebebiyle boyun ve saçların örtü ve türbanla kapatılması serbesttir" deniyordu.

Cumhurbaşkanı tam bir sürpriz yaparak kanun'u Anayasa Mahkemesi'ne götürdü. 7.3.1989 tarihinde de Anayasa Mahkemesi kanunun iptaline karar verdi.

Bunun üzerine Ankara, İstanbul, Bursa, Adana ve İzmir başta olmak üzere yurt çapında protesto eylemleri yeniden başladı. Tüm gazetelerin birinci konusu yine türbandı. İlginçtir, boyalı basın olaya gazete olarak değil, taraf olarak katılıyordu. Tabii ki başörtüsü serbestliğinin karşısındakilerin saflarında yeralarak.

Yapılan protesto eylemleri küçültücü bir üslupla ve tamamen çarpıtılarak veriliyordu. Yürüyüşlerde bir iki çarşaflı kadınla şalvarlı erkek fotoğrafı basıp altına da "Ürkütücü" (11 Mart 1989, Hürriyet) yazılmış bir haber yahut elleri havada gençlerin yeraldığı fotoğrafın altında "Yıkanmış Beyinler" (13 Mart 1989, Hürriyet) yazılı haberler.

11 Mart 1989 tarihli Hürriyet gazetesinde boy boy resimlerin ortasında büyük puntolarla "Kara Cuma" manşeti vardı. Olayları anlatış biçimi bir haber değil, ancak fecaat örneği olabilirdi:

> "Anayasa Mahkemesi'nin üniversitelerde türbanın serbest bırakılmasına ilişkin yasa hükmünü iptal etmesinden sonra başlayan gösteri ve protestolar, dün adeta irticanın genel provası haline dönüştü. Ankara, İstanbul, İzmir ve Adana'da cuma namazının ardından, türbanlı, çarşaflı genç kız ve kadınlar, *çember sakallı erkekler dini sloganlar atarak gerici gösteriler yaptılar. Planlı olduğu, tarikatlar tarafından desteklendiği polis tarafından bildirilen ve camilerden topluca çıkarak eylemi başlattıkları bildirilen* binlerce kişinin yaptığı gösterilerin hemen hepsinde Cumhurbaşkanı Kenan Evren hedef alınarak 'Evren Rüşti elele', 'Evren istifa', 'Türbana uzanan eller kırılsın', 'Çarşaf çıkarılmaz' şeklinde sloganlar attılar" (Vurgular bana ait, Z.O.).

Buradaki "Çarşaf çıkarılmaz" sloganı muhtemelen Hürriyet'in uydurmalarından biriydi. Benim katıldığım hiç bir yürüyüşte böyle bir sloganın söylendiğine şahit olmadığım gibi öyle bir pankarta da rastlamamıştım.

Aynı gazetede 12 Nisan 1989 Çarşamba günü yine bir yürüyüş haberi vardı. Bu sefer manşet oldukça farklıydı.

"Kara Cuma'dan sonra `BEYAZ SALI'"

Haberin devamında da şöyle deniyordu.

> "Başta Ankara ve İstanbul olmak üzere bir çok ilimizde bir ay önce yaşanan, toplumu tedirgin eden `Kara Cuma'dan sonra, Türk kadınlarının laikliğe sahip çıkmak amacıyla yaptıkları yürüyüş nedeniyle dün de `Beyaz Salı' yaşandı.... *Seçkin bir kalabalık oluşturan yürüyüşçülerin, seviyeli ve bilinçli hareket ettikleri gözlendi.*" (Vurgular bana ait, Z.O.)

Diğer bir gün de başörtüsünü protesto eylemlerinden "Siyah Başkaldırı" diye bahsediliyordu. Özellikle polisin yumuşak davrandığından, yeterince sert tedbirler almadığından şikayetlenen muhabirler çoğunluktaydı. Bunu biraz da uyarı üslubuyla yazıyorlardı.

Yüzlerce insan da protesto telgrafı çekmek için postaneler önünde birikiyordu. Zaman zaman polis müdahalesiyle gösteriye dönüşen bu kalabalıkların tepkisini Anayasa Mahkemesi üyeleri dahi bu boyutta tahmin edememişlerdi. Bu konuyla ilgili olarak mahkeme üyelerinden birisi bir dergiye şu açıklamayı yapıyordu.

> "Doğrusunu isterseniz bu kadar büyük bir menfi tepki ile karşılaşacağımızı hiç beklemiyorduk. Tahminim odur ki, bazı üye arkadaşlarımız bu kertede şiddetli bir tepki alacaklarını bilselerdi, hayır derken biraz zorlanırlardı. Ben bile etkilendiğimi itiraf etmeliyim"

Kararın gerekçesiyle ilgili olarak da "Seçimlerden önce kararımızı yazıp yayınlamazlar. Bunu göze alamazlar herhalde" diyordu. Aynı üye mahkemenin konuyu 7 saat görüştükten sonra kararın niçin esastan değil de usulden dolayı bozulduğuna ilişkin bir soruya da mahkemenin aslında işi başından savmak için böyle davrandığını söylüyordu. Ayrıca kanunda `Türban çağdaş bir kıyafettir' hükmünün yer alması durumunda yasanın usulden reddinin mümkün olamayacağını belirtmekteydi. Böyle olunca, ya olayı esastan görüşecek, ya da iptal istemini reddedecekti. Bu durum ancak, yasa teklifini hazırlayanların beceriksizliği ile yorumlanabilirdi. (Bu Meydan, Nisan 1989, ss. 9-10).

Mahkeme üyelerinin de itiraf ettiği gibi onların da gözünü korkutacak düzeyde bir olumsuz tepkiyle karşılaştıkları ve durmadan kınama telgrafları aldıkları halde, nedense o günlerde bazı gazeteler "Mahkeme üyelerine tebrik telgrafları yağıyor" şeklinde haberler yazıyorlardı. Bu haberin aslı vardı ama ufak bir çarpıtmayla veriliyordu. Mahkeme kararı, 1 karşıoya karşılık 10 oyla alınmıştı. Tebrik telgrafları karara karşı oy kullanan Mehmet Çınarlı'ya çekiliyordu.

5 Temmuz 1989'da Resmi Gazete'de yayınlanan Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı gerekçesi üzerinde biraz durmanın yararlı olacağı kanaatindeyim. Burada yeralan ifadeler oldukça önemli ve ilginçti. İddialar da öyle.

"....

Laiklik, ortaçağ dogmatizmini yıkarak aklın öncülüğü, bilimin aydınlığı anlayışını, uluslaşmanın, bağımsızlığın, ulusal egemenliğin ve insanlık idealinin temeli kılan bir uygar yaşam biçimidir. Çağdaş bilim, skolastik düşünce tarzının yıkılmasıyla doğmuş ve gelişmiştir. Dar anlamda, devlet işleriyle din işlerinin birbirinden ayrılması olarak tanımlansa, değişik tanım ve yorumlar yapılsa da, gerçekte, toplumların düşünsel ve örgütsel evrimlerinin *son aşaması* olduğu görüşü, öğretide de paylaşılmaktadır....Laik düzende din, siyasallaşmadan kurtarılır, yönetim aracı olmaktan çıkarılır, *gerçek, saygın yerinde tutularak kişilerin vicdanlarına bırakılır. Böylece, siyasal yaşamın dayanağı bilim ve hukuk olur. Düşünce ve inanç alanlarının ayrılması dinin kutsallığına en uygun durumdur....* Din ve dünya işlerinin ayrılmasıyla vicdan, din ve ibadet özgürlükleri daha belirginleşmekte ve özgür biçimde korunmuş olmaktadır...

Din konusunda inançlarına bakmaksızın tüm yurttaşlara eşit davranan laik devlette, din ve mezhep farklılığı kişiler arasında hiç bir ayırıma neden olmaz. Dava konusu kural ise, giyim konusunda islami olduğu ileri sürülen başörtüsüne ayrıcalık tanımakta eşitlik ilkesine biçimsel yönden ters düşmektedir.

Dinsel nedenle başörtüsü ve türbanla boyun ve saçların örtülmesine serbestlik tanınması, *bir tür yönlendirme, bir anlamda zorlamadır.* Kişileri şu ya da bu yönde giyinip başını örtmeye zorlamak, aynı hatta aynı dinlerden olanlar bakımından ayrılık yaratacaktır.

Bu nedenle dava konusu madde Anayasa'nın 10. maddesine aykırıdır. Vicdan özgürlüğünü, kimi simgelerle kullanılamaz, yararlanılamaz duruma düşürmek Anayasal ilkelere aykırılık oluşturur....Yükseköğretim kurumlarında giysilerin başörtü ve *türbanın dinsel inanca dayandırılması çağın gereklerine aykırıdır.* Çağa, güne, ortama, koşula, duruma uygun olarak herkes istediği biçimde giyinir. Dini, çağdışı, güne ters düşen bir kurum olarak tanıtan, başörtüsü kullanımında belli biçim ve zorunluluk, vicdan ve dinsel inanç özgürlükleriyle uyuşmamaktadır. Sosyal ve dinsel değerlere, geleneklere saygı ayrı, başörtüsü için çıkan yasayı dinsel inançlara dayandırmak ayrıdır. Belli biçimde giyinme özgürlüğü, dinsel inancı aynı, olanlar ve olmayanlar arasında farklılık yaratmaktadır. Vicdan özgürlüğü istediğine inanma hakkıdır. Laiklikle vicdan özgürlüğü karıştırılarak dinsel giyinme özgürlüğü savunulamaz.. Giyim konusu Türk Devrimi ve Atatürk İlkeleriyle sınırlı olduğu gibi vicdan özgürlüğü konusu da değildir.....

Giysi durumu, salt bir biçimsel görünüm konusu değildir. Laiklik düşünsel yapının değiştirilmesidir. Çağdaş, sağlıklı toplum oluşturmanın koşuludur. Kişi, iç ve dış dünyasıyla, duygu ve düşünceleriyle, beden ve ruh yapısıyla bir bütündür. *Giysi kişiliği yansıtan bir araçtır. Dinsel olsun olmasın, çağdaşlığa aykırı, devrim yasalarının öngördüğü düzenlemeyle çelişen giysiler uygun karşılanamaz....*

Çağdaş bir görünüm taşımayan başörtüsü ve onunla birlikte kullanılan belli biçimdeki giysi, bir ayrıcalıktan ötede bir ayırım aracı niteliğindedir. *Şimdiye kadar başörtüsü kullanmadan yüksek öğretim kurumlarını bitirmiş bayanları dine karşı ya da dinsiz göstermek için kullanılma olasılığı da kaçınılmazdır....*" (Vurgular bana ait, Z.O.)

Uzun bir metinden yaptığımız bu alıntılarda da görüldüğü gibi, iddiaların önemli bir bölümü artık düşünce dünyasına veda etmek üzere olan modernist ve pozitivist bakış açısının somut izlerini taşımaktadırlar. Yani, modernist düşünce ve pozitivist felsefe hukuk olarak sunulmaktadır. Bakış açısının modernist ve pozitivist olmasının ötesinde, kullanılan argümanlar da kendi içinde tam tutarlı değildir. Bu tutarsızlıklardan bazılarına dikkat çeken Mehmet Çınarlı karşıoy yazısında mahkemenin ictihatında ileri sürdüğü iddiaları tek tek ele almaktadır.

" `Dini inanç ve kanaat hürriyeti' kişinin mensup olduğu dinin emrettiğine inandığı bir başörtüsü veya türban kullanarak saçlarını ve boynunu kapatmasına da izin verilmesini gerektirir. Anayasa'ya aykırı olan bu `kapatma' hakkını tanımak değil; başörtüsü veya türban kullanan öğrencileri hor görmek, tedirgin etmek, derse veya sınıfa sokmamaktır. Çünkü, Anayasa `Kimse..... dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz' demektedir.....

Din ve vicdan hürriyetinin gereği olarak boyun ve saçların örtü veya türbanla kapatılmasının dinin devlet işlerine karıştırılmasıyla bir ilgisi yoktur. Giyim-kuşam bir Devlet işi değil, bir fert işidir. Zorunluluk bulunmadıkça Devletin buna karışmaya hakkı yoktur. Başörtüsü veya türban kullanmayı serbest bırakan kanun hükmüyle Devletin temel düzeninin din kurallarına dayandırıldığı da ileri sürülemez. Başın örtülmesi veya açılması Devletin temel düzeniyle değil, kişinin zevk ve inancıyla ilgilidir. Dava konusu kanunla bu konuda kişiye serbestlik tanınmış olması Anayasa'nın laiklik ilkesini ihlal etmez.

Dava dilekçesinde, boyun ve saçları örtü veya türbanla kapatma hakkının yalnız bir dine mensup bayan öğrencilere, onun da çok azınlıkta bulunan bir kesimine tanındığı, bunu da Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ilkesine aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Anayasa Mahkemesi'nin bir çok kararlarında belirtildiği gibi, eşitlik ilkesi herkesin her yönden aynı kurallara tabi tutulması anlamında değildir. Bir takım vatandaşların başka kurallara bağlanması haklı bir sebebe dayandırılıyorsa, bu durum eşitlik ilkesini ihlâl etmez.

Dini inançları sebebiyle boyunlarını ve başlarını örtmek zorunda kalan yalnız müslüman bayan öğrenciler olduğundan, onların bu durumunun dikkate alınmasında eşitlik ilkesine aykırılık yoktur. Erkek öğrenciler için böyle bir problem olmadığı gibi; başka dinlere mensup bayan öğrencilerin de inançları gereği herhangi bir özel kıyafete büründükleri görülmemiştir. Kıyafetleri sebebiyle kendilerine güçlük çıkarılan, derslere, sınavlara sokulmayan yalnızca saçlarını ve boyunlarını örten müslüman öğrencilerdir. Kanun koyucunun yalnız bu öğrencilerin haklarıyla ilgili bir tedbir almasında eşitlik ilkesini bozmayacak haklı bir sebep vardır.

Kaldı ki, Kanunla getirilen serbestlik, dava dilekçesinde ileri sürüldüğü gibi, müslüman öğrencilerin azınlıkta olan bir kesi-

mi için değil, hepsi için tanınmıştır. Hatta dini inancı sebebiyle değil, zevk için türban kullananlara da mani olunmak sözkonusu değildir.....

Gelelim Anayasa'nın 174 üncü maddesine: Bu maddede hangi inkılap kanunlarının, Anayasa'nın kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasa'ya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamayacağı ve yorumlanamayacağı gösterilmiştir.

Bu maddede sayılan kanunlar arasında, kadın giyimiyle uzaktan, yakından ilgili olan yoktur. Bu kadar ilgisiz metinlerin kıyas yoluyla kadın giyimine de uygulanarak, türban veya başörtüsü yasağına dayanak gösterilmesi hukuken mümkün olamaz.....

Yukarıda açıklanan gerekçelerle, `Dini inanç sebebiyle boyun ve saçlann örtü veya türbanla kapatılması serbesttir' şeklindeki Kanun hükmünün Anayasa'ya aykırı olmadığını düşündüğümden, bu hükmün yer aldığı Ek. 16. maddenin iptali yolundaki çoğunluk karanna katılmıyorum.

Üye
Mehmet Çınarlı

Anayasa Mahkemesi'nin bu iptal kararı gerekçesi ve ona karşı olarak mahkeme üyelerinden birisinin yazdığı karşıoy yazısı üzerinde biraz düşünülünce ilginç bir manzara ortaya çıkmaktadır.

Mahkeme üyelerinin çoğunun Mehmet Çınarlı gibi düşünmesi durumunda kanunun iptal isteminin reddine karar verildiğini düşünelim. Bu durumda verilecek karar ile şimdiki karar arasındaki fark nereden kaynaklanmaktadır? Üyeler değişmez evrensel kurallara göre karar alıyorlarsa farklı düşünmeleri ve birbirine zıt sonuçlara varmaları nasıl mümkün oluyor? Eğer kendi anlayış ve inançlarına dayalı olarak karar veriyorlarsa, bu inanç ve kanaatlerin bağlayıcılığı nereden kaynaklanıyor?

Birisi Mehmet Çınarlı'nın siyasi, sosyal yahut dini mülahazalarla diğer on kişiden farklı düşündüğünü söyleyebilir ve bu, bizim kanaatimizce de doğrudur. Peki iptal için ileri sürülen gerekçelerin hangileri belli bir inanca, değer yargısına, dünya görüşüne yahut ideolojiye dayanmamaktadır? Yukarıdaki alıntılarda açıkça görüldüğü üzere gerekçelerin aşağı yukarı tümü tamamen tartışmalı konular olduğu hal-

de mahkeme üyeleri kendi kişisel inanç ve anlayışlarını nasıl bir kenara bırakarak objektif ilkelere göre karar verdiklerini söyleyebilirler?

Burada yeri gelmişken Türkiye'deki bir sosyolojik gerçeğe de parmak basmak gerekir. Mehmet Çınarlı'nın 10'a karşı bir kişi olmasının nedeni, hukukun genel ilkeleri çerçevesinde mevcut anayasa ve kanunları eksik yahut yanlış yorumlaması değildir. Bunun nedeni, Anayasa Mahkemesi'ne üye olabilmek için gerekli aşamalardan farklı düşünen insanların geçmesini imkansız kılan mekanizmaların varlığıdır.

Nitekim daha sonra boşalan bir üyenin yerine Sayıştay'ın gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanı'nın seçtiği Haşım Kılıç basının günlerce konusu olmuş, aile yaşantısından ev düzenine -evinde televizyon olup olmadığına-, hangi gazeteyi okuduğuna, hatta kişisel inançlarına kadar doğrudan mesleğiyle ilgili olmayan bir çok konuda töhmet altında bırakılmıştı.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, gökten zembille inmediklerine göre, diğer konularda olduğu gibi İslam'ın inanç ve onun etrafında yükselen yaşam biçimi konusunda da bir kişisel tercihe sahip insanlar arasından seçilip geldikleri ortadadır. Bu üyelerin, burada sözü edilen kanunun iptal gerekçesinde, açıkça tüm diğer dinler gibi İslam'ın da, sadece vicdanlarda kendi yüce yerinde oturması gerektiği inancını sıkı sıkıya benimsediklerini ifade etmektedirler. Dine günlük hayatın tamamen dışında bir işlev yükleyen bu üyelerin alacakları kararlarında ona farklı bir konum vermelerini beklemek de anlamsız olur.

Hiç bir din veya inanç biçimi de kendisine inanmayanların ona tanıdığı sınırlar içinde kalmak zorunda değildir. Tersine her inanç sistemi kendi sınırlarını ancak kendi tayin eder. Gayet açıktır ki, dinin dışında olanların o dinin ilkelerinin ne olduğuna ilişkin veya onlara hayatın neresinde işlevsel bir rol verilmesinin uygun olacağına dair yorumlarının dinin mensupları üzerinde hiç bir bağlayıcılığı da olamaz. Tıpkı dine inanmayanların onun ilkeleriyle kendilerini kayıtlı görmemeleri gibi.

Peki o zaman hangi noktada buluşulacak, kimin dediği olacaktır? Buna karar verecek olan ne çağdaşlık, ne modern devlet anlayışı, ne

laiklik ne de başka bir ilkedir. Buna karar veren toplumdaki fiili güçler dengesidir. Çünkü, aynı mevzuatın geçerli olduğu bir ülkede bile bir kanun hem kabul edilebilir hem de reddedilebilir. Bunu belirleyen soyut ilkeler değil, kararları alan insanların inanç, değer ve düşünceleridir. Bu yüzden sırf Anayasa Mahkemesi'nin bu iptal kararında gerekçe olarak ileri sürülen deliller ve onların yorumlanış biçimiyle aynı veya benzer delillerin karşıoy yazısında kullanılması bile, laikliğin aslında soyut bir ilke değil, somut tercihlere mesnet oluşturan teorik bir manipulasyon aracı olduğunu göstermeye yetmektedir.

13

Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı üzerine, başörtüsü yasağına karşı yapılan tüm girişimler adeta sıfırla çarpılmış oldu. Belki eksi ile çarpıldı da denebilir. Zira bundan sonra sadece yönetmelik değil, Anayasa Mahkemesi kararı da baskı gerekçesi olarak karşımıza çıkacaktı. Bunun üzerine tekrar yasağa karşı mücadele kampanyaları başlatılmıştı. Her fırsatta başörtüsü konusu gündeme getiriliyor, bu konuda oluşan kamuoyunun genişletilmesine çalışılıyordu. Tabii ki bu gelişmelere paralel olarak konuyla ilgili yayın ve protesto eylemlerinin yanısıra, açıkoturum ve panellerin sayısında da bir artış gözleniyordu. Bu sosyal ihtilafta Anayasa Mahkemesi'nin de tarafgir davranıp tarafının belli olması, işleri epeyce zorlaştırmakla beraber yine de yapılacak şeyler vardı

12 Mart 1989 Pazar günü Zaman Gazetesi, Kocatepe konferans salonunda bir Kur'an Sempozyumu düzenleyecekti. Salman Rüşdi vesilesiyle ortaya çıkan bazı konular ele alınarak tartışılacaktı. Organizasyon çok iyiydi. On binin üzerinde insan Kocatepe Camii çevresinde toplanmıştı. O güne kadar görülmemiş bir kalabalıktı bu. Zaman Gazetesi mensupları olayın kendi denetimleri dışına çıkmaması için konferans salonunu sabahın erken saatlerinde dershanelerden bildik öğrencilerle doldurmuşlardı. Bazı arkadaşlarımız ancak gazeteci kim-

liği ile içeri girebilmişti. Öğle namazından sonra Kocatepe'den Kızılay'a oradan da Ulus'a yürünecekti.

İşin doğrusu, Zaman Gazetesi böyle bir eyleme taraftar olmadığı gibi, (ki zaman gazetesi bugünlerde resmi otoriteyle uyum politikası çerçevesinde yayın çizgisi izliyordu, artık Zaman o eski Zaman değildi) bunun yapılmaması için sivil polislerle işbirliği halinde, her yere görevlileri dağıtmış durumdaydı. Orada yürüyüş taraftarları ile Zaman organizasyona mensup kişiler arasında ilginç tartışmalar oluyordu. Toplantının açılışında sunucunun çevrede provakatörlerin olduğunu söylemesi garip bir tedirginlik ve soğukluk yaratmıştı. Yakalarında Zaman Organizasyon yazılı kağıtlarla gençler caminin avlusunda turlar düzenliyor, toplu halde gördükleri kişilerin yanlarına sokulup istihbarat toplamaya çalışıyorlardı. Bu arada tartaklananların da olduğu haberi geliyordu.

Öğle namazı çıkışında bir grup gencin tekbir getirerek yürüyüşe kalkması üzerine ortam birden hareketlendi. Camideki binlerce kişinin duyarlı olduğu bir konuydu başörtüsü. Cami görevlileri de Zaman Organizasyon'la beraber kalabalığın yürümemesi için bir çare düşünmeye başladılar. İlginç bir formül bulundu. Hemen mikrofondan mevlit okunmaya başlandı. Sık sık sessiz olunması ve cemaatin okunan mevlid-i şerifin dinlemesi için çağrıda bulunuluyordu. Bu arada aralarında ODTÜ'lü öğrenci arkadaşlarında bulunduğu bir grup müslüman emniyete götürülmüştü.

Mevlitle beraber gergin bir bekleyiş de başlamıştı. Üç kişi bir araya gelse yanlarında bir sivil polis bitiveriyordu. Telsizlerden gelen sesler olaya daha bir hassasiyet kazandırmaktaydı. Polis sayısının artması kalabalığın dağılmasına değil, gruplar halinde bekleşmesine neden oluyordu. Bu gruplaşma polisleri de işkillendiriyor, bunun üzerine sık sık dağılınması için uyarıda bulunuluyordu.

Bütün bu gerginliğe ve tedbirlere rağmen yürüyüş yapılacağı ve kimsenin ayrılmaması haberi etrafta dolaşıyordu. Bu haberi alan polisler kızlarla erkeklerin haberleşmesini engellemek için kızları kordon içine almışlardı. Dört-beş adet kamera tüm gruplaşmaları kayda

geçiyordu. Gazeteciler de ellerinde fotoğraf makineleri göreve hazır vaziyetteydiler.

Sempozyum bitmiş fakat kimse dağılmamıştı. Bu da, kalabalığın sadece sempozyum için toplanmadığını gösteriyordu.

İkindi sonrası bir hareketlenme oldu ve yürüyüş başladı. Düzenli bir şekilde önde kızlar arkada erkekler uzun bir sıra oluşturmuşlardı. Emniyet yetkilileri gerekli tedbirleri almak için yürüyüş güzergahını soruyorlardı. Güzergah kendiliğinden oluştu. Çevik kuvvet bir sokağı kapayınca, kalabalık başka bir sokaktan akıyordu. Kalabalık, Kocatepe'den Mithatpaşa Caddesi'ne, oradan Kızılay'a ve Sıhhıye'ye doğru yürüyordu. Polisin ara ara yaptığı müdahaleler kalabalığı dağıtmaktan ziyade, ortamı daha da gerginleştiriyordu.

Bu arada yürüyüşü pencerelerden seyredenlerden bazıları alkışlıyor bazıları da yuhalıyordu. Opera'ya gelindiğinde telsizlerden "götürün" sesi duyuldu. Kalabalıktan bazıları dağıtıldı, bir kısmı da arabalarla emniyete götürüldü. Daha sonra bazı arkadaşlar kendilerini sıkı sıkıya tutup polis otosuna sürükleyenlerle uzun süre beraber slogan attıklarını anlatacaklardı. Sivil polisler, önce yürüyüşün içine sızıp sonra istedikleri kişileri omuzlayarak arabaya atıyorlardı. Ateşli slogan atanlardan bir çoğu da sivil polisti. Yürüyüş Hacı Bayram Camii'nde son buldu. Kalabalık akşam namazını kıldıktan sonra dağıldı.

Yapılan bunca eylemlerin hiç birinde ne çevreye, ne de güvenlik güçlerine en ufak bir zarar veriliyordu. Yürüyüşleri planlayanların hiç birisinin böyle bir amacı yoktu. Buna rağmen gazetelerin çoğu emniyete gericilerin sızdığı, bu nedenle başörtüsü eylemlerinde polislerin çok yumuşak davrandığı yorumunu yapıyorlardı. Peki okula, millet malına, veya çevresine herhangi bir zarar vermeyen, bundan kaçınmak için azami dikkati sarfeden protestoculara, polisin çok katı davranmamasından daha normal ne olabilirdi. Protestocular yasağı bahane ederek sağa sola saldırmıyor, sadece olayın duyulmasını sağlamaya çalışıyorlardı. Belki de her fırsatta kundaklama yapan, güvenlik güçlerine ait araçlara saldıran eylemcilerle aynı muameleyi görmeyişimizin nedenlerinden birisi de, polislerin bu eylemleri yapmada çok fazla

haksız olmadığımıza inanmalarıydı. Toplu gösteri yasaktı ama sakallı dedelerin, çocuklu annelerin katıldığı bu eylemlerin arkasında toplumun temelindeki bir duyarlılığın yattığını polisler de görüyorlardı.

Milliyet muhabirleri olayları daha yakından izlemek için çarşaf giyerek göstericiler arasına katıldıklarında, polislerle ilgili şu gözlemde bulunduklarını yazıyorlardı:

"Göstericiler arasında polisin bizlere karşı oldukça yumuşak olduğu dikkati çekti. Polisler sık sık 'Dağılın anneciğim', 'Lütfen anneciğim, lütfen evlerinize gidin' şeklinde nazik uyarılarda bulundular." (11 Mart 1989, Milliyet).

Bu Kocatepe eyleminden sonra kamuoyu oluşturmak için yeni bir yöntem daha bulunmuştu. Kocatepe konferans salonundaki toplantılara topluca katılıp oradaki kamuoyu bilgilendirilecek, eğer buna izin verilmezse toplantılar protesto edilecekti. Bu yöntemle bir çok konuşmacının sözleri alkış yoluyla protesto ediliyor bazen tatsızlık çıkmaması için salon topluca boşaltılıyordu.

Bir keresinde değişik bir yöntem denenmişti. Kutlu Doğum Haftası dolayısıyla yapılan toplantıların birine hükümet temsilcileri ve yetkililer de davet edilmişti. Salon tıklım tıklımdı. Salonun dışarısındaki merdivenlerin basamaklarında bile yer yoktu. Biraz geç gelenler için içeri girmek zaten mümkün değildi. Öğrenci arkadaşlar ceketlerinin yakalarına görevli olduklarını gösteren kırmızı kurdeleler iliştirerek bir çelenkle salonun kapısına geldiler. Çelenk, Al Baraka Türk adına düzenlenmişti. Kapılar açıldı, yol verildi, çelenk tam da kürsünün yanına herkesin okuyabileceği bir yere yerleştirildi. Tam ayrılacakken öğrencilerden birisi Al Baraka Türk yazılı kağıdı söküp aldı. Altında başörtüsü yasağını kınayan bir yazı vardı. Salonda bir karışıklık oldu, toplantıyı organize eden görevliler çelengi indirip arkadaşları dışarı çıkardılar. Salondan bir alkış tufanı koptu. Tıklım tıklım dolu salon birden boşalmaya başladı. Sıra halinde yüzlerce kişi salonu terkediyordu. Olaydan habersiz olanlar hayretle salonun boşalmasını seyretmekteydiler. Salon boşalınca içeri girmenin de bir gereği kalmamıştı. Bu arada dışarıda bekleyenler salonu boşaltanlara alkışla tem-

po tutuyorlardı. Özellikle salonda fazla kişinin bulunmasıyla kendisini görevli sayanlar, ne olduğunu anlamak için sağa sola koşuşuyor "bunlar ne biçim müslüman" diyerek garip bir tepki gösteriyorlardı. Tahminen salondaki kalabalığın üçte ikisi boşalana kadar bu alkış faslı devam etti. Sonra da toplantıya devam edildi.

Buradaki protestoların mantığı şuydu. Basınının önemli bir bölümü irtica bahanesiyle vargücüyle inançlı insanlara yükleniyordu. Müslümanlar arasında da eylemde birlik oluşturacak düzeyde bir diyalog henüz kurulmamıştı. Tam bu noktada bu gibi toplantılar görünüşte İslam'ın anlaşılmasına katkıda bulunmak amacı güderken, gerek organizasyon biçimi gerekse seçilen konuşmacılar, en temel İslami konulardan birisi olan tesettür konusunda bile gösterilecek bir tepkinin pasifize edilmesine hizmet etmek gibi olumsuz bir işlev görüyordu. İnsanlar sadece konuşuyor, baskı oluşturmak için yapılacak girişimleri de "provakasyon" olarak nitelendirip devredışı bırakıyorlarsa, bunun İslami bir etkinlik olduğu da tartışma götürürdü. O zaman bu toplantılara katılıp hiç olmazsa oradaki kalabalığın daha duyarlı olması konusunda çaba sarfedilebilirdi.

Bu toplantılar ve protestolar uzun süre devam etti. Bu çerçevede Bakanlıklar'daki Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Konferans salonunda, Yazarlar Birliği de bir toplantı düzenlemişti. Konu, Üniversiteydi. Toplantıya Mehmet Çetin, Nurkut İnan, Mustafa Everdi, Kemal Gürüz ve başörtülü arkadaşlar adına Nuran katılmıştı. Nuran, Hacettepe Üniversitesi'ndeki arkadaşlar arasında başörtüsü mücadelesinde çok gayret sarfeden arkadaşlardan biriydi. Ablası da Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde yine başörtüsü yüzünden hocalarla kovalamaca oynayarak okumaya çalışıyordu.

Konuşmacılar birinci turda üniversitelerdeki baskı ve çifte standartları dile getirdiler. Üniversiteler adına Karadeniz Üniversitesi rektörü Kemal Gürüz konuşacaktı. Uzun uzun YÖK gibi sistemlerin diğer ülkelerde de olduğunu anlatarak bu konuda örnekler verdi. Sonra kendi üniversitesinde nasıl sol faaliyetlere izin verilmediğinden sözetmeye başladı. Konuşması sırasında bazen ses tonunu yükseltmesinden salondan alkış beklediği anlaşılıyordu. Alkış yerine sessizlik ve

ardından yanlış izleyici önünde olmaktan kaynaklandığı anlaşılan gülüşmeler oluyordu.

Söz Nuran'a gelince o da genel sorunlara değindikten sonra rektörden ablasına başörtüsü yüzünden yapılan haksızlıkların gerekçelerini açıklamasını istedi. Sanki herkes bu soruyu bekliyormuş gibi salon alkışla ayağa kalktı. Rektör belki içinden oyuna getirildiğini düşündü. Bu ortamda başörtüsü aleyhine söz söylemek kolay değildi. Bunu anlayan Kemal Gürüz ikinci söz hakkını kullanırken kendisine böyle bir soru sorulmamış gibi davranmıştı. Belki öyle davranması da iyi olmuştu. Çünkü aksi taktirde toplantıyı düzenleyenleri de zor duruma sokacak bir tatsızlık çıkabilirdi.

Nuran, arkadaşlarıyla beraber Hacettepe Tıp Fakültesinin katı uygulamalarına karşı uzun süre direnmişti. Sonra Selçuk Üniversitesi'ne yatay geçiş yaptığını, daha sonra oradan da Çapa'ya gittiğini öğrendim. Çapa ve Cerrahpaşa başta olmak üzere İstanbul'daki Tıp Fakülteleri, başörtüsü konusunda Hacettepe ve Gazi Tıp'a göre daha toleranslıydı. Bunu İmam Hatip'ten sınıf arkadaşım ve aynı zamanda adaşım olan Zekiye Demir'in Gazi Tıp'ta okumasına ve oradan mezun olmasına rağmen, fakültenin başörtüsüne karşı katı tutumu yüzünden stajlarının bir kısmını İstanbul'da yapmasından biliyordum.

14

1989-1990 öğretim yılına geldiğimizde ders kayıtlarıyla ilgili problemler daha önceki yıllara oranla daha da artmıştı. 1989 sonbaharında evlenmiştim. Eşim her konuda bana destek olmaya çalışıyordu. Diğer arkadaşlardan öğrendiğime göre danışman hocalar kayıt yapmak şöyle dursun başörtülü olunması durumunda arkadaşlara "pembe kart" bile vermiyorlardı. Bu konuda yeni bir yöntem denemeyi düşündüm. 13 Ekim 1989'da notere giderek üniversiteyle ilgili tüm işlemlerimi yapmak üzere eşime umumi bir vekaletname verdim. O da bu vekaletnameye bir dilekçe ekleyerek danışmanımdan kayıt için gerekli "pembe kart" ve "elective" kağıtlarımı almak üzere okula gitti. Danışmanım böyle bir dilekçeyi ancak bölüm başkanının değerlendirmeye alabileceğini söyleyerek işi bölüm başkanı Aykut Polatoğlu'na havale etmiş.

Aykut Polatoğlu da, Kamu Yönetimine Giriş dersinde anlattığı ast-üst ilişkileri, yetki ve sorumluluğun dağılımı konularıyla ilgili kısa bir nutuk çektikten sonra böyle bir vekaletnameyle kayıt yapmanın mümkün olmadığını, bu konuda kendisinin "maalesef" bir şey yapamayacağını öyle masum bir kılıkla ifade etmiş ki, bu haliyle ilk kez gören birisi onun bir bölüm başkanı değil de, hiç bir yetkisi olmayan, işe yeni başlamış bir sekreter olduğunu sanabilirmiş. Eğer

çok ısrar ediliyorsa ancak dilekçeyi alarak hukuk işlerine havale edip oradan gelecek cevaba göre işlem yapabileceğini söylemiş son olarak. Ardından da üniversitenin hukuk işlerine giden bir dilekçeye bir aydan önce cevap gelmesinin zor bir ihtimal olduğunu eklemeyi de ihmal etmemiş.

Kısaca "bu iş olmaz" diyormuş. Yanında konuştuğu sekreterler bile hafif hafif, biraz da müstehzi bir gülümsemeyle ona bakıyorlarmış. Çünkü herhangi bir nedenle bölüme kayıt zamanında gelemeyen bir öğrencinin, değil birinci dereceden yakın bir akrabasının, bir sınıf arkadaşının bile kayıt formunu almasının neredeyse sıradan bir olay olduğunu onlar da biliyorlar. Şimdiye kadar bu konuda hiç kimseye bir problem çıkarılmıyordu. Bölüm başkanının olayı neredeyse en nazik bir hukuki mesele gibi lanse etmesinin gerçek nedenini, benim başörtüsü yüzünden böyle bir yöntemi denediğimi bilmesiydi. Bunu ima eder cümleler sarfetmeden geri durmamış zaten.

Normalde başörtüsüyle kayıt yapmayı önlemenin hukuki bir temeli yoktu. Çünkü, yönetimin başörtüsü aleyhine almış olduğu karar hukuki nitelikte ve bağlayıcı bir özellik taşısa bile, bu benim kayıt yapmama engel teşkil edemezdi. Ancak idare benim davranışımı tutanakla tespit edip, eğer suçlu bulursa yönetmeliğe uygun olarak gereken cezayı verebilirdi. Benim başörtüsüyle kayıt yapmam ne başkalarının bir hakkı kullanmasına engel teşkil ediyor ne de üniversitedeki herhangi bir etkinliğin aksamasına neden oluyordu. Bu yüzden benim kayıt yapmamı yönetmelikleri bahane ederek engelleyemezlerdi. Bu durumda, hem de zor kullanarak benim kayıt yapmama engel olmaları apaçık bir hukuk ihlaliydi. Benim suçlu olduğumun gösterilebilmesi için her şeyden önce adı geçen suçu işlemem gerekirdi. Hocalarımız şefkatlerinden (!) olsa gerek, bizim suç işlememize bile tahammül edemiyor, işlemeden önce cezalandırmayı daha uygun görüyorlardı! Ruhu şad olsun, testiyı kırmadan önce çocuğun cezalandırılması gerektiğini söylememiş miydi rahmetli Nasrettin Hoca!

Kendi kendime bir savunma hazırlayarak ertesi gün bölüme gittim. Başörtüyle kayıt yaptığımı tutanakla tespit ettirerek "pembe kart"ımı almak istediğimi söyledim. Savunma yapmama gerek kalma-

mıştı. Danışmanım umduğum kadar zorluk çıkarmadan, bana da imzalattığı bir tutanakla kayıt için gerekli evrakları elime tutuşturdu.

Bu bariyeri atlayınca hemen başörtülülere karşı açık tavır almayan ve ders kontejanı henüz dolmamış hoca arayışına koyuldum. O yıllarda Kamu Yönetimi bölümünde ikinci sınıftan itibaren zorunlu ders uygulaması yoktu. Duruma göre her dönem 15 civarında bölüm dersi ilan ediliyordu. Her öğrenci bunlardan kendi isteğine göre beşini seçip danışmanına bildiriyordu. Ayrıca İdari Bilimler Fakültesindeki diğer bölümlerde denk sınıflara verilen derslerden 9 kredilik olanlar da danışmanın onayı ile alınabiliyordu. Bu yüzden Kamu Yönetimi bölümü dışındaki bölümlerdeki derslerden birisini almamız için danışmanımızın "olur"u gerekiyordu. Böyle bir talebin ya sağlam bir gerekçesi, ya da mazereti olmalıydı. Gerekçe olarak kimse, kolay kolay bölüm derslerini veya hocalarını beğenmediğini söyleyemezdi. Ya ilgi alanını yahut ders kontenjanlarının dolmasını bahane edecekti. Bizim mazeretimiz ise ortadaydı: Bölümün dersleri, biz kayıt yaptırmadan dolmaktaydı! Biz derken Ayten'le ikimizi kastediyorum. Bu yıllarda okulla ilgili ilişkilerimizde tek kişi olarak değil iki kişi olarak düşünüyorduk. Nitekim daha sonra değineceğim üzere bir notu paylaştığımız bile oluyordu.

Koridorlarda bizim ders arayışımız sürerken İktisat bölümünde okuyan ve şimdilerde doktora için Amerika'da bulunan bir arkadaş bize Huricihan İnan isimli bir hocanın dersini almamızı tavsiye etti. Anlattığına göre Huricihan İnan, alanında Türkiye'nin sayılı isimlerindenmiş ve Amerika'dan da yeni dönmüşmüş. Amerika'dan yeni dönmesi ayrıca önemliydi. Belki bizdeki kemikleşmiş yapının dışından gelmesinden dolayı başörtüsü konusunda esnek davranması mümkün olabilirdi.

Ayten'le benim onun dersini almak için başvurmamızın asıl gerekçesi de, onun sahasına olan hakimiyetinden ziyade, başörtüsü konusunda olumsuz bir tavır içinde olmayabileceğine dair olan beklentimizdi. Umduğumuz gibi de olmuştu. Ne kayıt sırasında, ne de derslerde bize karşı olumsuz bir tavır takınıyordu. Biraz ağır İngilizce'sinden başka bizim de bir şikayetimiz yoktu. Dersin adı "Economic and Social

History" (İktisadi ve Sosyal Tarih) idi. İktisat tarihi ile ilgili güncel ve klasik makalelerden oluşan okuma listesi bir arkadaş tarafından kitap haline getirildiği için kaynak temini de problem değildi. Bölümdeki onca baskı karşısında bize biraz rahat nefes aldıran hocaların bu normal davranışı bile bize neredeyse bir kahramanlık gibi geliyordu. Nitekim Huricihan İnan'ın bu kahramanlığı da çok uzun sürmeyecekti.

Dersi alan öğrenci sayısı çok olduğu için sınıflar küçük geliyordu. Bu yüzden ders "Beşeri"nin amfisinde veriliyordu. Bu bizim için bir avantajdı. Böylece bölümdekilerin gözünden uzak oluyorduk.

Hem konunun daha önce aldığımız derslerden farklı olması, hem de okuma metinlerinin biraz ağır gelmesi nedeniyle hocayı takip etmek için derse devam konusunda titizlik gösteriyorduk. Beşeri binasındaki amfiye giderken bir kaç kez Tarih bölümü başkanı Yuluğ Tekin Kurat'la karşılaşmıştık. İçimden geçeni Ayten'e aynen aktarmıştım. Başörtüsü düşmanlığı konusunda bayrağı Kamu Yönetimi Bölümüne kaptırmama mücadelesi veren Tarih Bölümü başkanının bizi derse alan hocayı rahatsız edebileceğini düşünmüştüm. Fakat Huricihan İnan'ın kendinden emin tavrının, bu gibi müdahalelere boyun eğecek kadar dıştan yönlendirilebilen bir kişiliğe sahip olmadığı izlenimi vermesi yüzünden, böyle bir kaygıyı çok fazla ciddiye almamıştık.

Bir gün yine ders çıkışında Yuluğ Tekin Kurat'la karşılaştık. Bizi görünce birden gidiş istikametini değiştirip bizim çıktığımız amfiye yöneldi. Hangi hocanın ders verdiğini tespit ettikten sonra yoluna devam ederek odasına gitti. Bizimle ilgili hayırlı bir şeyler düşünmediği her halinden belliydi. Korktuğumuzun başımıza gelmesi için çok fazla beklemeyecektik.

Aradan bir hafta geçmişti. Huricihan Hanım, ders sonunda bizimle görüşmek istediğini ve bu nedenle bir ara odasına gelmemizi söyledi. Biraz merak, biraz da kaygıyla ders sonrası odasına damladık. Oldukça huzursuz ve sinirliydi. Elleri titrediği için sigarasını yakmakta bir hayli zorluk çekmişti. Biraz sağa sola bakındıktan sonra söyleyeyim de kurtulayım dercesine konuya girdi. İlk cümlesi "Sizinle ilgili bana çok baskı yapıyorlar" oldu. "Aslında benim açımdan dersime

devam etmenizin hiç bir mahzuru yok. Tam tersine devam etmenizi ve diğer derslerimi de almanızı isterim. Ama bana söylendiğine göre benim dışımdaki diğer hocaların derslerine zaten giremiyormuşsunuz" diye devam etti. Israrlı cümlelerle kendisini yanlış anlamamamızı, bu yasağı tasvip etmediğini, ama yapacak başka bir şeyi de olmadığını ifade ediyordu. Dersine girmemiz durumunda buna bir şey demeyeceğini fakat tutanak tutmak zorunda olduğunu, bunu yapmaktan da rahatsız olacağını, bu yüzden mümkünse dersine hiç gelmememizi istediğini belirtiyordu. Konuşması sırasında, ders anlatışındakine hiç benzemeyen bir biçimde, rahatsız ve huzursuzluğunu yansıtan jest ve mimiklerine bakılırsa, kendisine gerçekten büyük baskı yapıldığı anlaşılıyordu.

Artık anlayışlı olma sırası bize gelmişti. Bundan sonra derslerine devam etmeyeceğimizi bu konuda gönlünü hoş tutmasını söyleyerek ayrıldık. Ben o görüşmeden sonra hocayla bir daha karşılaşmadım. Yeni bir tutanağın bana bir dönem okuldan uzaklaştırma cezası getireceğini bildiğim için sınavlarına da girmemiştim. Ayten ise sadece ders notlarına çalışarak sınavlarına girmiş ve iyi de bir not almıştı.

Huricihan İnan'ın gerçekten de benim tahmin ettiğim gibi Yuluğ Tekin Kurat'ın baskı ve tehditleriyle bize derse gelmememizi söylediğini daha sonra değineceğim üzere bir tesadüf eseri ve çok dolaylı bir şekilde iktisat bölümünün diğer bir öğretim üyesinden öğrenecektik.

Bu dönemde kayıt olmayı başarabildiğimiz derslerden biri hariç hepsi bölüm dışı derslerdi. Hocaların tümünden de ilk kez ders alıyorduk. İşletme bölümünden Nami Çağan'ın Türk Vergi Sistemi dersinde, ne kayıt sırasında ne de dönem içerisinde herhangi bir zorlukla karşılaşmıştık. Hoca bize karşı olağanüstü nezaketli ve anlayışlı davranıyordu. Daha sonraları DSP'den İstanbul milletvekili olarak parlamentoda görev yapan Nami Çağan'ın bize karşı bu yumuşak tavrının nedeninin kendisine Huricihan Hocaya yapıldığı gibi herhangi bir uyarıda bulunulmamasının mı, yoksa uyarılara rağmen uygulamanın yanlışlığına olan inancının mı neden olduğunu hiç bir zaman öğrenemeyecektik.

Huricihan İnan'ın uyarısından sonra Nami Çağan'ın ilk "Mid-Term"üne de girmemiştim. Hocanın beni derse alması durumunda bile sınavda işgüzar bir başka hocanın yahut araştırma görevlisinin hakkımda tutanak tutmayacağından emin değildim. Böyle bir tutanakla altı ay ceza almak istemiyordum. Buna benzer bir olayı daha sonra yaşayacaktım.

Bölüm hocalarından Erhan Köksal'ın kızı araştırma görevlisi Pınar Köksal eşimin yüksek lisanstan sınıf arkadaşıydı. Bu vesileyle benimle de tanışıyordu. Babası başörtüsü konusunda bölümün konsensusuna harfiyen uyanlardandı. Fırsat buldukça koridorlarda beni paylamaktan geri durmuyordu. Birinci sınıflara verdiği derslerde özellikle minimum İngilizce kelime kullanarak meramını anlatabilen hoca diye nam salmıştı. "As a result", "consequently", "as a matter of course", "under these circumstances", "well" gibi ifadeleri bir ders boyunca kaç kez tekrarladığını saymak da bazı öğrenciler için değişik bir eğlenceydi.

Pınar'la üniversite dışında veya koridorlarda karşılaştığımızda oldukça içten ve samimi bir üslupla merhabalaşır, karşılıklı hal-hatır sorardık. Edindiğim izlenime göre sahip olduğu yumuşak kişilik, gerçekten bir fanatizme dönüşen bölümdeki hocaların ekseriyetinin paylaştığı başörtüsü düşmanlığı fobisini yüzde yüz yansıtacak nitelikte bir tavrı benimsemesine pek müsait görünmüyordu. Ayrıca başörtüsü konusunda kesin önyargılı da değildi.

Bölümün başörtüsü konusundaki tavrıyla alay eden tek hoca olan ve bizi derse aldığı gibi derse almayanları da kınayan Mehmet Gürkaynak'ın sınavlarının birinde bizim sınıfın gözetmeni Pınar'dı. Sınıfa girince, onun bizim sınıfın gözetmeni olmasına sevinmiştim. Belki bölümde alınan kararlara uymayan aykırı bir tip izlenimi vermek istemediğinden, veya tüm iyi ilişkilerine rağmen başörtüsü konusunda bölümün tavrını çok yanlış bulmadığından yahut mizacının "Don Kişot" rolü oynamaya müsait olmamasından dolayı, o da "üstüne düşeni" yapmıştı. Sınav başladıktan sonra, sanki yaptığının çok gerekli olmadığını, hatta yanlış bile olduğunu bilen, ama konumu gereği yine de yapmak zorunda kalan birisi gibi, biraz da sıkıla sıkıla tutanak tut-

mak zorunda olduğunu söyledi ve tuttu. O tutanak da benim ceza almam için işleme konanlar arasındaydı.

Yani dersin hocasının dersine devam etme konusunda izin vermesi veya en azından problem çıkarmaması sınavlara da girebilme konusunda yeterli güvence sağlamıyordu.

Ayten'in durumu benden biraz farklıydı; o henüz bir ay uzaklaştırma cezası almamıştı. Bu yüzden yeni bir tutanağı göze aldığı için sadece sınavlara girmeye karar vermişti.

Birinci "Mid-Term"ler geçmiş, ikincilere başlanmıştı. İlk sınavı bizzat kendisinin yaptığını öğrenince bu kez ben de Nami Çağan'ın dersinin ikinci "Mid-Ter"müne girmeye karar verdim. Sınav öncesinde yanına gidip birinci "Mid-Term"e giremediğimi, bana onun yerine ikinci "Mid-Term"de ek soru sormasının mümkün olup olmadığını sordum. Bana mazeretimin ne olduğunu bile sormadan "madem öyle, ek soruya gerek yok, seni tek sınav üzerinden değerlendiririm" dedi. Böylece ikinci "Mid-Term"de aldığım sonuçla finale girdim ve o dersi verdim.

Bu dönem kayıt olduğum derslerden diğeri İktisat bölümünden Kemal Kartal'ın "Urban Economics" (Kent Ekonomisi) dersiydi. Kemal Kartal ismini birinci sınıftan hatırlıyordum. Muharrem Tünay'ın hakkımda açtığı ve II. "mid-term" dönemi bir ay okuldan uzaklaştırma cezası almamla sonuçlanan davada Kemal Kartal soruşturmacı tayin edilmişti. Onunla yaptığım görüşmede olayı olduğu gibi anlatmış, gerekirse olayın anlattığım gibi cereyan ettiğini göstermek için tüm sınıfın şahitlik edebileceğini söylemiştim. Bir ay uzaklaştırma cezası aldıktan sonra davanın iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle idare mahkemesine başvurduğumda okulun gönderdiği dosyada Kemal Kartal'ın raporunu "öğrencinin cezayı gerektirecek bir suç işlediği kanaatine varılmamıştır" gibi bir cümleyle sonuçlandırdığını öğrenecektim. Soruşturmacının bu kanaatine karşılık, idare bir hafta uzaklaştırmayla da yetinmeyerek verebileceği azami ceza olan "bir ay uzaklaştırma" cezasını uygun görmüştü. Yine bir soruşturma sırasında Pıtırcık Uler'in de itiraf edeceği üzere, bu savunmalar ve soruştur-

macı raporları sadece birer formalitenin yerine getirilmesinden ibaretti. Yoksa idare bunlara bakarak ceza vermiyordu. Bazen karışıklık içinde önce ceza veriliyor sonra eğer öğrenci usul açısından itiraz ederse "öyleyse bir savunma hazırla" deniyordu.

İlk zamanlar Kemal Kartal'ın dersine de devam ediyorduk. Sonra o da dersine başörtüyle devam edemeyeceğimizi söyledi. Onun bunu ifade ediş biçimi oldukça farklıydı. Bir gün bizi konuşmak üzere odasına çağırdı. Konuşmasına başladığı ilk cümleler bizde neredeyse şok etkisi yapmıştı. Bize çok kızdığını, çünkü önce odasına örtüsüz gelip kayıt yaptırdıktan sonra örtünerek kendisini kandırdığımızı söyledi. Biz "yanılıyorsunuz hocam" demeye kalmadan "evet evet özellikle seni iyi hatırlıyorum" diyerek Ayten'e işaret ediyordu.

Hoca bizi karıştırmış olmalıydı. Çünkü o dersin kayıtlarını kendisi olmadığı için İktisat bölümünün diğer hocalarından biri olan Fikret Görün yapıyordu. Bu yüzden kayıt sırasında biz ders hocasıyla hiç muhatap olmamıştık. Zaten bu dersi alışımızın nedeni biraz da buydu. Fikret Görün'ün bu konuda olumsuz bir tavır koymamasını bir avantaj olarak görmüş ve derse kayıt yapmıştık. Fakat bunları anlatmaya fırsat bile bulamadan hocanın odasını terkettik.

Derse giremediğimiz gibi "Mid-Term"e de giremedik. Derse devam yüz üzerinden net 10 puandı. Ayrıca sınıftaki, tartışmalara katılma durumuna göre de not verecekti. Bir de ödev verilecekti. Ayten'le ben ne "Mid-Term", ne devam, ne de tartışmadan puan alabilecektik. Bu yüzden tüm ümitlerimizi ödevle finale bağlamıştık. Ayten ödev olarak "Environmental Problems of İstanbul" (İstanbul'un Çevre Sorunları) ben de "Capitalist Approaches to Environment" (Çevreye Kapitalist Yaklaşımlar) konularını hazırlamıştık. Ödevlerimize güveniyorduk, fakat bizden ödevlerimizi almama ihtimalini dikkate alarak kendimiz bizzat teslim etmek yerine, başka bir arkadaşa verip gönderdik. Finalde de iyi birer kağıt vermiştik. Sonunda ikimiz de BB alarak o dersi de verdik.

O dönem kayıt yaptırdığımız dördüncü.ders bölüm hocalarından Rasih Malyalı'ya aitti ve o derse girmeye hiç teşebbüs etmemiştik. Ra-

sih Malyalı bana koridorlarda "seni burada istemiyoruz, seni buradan mezun etmeyeceğiz" diye bağıracak kadar ateşliydi ve başörtüsüne karşı bölümün verdiği mücadelede ön saflarda yeralıyordu. Öğrencisi olmayan Maliye Bölümü'nün bölüm başkanıydı. Değişik telaffuzuyla oldukça seri İngilizce konuşurdu. İki dönemlik "Public Finance" dersini ikinci sınıfta almıştım. Ders boyunca elinde tuttuğu ve tebeşir tozuyla beyazlaşmış çay bardağının yanısıra, bir kez tesadüfen girdiğim zemin kattaki odasında (geçirdiği bir kalp krizinden dolayı odası zemin kata nakledilmişti) kendisinden başağrısı hapı istediğimde, sanki daha önce koridorlarda uluorta bağıran o değilmiş gibi, hem de büyük bir sevecenlikle ilgilenerek, kendinde bulunmadığı halde bitişikteki odaların birinde oturan Uluslararası İlişkiler bölüm başkanı Mete Tunçoku'undan bana bir ağrıkesici temin ettiğini hatırlıyorum.

Seksendokuzun Sonbahar'ına gelindiğinde üniversitelerdeki başörtüsü sorunuyla ilgili herhangi bir çözüm yolu henüz bulunamamıştı. Anayasa Mahkemesi'nin yasayı iptalinin yanısıra YÖK, Cumhurbaşkanı ve Başbakan arasında varılan bir informel mutabakat sonunda disiplin yönetmeliğinin üniversitelerde çağdaş kıyafet zorunluluğu getiren 7/h maddesine parantez içinde eklenmiş olan, dini inançları sebebiyle türban ve başörtüsü takanlara "çağdaşlık istisnası" getiren hükmü de, Gazi Üniversitesi Öğretim üyelerinden Mustafa Altıntaş'ın önderliğinde 11 profesör tarafından Danıştay'a götürülüp iptal ettirilmişti.

Anayasa Mahkemesi'nin yasayı iptal etmesi üzerine YÖK de kılık kıyafeti çağdaşlık kuralına bağlayan 7/h maddesini, 28 Aralık 1989'da tamamen kaldırarak bu konuda inisiyatifi üniversitelere bırakmıştı. Doğramacı, hükümete karşı, "ben elimden geleni yaptım" derken üniversitelere de "karar sizin" mesajını veriyordu. Bu durumda 7/h maddesine istinaden başlatılan soruşturmalar durduruldu ve verilen cezalar hükümsüz hale geldi ama üniversiteler ceza vermek için başka maddeleri kullanmaya başladılar. Bu arada yeni bir tartışma başlamıştı.

YÖK'ün 7/h'ı kaldırması türbana serbestlik tanır mıydı? Bazılarına göre, üniversitelerde kılık kıyafetin niteliğine ilişkin düzenlemelerin yönetmelik maddesinden çıkarılması, başörtüsü sorununu "ebediy-

yen halletmişti." Diğer bazılarına göre ise, her ne kadar yönetmelik böyle bir zorunluluk getirmiyorsa da, gerek Anayasa, Anayasa Mahkemesi kararları ve devrim yasaları, gerekse üniversitelerin görevlerini belirleyen yasalar gereği başörtüsüne cevaz verilemezdi.

Neticede, üniversitelerin 18'i yasağı kaldırdı. 9'u kaldırmadı, 2'si kaldırmadı fakat uygulamadı da. ODTÜ yasağı uygulayanların başında geliyordu. Biz de bu yasakçı zihniyete karşı direniyorduk. Derslere giremediğimiz gibi sınavlara girdiğimiz için de hakkımızda tutulan tutanaklar dolayısıyla takibata uğruyorduk. Sonunda bu 1989-1990 öğretim yılı ilk dönemde ancak Nami Çağan ve Kemal Kartal'ın derslerinden geçmiştik. Bizim, bölüm dışı derslerle adım adım ilerlememiz hocaların da dikkatini çekiyordu. Demek ki, bize karşı oluşturdukları konsensus halkasını fakülte içindeki tüm hocaları içine alacak şekilde genişletmeyi başaramamışlardı.

15

Başörtüsü sorunu, kuşkusuz, sadece Türkiyeli müslümanların bir sorunu değildir. Müslümanların yaşadığı tüm coğrafyalarda örtü tartışması daima varolagelmiştir. Artık şimdi çok iyi bilinmektedir ki, Batı hegemonyasının bir modernizm dalgası halinde İslam dünyasına yayılması sürecinde en temel hedeflerden birisi hiç şüphesiz tesettür olmuştur. Bu nedenle, son yüz elli yıldır İslam dünyası, değişik düzeylerde daha yoğun bir tesettür tartışmasına şahit olmaktadır. Özellikle yeniden İslama dönüş hareketlerinin en temel motiflerinden birisi kuşkusuz tesettürdür. Bu yüzden Mısır, Pakistan, Cezayir, Tunus, İran gibi ülkelerde Batı ve Doğu medeniyetlerinin karşılaştıkları en önemli mücadele alanlarının başında örtünme gelmektedir.

Kadına has bir olgu olmamasına rağmen, örtünme tartışmalarında hep kadınların gündem maddesi olması ayrıca üzerinde durulmaya değer bir konudur. Şüphesiz bunun nedenlerinden en başta geleni, mahremiyetin kadın merkezli olarak tanımlanıp algılanmasıdır.

Öte yandan İslam dünyasındaki son iki yüz yıllık tesettür tartışması, tesettürün varlığı veya yokluğu yahut gerekliliği noktasında değil, tesettürün İslam toplumundaki konumu çerçevesinde gelişmiştir. Yani, bireysel anlamda örtünme, üzerinde ümmetin ittifak ettiği bir

mesele olarak ilmihal kitaplarında yerini almış tartışma dışı bırakılmıştır. Bu yüzden daha çok tesettürün nasıl ümmetin birlik ve bütünlüğünü bozmaya yönelik faaliyetlerin odak noktası haline getirildiği tartışılmaktadır. "Uygar insan" figürüyle tesettüre karşı açılan savaş, Anayasa mahkemesi'nin bu konudaki kararlarında da görüldüğü gibi, bir estetik yahut belli bir giyiniş tarzına karşı başka bir giyiniş tarzını savunmanın ötesinde bir olaydır. Tesettür bir yaşam tarzının sembolüdür ve o yüzden tüm modernleşme hareketleri tarafından öncelikle ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

Özellikle son yıllarda tesettürle ilgili tartışmalarda ortaya çıkan bir başka nokta, tesettürün emperyalist zihniyetle olan ilgisidir. Bilindiği üzere bugün tüketim toplumunun en önemli hedeflerinden birisi "tüketici kadın"dır. Tüketici kadının en önemli özelliklerinden birisi de moda çerçevesinde giyim kuşam ve makyaj sektörünün motoru olmasıdır. Özellikle erkeklerle beraber aynı mekanları paylaşarak çalışmak durumunda olan kadınlar, bu motor olma işlevini gönüllü olarak üstlenmektedirler. Dolayısıyla adı İslam veya başka bir şey olması önemli değil, herhangi bir ideoloji mevcut moda kalıplarını kaale almayan, giyim kuşam ve makyajda minimum harcamayı öngören bir yaşam stili önerirse ve bu öneri kitleler nezdinde yaygın kabul görürse, bunun bir üçüncü dünya savaşı nedeni bile olabilecek kadar dengeleri bozacağını söylemek çok abartılı gelmemelidir.

Bu nedenle bugün Batı dünyasında İslam imajının eve kapatılmış "kara çarşaflı kadın" tiplemesiyle canlı tutulmaya çalışılması sadece bir yanlış anlamanın sonucu değildir. Belki Batı'da sonradan müslüman olanlar arasında kadınların oranının günden güne artması bile bu imajın yanlışlığını göstermek için yeterli olabilir. Ancak olaya bir uygarlık kavgası olarak bakıldığında, Batı, kadın ve tesettür konusunu istismar etmeyi kendi varlığının devamı açısından zorunlu görmektedir. İslamın öngördüğü müslüman kadın örtünen, makyajdan kaçınan, teşhircilik yapmayan, gayrimeşru ilişkilere bulaşmayan, gece kulüplerinde erkeklere meze, podyumda sermayedara reklam aracı, batakhanelerde kadın tacirine meta olmayı reddeden; dolayısıyla bu tür mekanlardan uzak duran kadındır. Modern tüketim toplu-

munda bu kadın tipinin egemen olması demek, kozmetik ve moda sanayinin, eğlence sektörünün, fuhuş ve kadın ticareti sektörünün kısa sürede büyük gürültülerle çökmesi demektir. Bu yüzden Batıyla mücadelede "çarşaflı kadın" imajının müslümanlar için de stratejik bir önemi vardır.

Burada yeri gelmişken tesettürle ilgili bazı gelişmeler üzerinde de durmak yararlı olacaktır. Özellikle eğitim görmüş kesimin örtünme talebinin artmasıyla, örtünün hikmetine tam da ters bir mantıkla tesettür modasının ortaya çıkmaya başladığına şahit olmaktayız. Hatta bu konuda bazı firmalar tesettür fuarları bile açmaya başlamışlardır. Bu fuarlarda piyasada mayo reklamı yapan mankenler dahi hiç tereddüt etmeden tesettürlü bir şekilde podyuma çıkmaktadırlar. Bu defileler TV'de de ilginç gelişmeler arasında sunulmaktadır.

Bu fuarların, işin ticaretini yapan kimselerin işine geldiği doğrudur ama esas itibariyle "tesettürle de güzel olunabilir" gibi bir mesaj vermeyi amaçlayan bu gibi etkinliklerin sağlıklı bir toplum için oldukça sakıncalı olduğunu düşünüyorum. Denebilir ki, güzel giyinme isteği tesettür kuralları çerçevesinde meşru olduğuna göre, bu gibi gelişmelerin sakıncası ne olabilir. Ayrıca karşılıklı arz ve talep oldukça bunun pazarının oluşması da gayet doğaldır.

Böyle bir tespit doğrudur fakat insanlar arasında şekle dayalı bir üstünlük mücadelesini amaçlayan tüm etkinliklerin insanların fazilet duygularına değil, zaaflarına dayandığı da unutulmamalıdır. Zaaf, hiç bir zaman övünülecek bir özellik değildir, zaten zaafın anlamı da buradan kaynaklanmaktadır. Her insan zaaflarına dayanan davranışlarını ıslah etmek, onların yerine fazilete dayanan davranışlar ikame etme amacında olmalıdır. Bu yüzden müslüman bir toplumda hiç bir zaman zaaflar başka insanlara örnek olarak gösterilmez ve zaafları birer fazilet gibi sunan davranışlara iyi gözle bakılmaz. Hele hele İslami değerleri kullanarak sadece para kazanmayı düşünenler hakkında tesettürü yayıyorlar gibi bir gerekçeyle olumlu kanaat ileri sürmek oldukça zordur. Bu çerçevede üniversitelerde okuyan tesettürlü kızlar arasında, seyrek de rastlansa, ipek başörtüsü yarıştırma olayı üzerinde biraz düşünmek, sanıyorum yararlı olacaktır.

Modernizmin yıkıcı şoklarına muhatap olan coğrafyalarda yaşayan müslümanlann gündeminde tesettürün, ikiyüz yıldır tartışılan konulardan biri olarak baş köşede yeraldığını söylemiştik. Ancak son yıllarda özellikle değişik İslam ülkelerinden gelen müslümanların önemli bir azınlık kitlesi oluşturdukları Avrupa ülkelerinde de müslüman kitlenin sorunları arasında okula giden ergin kız çocuklarının örtünmesi meselesi önemli bir yer tutmaya başlamıştır.

Önceleri Türkiye'de bile inançlı kesimin gazetelerinde Batı ülkelerinde dini inançları gereği örtünen müslüman kızlara pek zorluk çıkarılmadığı, hatta mahkeme karanyla da olsa okula örtüyle devam eden müslüman öğrencilerin olduğuna dair münferit olaylar büyük bir övgüyle anlatılmaktaydı. Hatta bu gibi olaylar Batı ile Türkiye arasında laikliğin farklı uygulamasına bir örnek olarak gösterilmekteydi. Fakat örtünmenin kitlesel nitelikte bir ihtiyaç haline gelme eğilimi göstermesi, olaya Batı ülkelerinin bakışını da değiştirmeye başlamıştır. Bir zamanlar kişisel haklar cümlesinden olarak mütaala edilen tesettürün, İran devriminde kadınlann yüklendiği işlevin Batı basınında çarpıtılmış bir imajla verilmesiyle, bireysel haklar kapsamından çıkarılarak bir rejim yahut uygarlık sorununun bir parçası biçiminde yorumlanması eğilimi ağırlık kazanmaya başlamıştır. Fransa başta olmak üzere "medeni dünya"nın önde gelen ülkelerinde önceleri üzerinde pek durulmazken, kitlesel bir boyut kazanma eğilimi gösterince başörtüsünün bir inancın tezahürü olarak değil de, aynen Türkiye'de olduğu gibi, "siyasal-ideolojik bir sembol" olarak algılanıp okullarda yasaklanmasının nasıl değerlendirilmesi gerektiği üzerinde daha sonra tekrar duracağım.

Amerika dahil tüm Batı dünyasında dini azınlıklara tanınan bazı sosyal, siyasal ve kültürel hakların, bu azınlıkların ana vatanları olan üçüncü dünyadaki kendi ülkelerindekilere oranla daha geniş ve gelişmiş olduğu doğrudur. Bu bağlamda kendi ülkesinde tesettürlü olarak üniversitede okumasına dahi izin verilmeyen birisinin, gelişmiş batı ülkelerinin birinde benzer bir engelle karşılaşmadan öğretim üyeliği bile yapabilmesi gerçek laiklilik uygulaması olarak sıkça verilen bir örnektir.

Fakat burada bu gibi münferit olaylardan hareketle yapılan genellemelerin önemli yanılgılar getirebileceğine de dikkat çekmek gerekir. Her şeyden önce Batı dünyasında bireysel haklar kapsamında insanlara tanınan bazı özgürlüklerin, üçüncü dünyada ve özellikle İslam coğrafyalarında değişik gerekçelerle uygulama dışına itilmesi, bu ülkelerin kendi toplumsal dinamiklerinin gelişimi sonunda değil, batı medeniyetinin hegemonyasının dayatmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığı gözden kaçırılmamalıdır.

İşin doğrusu sanayileşmiş zengin kapitalist ülkelerde oturtulan siyasi-hukuki yapı içerisinde azınlık hakları sistemi renklendirerek ona yerel düzeyde dinamizm katarken, aynı hakların o hakları talep eden insanların çoğunluğu oluşturduğu ülkelerde tam tersi bir rejim sorunu olarak görülmesi çok şaşırtıcı gelmemelidir. Çünkü bugün Harvard Üniversitesi'nde başörtüyle okuyan bir inançlı kız, olsa olsa Amerikalılara ne kadar hoşgörülü bir millet olduklarını hatırlatırken aynı kızın ODTÜ'de okumasının Türkiye'deki Batı hayranı kesimlerin kalbine garip bir korku salması üzerinde düşünmek gerekir.

Bunun nedeni de sosyokültürel ve siyasal yapıdaki son yüz yıllık gelişmede aranmalıdır. Harvard'da kişisel bir tercihinin sonucu örtünen kız ODTÜ'de olsa olsa bir rejim düşmanı olabilir! Çünkü o, "saf dini inancından dolayı" örtünmemektedir! Belki de bir kısım karanlık örgütlerin kendi menfur emelleri için kullandığı bir zavallıdır o. Yahut, en iyi ihtimalle, küçük yaştan itibaren kafası bazı "gerici" düşüncelerle "yıkanmış", bu yüzden bilinçli olduğu izlenimi verse de aslında başkalarının güdümünde kalmış, uygarlığın nimetlerinden yeterince faydalanamamış bir garibandır. Dolayısıyla ona yardım eli uzatılmalı, hatta gerekirse radikal tedbirler alarak zor bile kullanılmalıdır!

Bu zihniyetin laiklik ilkesi ile herhangi bir ilgisi olduğunu sanmıyorum. Zira ODTÜ'de başörtüsüne saldıran tüm hocaların bile, dünyanın diğer ülkelerinden gelen öğrencilerin hiç bir giysilerine karışmamalarının nedeni ile, Harvard'da okuyan bir örtülü kızın kıyafetine karışılmamasının nedeni esasta tamamen aynıdır. Benzer şekilde, Ankara'daki bir rahibenin çarşafıyla ODTÜ'ye devam etmesi de ODTÜ'de başörtüsüne savaş açanları kesinlikle rahatsız etmeyecek, belki

de ona ayrı bir ilgi ve kolaylık gösterilecektir. Hatta böyle bir öğrenci için ilgili yönetmelik maddesi bile değiştirilebilir. Niçin? Çünkü o, sistem içerisinde farklılığın ve toleransın bir göstergesi olarak değerlendirilecektir.

Kısaca söylemek gerekirse ODTÜ'de veya Harvard'da okuyan iki başörtülü kızla ilgili bu iki farklı değerlendirme örtülü kızlarımızın her iki ülkedeki konumlarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Amerikalı, onu kendi çokseslliğinin ve toleransının bir göstergesi olarak görürken, aslında ona olan saygısını değil, kendi sistemine olan güvenini ortaya koymaktadır. Tersinden ODTÜ'deki yerel batıcılar da hem sahip çıktıkları ideallerin halkın belirli bir kesimi tarafından benimsenmemesinin verdiği kaygı, hem de mevcut rejimin ve o rejimin hayatiyet kazandırdığı sistemin tıkanıklıklarının sürekli alternatifleri gündeme getirmesinin verdiği tedirginlikle hoşgörü yerine despotik bir karşı çıkışı yeğlemektedirler.

Amerikalı müslümanlar oradaki oturmuş sisteme alternatif oluşturacak bir potansiyele sahip olmaları durumunda sistemin onlara toleransının ne olacağı çok müphem bir konu değildir. Zira Amerikalı müslümanlar da, camilerinin helikopterle tarandığına ve cuma günleri tankların cami avlularının arkasına mevzilendiğine şahit olmuşlardır. Amerikalı siyah müslümanların lideri Malcom X'in kitlesel bir ilgi görmeye başladığı bir sırada hala aydınlatılmayan bir suikaste uğrayarak öldürülmesi ile yine Kuzey Amerika'lı müslümanlar arasında teşkilatlandırma çalışmalarıyla öne çıkan akademisyen İsmail Raci El-Faruki'nin de hunharca bir cinayete kurban gitmesi basit bir tesadüf olarak görülmemelidir.

Doğu ve Batı dünyası sanki farklı standartları olan iki ayrı dünya gibidirler. Batı dünyasının sözcüleri, tüm uluslararası toplantılarda demokrasi nutku çekmelerine rağmen, Cezayir'de tamamen demokratik usullerle çoğunluğun desteğini alarak iktidara yürüyen İslami Selamet Cephesi'ni deviren cuntanın yanında yeralmaktan çekinmemektedirler. Aynı ülkeler, Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhak ettiği bahanesiyle tüm dünyaya naklen savaş izletircesine körfeze çullanırken, Bosna Hersek'de Sırp milislerin masum iki yüz elli bin insanı katletmesi-

ne, üç milyon insanın evlerini yurtlarını terketmek zorunda bırakılmalarına göz yummaktadırlar. Müslümanları aşağılayan eserlerinden dolayı Salman Ruşdi'ye ölüm fermanı çıkaranları bağnazlıkla suçlarken, şarkıcılığı bırakıp İslam'ı seçen Yusuf İslam'ı islami faaliyetlerinden dolayı İsrail'e sokmayanları hoşgörü sınırları içine almaktadırlar.

Değişik ülkelerdeki farklı laiklik uygulamaları da yukarıda değinilen bu çifte standartlar çerçevesi dışında düşünülmemelidir.

Türkiye'deki gazete okuyucuları Yusuf İslam'ı olduğu kadar Salman Ruşdi'yi de tanımaktadırlar. Yusuf İslam bir zamanların ünlü pop şarkıcısı Cat Stevens'ın müslüman olduktan sonraki adı. Londra'daki eğitim faaliyetleriyle tanınıyor. 4-11 yaşları arasında 100'den fazla öğrencisi bulunan bir ilkokulun yanı sıra bir çok eğitim programını da örgütlüyor. Filistinlilere destek olduğu için İsrail'e girmesi yasaklanmış.

Salman Ruşdi ise sadece Türkiye'li değil tüm dünya müslümanlarının öfkesini kazanan Hint asıllı bir İngiliz. Yazdığı Şeytan Ayetleri kitabıyla büyük tepki toplamış, Hz Peygamber'e hakaret eden bir mürted olduğu gerekçesiyle, Ayetullah Humeyni tarafından öldürülmesi gerektiğine dair bir fetva verilince de Batı'ya sığınmıştır.

Batı ülkelerindeki müslümanlar dahil, tüm dünya müslümanları Salman Ruşdi'yi ve yazdığı kitabı yayınlayan yayınevini protesto eden gösteriler düzenlemiş, bu arada bazı tatsız gelişmeler de olmuştu. Türkiye'de de Ankara ve İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerde Salman Ruşdi'yi telin yürüyüşleri düzenlenmiş, bu vesileyle önemli bir tartışma başlatılmıştı.

Salman Ruşdi olayının, Türkiye'de aslında bu konuda en iyi yapacakları şey susmak olmasına rağmen bazı insanların eski bir tartışamayı yeniden gündeme getirmelerine neden olması açısından da ayrı bir önemi var. Türkiye'deki düşünce ve fikir hayatını, Alev Alatlı'nın deyişiyle tam bir aydın despotizmi örneği göstererek düşünsel bir tabular dünyası yaratanların böyle bir tartışmada, üstelik de birer özgürlükçülük taraftarı olarak yeralmaları, gerçekten ilginç bir yavuz hırsızlık örneğinden başka ne anlama gelmektedir?

Cumhuriyet tarihi ile veya o tarihine ilişkin bir çok konu veya belgenin yayınlanmasına şiddetle karşı çıkan bir çok yazar, Salman Ruşdi'nin kitaplarının yayınlanmasını fikir özgürlüğü kapsamında değerlendirmektedirler. Dolayısıyla Salman Ruşdi'yi protesto eden müslümanlar da, onların gözünde, fikir özgürlüğüne karşı olan birer gerici durumuna düşmekteydiler.

Biraz yakından bakıldığında görülecektir ki, Salman Ruşdi'nin yaptığı zemzem kuyusunu kirleten bedevinin yaptığından farklı değil. Onun eserlerinin fikir özgürlüğü kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, herhangi birisine "Sen hırsızın tekisin" deme özgürlüğünün olup olmadığı sorusunun cevabında yatmaktadır. Çünkü yayın organlarında içeriğinden bahsedildiği kadarıyla Şeytan Ayetleri kitabı, bir fikir kitabı değil, fantaziyle karışık bir sövgü/kurgu kitabıdır. Sahabilerin eşlerini fahişelere benzeten, Kur'an'a bir kısım şeytan sözlerinin karıştığını çağrıştıran imalarla doludur ve bu yüzden tepki almaktadır. Yani müslümanlann kutsal değerleriyle alay etmektedir. Bunun fikir özgürlüğü ile herhangi bir ilişkisinin olmadığı tartışma götürmeyecek kadar açıktır.

Hiç kimse muhatabına "bana göre senin annen fahişedir. Belki ispatlayamam ama bu benim şahsi görüşümdür ve sen de buna saygı göstermelisin" diyemez. O zaman iftira ve hakaret ile fikir özgürlüğü birbirine karıştırılmış olur. Aynı şekilde müslümanların kendi anne-babalarından daha fazla saygı duydukları Hz. Peygamber'le ve onun sadık arkadaşlarıyla alay etmeye kimsenin hakkı olmasa gerektir. Bu İslam tarihi ve sahabilerin hayatıyla ilgili araştırma yapıp farklı görüşler ileri sürmekle kesinlikle aynı şey değildir. Zira bunu yıllardan beri yapan müsteşriklerin kitapları müslümanlar tarafından okunmakta, hatta Türkçe'ye çevrilmekte, gerekirse bunları eleştiren kitaplar yazılmaktadır. Buradaki fikir özgürlüğü ile İslam peygamberine hakaret etme işi birbirinden ayırt edilmediği sürece Salman Ruşdi'ye karşı gösterilen tepki doğru anlaşılamaz. Fakat ellerine geçen her fırsatı müslümanlara karşı yeni bir saldırı vesilesi sayanların böyle bir inceliğe dikkat etmemeleri pek anormal görülmemelidir.

Bu yüzden Salman Ruşdi'yi protesto etmek için yapılan gösterilerin Türk basınında "irtica provası" çerçevesinde değerlendirilmesi de, boyalı basının inançlı insanlara karşı ezeli tavrı yüzünden pek sürpriz olmamıştır.

Dolayısıyla, Batılıların yahut batıcı kafa yapısına sahip çevre aydınlarının yıllardan beri değişik alanlarda uygulayageldikleri bu çifte standardın mantığı ile ODTÜ'de tüm yabancı uyrukluları yerel kıyafetleriyle üniversitenin açılış törenine çağıran yazıların yurtlara asılmasına karşılık başörtülülerin törene alınmamasının mantığı özde aynıdır. Çünkü oradaki sorun, çağdaş kılık kıyafet yönetmeliklerinden değil, kıyafetlerin temsil ettiği yaşam biçimlerinin çatışmasından kaynaklanmaktadır.

16

Fransız televizyonunun ikinci kanalında çalışan bir ekip bir Türkiye belgeseli hazırlamak üzere İstanbul'a gelmişlerdi. O günlerde İstanbul her gün üniversitelerdeki başörtüsü yasağının protesto edildiği eylemlere şahit oluyordu. Bu eylem ortamı ekibin Türkiye belgeselini kendiliğinden "türban belgeseli"ne dönüştürüvermişti. Zaten Fransız kamuoyu da oradaki türban olayları dolayısıyla böyle bir belgesele daha çok ilgi duyacaktı.

Bilindiği üzere Fransa'daki başörtüsü tartışması, Tunus ve Cezayir kökenli Leyla, Fatma ve Samira isimli üç müslüman kız öğrencinin Paris'in hemen dışındaki bir sanayi kasabası olan Creil'deki bir lisede derse başörtülü olarak girmek istemelerinin okul müdürü tarafından engellenmesi üzerine başlamıştı. Müdür, kız öğrencilerin derslere girmesine izin verilmemesine gerekçe olarak laiklik ilkesine olan bağlılığını gösteriyordu. Öğretmenlerin de bir kısmı, olayı laiklik ilkesine yöneltilmiş ciddi bir tehdit olarak değerlendirdiklerini ifade ediyorlardı. Bu konuda örnek ülke olarak Türkiye ve Tunus'u gösteriyorlardı. Zira birer İslam ülkesi olmalarına rağmen buralarda da kız öğrencilerinin okullara örtülü olarak girmesi yasaktı.

Ne ilginçtir ki, insan hakları açısından her yıl Türkiye aleyhine kınama kararları alanlar, başörtüsüne karşı katı bir tutum alırken Tür-

kiye'den örnek ülke olarak bahsediyorlardı. Fransız radyo ve televizyonlarının olayı ilk haber olarak vermesiyle başlayan başörtüsü krizi Fransız kamuoyunu uzun süre meşgul edecek, Fransa'da da başlangıcı çok eskilere dayanan ve sık sık değişik platformlarda gündeme gelen "din-laik toplum" tartışmasının, şimdiye kadarkilerden çok farklı bir şekilde de olsa, yeniden alevlenmesine neden olacaktı.

Olay Fransa'nın yanısıra tüm dünyada duyulmuş, Fransız cumhurbaşkanının eşi Bayan Mitterand'ın "hoşgörü" çağrıları da olaya daha ciddi bir boyut kazandırmıştı. Başörtüsüne karşı cephe alan muhalif gruplar da bayan Mitterand'ın ya "kendine gelmesi"ni, yahut yapması gereken en iyi şeyin susması olacağını öğütlemekteydiler.

Fransız basınında, tıpkı bizdeki gibi, olayın arkasında bazı dış mihrakların olduğuna ve ülkeyi huzursuzluğa sürükleme amacı güttüklerine dair yazılar çıkmaktaydı. Demek ki, iş İslam'a saldırmaya gelince yerli ve yabancı basının aynı stratejide birleşmesi pek zor olmuyordu.

Bu arada bazı Fransız gruplar da, başörtüsü konusunda ılımlı olmak gerektiğini savunanları kınayarak bunun ancak Fransa'nın İslamlaştırılmasına hizmet edebileceğini söylemekteydiler. Düzenledikleri protesto mitinglerinde "Fransa Fransızlarındır! Çarşaflılar dışarı" gibi sloganlar atmaktaydılar (14 Kasım 1989, Zaman).

Buna karşılık Fransa'da bulunan 3 milyon müslümanı temsilen Paris'te düzenlenen mitinglerde okullarda başörtüsü yasağının yanısıra bu yeniden hortlayan yabancı düşmanlığı da protesto edilmekteydi.

Yapılan kamuoyu araştırmalarına göre Fransa'nın % 44'ü başörtüsünün laiklik ilkesini zedelediğine inanırken, % 43'ü ise karşı görüşte. Aynı zamanda Fransızların % 48'i, başörtülü kızları giysilerinden dolayı kapı dışarı eden okul müdürünün tavrını benimsemektedir (26 Ekim 1989, Cumhuriyet).

Fransa'nın tanınmış kamuoyu araştırmaları firması IPSOS'un bu konuyla ilgili yaptığı bir diğer araştırma sonuçlarına göre Fransız halkının % 26'sı başörtüsüne evet derken, % 63'ü buna karşı çıkmaktadır. Geri kalanlar da bu konuda konuşmak istememektedirler (8 Kasım 1989, Zaman).

Bu türban tartışmaları vesilesiyle Fransa'da yaşayan müslümanlara yönelik olarak izlenmesi gereken ulusal politika konusunda Fransız entellektüelleri de ikiye ayrılmışlardı. Birinci grup, kendi ülkelerinin nimetlerinden yararlanan yabancıların, özellikle de müslümanların, dini farklılıkları gerekçe göstererek sistemin tıkanmasını getirecek talepler ileri sürmelerine hoşgörüyle bakılmaması gerektiğini savunmaktaydı. Bu grupta yeralan entellektüellere göre, eğer müslümanlar Fransa'da yaşayacaklarsa, buradaki siyasal ve kültürel değerleri de benimsemek durumundadırlar. Eğer kültürel uyum sağlanamazsa bu durumda ülkenin istikrarsızlığa sürüklenmesi kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla kültürel asimilasyondan taviz vermek, Fransa'nın istikbalini olumsuz yönde etkileyecektir. Sonuçta müslümanların çocukları da, eğer okumak istiyorlarsa, Fransızlarınkilerle aynı koşullarda okumalıdırlar, yani okullara örtülü olarak devam etmelerine izin verilmemelidir..

İkinci gruba göre ise böyle bir yaklaşımın taşıdığı milliyetçi unsurlar Fransa'nın istikbâli açısından büyük tehlike arzetmektedir. Çünkü, bu ülkede yaşayan insanların yerel inanç ve değerlerine saygılı olmak onların sisteme entegre olmalarını sağlamanın yegane yoludur. Onlara karşı alınacak katı tavırlar daha da radikalleşmelerine ve sistem içinde uzlaşmaz bir unsur haline gelerek kemikleşmelerine neden olacaktır. Bu yüzden çocuklarının örtülü okumasını isteyen müslüman ailelere gerekli hukuki kolaylığın sağlanması, onların Fransız kültüründen dışlanmamaları için bir zorunluluktur. Başka türlü diyalog imkanlarının bile tamamen kaybedilebilmesi tehlikesi sözkonusudur.

Başörtüsü tartışmalarına Fransız Cumhurbaşkanının eşi Danielle Mitterand'ın bu ikinci görüşe açıktan destek vermesinin olayın Türk kamuoyuna da yansımasının en önemli nedenlerinden birisi olduğu söylenebilir. Bayan Mitterand daha önceden de tanınıyor azınlıklar ve özellikle Kürtlerle ilgili açıklamalarıyla Türk basınında "Kendine gel Bayan Mitterand" gibi manşetlere konu oluyordu (26 Ekim 1989, Hürriyet).

Bayan Mitterand'ın, aslında Batı'nın genel Türkiye politikasına uygun olarak Türkiye'ye karşı ayrılıkçı mücadele veren gruplara destek

verdiği için Türk kamuoyunda olumsuz bir imajı vardı. Bu yoldaki faaliyetlerinin bir devamı olarak 1992 yılında Kuzey Irak'ta bir suikasttan kıl payı kurtulması da dünya basınına konu olmuştu. Bu yüzden Danielle Mitterand'ın başörtüsüne hoşgörü çağrısı Türk basınında "pek hayra yorulmamıştı"

Müslüman gazeteler ve dergiler Fransa'daki bu olayın sadece bir yönünü alarak, bir cumhurbaşkanı eşinin bile toleranslı olmak gerektiği görüşünü, Türkiye'ye bir laiklik uygulaması örneği olarak takdim etmekteydiler. "Bakınız, utanınız; Fransa'da böyle böyle iken siz hala laikliği yanlış yorumlayarak üniversitelerdeki başörtülü kızlara zorluk çıkarıyorsunuz. Sizin bu yaptığınız laikliğe aykırıdır. Laikliği Fransa'dan daha mı iyi biliyorsunuz?" demeye getirmekteydiler.

Bu gibi argümanlara alışmış olan muhafazakar Türk okuyucusu buradaki mantık hatasına ve tahlil gücünün zayıflığına pek dikkat etmemektedir. Belki dikkat etmemesi de işine gelmektedir. Sakatlık şuradadır: Fransızlar, müslüman kızların tesettürle okumalarına, bunu onları sisteme entegre etmenin en uygun yolu olarak gördükleri için hoşgörüyle bakmaktadırlar. Halbuki Türkiye'de bu entegrasyon şansı kaybedilmiştir. Entegrasyon olsa bile bu, ancak egemen anlayışın fedakarlık yapmasıyla sonuçlanacaktır. Üstelik Fransa'daki bu yaklaşım, yukarıda değinildiği üzere, tüm Fransız entelijansiyasının paylaştığı bir yaklaşım da değildi. Bazıları, aynen Türkiye'dekiler gibi, bu tür serbestlik uygulamalarına şiddetle karşı çıkmaktaydılar.

Fransa'daki gelişmelerin devamı olarak, Eğitim Bakanı Lionel Jospin, başörtüsüyle ilgili tartışmalara hukuki bir zemin hazırlaması amacıyla konuyu Devlet Konseyi'ne götüreceğini açıklamıştı. Bakanın kesin tavır koymamakla beraber biraz ılımlı davranması özellikle parlamentodaki sol milletvekilleri tarafından oldukça sert tepkiyle karşılanmış, hatta iki milletvekili, bakanı protesto etmek için meclise başörtüsü takarak gelmişlerdi (14 Kasım 1989, Zaman).

Fransız Devlet konseyi, başörtüsüyle okula giden öğrencilerin propaganda yapmalarına izin verilmemesi kaydıyla okula alınmalarının laikliğe aykırı olmadığına karar verecekti. Bütün bunların yanın-

da Fransa'daki müslüman liderler ise başörtüsü nedeniyle koparılan bu gürültüyü müslümanlara karşı bir sindirme hareketi olarak değerlendiriyorlardı (25 Ekim 1989, Milliyet).

Bu arada Musevi cemaati lideri müslüman kız öğrencileri destekleyen bir açıklama yaparken, Katolik Kilisesi lideri de müslümanlarla soğukkanlı görüşmeler yapılmasından yana olduğunu belirtmekteydi (24 Ekim 1989, Zaman).

Aynı tartışma Belçika'da da yapılmaktaydı. Buradaki tartışma Kolenbeek Belediyesi sınırları içindeki Edmand Machtens okulunda 80 dolayında başörtülü kız öğrencinin derslere alınmamasıyla hızlanmıştı. Olay mahkemeye aksetmiş davanın görüşüldüğü mahkeme önünde toplanan 400 kişinin Cuma namazı kılması ayrı bir olay yaratmıştı. Sosyalist parti lideri bu gelişmelerden duyduğu tedirginliği ifade ederken, parti olarak yabancılara oy hakkı bile verilmesine karşı olduklarını ilan etmekteydi (25 Kasım 1989, Zaman).

Başörtüsüyle ilgili farklı uygulamalar nedeniyle yapılan Batı-Türkiye karşılaştırmasının yanlışlığını görmek için buradaki çok önemli bir konunun gözden kaçırılmaması gerekmektedir. Amerika dahil tüm Batı ülkelerinde başörtüsü, azınlıklara tanınacak haklar çerçevesinde tartışılmaktadır. "Hoşgörü" çağrısında bulunanların bile çoğunluğu olaya, asimilasyonun imkansız olduğu durumlarda devreye sokulması gereken bir alternatif çözüm gibi bakmaktadırlar. Nitekim Fransa'daki tartışmalarda ılımlı tavır koyan Milli Eğitim Bakanı'nın, Le Nouvel Observateur dergisinin Ekim 1989 sayısında yayınlanan bir röportajında söyledikleri bu konuyu çok güzel ortaya koymaktadır.

> " İlk önce bir diyalog tesis edilmeli ve çocukları bu davranışlardan vazgeçmeye ikna etmeli aynı zamanda onlara laikliğin prensipleri açıklanmalıdır....Ben öğrencinin inancına saygı duyarın fakat onun imanını yaymak için çabalamasına da kesin olarak karşıyım.....Sert bir tavır göstermek bu topluluğun bütünü içine izole olmuş bir kaç unsur etrafında gayri ihtiyari olarak dayanışma ruhu doğmasına ve bu unsurların birleşmesine yol açacağından büyük bir hata olacaktır..... Çocuğu veya genç kızı kabul edip onu eğitirken, ona dünyayı öğretirken, onu ai-

lesi ile birlikte içinde bulunduğu izole olmuş konumundan çekip alacak ve ona düşünmesini sağlayacak veriler sunacaktır. Kim bugün mevzubahis olan bu çocukların 10 sene sonra yine başörtüsü takacaklarını söyleyebilir. Belki de 10 sene sonra yüzlerini açarak gezip dolaşacaklardır." (Çev. Erhan Erken. Bülten, Bilim ve Sanat Vakfı Yayın Organı, 22 Ocak 1990, sayı 1. ss. 4-5).

Türkiye'de ise durum tamamen farklıdır. Gerçekten de tesettür, yukarıda da değindiğimiz üzere Doğu-Batı kavgasının patlak verme alanlarından biri olan Anadolu topraklarında, bir yüzyıla yaklaşan egemen dayatmacı ve totaliter bir azınlık ideolojisini sosyal, siyasal ve kültürel açıdan tehdit eder bir nitelik taşımaktadır. Bugün üniversitelerde okuyan kız öğrencilerin, yarın bürokrasinin kapısını zorlayacakları aşikardır. Hastanelerde başörtülü hemşire ve doktorlar, okullarda başörtülü öğretmenler, adliyede başörtülü stajyer avukatlar da Türk basınına konu olmaya başlamıştır artık. Üstelik bunların çocukları, çok daha iyi eğitilmiş ve bilgisel donanıma sahip olarak başkası için biçilip dikilmiş elbiseyi giymekten bıkmış insanların karşısına, özgün ve farklı modelleri olan birer terzi olarak çıkacaklardır. Bu da herkes için aynı kalıpta giysi üreten fabrikanın kapanması anlamına gelir. Buna ne azınlık elitler, ne de onlara yol gösteren, fabrika sahipleri izin verebilir. Burada laiklik ve çağdaşlık eksenli tartışmalarla sürdürülen kavganın, ideolojik olmaktan çok maddi menfaat kavgası niteliği taşıdığı gözden kaçmamalıdır.

Burada özellikle vurgulamak istediğim konu, başörtüsü ile ilgili tartışmalarda görünürde bir laiklik tartışmasının yapılıyor olmasına rağmen, temel sorunun laikliğin doğru anlaşılıp anlaşılmaması olmadığı gibi, bu tartışmada taraf olanlardan hiç birisinin de böyle bir kaygısının olmadığıdır. Başörtüsü ve buna benzer tartışmalarda laiklik sadece tartışmanın çerçevesini belirlemek için ortak bir kavramsal düzlem sunmaktadır. Yoksa laiklik, dışsal olarak belirlenen, dolayısıyla insanların sorgusuz sualsiz itaate mecbur oldukları zorunlu bir uzlaşma zemini değildir. Tartışmayı mevcut güçler dengesi itibariyle güçlüler lehine sürdürmeyi sağlayan bir referans noktasıdır sadece. Bu yüzden başörtüsü özelinde tesettür taraftarlarının olayı bir laiklik

sorunu olarak görmeye çalışmaları da aynca tartışmaya değer bir konudur. Çünkü sanıldığının tersine laiklik, ne azınlık elitler için ne de batılılar için "kutsal" bir ilkedir. Tam tersine laiklik çerçevesinde yürütülen kavganın esas amacı, "kutsallığı" hayatın dışına itmektir. Hayatı ve toplumu "kutsal" yahut "ilahi" olana göre değil kutsal olmayana, "beşeri" olana dayalı olarak örgütlemenin adıdır laiklik. Bu durumda başörtüsü savunmasında laiklik ne derece işlevsel bir kavramsal araç konumundadır?

Varlığının sebeb-i hikmeti kutsallığa bayrak açmak olan bir ilkenin kutsal olmasını beklemek ilginç bir yanılgı değil midir? O zaman niye herkes laiklikten dem vurmaktadır ve insanlann laikliğe karşı çıkması -haşa- Allah'ı inkar etmek gibi tepki görmektedir? Laik olmak, ya da olmamak niçin bu kadar önem taşımaktadır? Çünkü laiklik statükonun korunması için gerekli bir ideolojidir, hem Doğuda hem de Batıda. Bu yüzden Doğuda ve Batıda farklı laiklik uygulamalarının, laikliğin toplumsal işlevi açısından bakıldığında hiç bir çelişki yaratmadığı, her iki durumda da statükonun devamını sağlamaya yönelik olarak kullanıldığı dikkate alınmadan yapılacak tüm yorumlar, hep olmayan bir zıtlığı dile getirmekle sonuçlanacaktır.

Dikkat edilirse "Batıda laiklik böyle uygulanıyor, bizde ise şöyle" türünden açıklamaların hiçbirisi kendisine ciddi bir muhatap bile bulamamaktadır. Çünkü böyle bir itiraz, kendisine sığınılacak kutsal bir laiklik ilkesinin olduğu şeklinde yanlış bir varsayıma dayanmaktadır. Karşı taraf da kendi sosyal ve siyasal konumunu sürdürmeye yaradığı sürece laikliği savunmakta, bunu aşan talepleri ise "dış güçler", "gericilik" "çağdışılık" gibi başka gerekçeleri de devreye sokarak laiklik çerçevesinin dışında değerlendirmektedir. Bu yüzden kendi içinde tutarlı olmaya çalışan bazı laiklik taraftarları, hemen karşı saldırıya geçerek "peki siz iktidar olsanız bize nasıl muamele edeceksiniz" demektedirler. Bu itirazın kendisi bile laikliğin hayatın tümünü düzenleyen bir ilke değil, statükonun devamını sağlamak için yeri geldikçe bir baskı aracı olarak kullanılan bir gerekçe olduğunu göstermek için yeterlidir. Çünkü, "eee napalım siz de iktidar olsanız başka bir şey yapmayacak, kendi değerlerinizi hakim kılacaksınız. O halde bizi kı-

namaya hakkınız yok" diyen birisinin dayandığı ilke, adı ne olursa olsun, farklı yaşam biçimleri arasından seçilmiş bir tercihi yüceltmekten başka bir anlam ifade etmemektedir.

Ayrıca laikliğin gerçek hayatta karşılığı olan tutarlı bir ideoloji olduğu iddiası, ideolojiler arası nötr bir alanın varolduğu varsayımına dayanmaktadır. Başörtüsü örneğinden gidecek olursak, bir ailenin kızını örtünmeye teşvik etmesinin "dini bir tercih", hiç bir şey empoze etmemesinin de laiklik olarak görülmesini ele alalım. "Hiç bir şey empoze etmeme"nin sonunda kazanılan ideolojinin statükoya uyumdan başka bir şey olmayacağı görmezlikten gelinemez.

Aslında "böşörtülü" olmak ne kadar dünya görüşü yüklüyse, dolayısıyla bir tercih sonucuysa, "başaçık" olmak da o kadar dünya görüşü yüklüdür. Aradaki fark, mevcut sosyal ve siyasal yapının, bu ideolojilerden birisini iktidar ideolojisi, diğerini de muhalefet ideolojisi olarak kabul etmesidir. Bunlardan "başaçıklığın" özellikle teşvik edilmemesinin nedeni, zaten sistemin tüm mekanizmalarının başka bir müdahale olmadığı taktirde insanları "doğal olarak" başaçık olmaya götüreceğine olan güvendir.

Bu tartışmalarda "müslümanlar iktidara gelirse ne olacak" sorusu çok sık gündeme gelen sorular arasındadır. Bir çok kişi laiklik adına yaptığı baskıları meşru göstermek için gelecekte muhtemel bir islami yönetimde kendilerine yaşama hakkı tanınmayacağı inancını gerekçe olarak sunmakta, böylece, aklı sıra, nefsi müdafaa yapmış olmaktadır. Buradaki mantığa özellikle dikkat çekmek gerekir. "Gelecekte sana yaşama hakkı tanımayacağı gerekçesiyle şimdi yaşam hakkını elinden aldığın insandan farkın nedir" sorusunun makul bir cevabı yoktur. Sonunda "sen yaşayacak yerde ben yaşayayım"a dayanır bu tartışma. Buradaki çelişkinin nedeni, yukarıda da değindiğimiz gibi, ideolojiler yahut dinler arası tarafsız bir yaşam tarzının olmamasıdır. İnsanların bireysel olarak çözebileceği bir sorun değildir bu. Tam da bu nedenle laiklik söylemi, farklı "tercih"lerden birini "tercihsizlik" gibi sunduğu için içi boş ve yanıltıcı bir söylemdir; ancak onu savunan insanların toplumsal konumları dikkate alındığında bir anlam ifade etmektedir.

Müslümanlığı dünya nimetlerinin paylaşılmasını amaçlayan ideolojilerle aynı kefeye koyanlar bu müslüman olma-olmama ayırımını sun'i bulacak, müslümanları din yoluyla insanlar arasına ayrılık sokmakla itham edeceklerdir. Halbuki insanları müslümanlıktan çıkararak böyle bir ayırımı bizzat kendilerinin yarattığının farkında değildirler. Zira her insan İslam fıtratı üzere doğar. Zaten İslam'ın inanç sistemini kabul eden böyle düşünmez, kabul etmeyenler bu ayırımın anlamsızlığını savunuyorlar. Peki bu sorunu hangi ortak düzlemde çözeceksiniz? Bunu Kur'an-ı Kerim "sizin dininiz size, benim dinim bana' olarak çözmüştür. Dolayısıyla laiklik adı altında "tarafsız" bir alandan inançlı insanlara seslenenler, önce kendi "dini" konumlarının hesabını vermelidirler. Başka türlüsü, şimdi olduğu gibi, tam bir sağırlar diyalogu olacaktır.

Türkiye'de laikliği egemen ilişkileri koruma aracı olarak savunan kesimin, Osmanlı dönemindeki egemen sistemi koruyanların gerekçe ve söylemleri arasında ilginç bir paralellik bulunmaktadır. Hatırlanacağı üzere Osmanlı'da özellikle askeri elitlerin menfaatlerine dokunacak bir yeni düzenleme yapılacağı zaman itiraz gerekçesi, toplumun duyarlı olduğu 'şeriat elden gidiyor' sloganıydı. Aynı slogan cumhuriyet sonrasında 'laiklik elden gidiyor'a dönüşmüştür. Dikkat edilirse bu sloganlar daha çok toplumsal değişim taleplerinin önünü kapamak için kullanılmaktadır. Aslında elden giden ne şeriat ne de laikliktir; elden giden belirli bir grubun menfaat düzenidir. Zira iş nimetlerin değil de külfetlerin paylaşımına geldiğinde 'vatan millet Sakarya' edebiyatı arasında ne şeriat ne de laiklik gündeme gelmektedir.

Laiklik tartışması çerçevesinde bu Batı-Türkiye karşılaştırmasının ne kadar anlamsız olduğuna dair kanaatlerimiz Fransız televizyon ekibiyle görüştükten sonra daha da kesinleşecekti.

Ekip, İstanbul'daki görüşmelerden sonra Ankara'ya gelmişti. Türban konusunda hazırlayacakları programda türbanlı bir aileyle görüşmek istiyorlardı. Başörtülü öğrencilerin bu ecnebilerin amaçlarının ne olduğunu bilmedikleri için ailece görüşmeye yanaşmamaları ekibin oldukça canını sıkmış olmalı ki, her karşılaştıkları kişiye İstanbul'da görüştükleri müslümanların isimlerini veriyorlardı. Bu isimler arasın-

da en çok takdirle bahsettikleri kişilerden birisi Asiye Dilipak'dı. Benimle irtibat kuran arkadaşlar da bu referansa güvendikleri izlenimini veriyorlardı.

Ankara'da ailesiyle beraber oturan bir arkadaşın evinde misafir olmak, anne babasıyla görüşmek, günlük yaşantılarını görüntülemek istiyorlardı. Bu konuda en uygun arkadaşlarımızdan birisi olan Hatice'yi aradık. Onun için pek bir mahzuru yoktu; fakat anne ve babasının olurunu almalıydık. Kabul ettiler, akşam ekiple beraber Keçiörene'e gidecektik.

Hatice'nin ailesinden randevu alana kadar ekiple yüzyüze tanışmamıştık henüz, sadece telefonla görüşmüştük. Siyasal Bilgiler Fakültesinin önündeki bulvar üzerinde bodrum kattaki izbe bir odada karşılaştık. Hukukçuların çıkardığı bir derginin Ankara bürosuydu burası. Ekip üç kişiden oluşuyordu. Bir kameraman, bir fotoğrafçı ve bir bayan muhabir. Kameramanla muhabir çok fazla lafa karışmadan olup bitenleri görüntülemeye çalışıyorlardı. Hepsi işlerinin ehli tam birer profesyoneldiler.

Kadın oldukça cana yakın, aynı zamanda da tam bir gazeteciydi. Görüştüğümüz bürodaki dergilerin kapak yazılarını tercüme ettirerek dergi ile ilgili genel bir fikir edinmeye çalışıyordu. Tanıştığı herkese okuduğu bölüme kadar ayrıntılı bilgi sorması ve aldığı cevapları da bir daha unutmaması dikkatimi çekiyordu. Kadının adresini not ettiğim kağıtları kaybettim, şu anda sadece ilk adını hatırlıyorum: Marrie.

Kısaca akşam programımızı yaptık. Aramızda Fransızca bilen olmadığı için Türkçe konuşmaları eşim İngilizce'ye çevirecekti. Konuşmaların aynen çevrilmesini istemiyorlardı. Hatta kameraya aldıkları arkadaşların özellikle Türkçe konuşmalarını istiyorlardı. Çünkü Fransa'da konuşmaları yeniden uzmanlara çevirttireceklerdi. Görüntülerdeki konuşmaların Türkçe olması onların daha çok işine geliyordu.

Doğruca Keçiören'e gittik. Ancak iki taksiye sığmıştık. Fransızların ısrarlarına rağmen taksi paralarını öğrenci arkadaşların vermesi onları ayrıca duygulandırmıştı.

Hatice'nin babası yeterince müsterih değildi. Eşimin telkinlerinin de yardımıyla bu görüşmenin Hatice'nin okuldaki ilişkilerine olumsuz bir etkisinin olmayacağına ikna olmuştu. Bu görüşmenin, üniversitedeki hocalar tarafından kızına karşı daha kötü muamelelere gerekçe olarak kullanılmasından haklı olarak endişeleniyordu. Baştan beri Hatice'yle beraber olmamız ve ailece tanışıyor olmamız yegane güvenceleriydi.

Biz bunları konuşurken ekip çekim için gerekli ışık düzenini ayarlamakla meşguldu. Marrie ise Hatice'yle beraber mutfaktaydı. Tam bir profesyonellik anlayışıyla yemekten sofra düzenine anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişkiden misafir anlayışına kadar her şeyi yakalamaya çalışıyorlardı. Bizim amacımız onlara folklorik malzeme temin etmek değil, hazırlayacakları programda müslümanlarla ilgili önyargıların silinmesine ve Türkiye'deki başörtüsü yasağı konusunda daha geniş kesimlerin bilgilenmesine katkıda bulunmaktı. Onlar da haklı olarak film değeri olan bir belgesel hazırlama peşindeydiler.

Nihayet soru cevap faslına geçildi. Hatice'nin anne ve babasına örtüyle ilgili sorular soruyorlardı. Kızlarının örtünmesini kendileri istiyorlar mıydı, üniversitenin uygulamasını nasıl değerlendiriyorlardı vs.

Hatice'ye sorulan soruların niteliği ise biraz değişiyordu. Ona dört kadınla evlilikten, İran Devrimi'ne kadar her konuda değişik sorular soruyorlardı. Sonunda çekim tam bir açıkoturuma dönüştü. Orada bulunan herkes görüşlerini açıklarken bu sefer ekip soru yağmuruna tutuluyordu. Kameranın önünde emperyalizmden kürt meselesine kadar bir çok konu konuşuldu. Kişisel görüşlerini açıklarken de kendilerini Fransa'daki ılımlılara yakın gördüklerini söylüyorlardı. Bu açıklamayı, daha iyi bir film bandı hazırlamak amacıyla bize daha şirin gözükmek için yapıp yapmadıklarından da pek emin değildik.

Anlatılanlar dikkatlerini çekmiş olacak ki, ODTÜ başta olmak üzere üniversitelerdeki başörtüsüyle ilgili uygulamaları ve eğer mümkünse protesto eylemlerini bizzat görüntülemek istediklerini söylediler. Bu amaçla önce ODTÜ'ye sonra da Siyasal Bilgiler Fakültesin'e gitmek amacıyla ertesi sabah buluşmak üzere gecenin ilerleyen saat-

lerinde ekip oteline, diğer arkadaşlar da evlerine döndüler. Biz de eşimle beraber Hatice'lerde kaldık.

Ertesi sabah saat 8.45'de Sıhhiye'den hareket edecek servis otobüslerinin önünde buluşacaktık. Ekip biraz gecikti, ilk servisi kaçırdık. Bir sonraki servisi beklemektense dolmuşa binmeyi uygun bulduk. Bunun için Güven Park'a gitmeliydik. Anlaşmamız gereği Hatice ekipten habersizmiş gibi her günkü şekilde okula gidecekti, biz de ekiple beraber onu izleyecektik. Ekip Hatice'nin sadece okulda değil, evde, yolda, otobüsteki ilişkilerini de görüntülemek istiyordu. Çekimin adı da "Hatice's Daily Story" olarak konmuştu.

Sıhhıye köprüsünün altından Kızılay'a gitmek için bindiğimiz belediye otobüsünde kamera ortaya çıkınca herkeste garip bir telaş başgösterdi. Genç kızlar, bir yandan saçını başını düzlerken bir yandan da birbirlerine "bakarsın yıldızın parlar, ünlü olursun", "nihayet şöhret kapıları açılacak" gibi sözlerle takılıyorlardı. Kameramanın kamerasını otobüsün yorgun demirlerini kavramış genç bir kızın eline odaklaması dikkatmizi çekmişti. Muhabir de aynı elin fotoğrafını çekiyordu. Daha sonra yaptıkları açıklama, ekibin bize bakış açısını çok iyi yansıtıyordu. Ülkelerine döndükleri zaman genç kızların ojeli tırnaklarını, Türkiye'nin İran'dan çok farklı ve modern bir ülke olduğunun delili olarak göstereceklerdi!

Dolmuşla ODTÜ'nün A kapısına vardık. Kimlik kontrolü sırasında üç yabancının misafirimiz olduğunu ve okulu gezmek istediklerini söylememiz yeterli olacakken, işgüzar kameramanın olayı görüntülemek istemesi, bekçiyi işkillendirdi.

"Kamera olunca iş değişir aşağı inin, izin alalım" dedi.

Çaresiz indik. Bekçi bir yerlere telefon ediyor, bizim kimlik bilgilerimizi verdikten sonra yanımızdaki ekibi tarif ederek girmemizin bir mahzuru olup olmadığını soruyorken ekip de diğer bekçilerle röportaj yapıyordu. İlk sordukları soru "Türban konusunda ne düşünüyorsunuz, yasak olmalı mı olmamalı mı?" idi.

Bekçilerin bazıları konuşmaktan kaçınıyor, "Ben devlet memuruyum bir şey söyleyemem" diyor; diğer bazıları ise "Aslında.. ben ser-

bestlik.. herkes istediği gibi.." gibi kendinden emin olmayan korku ve kaygılı cümlelerle dolu cevaplar veriyordu.

İzin çıkması için bekliyoruz. Bekçi kulübesinde oturan ve olayla yakından ilgilenen kısa boylu, esmer, bıyıklı görevliyi sanki bir yerlerden hatırlıyordum. O da beni yakından tanıyan birisi gibi davranıyordu. Hafızamı biraz kurcaladığında tanışıklığımızın nereden kaynaklandığını hatırladım.

ODTÜ'deki başörtüyle ilgili problemlerin ortaya çıktığı ilk yıllarda, Ayşe Ayata'nın beni tarih sınavına girmem için Rektörden izin almaya gönderdiğinde rektörlük binasında sekreterlerin bulunduğu kısımda görmüştüm onu. Benimle yakından ilgilenmiş, başörtüsünden dolayı sınava alınmamamı kınar cümleler sarfetmişti. Aynı kişiyi daha sonra Rektörlük binasının önündeki otoparkta bekçi kıyafetiyle, başka bir gün de durak yakınındaki çiçekleri sularken görmüştüm. Anlaşılan üniversitenin çok yönlü işlev yüklenmiş bir elemanıydı.

Nihayet telefonlar bir sonuç vermiş, eşimle benim kimlik bilgilerimiz alınarak salıverilmiştik. İlk uğrak yerimiz kütüphane oldu. O günlerde ODTÜ kütüphanesi başörtülü öğrencilerin kütüphane kartlarını başörtülü oldukları sürece geçerli kabul etmiyor, bu yüzden ödünç kitap vermiyordu. Bayan Marrie bu açıklamalarımıza inanmazcasına özellikle bunu tespit etmek istediğini belirtti. Hatice'yle beraber bizi izlemelerini söyledik. Ufak tefek kameraman kamerayı hiç sırtına almıyordu. Gizli kamera gibi ne zaman neyi çektiğini belli etmemek için kamerayı kucağında taşıyordu. Biz önden, onlar arkadan kütüphanenin ikinci katına çıktık. Herhangi bir müdahale yoktu. Rasgele raflardan birer kitap alıp "ödünç verme"ye geldik. Daha önce kitap alıyormuş gibi işlemlerimizi yapıp sıraya girdik. Marrie de hiç bir ayrıntıyı kaçırmamak için bize katıldı. Görevli kız bize kitap verememeyeceğini söyleyince sanki bilmiyormuş gibi nedenini sorduk. "Başörtülülere kitap vermiyoruz" dedi. Biz biraz itiraz edince de ellerinde yazılı bir belge olmadığını, ancak kendilerine böyle sözlü talimat verildiğini, bu konuda kendi tercihinin sözkonusu olmadığını ifade etti. Bu durumu ve gerekçelerini ancak kütüphane müdiresiyle konuşabileceğimizi söyledi. Üçümüz önden, kameramanla muhabir arka-

dan katalogların sağındaki kapıdan içeri girip müdire hanımın odasının kapısına vardık.

Müdire hanım önce, sekreterine bizimle görüşmek istemediğini söyledi, fakat daha sonra yanımızdakilerin Fransız televizyon ekibi olduğunu öğrenince, bizi içeri aldı. Biz odaya girerken yanlarından geçtiğimiz sekreterlerden birisinin bizim için "üniversitenin baş belaları" dediğini duymuş fakat hiçbir tepki göstermeye gerek görmemiştik. Kimbilir onlar bize, ne kadar doldurulmuş önyargılarla bakıyorlardı. Aslında karşılarında biz değil de, hayallerinde yarattıkları düşmanları vardı. Yoksa bizim onlara "üniversitenin baş belaları" olduğumuzu düşündürecek bir şey yapmış olmamız imkansızdı.

Müdire hanımın başörtülülere niçin kitap verilmediğine dair yaptığı açıklama, bu konuda hiçbir açıklama yapamayacağıydı. Bu benim o güne kadar gördüğüm en ilginç açıklamaydı. Eminim Fransızların da öyle. Bayan Marrie'nin ısrarları da bir sonuç vermeyince odayı terkettik. Tüm bu görüşmeler tamamen filme alınmıştı. Bu yüzden muhataplarımız nezaketi pek elden bırakmamaya özen gösteriyorlardı. Fakat kendilerine olan güvensizlikleri ve neyi niçin yaptıklarından emin olmayışları onları tedirgin bir konuma düşürüyordu. Biz kütüphaneyi terkederken arkamızda garip bir tedirginlik bıraktığımızı hissediyorduk.

İkinci durağımız İdari Bilimler Fakültesiydi. TV ekibi de iyi bir olay yakalamış olmanın verdiği heyecanla arkamızdan geliyordu. Önce İdari bilimler Fakültesinin değişik yerlerine üniversitenin kapalı yerlerine başörtüyle girmenin suç olduğunu ifade eden ilanları kameraya aldılar. Sonra bazı öğrencilere bunu nasıl değerlendirdiklerini sordular. Aldıkları cevaplar arasında "çok saçma bir yasak", "beni ilgilendirmiyor", "bu çağda kıyafet tartışması anlamsız" gibi standart sözler çoğunluktaydı. Ardından tüm bu yasakların baş aktörleri olan hocalarla görüşmek istediklerini söyleyince dördüncü kata çıktık.

Kamu yönetimi bölümünün bulunduğu koridora girince bizi ilk gören Cem Çakmak'ın bağırıp çağırmalarıyla karşılaştık, "koridorlarda böyle dolaşmanın yasak olduğunu bilmiyor musunuz?" diye bağı-

nıyordu. Hatice "niçin bağınyorsunuz, sinirlenecek ne var" deyince de el kol hareketleriyle tartaklamaya kalktı. Marrie şaşkındı. "Who's that?" diye sordu. Hocalardan biri deyince hayretini saklamadı. Daha sonra durumu nasıl değerlendirdiğiyle ilgili soruma tek kelimelik bir cevap verecekti: "Terrible"

Cem Çakmak yanımızda başkalarını görünce telaşlandı. Bu sırada diğer hocalardan da koridora çıkanlar olmuştu. Yanımızdakilerin TV ekibi olduğunu söyleyince, acelece onları odasına buyur etti, bizi de neredeyse elleriyle iterek koridoru terketmemizi söyledi. Yanımızdakileri hayrete düşüren bu tavrı bize hiç de sürpriz gelmemişti. Sürekli gördüğümüz bir muameleydi bu ve artık pek fazla yadırgamamaya başlamıştık. Cem Çakmak, derslerinde artık modası geçmiş olmasına rağmen hâla şabloncu Marksist söylemden taviz vermeyen, Ortadoğu dersleri verdiği için de sürekli Arapları aşağılayan, müslümanlara ise hiç tahammülü olmayan birisi olarak tanınıyordu. Müslüman öğrenciler onun not konusunda çifte standart uyguladığı konusunda hep kuşku duyuyorlardı. Başka hocalarla ilgili öyle bir şikayet pek duymamıştım. Derslerde başörtülülerden "Penguenler" diye bahsettiğini, kendinden ders almak şöyle dursun, gözüne gözükürlerse onları mahvedeceğini söylediğini işitiyorduk.

Hatice'yle ben fakültenin çıkışında ekibin çıkmasını beklemek üzere bölümden ayrıldık. Gerisini Cem Çakmak'tan dinleyelim:

> Televizyoncuları türbanlı öğrencilerle birlikte görünce hemen tepki gösterdim. Aramızda tatsız bir diyalog geçti. Çevreden tartışmamızı gören bazı öğretim üyesi arkadaşlar da benimle birlikte tartışmaya girdi. Televizyoncular benim öğretim üyesi olduğumu anlayınca, konuşmak istediler. Odama gittik. Yaklaşık 15 dakika süren bir görüşme yaptık. Filme aldılar, fotoğraflarımızı çektiler (28. 10. 1989, Cumhuriyet).

Ertesi gün Cumhuriyet gazetesinde büyük puntolarla bir haber çıkacaktı. "Türbanda Paris-Ankara hattı" Haberin başında Fransa'daki türbanla ilgili gelişmeler özetlendikten sonra şöyle deniyordu.

> Eylûl ayı başından beri Fransa'da yaşanan, muhafazakar ve ilerici kesimlerin kendi içlerinde bile görüş birliğine varamadıkla-

n `türban tartışması', Avrupa'da benzer tartışmayı ilk olarak ve halen yaşayan Türkiye'yi, Fransa kamuoyu önünde `çekici' hale getirdi. Paris yakınlarında Creil kentinde Tunus'lu üç kız kardeşin ortaokula başörtüyle girmek istemeleriyle başlayan tartışmaya, Fransız Cumhurbaşkanı Mitterand'ın eşi Danielle Mitterand'ın da `hoşgörü' çağrılarıyla girmesi üzerine harekete geçen Fransız TV'ciler, ODTÜ'ye gelerek `türban programı' yaptılar. Televizyoncuların üniversite genel sekreterliğinden `üniversitenin tesisleri ve eğitim sistemi ile ilgili haber yapacağız' diyerek çekim izni aldıkları, ancak buna uymadıkları öğrenildi. Edinilen bilgiye göre ODTÜ'ye gelen Fransız televizyoncular, kampus içinde başörtülü olarak gezen öğrencilerle temas kurdular. Bu öğrencilerin rehberliğinde İktisadi ve İdari bilimler Fakültesi'ndeki `Çağdaş kıyafetler dışındaki elbiselerle derse girilmez' şeklindeki yazıları filme aldılar. Türbanlı öğrencilerden yazıların içeriği hakkında bilgi alan ve görüşlerini soran televizyoncular, fakülte içindeki değişik eğilimlerdeki öğrencilerle de röportaj yaptılar....

Haberin devamında Cem Çakmak'ın kendisine "Türbanlılar Türkiye için tehlikeli mi?", "Arkalarında Suudi sermayesi olduğu doğru mu?", "Humeyni rejimini mi savunuyorlar? Amaçları politik mi?" şeklinde sorular sorduklarını belirttikten sonra bütün bu sorulara "evet" diyerek olumlu yanıt verdiğini belirtmekteydi. "Bunun üzerine bu görüşlerini belgelemesini istediklerini, kendisinin de yayın organlarında bu görüşü destekleyen yazılar ve belgeler yeraldığını söylediğini kaydetti" (28.10.1989, Cumhuriyet)

Cumhuriyet gazetesini arayan ve olayı haber yapmalarını sağlayan Cem Çakmak'ın kendisiydi. Ertesi gün gazetede haberi görünce oldukça şaşırmıştım. Çünkü yapılan görüşme ve kendilerinin kameraya alınan görüntüleri Bayan Marrie'nin deyişiyle tam bir "rezalet"di. Bunun yayınlanmasını önlemek için çaba sarfetmeleri gerekirken, kahraman gibi yaptıklarını ufak tefek rötuşlarla gazeteye iletmeleri ve bunu haber yapmalarını istemeleri oldukça ilginç bir tavırdı. Başörtülülerin arkasındaki Suudi sermayesi olduğuna ilişkin kanıtları da akademik seviyelerine uygun düşüyordu. "Humeyni rejimi"ni savunanların arkasında Suudi sermayesi, akıllara sağlık bir durumdu.

Gazetenin yazdığına göre Cem Çakmak Fransız Televizyon ekibiyle dolaşan öğrencileri tanımıyormuş; fakat 5. 12. 1989 tarihli bir çağrı yazısında bu olay anlatılıyor ve bu yüzden hakkımda açılan disiplin soruşturması dolayısıyla savunmam isteniyordu.

Daha önce anlaştığımız üzere Televizyoncuları diğer üniversitelerden öğrencilerle de görüştürecektik. Bu amaçla bir taksiye binerek Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin önüne gittik. Bu sefer taksi parasını onlar vermişlerdi. Çünkü ODTÜ'den Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bizim gibi orta gelirli hiç bir öğrenci taksiyle gitmeyi göze alamazdı. Hukuk Fakültesi önündeki çimlerin üzerine oturuverdik. Tanıyan arkadaşlar da çevremize toplandılar. Değişik konularda sorular soruluyor cevaplar tartışılıyordu. Tercümanlık işini de yine eşim üstlenmişti. Bu arada pos bıyıklı, düzgün giyimli ve kravatlı uzun boylu birisinin yakından bizi izlediğini farkettik. Daha sonra yalnız olmadığını, öğretmen kıyafetli bir grubun yanına gidip geldiğini gördük. Bizim konuşmamız uzadıkça o daha da işkilleniyordu. Onun gidip gelmelerinden Marrie de huzursuz olmaya başlamıştı. Sonunda dayanamayıp yanımıza geldi ve eşime bu yabancıların kim olduğunu ve burada ne aradıklarını sordu. Soruş tarzı bilgi edinmekten çok suçlar nitelikteydi. Aldığı cevap onu daha da rahatsız etmişti.

"Buralarda ne arıyorlar! Gitsin kendi ülkeleriyle ilgilensinler" dedi, sinirli bir tonla.

Her ne kadar bu kelimeleri bilmiyor idiyse de ne demek istediğini anladığı için Marrie çimlerin üzerinden hışımla ayağa kalktı ve "freedom, freedom" diye bağırdı. Sonra arkadaşlarıyla Fransızca bir şeyler konuşup acelece toparlandılar. Bizler de toparlanırken pos bıyıklı adam eşimi kenara çekerek bu gavurlara vatan sırlarını vermemek gerektiğini, bu konuda gerekirse tercümanlık yapmanın bile zararlı olabileceğini telkin ediyordu. Onu uzaktan izleyen arkadaşları da yanımıza gelmişlerdi. Bu arada Marrie adresimizi aldı ve yazışmak istediğini söyleyerek kağıdı çantasına yerleştirdi. Bize de kendi adresini yazdırdı. Memnun olduğu izlenimini kuvvetlendirircesine üstüste teşekkür etti ve arkadaşlarıyla bir taksi çevirerek otele döndü. Ekipten ayrıldığımızda doğruca bilinmeyen ve istenmeyen bir yerlere götürül-

meyeceğimizden emin değildik. Biz de ne olur ne olmaz diye hemen arkalarından taksiye binip oradan uzaklaştık.

Bu olaydan bir süre sonra Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesindeki başörtüsüyle ilgili katı uygulamaları protesto etmek amacıyla binanın önünde oturma eylemi yapmaya karar vermiştik. Daha sonra Abdi İpekçi Parkı'na kadar yürüyecek İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun önünde dağılıp eyleme son verecektik. Bu amaçla değişik üniversitelerden oluşan komite üyesi arkadaşlarla erken saatte bir toplantı yapmış, nereye kadar yürüyeceğimizi ve önümüze çıkacak muhtemel durumlarda nasıl bir yöntemle yeni kararları arkadaşlarımıza ileteceğimizi kararlaştırmıştık.

Bu arada bir kaç gündür çantamda taşıdığım aile ve arkadaşlarıma yazılmış mektupları daha fazla geciktirmeden göndermek için bulduğum ilk fırsatta Tıp Fakültesinin yanındaki PTT acenteliğine gittim. Tam çantamdan mektupları çıkaracakken görevli memurun yanında Hukuk Fakültesi önünde yabancılara sır vermememiz için bizi uyaran pos bıyıklı adam oturuyordu. Ani bir kararla mektupları postalamaktan vazgeçip dışarı çıktım. Kız arkadaşların toplandığı yere geri döndüm. Bir anda değişik istikametlerden gruplar halinde erkekli kızlı öğrenciler alanı dolduruverdi. Birisi yüksek sesle Kur'an-ı Kerim okudu. Ardından bir kız, bir de erkek arkadaş birer konuşma yaptılar. Sesin iyi duyulabilmesi için el radyolarından megafon yapılıp kalabalığın değişik yerlerine dağıtılmıştı. Bu yüzden konuşmalar her taraftan aynı tonda geliyordu. Tüm üniversite personeli de kalabalığı seyretmek üzere camlara doluşmuştu.

Ben etrafta olup bitenleri gözetlerken davranış ve konuşmalarından hiç de tesettüre alışmamış oldukları belli olan üç çarşaflı kız garip ve meraklı gözlerle etrafa bakıyorlardı. Ya polis, ya da gazeteci olmalıydılar. Onların yabancı olduklarını anladığımızı hissettirmek için "kızlar hoş geldiniz" diyerek yanlarına oturdum. Boş gözlerle biraz bakındıktan sonra pek bir iş beceremeyeceklerini anlayınca kalkıp gittiler.

Çarşaf giyip eylemlere katılmak gazetecilerin en rahat yapabileceği işlerdendi. Örneğin 11 Mart 1989 tarihli Milliyet gazetesinde Gül-

seren Güver ve Gül Atasavun isimli muhabirler çarşaflara bürünerek eylemcilerin arasına katıldıklarını haber yaparak yazmışlardı.

Yanm saate yakın oturduktan sonra önde kızlar, arkada erkekler düzgün bir sıra halinde İbni Sina Hastanesinin önündeki yoldan Sıhhıye Köprüsü'ne doğru yürüyüşe başladık. Elimizde Türkçe ve İngilizce pankartlar vardı. İlk grup yoldan karşıya geçince trafik kesildi. Etrafımız polişlerle çevriliydi. Ekip arabasından trafiğin kesilmemesi için yapılan uyanlar da bir süre sonra durmuştu. Kalabalığın bir ucu Sıhhıye Köprüsü'nden Abdi İpekçi Parkı'na ulaşmış olmasına rağmen Hacettepe'nin önünde hala büyük bir kalabalık duruyordu.

Yürüyüşü denetim altına alabilmek için en ön sıralarda biz yürüyorduk. Orduevi'nin önündeki kavşağa gelince durduk, dağılacaktık. Bu arada daha önce hiç tanımadığımız bazı kızlar "ne duruyoruz Bakanlıklara yürüyelim" diyerek kalabalığı yolun ötesine geçmeye teşvik ediyorlardı. Bu bizim açımızdan ufak çaplı bir provakasyondu. "Dağılıyoruz kızlar" diye bağırdık ve dağıldık. Ertesi gün "Ankara'da Pink Floyd'lu Türban gösterisi" manşetiyle olay gazetelerin ilk sayfalarında yeralıyordu. Bu nitelemeye "We Don't Need Wear Control" yazılı İngilizce pankart neden olmuştu.

Tüm bu eylemlerde kalabalığın çok azını tanıyabiliyorduk. Eylemler sırasında yükselen tansiyonun da etkisiyle aleyhimize sonuçlanacak işler yapmamak, ancak sıkı bir denetimle mümkündü. Bu yüzden heyecanından başka bir suçu olmayan bir çok arkadaşımızdan da provakatör diye kuşkulandığımız oluyordu.

Böyle bir kuşku yeni tanışan arkadaşlar arasında kısa sürede samimi ve içten bir ilişkinin oluşmasını engelliyordu. Özellikle çok cesur olduğu izlenimini verecek önerilerde bulunan arkadaşlara daha az güveniliyordu. Cesaret başkalarına tavsiyelerde bulunurken değil, kendisine fedakarlık yükleyen işlerde gösterilince bir anlam ifade ediyordu. Bu yüzden okulunda bireysel olarak mücadele eden ve bu konuda arkadaşlarının takdirini kazanan arkadaşlar, doğal olarak öne çıkıyorlardı; ve onların hepsi de çok ihtiyatlı davranma konusunda azami titizliği gösteriyorlardı.

17

Başörtüsü yasağı ortalığı kasıp kavuruyordu. YÖK'ün 28 Aralık 1989 tarihinde kılık kıyafetle ilgili düzenlemeleri içeren 7/h maddesini kaldırması üzerine ortaya çıkan durumu görüşmek üzere toplanan ODTÜ Üniversite yönetim kurulu "Türban yasağına devam" kararı alan ilk üniversite olmuştu. Daha önce hocalara yaptığımız itirazlarda üniversitenin bu konuda kesin bir tavrının olmadığını söylüyor, değişik bölümlerdeki bazı hocaların uygulamalarını buna örnek gösterebiliyorduk. Fakat artık bu imkan da -eğer buna imkan denebilirse- ortadan kalkmıştı. "Çağdaş" üniversitemiz, "çağdışılığa" karşı mücadelede önde gitme kararındaydı.

Şimdiye kadar mescidin kapatılmasını protesto etmenin dışında inançlı öğrenciler tarafından ODTÜ'de herhangi bir eylem yapılmamıştı. Mescidin kapatılmasını protesto eden öğrencilerin bu davranışı bazı yayın organlarında gericilerin "Allahu Ekber" diyerek çimlerin üzerinde oturan kızlara saldırdıkları, "şeriat gelecek" diye duvarlara yazı yazdıkları şeklinde verilmişti. Bu haberleri okuyunca ODTÜ'de yapılacak eylemlerde çok dikkatli olunmasının gereği ortaya çıkıyordu. Çünkü özellikle bazı sol mihrakların gözünde ODTÜ hâla bir kale konumundaydı.

ODTÜ'nün ilk yasak kararı alması üzerine, biz de bu uygulamayı okul içinde bildirilerin okunacağı bir forum düzenleyerek protesto et-

meye karar verdik. Bunun için seçtiğimiz yer Üçlü Amfi'nin önüydü. Burası hem geniş, hem de bir çok insanın zorunlu geçiş güzergahıydı. Protestonun daha çok insana ulaşması için burada toplanacaktık.

11 Ocak 1990 günü saat 11.30'u da eylem saati olarak tespit etmiştik. Bunun, sadece eyleme katılacak arkadaşlara duyurulmasına çalışıyor, polise, jandarmaya veya idareye bilgi vermekle görevli olduğundan kuşkulandığımız arkadaşlardan özellikle sakınmaya gayret sarfediyorduk. Çünkü daha önce tecrübe edildiği üzere, eylem yer ve zamanını arkadaşlarımızdan önce polis haber alıyordu. Erkek öğrenciler mescidin kapatılmasını protesto etmek için çimler üzerinde namaz kılmaya karar verdiklerinde, tam namaz saatinde "hoşgeldiniz" der gibi elinde kamerasıyla jandarmayı orada kendilerini bekler buluyorlardı. "Yann burada kılmayalım" denince, ertesi gün jandarma da gelmiyordu. Demek ki içimizden birileri ilgili yerlere hemen haber yetiştiriyorlardı. Hatta inançlı erkek öğrencileri örgütlemeye kalkan ve MIT ajanı olduklan yahut kuryelik yaptıkları ortaya çıkınca da, vazifeye devam etmek üzere okulu bırakıp başka üniversitelere yatay geçiş yapan öğrencilerden bahsediliyordu. Olmaması anormal olurdu. Bunlardan birisine de ben şahit olmuştum.

Birinci sınıftayken karşılaştığım problemlerde bana yardımcı olmak için oldukça fazla gayret sarfeden ve bu amaçla bir çok kişiyle görüşmemi sağlayan Ukbe isimli birisi vardı; Ukbe onun gerçek değil cemaat içindeki müstear adıydı. Risale-i Nur hareketinin bir versiyonunun ODTÜ'deki ileri gelenlerinden biri konumunda olan bu öğrencinin daha sonra ajan olduğu gerekçesiyle cemaatten atıldığını duymuştum. Gerçekten de aynı kişinin daha sonra çevre değiştirerek ODTÜ'de yapılan güzellik yarışmalarında jüri üyeliği yaptığını, dans partileri organize ettiğini, büyük bir üzüntü ve hayretle öğrenecektim.

Aslında bizim ne polisle, ne de jandarmayla çok fazla alıp vereceğimiz vardı. Tüm ikili konuşmalarda polisler bile bize hak verdiklerini, ama bu işleri kötüye kullanabilecek kişilerin herkesin zararına sonuçlar doğuracak eylemlere teşebbüs etmesinden korktuklarını söylüyorlardı. Bir gün Abdi İpekçi Parkı'nda oturma eylemi yaparken etrafımızı çeviren polisleri de eylemimize katılmaya davet etmiştik. Ko-

miser olduğunu sandığım elinde telsizli bir görevli "bacım, biz devlet memuruyuz, size yapılan haksızlığı biliyor ve kınıyoruz ama bizim görevimiz yasalara uygun davranmaktır" gibi sözler söylemişti.

Üstelik özellikle ODTÜ'de inançlı öğrencilerin eylem yapması Jandarmanın hiç de rahatsız olacağı bir olay değildi. Böyle bir eylem hem üniversitenin "solcuların elinde" olduğu biçimindeki yaygın kamuoyu imajını kıracak, hem de okul içindeki dengelerin tek bir grup öğrenci lehine gelişmesini önleyecekti.

Ayrıca ODTÜ'deki inançlı öğrencilerin tüm üniversiteyi ayağa kaldıracak nitelikte bir eylem yapabilecek güçte olmadıkları başta jandarma olmak üzere herkes tarafından da biliniyordu. Bu yüzden çok "aşırı" olmayan eylemler üniversite dengesi açısından iyi bile görülebilirdi. Dolayısıyla bizim tamamen propagandaya yönelik protesto eylemimizin böyle bir ortamda stratejik olarak güvenli bir konumu vardı. Fakat bütün bunlara rağmen olayın bizim kontrolümüzün dışına taşmasını engellemek için sadece eyleme katılacak arkadaşlara haber verecektik. Eylemden bir saat önce de basına haber iletilecekti.

Bazı başörtülü arkadaşlarımız derslere başörtüsüz girdikleri için herhangi bir engelle karşılaşmıyorlardı. Bu nedenle onlar böyle bir eyleme de katılmama eğiliminde olduklarını ilettikleri için onlara da haber vermemiştik. Bu arada başörtüsü yüzünden ailesiyle bile arası açıldığı için bin bir meşakkatle karşılaşmış olan oldukça gayretli bir arkadaşımızı da, ortalıkta eşinin istihbarata çalıştığı şeklinde söylentiler dolaştığı için haber verilmeyecekler listesine almıştık.

Organizasyon gayet basitti. Belirlenen saatte gruplar halinde rektörlük binasının arkasında toplanılacak, Kur'an-ı Kerim okunup konuşmalar yapıldıktan sonra bir süre oturulup dağılınacaktı.

Kızlar adına yapılacak konuşmayı ben üstlenmiştim. Akşam kısa bir konuşma metni hazırladım. Konuşma metni orta boy defter sayfasıyla bir buçuk sayfa civarındaydı. Orada toplanan arkadaşlara ne başörtüsü zulmünün iç yüzünü, ne de tesettürün gerekliliğini anlatmak uygun düşerdi. Zaten bunu bilenler oraya gelecekti. Bu nedenle metinde başörtüsü yasağı konusunda üniversitenin tavrının ilkelliğini

dile getirip bu konuda halkına yabancılaşmış aydınların çifte standart uygulamalarına değindikten sonra konuşma metnini "Bildiğiniz gibi Mekke müslümanları çok eziyetlere muhatap oldular ve Medine'ye hicret etmek zorunda kaldılar. Fakat aynı müslümanların çoğu Mekke'nin Fethi'ne de şahit olmuşlardı. Biz şu anda çağımızın Mekke Dönemi'ni yaşıyoruz, aramızda hicreti yaşayanlar da var, dua ve çabalarımız Mekke'nin Fethi için..." biçiminde bitirmiştim.

Toplanan ikiyüz kişiye yakın bir kalabalık bizim umduğumuz sayının da üstündeydi. Çünkü sayı olarak oldukça fazla olduğunu tahmin ettiğimiz değişik versiyonlara mensup Risale-i Nur öğrencileri bu tür eylemlere şiddetle karşıydılar. Hatta bu tür eylemlerin müzakere edildiği toplantılara bile katılmıyorlardı. Sınıflarda başörtüsü konusunda çıkan tartışmalara da bulaşmamak için özel bir gayret sarfettiklerini görüyorduk. Daha çok mescidin açılması konusunda aktif çaba içinde oldukları biliniyordu. Risale-i Nur talebeleri, her nedense, aktif eylemlerden mümkün olduğunca uzak durmaya gayret ediyorlardı.

Bu yüzden aşağı yukarı Türkiye'nin her tarafında yapılan başörtüsü eylemleri Risale-i Nur öğrencileri dışındaki çevreler tarafından örgütleniyordu. Bu tür eylemlere katılmamak onlar için bir strateji meselesiydi. Fakat bütün bunlara rağmen boyalı basın Türban olaylarını örgütleyen dört örgütten birisinin "Fethullahçılar" olduğunu yazmaktan geri durmayacaktı (15.1.1987, Hürriyet).

Eylem, planlandığı gibi, Kur'an-ı Kerim'den bir bölümün okunması ve Türkçe anlamının verilmesiyle başladı. Sonra konuşmalar yapıldı bir süre oturulduktan sonra gruplar halinde dağılındı. Jandarmanın olaya müdahale etmemesine kızan bazı solcu öğrenciler "biz olsaydık başımızı ezerdiniz, onlara ses çıkarmıyorsunuz" diye çıkıştılar. Bunun üzerine ufak bir tartışma çıktı; ancak olayın büyümesine meydan verilmeden kalabalık dağıldı.

Aşağı yukarı tüm gazetelerden muhabirler gelmişti. Her gün bir yerlerde benzer olaylar yaşandığı için ne başörtüsü yüzünden okuldan atılan kızlar, ne de başörtüsü yasağını protesto eylemleri önemli bir haber niteliği taşımaktaydı. Fakat böyle bir protesto eyleminin

ODTÜ'de yapılması ona haber niteliği kazandırıyordu. Nitekim ertesi gün tüm gazeteler olaya yer vermişlerdi. Özellikle Cumhuriyet gazetesi haberi ilk sayfada büyük puntolarla vermişti.

Herhalde muhabir bizim eylem yönlendiricisi olduğumuzu düşündüğü için Ayten'le benim simamızın gayet açık bir şekilde gözüktüğü bir büyükçe fotoğrafın altına

"ODTÜ'ye karşı 'ayetli' türban eylemi" manşetini yerleştirmişti.

Fotoğraf yazısında da "KAFİRLERE KARŞI" - ODTÜ önünde toplanan eylemciler "Kafirler istemese de bu zulüm furyası son bulacaktır dediler. 200 öğrencinin katıldığı eylemde ayetler okundu" yazısı yeralıyordu (12.1.1990, Cumhuriyet).

Gazetenin haberi veriş biçimi neredeyse bizi suçlu duruma düşürecek üsluptaydı. Üstelik benim konuşmamdan aklında kalanları yalan yanlış bir araya getirerek tırnak içinde veren muhabir daha sonra köşe yazarlarına da malzeme oluşturacaktı.

14.1.1990 tarihli "Türban ve Ayasofya" başlıklı yazısında Ali Sirmen, Cumhuriyet gazetesinin özellikle üstüne basa basa kullandığı "Kafirlere karşı" nitelemesini diline dolayarak ODTÜ'de birilerinin kalkıp diğerlerini "kafir" ilan etmesinin çok tehlikeli bir gelişme olduğunu iddia etmekteydi. Yazının devamında ise "Türbancılar, artık yalnız görüşlerini savunmakla kalmıyor, insanlara din yoluyla baskı yapıp bal gibi tabuların ardına gizleniyorlar" diyordu.

Mantığın çarpıklığına bakınız ki, birilerinin "kafir" olup olmadığıyla değil de, birilerine "kafir" denmesinin sakıncalarıyla ilgileniyordu baylar. Başörtülü öğrencilere bunca zulmü yapan, onları koridorlarda tartaklayarak hakaret edenler herhangi bir baskı yapmıyor da, onlara "kafir" diyenler artık "tabuların ardına saklanıp" baskı yapmaya başlıyorlar!

Ali Sirmen bu yaklaşımında yalnız değil. Müslümanların giderek toplumsal hayata daha fazla nüfuz etmelerinden rahatsızlık duyan tüm "ilerici" aydınlar "iktidara gelirlerse keserler" vehminin verdiği tedirginlikle müslümanlara yönelik eziyetleri çarpıtarak gerçeği tam tersinden söylemeye çalışıyorlar. Bir bölümünü benim burada anlat-

tığım, son yıllarda çektiğimiz bunca eziyete rağmen basında olaylar öylesine çarpıtılmaktadır ki, olup-biteni basından takip eden "dışarıdan" birisi bunca eziyeti müslümanların değil, tersine bu zalimane muameleleri onlara reva görenlerin çektiğini sanabilirdi.

Gazeteler sadece haber verirken onu üslup açısından çarpıtmakla yetinmiyor tamamen uydurma bilgilerin üzerine ilginç yorumlar da yapıyorlardı. Bunlardan birisi de Ahmet Tan'a ait. 29 Aralık 1989 tarihli Cumhuriyet'te şunları yazıyordu:

> " Bugün cuma.
> ODTÜ'de bugün bazı öğrenciler öğle vakti ezan okuyacaklar ve topluca koridorlarda namaz kılacaklar. Namaz kılanlar, türbanlı kız öğrencilerin erkek arkadaşları. Türbanlı öğrencilerin namaza katılmayışının nedeni, İslamiyetin cuma namazını yalnız erkekler için öngörmesinden.
> Türbanlı kız öğrenciler, toplu eylem düzenledikleri zaman, ya ezan okuyorlar ya da tekbir getiriyorlar. Arka planda da erkekler onlara katılıyorlar. Ezan ve tekbir onlar için `slogan' atmak.
> Polis de üniversite yetkilileri de ezan okumaya ve tekbir getirmeye itiraz etmiyor. Çünkü, öğrencilerin yanıtı hazır;
> Allah demek suç mu?
> Evet `Allah' demek suç değil, ama `Allah' diyerek siyaset yapmak, gösteri düzenlemek de her halde YÖK düzeninde serbest değil."

Böyle bir yazı iki nedenle yazılmamalıydı. Birincisi korkunç bir mantık hatası vardı. İkincisi söylenenlerin çoğu uydurmaydı. Mantık hatası şurada: Dinin neyi ne kadar kullanmaya izin verdiğine dine inanmayanların karar verme yetkisi yoktur. İslamiyette ezan veya tekbirin ne anlama geldiğine bir gazetecinin açıklama getirmesi ise tamamen komiktir.

İkinci olarak, söylenenlerden çoğu uydurmadır. Öncelikle ODTÜ'de hiç bir koridor Cuma Namazı kılmaya müsait değildir. Çünkü Cuma namazı -eğer bir koridorda kılınacaksa- bu ancak bir camiye bitişik koridor olabilir ve ODTÜ'deki mescidin yakınlarında böyle bir koridor yoktur. Ayrıca şimdiye kadar hiç bir başörtüsü eyleminde ezan okunduğunu Ahmet Tan'dan başka kimse duymamıştır. Eğer ya-

zarımız böyle bir ezan duymuşsa ve o an bu ses bir camiden namaz saatini bildiren bir ezan değilse bu ondaki paranoyayı gösterir. Cumhuriyet gazetesinin bu "ODTÜ'ye Karşı Ayetli Türban Eylemi" başlıklı haberi ve ona temel oluşturan fotoğrafıyla ilgili ilginç bir anım olmuştu.

Bu eylemin üstünden aşağı yukarı bir buçuk yıl gibi bir zaman geçmişti. Otobüste eşimle beraber Trabzon'a gidiyorduk. Otobüsümüz akşamın ilerleyen saatlerinde Ulusoy'un Sungurlu'daki Dağ Tesisleri'nde mola vermişti. O mevsimde hava biraz soğuk olduğu için otobüsten aşağı inmemiştim. Bizden sonra gelip mola vermek üzere yanımıza giren aynı istikamete giden başka bir otobüsün camından bir genç kızın bana el hareketleriyle bir şeyler anlatmak istediğini farkettim. Dikkatle baktım; dediklerini anlamadığım gibi, kendisini daha önce hiç görmediğimi düşündüm. Bana uzaktan meramını anlatamadığını anlamış olacak ki, biraz sonra bizim arabaya geldi. Selam vererek yanımdaki koltuğa oturdu.

"Siz ODTÜ'de öğrencisiniz değil mi?" dedi.

"Evet" diyerek başımı salladım.

"Sizi Cumhuriyet'deki bir fotoğraftan tanıyorum, bir başörtüsü eyleminden" diye ekledi.

Bu arkadaşın, bir gece vakti, üstelik başka bir otobüsün camından bakarak bir buçuk yıl önce gazetede çıkan bir fotoğraftan hafızasında kalan izlenimlerle, üstelik hiç ilgisi olmayan bir mekanda beni tanımasına gerçekten hayret etmiştim. Ayrıca çok da duygulandım. Mola süresince konuştuk. Trabzon'da bir meslek lisesinde öğretmenmiş. Hem okurken, hem de çalışırken başını açmak zorunda kaldığı için duyduğu rahatsızlığı ve ezikliği anlatmak için kelime bulmakta zorlanıyordu. Trabzon'a yolum düşerse muhakkak kendisine uğramamı isteyen ısrarlı davetine "İnşaallah" diyerek otobüsüne binmek üzere uğurladım onu.

Sonra düşündüm; aslında onunla beni tanıştıran sadece bir gazete fotoğrafı değil, paylaştığımız ortak duyarlılıktı. Bu öğretmen arkadaşın düzenli Cumhuriyet okuyucusu olduğunu zannetmiyorum. Muhtemelen öğretmenler odasında, o zamanlar bu konularda duyar-

lı herkesin yaptığı gibi, tüm gazeteleri gözden geçirip başörtüsüyle ilgili çıkan haberleri okurken ODTÜ'de yapılan eylemle ilgili Cumhuriyet'deki fotoğrafı da görmüş ve dikkatle incelemişti. Belki ona da böyle bir protesto eyleminin ODTÜ'de yapılması ilginç geldiği için oradaki simaları uzun süre hafızasında saklamıştı. Şüphesiz onun da içinde sürekli depreşen bir sızı vardı. Bu ülkede küçümsenemeyecek bir sayıda insan örtü yüzünden baskı görüyor, itilip kakılıyor, horlanıyordu. Elbette bir gün gelecek, bu insanlar da tepkilerini mutlaka ortaya koyacaklardı, hem de etkili bir şekilde. Ben içimden bunları düşünürken otobüsümüz de yaşlı kaptanın zevkine uygun bir kemençe havası eşliğinde Samsun'a doğru karanlığı yararak ilerliyordu.

18

1989-1990 yılının ikinci dönem kayıtları yapılacaktı. Her dönem olduğu gibi yine kayıt sorunuyla karşı karşıyaydık. Sadece ders hocalarımız veya danışmanlarımız değil, İdari Bilimler Fakültesi'nin içinde bizi gören herhangi bir hoca hakkımızda tutanak tutabiliyordu. Bize gelen savunma ve ceza yazılarında zaman ve mekan pek belirtilmiyordu. Üniversitenin kampusu başörtülüler için suç alanıydı. Sadece "Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği'ne aykırı olarak üniversite içerisinde bütün uyarılara rağmen başınızı türbanla örtmekte ısrar etmiş olmanız" diyerek soruşturma açmak yeterli bulunuyordu. Bu yüzden çok gerekli olmadıkça koridorlarda bile dolaşmak istemiyorduk.

Birinci dönem olduğu gibi tutanak tutulması kaydıyla kayıt için gerekli belgeleri almak üzere danışmanımın odasına gittim. Danışmanım neredeyse bana birinci dönem kayıt yaptırmış olmaktan pişman bir tavırla bunun imkansız olduğunu söyledi. Yani bana hiç bir şekilde "pembe kart"ımı veremezdi. Bunu çok önemli bir hukuk ilkesini ihlâl etmeme titizliği ile ifade etmesi ayrı bir komiklik ortaya çıkarıyordu. Benim mi, yoksa onun mu hali acımaklıydı, buna pek karar veremeden odadan dışarı çıktım. O gün kayıtla ilgili hiç bir şey yapamadan eve döndüm.

Ertesi gün kayıt işlemlerinin yapılmasında benzer problemlerle karşılaşan başka üniversitelerde okuyan bazı arkadaşların uyguladığı bir yöntemi uygulamaya karar verdim. Vekalet verdiğimiz bir avukat

hukuki haklarımızın ihlalini önlemek üzere bizimle beraber gelecekti. Başka arkadaşların da vekaletini alan, bu işlerin içinde yetişmiş yeni mezun bir Avukatla okula vardım. Doğruca danışmanımın odasına girdik. Onun itirazına imkan bırakmadan avukatım müvekkilinin kayıt konusunda engellenmesinin bir hukuk ihlali olacağını ve gerekirse bunun için idareyi mahkemeye verebileceğini biraz süslü hukuki terminoloji ile ifade edince, Nurhan Süral yelkenleri indirip bu durumu tutanakla tespit etmekle yetinmek zorunda kaldı.

İşin ilginç yanı avukatla beraber dolaşınca hiç kimse sesini çıkarmıyordu. Aslanlar, birden süt dökmüş kediye dönüşüyorlardı. Bu işin bu kadar etkili olacağını daha önce tahmin etseydim işler belki de daha kolay olacaktı. Sanki bizi koridorlarda görünce birden bağırmaya başlayan hocalar bunlar değilmiş gibi bize karşı kayıtsız görünüyorlardı. "Pembe kart"ımı aldıktan sonra avukata teşekkür ederek diğer işlemlerimi tamamlamaya koyuldum. Ayten'in danışmanı Ümit Hassan'dı. Ümit Hassan genelde inançlı, özelde de başörtülü öğrencilere karşı olumsuz bir tavrı olmayan hocalardan biri olarak tanınıyordu. Kendisinden hem "History of Civilization" (Uygarlık Tarihi) hem de "Ottoman Administrative and Political Structure" (Osmanlının İdari ve Siyasi Yapısı) isimli iki ders almıştım. Bu iki ders boyunca edindiğim izlenime göre hoca-öğrenci ilişkileri de çok iyiydi. Formalitelere pek önem vermezdi. Çalıştığınıza kani olsa sizi ayrı bir sınav bile yapabilirdi.

Derslerde sanki her anlattığı cümleyi yeniden düşünüyor gibi konuşurdu. Öğrencilerden gelen itirazları, önce öğrencinin söylemediği ama muhtemelen söyleyebileceği gerekçelerle güçlendirir, sonra da kendi düşüncelerini ve varsa itirazlara cevaplarını dile getirirdi. En önemli yanı, öğrencilerin derinliğine bilgi sahibi olduğunu bilmelerine rağmen kendisinde "her şeyi en iyi ben bilirim" havası yoktu. Bu tavrıyla öğrenciye ve onun düşüncelerine değer verdiğini gösterir, dolayısıyla saygınlık kazanırdı. Seyrek de olsa daha önceki yıllarda sınıfta yapılan tartışmaları, tartışmalarda görüş belirten öğrencilerin isimlerini de vererek bir sonraki yıl ders notlarına eklediği olurdu.

Sınav yöntemleri de diğer hocalardan farklı olurdu. Bazen bir kitaptan bir sayfanın fotokopisini çektirir, sınav sorusu olarak onun yo-

rumlanmasını isterdi. Bir "Mid-Term"de öğrencilerden sadece sekizer adet sınav sorusu yazmalarını istemişti. Herkes sekiz tane soru yazıp cevap kağıdını teslim etti. Soruların niteliğine göre herkese bir not verdi. İkinci "Mid-Term"de de herkesin sorduğu sorulardan bir kaçını seçerek cevaplamak üzere geri dağıttı. Çok sürpriz bir sınav biçimiydi bu. Herkese ayrı soru ve herkes kendi sorduğu sorulardan birini cevaplayacaktı. Diğer bir sınavında da tahtaya büyük harflerle "Ask a question and answer it" (Bir soru yazıp cevaplayınız) yazıp herkesi soru ve cevaplarında serbest bırakmıştı.

Yine sınavın birinde öğrencilerin bazıları sınavın açık kitap olmasını isteyince sınıfı ikiye ayırıp açık kitap isteyenlere başka, kapalı kitap isteyenlere başka soru sormuştu. Herkes istediği biçimde sınav oluyordu. "Political Anthropology" (Siyasal Antropoloji) dersinin final sınavında ise soruları yazdırdıktan sonra odasına gitmiş, sınavın biteceği saatte de gelip cevap kağıtlarını toplamıştı. Onun bu serbest tavrı öğrencileri not baskısından kurtardığı için derse olan ilgi artıyor, tercihlerde hocanın birikiminden yararlanma eğilimi ağır basıyordu. Hatta öğrenci sayısının az olduğu derslerde her öğrenciye bir uzmanlık alanı tespit edip, belirlenen bir kaç kitabı okumasını sağlardı. Herkes dersin sınırları çerçevesinde okumak istediği kitapları okur ve onlardan sınav olurdu. Böylece hiç bir öğrenci okumak istemediği şeyleri okumak zorunda kalmaktan şikayette bulunamazdı.

Ümit Hassan'ın öğrenciye karşı bu geniş toleransı yüzünden Ayten danışmanıyla olan ilişkilerinde gayet rahattı. Bu rahatlığında bölüm birincisi olmasının da rolü vardı şüphesiz. Fakat o da bölüm hocalarının başörtüsüne karşı teyakkuz halinde bulunduğu kayıt sıralarında koridorlarda pek görünmek istemiyordu. Bu yüzden kayıt işlemlerini yapması için eşime noterden bir vekalet vermişti. Eşim de gerekirse bu vekaleti de kayıt evraklarına eklemek amacıyla yanına alarak durumu görüşmek üzere Ümit Hassan'ın odasına gitmişti.

Hoca, bölümün başörtüsüne karşı açtığı mücadele bayrağını haklı bulmamakla beraber bölüm toplantılarında bile karşıt mücadele içinde olmadığını itiraf ediyordu. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden ODTÜ'ye geleli daha bir kaç yıl olmuştu. Ne de olsa bölümde yabancıydı. Hem

belki de sergileyeceği bir karşı tavrın kendisi açısından çok fazla gerekçesi de yoktu. Yalnız, hiç bir zaman bu yasağın ilk uygulayıcısı olmayacaktı. Hatta elinden geldiğince kolaylık da gösteriyordu. Bu onun genel esnek ve toleranslı davranma eğiliminin bir sonucuydu.

Ayten için özellikle kaygılandığını ifade ediyordu. Cezalar nedeniyle bir yılını ve bölüm birinciliğini kaybetmesinin ötesinde ruhsal olarak büyük bir tazyik altında olduğunu görüyordu. Fakat ona diğer hocalar gibi başını açıp devam etmesi için baskı yapmak yerine, kendi anlayışı çerçevesinde bazı yorum esnekliklerini kullanarak okulu bitinnesinin uygun olacağını salık vermekteydi. Kısaca "kendi anlayışına okulu bitirmekle daha çok hizmet edebilirsin" diyordu. Konuşması, karşı tarafı rahatsız etmemek için özenle seçilmiş kelimeleri bir araya getirirken, tıpkı usta bir cambazın ip üzerindeki yürüyüşüne benziyordu.

İşin doğrusu, Ümit Hassan'ın gözünde Ayten ile ben, ne karşılarına geçip savaşılacak iki düşman, ne de her hâl-ü kârda sırtlanacak birer dosttuk. Elinden geldiğince bizi de, yönetimi de rahatsız etmemeye çalışıyordu. Daha da doğrusu her iki taraftan da fazla rahatsız edilmek istemiyordu. İlk kez Muharrem Tünay'dan alıp, okulun verdiği uzaklaştırma cezası yüzünden veremediğim "History of Civilization" dersini ikinci yıl Ümit Hassan'dan almıştım. O zaman bana çok iyi davranmış, hatta "Bu okulu beraber bitireceğiz" demişti. Zaman içinde ilişkilerimizin çok fazla iyileşmediğini sezmiştim. Onun da kendine özgü bir dünya görüşü vardı ve bizimle olan ilişkilerini, o dünya görüşü ile çelişmeme ilkesi çerçevesinde yürütüyordu. O şartlarda Ümit Hassan'ın çizgisinde bulunan birisi bundan başka olumlu olarak ne yapabilirdi ki.

Ayten'in "pembe kart"ını vermek için vekaletnameye gerek olmadığını söylemesi sorunu tamamen çözmüyordu. Ortada ders bulma konusu vardı. Kayıt yapılabilmesi için en az beş dersin kaydedilmesi gerekiyordu. Bir önceki dönem ders bulunamadığından eksik dersle kayıt yaptığı için idareden olumsuz bir sinyal aldığını, bu yüzden bu dönem kesinlikle beş ders bulmak gerektiğini söylüyordu. Ayten'in az ders almak için mazereti başarısızlık olamazdı. Çünkü tüm dersleri çok iyiydi. Geriye başörtüsünden dolayı az ders almak istediği şıkkı

kalıyordu. Bu da idarece makul karşılanabilecek bir mazeret değildi. Böyle bir durumda danışman olarak savunma da yapamazdı.

Eşimle bunları konuşurken İktisat bölümünden başka bir hoca odasına girmiş. Ümit Hassan ona durumu kısaca anlattıktan sonra, Kamu Yönetimi bölümünde başörtüsünden dolayı derslere giremeyen hatta bu yüzden kayıt bile yapamayan bir öğrenciye, derslere devam etmemek kaydıyla, sadece kayıt hakkını kaybetmemesi için dersini verip veremeyeceğini sormuş. Hoca da bunu yapabileceğini, ama bu dönem üç ve dördüncü sınıflara dersinin olmadığını söylemiş. Biraz düşündükten sonra da iktisat bölümünde böyle bir kayıtla ders verebilecek başka hoca olduğunu da sanmadığını kaydetmiş. Ardından, "Hem sen biliyor musun, Yuluğ Tekin'in Huricihan'a yaptığını. Kadının dersine iki başörtülü öğrenci devam ediyormuş. Yuluğ Tekin bir gün kapısını tekmeleyip `bu odayı başına yıkarım' diye tehdit etmiş, ama sonrasını bilmiyorum" diye sürdürmüş konuşmasını hoca. Olayın ayrıntılarını bilmemekle beraber Huricihan'ın bundan son derece rahatsız olduğunu söylediğini ekledi. Tabii ki, bunları söylerken, kendisine sadece kayıt yapabilmesi için dersini vermesi teklif edilen öğrencinin Yuluğ Tekin Kurat'ın Huricihan'ı azarlamasına neden olan öğrencilerden biri olduğundan habersizdi.

Hoca odadan ayrılınca Ümit Hassan eşime dönerek anlamlı anlamlı baktıktan sonra , "görüyorsun ya" demiş sadece. Durum ortadaydı; iki öğrenci değişik vesilelerle de olsa tüm fakültenin gündemine giriyorduk. Bu olay bir yandan bizim bir önceki dönemde Huricihan'la olan maceramızın arka yüzünü gün ışığına çıkarırken, bir yandan da içine alındığımız kıskacın günden güne nasıl daraldığını gösteriyordu. Bireysel olarak olumlu tavır koyan hocalar da birer birer dökülüyorlardı artık; her dönem yeni kaleler kaybediyorduk.

İkinci dönem Nami Çağan'ın dersinin devamını ve Pıtırcık Üler'in "Human Rights" (İnsan Hakları) adlı dersini devam etmemek kaydıyla kodlayabildik. Bu dönem okuldan yana ümidimiz tamamen silinmişti. Okulun sadece kağıt üzerinde birer talebesi olmaya razı olmalıydık. Öğrenci olarak tabii bir de "disiplin cezası alma hakkı"mız vardı. Okul idaresi, eksik olmasın, bu açıdan bizi hiç ihmal etmiyordu.

19

Önceleri ödünç kitap alamamakla beraber, kütüphane içinde dolaşmamıza karışmazlarken şimdi ona da karışıyorlardı. Bazı memurlar ömürlerinde ilk defa birilerine fırça atma fırsatı ele geçirmiş olmanın sevinciyle "Buralarda dolaşmanız yasak" diyorlardı. Onların gözüne bu kadar batışımızın nedenlerinden birisi kütüphaneyi bir randevu yeri olarak kullanmamızdı. Özellikle girişin sağındaki "Reserve" bölümü bizim her gün arkadaşlarla buluştuğumuz ve birbirimizle haberleştiğimiz yerdi. Burada hem konuşmak serbestti, hem de ayaküstü uğramak için müsaitti. Bir çok arkadaşımız derslere giremediği için zamanının çoğunu burada gazete, dergi ve kitap okuyarak veya ders çalışarak geçiriyordu. Genelde başörtülülerin hep aynı masada oturması ve bir araya gelince sürekli bir şeyler konuşmaları 'dışarıdan' bakan birilerini daima şüphelendiriyordu. Aslında bizim gündemimiz onların şüphelendiklerinden oldukça farklıydı. Günlük olup bitenlerin yanısıra herkes kişisel durumlarını anlatıyordu. Ortak sorunlarımızın başında başörtüsü geldiği için de, birbirimizle ilgili gelişmeleri anında öğreniyorduk. Ne yapabileceğimizi konuşuyorduk. ODTÜ'ye bir haber iletmek için birimizin kütüphanedeki arkadaşlardan birine bir not bırakması tüm arkadaşların duyması için yeterliydi. Bu yüzden kütüphanedeki toplantılarımızın ayrı bir işlevi vardı.

Bu durum belki de en fazla Atatürkçü Düşünce Topluluğu üyelerini rahatsız ediyordu. Kütüphanenin giriş kapısının karşısındaki özel panolarında yeralan yazılarının birinci gündem maddesi irtica ve türbandı. Bu konuda basından seçmeler yapıp yazıların altını kırmızı kalemle çizerek panoya asıyorlardı. İşin doğrusu bu panoyu sürekli okumak bana garip bir haz verirdi. Bu insanların sefaletini göstermesi yanında, bizi olduğumuzdan da güçlü gösteren yazılarına ayrı bir keyiflenirdim. Kimbilir belki de bu yazılar başkalarının da korkularını artırıyordu.

ODTÜ'deki inançlı öğrenciler için Atatürkçü Düşünce Topluluğu'nun özel bir konumu vardır. Çünkü bu topluluğu bizzat Tarih hocaları organize etmekteydi ve tam bir dokunulmazlığa sahipti. Başörtülü arkadaşlarımızdan birisi "Topluluğun" genel kurul toplantısına katılmak istemişti. İşin doğrusu amacı muziplikti, ayrıca burada nelerin konuşulduğunu bizzat yerinde görmek istemişti. Belirlenen saat geldiği halde toplantı açılmıyordu. Sonra sorumlu hocalardan birisi başörtülü arkadaşımızın dışarı çıkmasını istedi ve ardından o salondayken toplantının başlamasının mümkün olmadığını söylemişti. Arkadaş ısrar edince salonda homurdanmalar başlamıştı. Gerekçe: Atatürkçü olmayanların toplantıya katılmalarının mümkün olmamasıydı. Onların gözünde başörtülü olmak demek Atatürkçü olmamak demekti. Münakaşanın uzaması üzerine arkadaşımız bu "hakiki Atatürkçüleri" başbaşa bırakarak salonu terketmişti.

Kütüphanenin zemin katında oturan kültür işleri müdiresi, Atatürkçü Düşünce Topluluğu'ndakilerden geri kalmaz bir başörtüsü düşmanıydı. Başörtüsüne karşı kurulması muhtemel bir mücadele derneğinin gönüllü başkanı olacak kadar ateşli ve hevesli olduğu izlenimini veriyordu. Belki de böyle bir derneği şu ana kadar kurmuştur bile.

ODTÜ'deki öğrenci etkinliklerinin topluluklar halinde örgütlenmesini kültür işleri müdiresi yürütüyordu. Otuzun üzerinde topluluk kurulmuştu. Gülmece Topluluğu'ndan Matematik Topluluğu'na, Çağdaş Bale Topluluğu'ndan Sualtı Topluluğu'na, Felsefe Topluluğu'ndan Uluslararası Gençlik Topluluğu'na kadar bir yığın "Toplu-

luk" faaliyet yürütmekteydi. Bunlar arasında inançlı öğrencilerin üye çoğunluğunu veya yönetim kurulunu oluşturduğu bir topluluk yoktu; tahmin edilebileceği üzere Yeşilay Topluluğu hariç.

İdari Bilimler Topluluğu'nun bir genel kurul toplantısında amfide sakallıların sayısının fazlalığından işkillenen kültür işleri müdiresi bazı gerekçeler uydurarak seçimi iptal etmişti. Böylece inançlı öğrencilerin bir "Topluluğu" ele geçirmek için düzenledikleri ilk ve son operasyon da boşa gitmişti. Operasyon diyorum, çünkü genel kurul öncesinde topluluğa kayıtların artmasından şüphelenen kültür işleri müdiresi, yaptığı araştırmada yeni üye olanların islamcılar olduğunu ve bazı marjinal gruplarla da ittifak içinde bulunduklarını öğrenince, genel kurula bizzat kendisi gelmiş, durumu yerinde tespit edince de seçimi iptal etmişti. Bu insanlara sorarsanız askeri müdahalelere karşıdırlar ama kendileri her fırsatta ve güçlerinin yettiği her yerde darbe yapmaktan da geri durmazlar. Her şey yolunda giderken demokrasi ve sivil toplum, postun elden gitmesi ihtimali belirince de çağdaşlık ve zinde güçler edebiyatı, kamuoyunun yakından aşina olduğu bir marazi hastalık değil mi zaten?

Üniversitedeki topluluklardan birini "ele geçirmek" çok önemliydi. Zira üniversite içindeki sosyal etkinlikleri bu topluluklar yürütüyorlardı. İstedikleri kişileri getirtip toplantı, panel ve açıkoturumlar düzenleyebiliyorlardı. Bu çerçevede siyasi parti başkanları, gazeteciler ve diğer üniversitelerden öğretim üyeleri getirtilip konuşturuluyordu. Tabii ki böylece gündem de onlar tarafından belirleniyordu. Üniversite rektörlüğü bu yolla hem sosyal etkinlik yapmış oluyor, hem de etkinliklerin sorumluluğunu öğrencilere devrettiği için kendisini rahat hissediyordu.

Uluslararası Gençlik Topluluğu'nun organize ettiği ve özellikle popüler simaların çağrıldığı mutad toplantıların birinin konuğu zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel'di. Yer, Mimarlık Konferans Salonu. Bu salon sadece konuşmacıların değil, dinleyicilerin de deşarj olduğu bir mekandı. Toplantılarda bazen alkış yoluyla, bazen de topluca salonu boşaltarak dinleyiciler de tepkilerini dile getirirlerdi. Bu yüzden önemli misafirlerin katıldığı toplantılarda sıkı önlem-

ler alınır, gerek görülürse toplantıya hiç öğrenci alınmazdı. Özellikle Üniversite'nin açılış törenlerinde, törene konuşmacı olarak katılan hükümet temsilcilerinin, daha önce hazırladıkları konuşma metinlerine uygun olarak, hiç öğrencinin alınmadığı salonda "Sevgili öğrenciler. Şimdi de sizlere seslenmek istiyorum..." biçiminde konuşma yaptıkları esprili bir şekilde anlatılırdı.

Hasan Celal Güzel'in konuşmasına, dinlemekten çok ona derdimizi iletme fırsatı yakalamak ümidiyle gitmiştim. Başörtüsünden dolayı derslere alınmadığımız gibi mescidimiz de kapatılmıştı. Konferans bitmiş, izleyiciler dağılmaya başlamıştı. Kapının çıkışında beklemeye başladım. Bakan, benim kendisiyle görüşmek istediğimi anlayınca ilgilendi. Çıkış kapısına doğru yürürken durumu kısaca özetledim. Özellikle mescidimizin kapatılmasının bizi çok mağdur ettiğini ifade ettim. Yanımızda yürüyen Rektör Ömer Saatçıoğlu, benim konuşmama fırsat tanımamak için laf kalabalığı yapıyordu. "Efendim çok büyük bir cami yapılıyormuş, tüm ihtiyaca cevap verecekmiş" Benim bahsettiğim mescitle onun bahsettiği cami birbiriyle ilgisiz şeylerdi. Hasan Celal Güzel durumu farketti. Bana daha detaylı konuşmak için bakanlığa gelmemi, bu konuyla özellikle ilgileneceğini söyledi. Belki gerçekten ilgilenecekti ama bunu öğrenme imkanım olmadı.

Üniversite içerisinde inançlı öğrencilerin gündem oluşturması, kendi görüşlerini bizzat kendilerinin ifade etmesi için hiç bir araçları yoktu. Tüm "Topluluk"lar başkalarının elindeydi. Öğrenci derneği zaten hiç bir şey yapamayacak kadar hizipleşmiş, militanların eline geçmişti. Dernek yoluyla taban bulamayan hizipler önce folklor ekiplerini, sonra da "Topluluk"ları ele geçirerek faaliyet yürütmekteydiler.

Bu konuda inançlı öğrenciler arasında ortak gündem oluşturmaya yönelik bazı toplantılar düzenleniyordu. Kütüphanenin altındaki yeni açılan mescitte küçük bir pano, duvar gazetesi olarak kullanılmaya başlandı. Aynı mescidi paylaşan inançlı öğrenciler bir panoyu paylaşamadılar ve yönetime yapılan bir ihbarla pano görevliler tarafından söküldü. Herkes birbirini suçluyordu. Bu suçlamaların bir netice vermeyeceği aşikardı.

Sonunda sadece ODTÜ'ye yönelik bir aylık dergi çıkarılması yolunda çalışmalar başlatıldı. Mezunlarla dayanışma içinde bir dergi çıkarılması için yapılan bir seri toplantı sonunda gereken yasal formaliteler tamamlandıktan sonra derginin ilk sayısı yayınlandı. Bin tane basılmıştı ve hepsi satıldı. Dergi maliyetini kurtarıyordu. İlgi de güzeldi. Kız arkadaşlarımız yazmaya pek yanaşmadıkları için daha çok erkeklerin dergisi gibiydi.

Dergi adına ODTÜ içinde kamuoyu yoklamaları yapılıyor, anketler düzenleniyordu. Tahmin edilebileceği gibi dergiden en çok rahatsız olan Atatürkçü Düşünce Topluluğu'ydu. Panolarında ODTÜ'deki şeriatçıların yeni hamleleri anlatılırken özellikle Aylık Gündem dergisi üzerinde duruluyor ve Atatürkçülere mücadele çağrısı yapılıyordu. İlk sayının gördüğü ilgi, derginin sadece dört sayı çıkabileceğini akla getirmiyordu. Haziran 1991'de çıkan dördüncü sayı aynı zamanda son sayı olmuştu.

20

Güneşli bir bahar günü Ayten, Hatice ve ben kütüphanenin alt girişine yakın çimler üzerinde oturmuş sohbet ediyorduk. Kültür işleri müdiresi bir grup arkadaşıyla beraber önümüzden geçiyorlardı. Bizi görünce bir yandan alaylı ve aşağılayıcı hareketlerle bize bakarken bir yandan da yanındakilere bizimle ilgili bir şeyler anlatıyordu. Ne dediğini duymuyordum ama bizimle ilgili konuştuğu ve olumsuz nitelemeler kullandığı kesindi. Hareketleri de oldukça ilginçti. Onun bu hali garibime gitmiş olacak ki, farkında bile olmadan gülmüşüm. Birden durdu, hışımla:

"Ne gülüyorsun?" deyiverdi. Bu müdahalesi beni daha da şaşırtmış olacak ki yine gülerek:

"Bir komiklik gördüm ki gülüyorum" dedim. "Gülün gülün" dedi "ama unutmayın son gülen iyi güler." "Haklısınız" diye cevap verdim "ama çok heveslenmeyin son gülen de biz olacağız" Adımlarını hızlandırdı ve Rektörlük binasına bakan alt kapıdan kütüphaneye girdi.

Ellerinden gelse bizi bir kaşık suda boğmak isteyen bu modern hanımlar, davranışlarıyla bizi görünce dengelerini kaybeden birer ruh hastası oldukları izlenimini veriyorlardı. Ne konuşma üslupları ne de kullandıkları kelimeler farklı düşünen iki insanın birbirine karşı kullanabileceği türdendi. Aramızdaki giyim kuşam farklılığının böyle "düşmanca" bir tavra gerekçe olması, aklın alacağı bir şey değildi.

Kuşkusuz biz de onları kendimizden farklı görüyor ve buna göre değerlendiriyorduk. Fakat hiç bir zaman açık bir bayan gördüğüm zaman ona benim gibi düşünmüyor diye hakaret etmek aklımın ucundan bile geçmemiştir. Üstelik bizler tebliğ gibi başkalarının davranışlarına karşı kayıtsız kalmamamızı gerektiren bir sorumluluğu taşıdığımızın da bilincindeydik. İslam bir nimetti bizim için. Diğer tüm insanların da bu nimete kavuşmaları için gayret sarfetmek bizim en temel görevlerimiz arasındaydı. Ancak bu misyon hiçbir zaman, çoğu kez bize karşı yapıldığı gibi, hakaret, alay, saygısızlık ve düzeysizlik içeren bir davranışı makul gösteremezdi.

Mezkür psikopatolojik düzeydeki tepkiler sadece bireysel planda kalmıyordu. Benzer tavırları her yerde görebilirdiniz. Bir gün Çevre Sokak'daki idare mahkemesinden dönerken bindiğim Çankaya-Yıldırım Bayazıt arasında çalışan belediye otobüslerinin birinde, giyiniş ve konuşmasından nesli tükenmekte olan fanatiklerden olduğu anlaşılan yetmiş yaşlarında bir adamın da, içerik olarak yukarıdakine benzer bir sataşmasına muhatap olmuştum. Adam cumhuriyetten, özgürlükten, ilerlemeden, Kubilay'dan, hilafetten, gericilikten bahsediyordu. Kullandığı kelimeler arasında bir uyum olmadığı gibi, konuştuklarının belli bir mantığı da yoktu. Paranoit tepkiyi dile getiriyordu sadece. Otobüstekilerin çoğu biraz merak, biraz cla acıma duygularıyla adama bakıyorlardı. Ona söyleyecek hiç bir sözüm olmadığını düşündükçe, kendisine ben de ancak acıyordum. Denize düşmüş yüzme bilmeyen birisinin son çırpınışlarına benzer bir ideolojik çırpınış içindeydi. Kendisini acındırmaktan başka bir işe yaramayan nutkunu sessizlik içinde dinledim. Böyle durumlarda bir çoklarının yaptığı gibi, el kol hareketi yapacak durumda olmadığı için bana bir zararı da dokunamazdı.

Ancak bu psikopatolojik durumda olanların tümü zararsız değildi. Kültür işleri müdiresi, yahut belediye otobüsündeki tansiyon hastası yetmişlik ihtiyarınkinden çok daha garip davranışlar gösteren başka bir hastayla ODTÜ mimarlık binasının girişindeki geniş salonda karşılaşmıştım.

Hafiften yağmurlu bir günde İdari Bilimler'in kantini çok kalabalık olduğu için mimarlığın kantinine gitmiştik. Bölümdeki arkadaşlar-

dan Ömer Faruk, Ayten, eşim ve ben olmak üzere dört kişi çaylarımızı içip biraz sohbet ettikten sonra konuşa konuşa yavaş adımlarla dışarı çıkıyorduk. Kafasında fötr, sakalsız-bıyıksız, uzunca boylu, kırmızı suratlı bir bey aniden yolumuzu kesti. Eşimle Ömer Faruk çıkış kapısına varmışlardı. Bizim takıldığımızı görünce geri döndüler. Adam önce yüksek sesle bize buralarda ne aradığımızı sordu. Biz de İdari Bilimler'de öğrenci olduğumuzu ve kantine geldiğimizi söyledik. Bir yandan avazı çıktığı kadar "Buralarda bu kıyafetle dolaşamazsınız" diye bağırıyor, diğer yandan da el kol hareketleriyle bizi iteklemeye çalışıyordu. Tam o sırada Ömer Faruk "Böyle bağırarak konuşamazsın! Konuşacak lâfın varsa adam gibi söyle" diyerek adamın üstüne yürüdü. Çevremiz bir anda öğrenci ve asistanlarla sarılıverdi. Eşim Ömer Faruk'u teskin etmeye çalışırken adam hala bağırıyordu.

"Şunlara bak! Allah'ın adamları, defolun burdan"

Benim de sabrım taşmıştı.

"Haklısınız, biz Allah'ın, siz de şeytanın adamlarısınız" dedim. Adam bunu duyunca köpürüverdi. Burnundan soluyordu. "Buraya nasıl girebilirsiniz" diyerek etrafındaki çemberi yarıp üstümüze üstümüze gelmeye çalışıyordu. Bir ara uzun boyuyla Ömer Faruk adamın kafasını yakalar gibi oldu. Ortalık anababa günü gibiydi. Neredeyse sözlü düello fiili bir kavgaya dönüşecekti. Etrafına toplananların ifade ve davranışlarından adamın Mimarlık Fakültesinde yetkili birisi olduğu anlaşılıyordu. Kısa boylu asistan veya sekreter bir kız "Lütfen gidin, ne olur" diye yalvarıyordu.

"Buradan gitmemizi gerektirecek bir durum mu var" itirazına alçak sesle "ona uymayın, yalvarırım gidin" diyordu.

Belli ki bir şeyler yapmak durumunda kaldığını hissetmiş ama ne yapacağını şaşırmış haldeydi. Eli ayağı titriyordu, zelzeleye uğramış gibiydi. Oldukça nazik ve kibar bir üslupla olayın büyütülmemesini ve bizim oradan uzaklaşmamızı istiyordu. Yüzdeyüz haklı olsak bile, orada meydana gelebilecek bir vukuattan bizim sorumlu tutulacağımızı ve her halükarda suçun üzerimize yıkılacağını bildiğimiz için oradan uzaklaşmayı biz de uygun bulduk ve dışarı çıktık.

O anda çevremizde oluşan kalabalığın kimden yana düşündüğüyle pek ilgilenmemiştik. Fakat ertesi gün o güne kadar hiç tanımadığımız bazı öğrenciler bizi bularak, önceki günkü olaya şahit olduklarını ve bir karışıklığın çıkması durumunda kavgaya müdahale etmek üzere orada arkadaşlarıyla beraber beklemekte olduklarını ifade edeceklerdi. Bereket buna gerek kalmamıştı.

ODTÜ'de Mimarlık Fakültesi, gerek öğrenci disiplini, gerekse hoca-öğrenci ilişkileri açısından üniversitenin en 'serbest' fakültesi olarak bilinirdi. Ancak bu fakülte ODTÜ'de cami yapılmasına karşı çıkan bir fakülte olarak nam salmıştır. Zira ODTÜ Cami ve İslam Kültür Merkezi projesinin engellenmesinde Mimarlık Fakültesi'nin öğretim üyeleri baş rol oynayanlar arasında yeralmışlardır. Bize bu konudaki gelişmeleri, başörtüsü yasağı ile ilgili görüşme turlarımızın birinde, Dernek Başkanı Diş Hekimi Fikret Çulhaoğlu, Maltepe'deki muayenehanesinde uzun uzun anlatacak, Mimarlık Fakültesi'nin ODTÜ'de İslâm kimliğinden en çok ürkenlerin toplandığı yerlerden biri olduğuna dair ve geniş zaman dilimine yayılmış ilginç gözlemlerini iletecekti.

O gün bugündür Mimarlık Fakültesi'nin önünden geçersem, o, isterik kırmızı suratlı adamın çığlıklarını duyarım:

"Buraya nasıl girdiniz! Allah'ın adamlan, defolun burdan!"

21

Sincan, Ankara'ya 30 km uzaklıkta bir uydu ilçedir. Belki Ankara'nın en büyük oteli de denebilir. Çünkü nüfusu ikiyüzbine yaklaşmasına rağmen gerek kültürel altyapı, gerek sosyal imkanlar açısından oldukça sınırlı bir yerleşim yeridir. Burada oturanların büyük çoğunluğu Ankara'da çalışıyor ve her gün gidip geliyorlardı. Alışverişlerinin önemli bir bölümünü de, ya çalıştığı işyerine en yakın bir marketten, ya da Kızılay veya Ulus'tan yaparak evlerine dönüyorlardı. Banliyö treni ile yaklaşık otuzbeş dakika, güzergahları farklı olmasına rağmen bu süre dolmuş ve belediye otobüsü için de aşağı yukarı aynıydı.

İlk zamanlar bana bayağı uzak gelmişti bu yol; ama zamanla Ankara'nın merkezden uzak semtlerinin dezavantajlarının yanında Sincan'ın bu uzun yolunun kahrının çekilebileceğini öğrendim.

Sincan'a biraz yukarıdan bakan Atatürk Mahallesi'nde oturuyorduk. Üst kattaki karşılıklı iki dairede oğluyla beraber oturan Şükrü Amca tipik bir Karadenizliydi. Her şeyden önce çok cana yakın ve misafirperverdiler. Dairemizin sahibi ağırlıklı olarak İstanbul'da müteahhitlik yapan Ömer Amca eşimin akrabasıydı. Bir kaç kooperatifin yanısıra bu binayı da Şükrü Amca ile birlikte yapmış, en üstteki iki daireyi de Ankara'ya geldiklerinde kalmak üzere kendilerine ayırmış-

lardı. Her iki ailenin de bize gösterdikleri yakınlık kelimelerle anlatılabilecek gibi değildi.

Bu küçük şirin ilçeye yerleştiğimiz zaman orada kendimize bu kadar yakın dostlar bulabileceğimizi pek tahmin etmemiştik. Acil durumlarda, hatta gecenin ortasında bile kapılarını çalabileceğimiz insanlardı bunlar. Bir kaç kez kapı çalmakla yetinmeyip Ankara'ya kadar gitmek durumunda da kalmıştık. Şükrü Amca'nın büyük oğlu Hasret'in değme taksi şoförlerine taş çıkaran bir marifetle kullandığı emektar yeşil Renault'u az kahrımızı çekmemişti.

Şüphesiz Sincan'daki adresimizi en iyi bilenlerden birisi de posta memuruydu. İlk zamanlar ODTÜ amblemli taahhütlü mektupların niçin gönderildiğini bilmiyordu. Bir gün dayanamayıp "bu Zekiye Oğuzhan niçin bu kadar aranıyor?" diye sordu. Durumu öğrenince de hayıflandı, belli ki, inançlı birisiydi. "Ben taşımaktan bıktım bunlar göndermekten bıkmadılar" diyordu.

Üniversitenin gönderdiği savunmaya çağrı yazıları taahhütlü olarak gelmesine rağmen bana hep zamanından sonra ulaşıyordu. Bundan pek şikayetçi değildim, çünkü bazen postacının bana mektubu tebliğ ettiği gün ve saati bir yazıyla tespit ederek savunmamı, çağrı yazısının elime zamanında ulaşmadığı için yapamadığımı belirterek, yeni bir tarihin belirlenmesini talep eden bir yazıyla ilgili soruşturmacı hocaya başvuruyordum. Kolayca tahmin edilebileceği gibi, bundan amacım işlemleri uzatmaktan başka bir şey değildi. Çünkü onlarcasını verdiğim savunmaların hiç birinin şimdiye kadar benim lehime bir sonuç vermediklerini bildiğim gibi, bundan sonra da vermeyeceklerinden emindim.

Ama ben yine de savunmalarımı verme konusunda çok kayıtsız kalmamaya çalışıyordum. Gönderdiğim savunma metni aşağı yukarı aynıydı. Önce, Üniversitenin örtünmeyi suç ilan etmesinden dolayı teessürlerimi, arkasından yapılan ithamların tamamen hukuki ilke ve insan haklarına aykırı olduğunu bildiriyor, sonuç olarak da Üniversitenin bu ayıbını en kısa zamanda farkedeceğine ilişkin temennimi ekliyordum. Yani üniversite beni suçluyor ben de üniversiteyi bu davranışının yanlış ve hukuk dışılığından dolayı kınıyordum.

Bunun, benim ile idare arasında veya bunu sağlayan soruşturmacılarla kelimenin tam anlamıyla bir sağırlar diyaloğu olduğunu bilmekle beraber, iletişimi bütünüyle koparmamak, tavrımı ve düşüncelerimi açıkça ortaya koymak için savunma yazmanın yararlı olduğunu düşünüyordum. Ancak, yazdıklarım kendimi savunmaktan çok yapılan suç isnadının yanlışlığını ifade etme amacı güdüyordu.

Bu yüzden, sadece kağıt üzerinde kaldığını bildiğim bu karşılıklı yazışmaların daha geniş bir zaman dilimine yayılmasının hakkımdaki takibatın sonuçlandırılmasını geciktireceği ve hiç olmazsa dersini alabildiğim hocaların sınavlarına girebilme şansımı olumlu yönde etkileyebileceği ümidini taşıyordum. Bu gecikmelerin işe yaradığı da oluyordu. Belki de Sincan PTT'si, işlemlerin yavaş yürütülmesinden memnun olan bir vatandaşla ilk kez karşılaşıyordu.

Sincan'ın diğer bir özelliği de, özellikle öğrenci ve yeni evlilerin oturduğu bir yer olmasıydı. Kiralar Ankara'nın uzak semtlerindekine oranla daha ucuzdu. Buna karşılık ulaşım imkanları iyiydi. Yeni ev kuran insanlar için en önemli harcama kalemi sabit giderlerden oluşur. Bu sabit giderlerin başında da kira, yakıt ve ulaşım gelmektedir. Ankara belediyesinden alınan bir aylık toplu taşıma kartıyla Sincan'a da gidilebildiğine göre belediye otobüsü ile ulaşım ek bir maliyet getirmiyordu. Tren kartı da görece ucuzdu. Bu yüzden yolda harcanan zamanın dışında önemli bir ekstra maliyeti yoktu Sincan'da oturmanın.

Şimdi bile, bazen kitapların içinde üzerinde Sincan-Kayaş yazılı eski banliyö tren biletlerini görünce içime garip bir hüzün çöker. Trenin camından etrafı seyretmek için sarkmış çocukların verdiği tedirginlik dışında, sanki o uzun yolculukları özler gibiyim. Bir de yıllarca ilk kez 'reklam fiyatına' tanıtımı yapılan malları vardır banliyönun. Hep içimden gizli bir kamerayla bu işportacıların filmini çekmek geçerdi. Yılmadan usanmadan büyük bir iştahla nasıl da yalan söylerlerdi öyle. Sonra kondoktörlerle köşe kapmaca oynayan simitçi çocuklar. Bazen yan koltuğa oturur, o günkü hasılatın muhasebesini yapar birbirlerinin sevinçlerini paylaşırlardı. Bu konuşmalar bazen da birbirine hava atmak için uydurulan astronomik hasılat rakamlarla avcı sohbetlerine dönerdi.

22

Bir yığın belirsizlik içinde Ayten ile beraber ısrarla okulun kapısını zorluyorduk. Bu yolda çok arkadaşımız "artık gına geldi" diyerek okulu terketmişlerdi. Bunların başında Uluslararası İlişkiler bölümünün başarılı öğrencilerinden biri olan Hatice gelmekteydi. Yanlış hatırlamıyorsunuz: Buradaki Hatice, günlük yaşamı başörtülü bir kızı temsilen Fransız TV'cilerin çekimlerine konu olan Hatice idi, ne yazık ki sonunda üniversiteyi terketmek zorunda kalmıştı.

Hatice, Ayten ve ben sadece fakültede değil, üniversite içerisinde de herkesin bir arada görmeye alıştığı üçlüyü oluşturuyorduk. Hatice, onca başarısına karşılık gördüğü bunca haksızlığa yenilerini eklemek istemiyordu. Bu yüzden kesin kararını vermişti, 1990-1991 öğretim yılında kayıt için uğraşmayacaktı. Anne ve babası bu duruma oldukça üzüldüler. Hiç olmazsa kayıt yapmasını, okuma hakkından kendi isteğiyle vazgeçiyor durumuna düşmemesini, eğer atılacaksa, buna kararı okulun vermesini söylüyorlardı. Ben de öyle düşünüyordum: "Biz elimizden geldiğince direnelim, ondan sonra tevekkül edelim. Takdir Allah'ındır; geleceğin ne getireceğini bizim tümüyle bilmemiz mümkün olmadığına göre, biz ancak elimizden geleni yaptıktan sonra dua edebiliriz" diyorlardı.

Değişik zamanlarda bazı belirsizliklerin lehimize sonuçlandığı da olmuştu. Örneğin üniversitelere kılık kıyafet serbestliği getiren ve bu sebepten dolayı alınan cezaların iptalini de içeren yasa yürürlüğe girdiğinde, tedbirli olmak ve ceza almamak amacıyla ders ve sınavlara girmeyen bir çok arkadaşımızın, ortalamaları 1.00'ın altına düştüğü için başarısızlıktan dolayı kayıtları silinmişti. O zaman bu durumdaki arkadaşlar başörtüsünden dolayı ceza alıp uzaklaştırılmadıkları için hayıflanmışlardı. Yani başörtüsü mağdurlarından derslere devam ettiği için ceza alanlar, ihtiyaten derslere girmeyen, dolayısıyla herhangi bir ceza almayanlara göre daha avantajlı duruma düşmüşlerdi. Fakat başlangıçta hiç kimse böyle bir sonucu aklının ucundan bile geçirmemişti.

Hatice, hem lisede hem de üniversitede her yıl üstün başarı belgesi alan bir öğrenci olarak bu kadar itilip kalkılmaktan, hor görülmekten ve sürekli tedirgin edilmekten bıkmış, belki de, bunun devamının kişiliğinde bir erozyona neden olacağını düşünerek kesin olarak okulu bırakmaya karar vermişti. Onun üniversiteyi bırakmak için verdiği bu kesin kararında, üniversiteyi olduğundan daha abartıp onu neredeyse bir "amaç" haline getirip getirmediği konusunda bizzat kendisiyle bir hesaplaşma düşüncesi kadar, nişanlısının da etkisi vardı. Nişanlısı Uğur'un Hukuk Fakültesi mezunu olması nedeniyle onu çok fazla tanımıyor, Hatice'nin bu kesin kararında ne düzeyde etkili olduğunu pek bilemiyorduk.

Kararını kesinleştirdiği gün, Cebel-i Tarık'ı geçerek İspanya'ya ulaşan Tarık Bin Ziyad'ın gemilerini yakması gibi, geri dönüşün imkansızlığını gösterircesine hüzün -ve kimbilir belki de gözyaşları- içinde, tüm notlarını yaktığını daha sonra öğrenecektim. İradesi üzerine yapılan baskılar sonucu bir insanın dört-beş yıllık emeğinden, dolayısıyla onun sonraki yaşamı boyunca sağlayabileceği tüm imkanlardan vazgeçmek zorunda kalmasının ne denli yürek parçalayıcı bir şey olduğunu ancak yaşayan ve aynı derdi paylaşanlar bilebilir. 3.00'ın üzerinde bir ortalamayla okulu götürürken, uğradığı haksızlıklar karşısında okula veda eden Hatice'nin ders kitaplarını bölümdeki yeni arkadaşlarına verip, notlarını yaktığını her hatırlayışımda, içime dolan hüzne, yüreğimdeki bir sızı da eşlik eder.

Üniversiteyi bırakıp evlenen arkadaşların bu kararlarında ailelerinin tavrının da önemli payı vardı. Okulun verdiği bunca strese az da olsa-belki daha da fazla- ailenin baskısı eklenince gerçekten bunaltıcı bir etki yapıyordu: Bu durumda evlilik en makul çözümlerden birisi gibi gözüküyordu. Nitekim başörtüsü krizi, hiç beklenmedik bir şekilde tesettürlü kızların evlenme oranını artırmıştı.

Bu evliliklerden bazıları gerçekten bireysel direnişin son haddine kadar kullanıldığı bir ortamda karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma süreci içinde ortaya çıkan tanışıklıkların sonucu olarak gerçekleşmişti. Fakat bazı arkadaşlar da, evleneceği kişiden çok, evliliği bir kurtuluş yolu olarak gördükleri için evlenmişlerdi. Dolayısıyla bu ikinci kategoride yer alan arkadaşlar arasında yanlış evlilik yapanlar da olmuştu.

Yanlış evlilik yapan arkadaşların en çok yakındığı nokta, evliliğin umdukları gibi bir kurtuluş sağlamadığıydı. Ama aslında bir çoğu evlilikten başka, daha makul bir seçeneklerinin de kalmadığının bilincindeydiler. Çünkü, tesettür olayı sadece okulla değil, bir çok öğrencinin ailesiyle de arasını açıyordu. Bu durumda ortada iki seçenek vardı: Ya hayatını kendi başına idame ettirmek için herhangi bir işte çalışmak, ya da evlenmek. Belki komik gelecek ama bu durumdaki birisi için evlenmek çalışmaktan çok daha kolay. Özellikle yüksek öğrenim sürecindeki örtülü kızlar evlilik için oldukça fazla talep alıyorlar. Bunun nedenlerinden birisi üniversite eğitimi gören erkeklerin, eğitim görmüş akranlarıyla evlenmek istemeleri. Üniversite gençliği arasında örtülü kızların erkeklere göre azlığı da, doğal olarak, onlara olan ilgi ve evlenme talebinin artmasına neden olmaktadır.

Çalışmaya sıra gelince, her şeyden önce kadınların, özellikle de genç kızların istihdam edildiği alanlarının önemli bir bölümü örtülü kızların çalışmalarına uygun değil. Üniversiteyi yarıda bırakmış, bu yüzden ne diploması, ne de rekabet gücü yüksek bir niteliği olan, yani iş piyasası için vasıflı emek sayılamayacak kızlar için, ancak hatır gönül yoluyla iş bulunabilmekteydi. İşsizlik oranı oldukça yüksek olduğu için de, teklif edilen ücret, bazen asgari ücretin bile altında olunca, örtülü bir kız için bağımsız olarak, geçici bir süre için bile olsa, hayatını çalışarak kazanmak imkansız hale gelmekteydi. Ailesi de

gereken anlayışı göstermezse, bu durumda evlilik adeta zorunlu ve tek alternatif olmaktaydı.

Bir de belirtmek gerekir ki, üniversite tercihlerini belirlerken bir çok kişi, bitireceği bölümün kendisine ne kazandıracağını, istihdam imkanlarını ne düzeyde olduğunu pek araştırmadan katalogdaki puan sırasına göre tercih yapmaktadır. Ancak bitirdiği zaman, okulunun birincisi bile olsa, iş kapılarının kendisine açılmadığını büyük bir hayal kırıklığı ile öğrenmektedir. Bu yüzden, daha başlangıçta, özellikle örtülü kızların bölüm seçerken puanı değil, eğer çalışmayı düşünüyorlarsa, iş alanını göz önünde tutmaları gerekir. Zira çok zor kazanılan ve zor bitirilen bölümlerden mezun olan bir çok arkadaş, bitirdikten sonra çalışmak için uygun ortam bulamayınca çok daha düşük puanla kazanılan ve kolay bitirilen bölümlerin mezunlarına özenir hale gelmektedirler.

Örtündüğü için ailesi tarafından dışlanan kızların çoğunluğu örtünmeye üniversitede başlıyorlar. Bunlardan bazıları sadece örtüyle değil, İslam'la da üniversitede tanışmaktadırlar. Bu şekilde üniversitede örtündüğü için ailesi tarafından evden kovulan tanıdığım bir kaç arkadaşım var. Sosyal tarihimiz açısından çok acı bir durum bu.

1987 yılında basının istismar ettiği bir Nevin Kaya olayı vardı. Örtündüğü için babası tarafından baskıya maruz kalan ve bu yüzden birisiyle evlenip ailesini terkeden kızlardan sadece biriydi Nevin Kaya. Yine baba zulmünden kaçan bir kız olan Nuray gazetelere babasının kendisine "Namaz kıldığını görürsem sırtına çıkar çiğnerim" dediğini anlatıyordu (1.2.1987, Zaman). Ertesi gün aynı gazeteye yaptığı açıklamada Nuray'ın babası "kızımın kapanması bana ve topluma ters bir olay" diyordu. Doğrudan İslam'a ve dolayısıyla örtünmeye karşı olanlar dışında, örtünmeye taraftar olmalarına rağmen kızlarının okula örtüyle gitme konusunda direnmelerine taraftar olmayan aileler de vardı. "Allah belalarını versin kızım, siz gidip okuyun; günahı onların boynuna" diyorlardı. Bu ailelerin çoğu kısıtlı maddi imkanlarıyla okuttukları kızlarının okulu bırakmakla yüzyüze kalmalarından son derece rahatsız oldukları için böyle bir tavır benimsiyorlardı. Bu durum kızların aileleriyle olan ilişkilerini de olumsuz yönde etkiliyordu.

Bu nedenle başörtüsünden dolayı okuldan atılan yahut okulu uzatan tüm arkadaşlar ikili bir kıskacın içindeydiler. Bir yanda üniversite yönetimi oldukça acımasız bir şekilde üzerlerine gelirken, öte yandan da ailenin sabır, anlayış ve hoşgörü göstererek destek olmak yerine baskı yapmaya başlaması ruhsal açıdan gerçekten rahatsız edici, gerilimli bir atmosfer ortaya çıkarmaktaydı. Bu baskı çemberini kırmak için yapılan evliliklerin bazılarının hayal kırıklığı ile sonuçlanması çok sürpriz sayılmamalıdır.

Üniversitelerdeki başörtüsü mücadelesi hiç umulmayan ve beklenmeyen bir sonuç olarak çok iyi evlilikler kadar, hayal kırıklıklarıyla dolu evlilikler de getirdiyse bunun sorumluluğunun tümüyle birbirini seçen eşlerde ve onların yanlış seçimlerinde aranması yanlış bir teşhis olacaktır. Birbirlerini olağanüstü şartlarda tanıyan ve bu olağanüstü durumlarda gösterdikleri davranışlarla birbirini beğenen insanların, hayatın normale dönmesiyle kendilerini bekleyen sorumluluk ve yükümlülüklerin sıradanlığı karşısında hayata küskün birer insan durumuna gelmeleri, acı ve faturası ağır bir deneyim olmuştur. Bunun vebali, büyük oranda, onları en zor durumlarında dahi yalnız bırakan ve bu yüzden zamansız bir seçime zorlayan aile ve yakın çevrelerinin sırtındadır.

Bu arada çok iyi evlilik yapanlar da vardı kuşkusuz ve bunlardan birisi de Hatice'ydi. Hatice evliliğinin ikinci yılında "gerçekten evlilik benim okulla ev arasına sıkışmış olan özgürlük alanımı oldukça genişletti Zekiye" diyecekti.

23

ODTÜ'de yeni bir dönem açılıyor ve ben de 7 yılıma başlamaya hazırlanıyorum. Rektörlük binasının önünden İdari Bilimlere doğru ağır adımlarla ilerlerken bir yandan da kayıt yenilemenin özellikle bizler için zorluğunu; ders hocaları, danışman, bölüm başkanı, dekan yardımcısı, dekan ve belki de rektörlük arasında yapılacak muhtemel gidiş-gelişleri düşünüyorum. Bölüme başladığımdan bu yana kaygısızca kayıt yenilemeye gittiğim, konu ve içeriğini sevdiğim dersleri alarak bundan sonra başarılı olup olmama sorumluluğu bana ait dediğim bir dönemim olmadı hiç. Her seferinde kayıtta acaba bu kez başıma ne gibi işler gelecek, yenileme işlemlerini bitirmek için kaç gün koşuşturmak zorunda kalacağım, konusunu sevmem veya hocasının konusuna hakim olup olmamasına bakmadan bizi dersine alacak veya en azından çok gönüllü olmasa bile, dersini terketmemiz içim bağıra çağıra hakaretler etmeyecek hoca bulabilecek miyim gibi kaygılarla gittim hep kayıt yenilemeye.

Kaygılı bir şekilde merdivenleri adımladım. Bölüm başkanı ve Kamu Yönetimi bölümünün hocalarının çoğu bu 4. katta oturuyorlardı. Sağlı sollu koridoru ablukaya almış gibiydiler. Çoğunlukla odalarının kapıları açık olduğu için koridordan gelip geçeni rahatlıkla görebiliyorlardı. Binanın son katı olduğu için de bölüm hoca ve öğrencileri dışında çok fazla kişinin uğramadığı bir yerdi burası.

Koridorun sonuna doğru danışmanımın odası vardı. Odaya girer girmez hemen danışmanım "kaydını başörtülü olarak yapabileceğine dair bölüm başkanından bir yazı getir, `kaydımı başörtüyle yapıyorum, her türlü sorumluluk bana aittir' diye bir kağıt yazıp imzala ve bölüm başkanına ver, sonra ben de hakkında bir tutanak tutacağım..." gibi kayıtla alakası olmayan ve sadece bizim için konulan bir yığın formalite sayıyordu. Bense karşısındaki bana en yakın sandalyeye yerleşmekle meşguldüm.

Bu kez gittiğinde direktifleri dinledikten sonra "eğer kayıt için sizin böyle imzalı izin kağıtlarına ihtiyacınız varsa benim dolaşmaya sağlığım müsait değil, ilgili kağıtları siz gidip imzalatıverin" dedim ve sonra durumumu kısaca özetledim. 4.5 aylık hamileydim ve düşük tehlikesiyle sekiz gün yattığım Zekai Tahir Burak Hastanesi'nden çıkalı henüz bir hafta bile olmamıştı. Doktorlar taburcu olmamı uygun görmemelerine rağmen yemeğimin aynen hastanede olduğu gibi yanıma gelmesi ve en azından bir iki hafta hiç yerimden kalkmamam kaydıyla eve gitmeme izin vermişlerdi. Ayrıca öğrenci olduğumu öğrenince de kesinlikle tam gün okula gitmememi, okuldan dönünce de hemen yatıp dinlenmemi sıkı sıkıya tembihlemeyi de ihmal etmemişlerdi. Bu durumda, eski yıllarda olduğu gibi merdivenlerde gerekli gereksiz sağa sola koşturamayacaktım.

Danışmanım anlayış gösterdi, gitti bölüm başkanıyla konuştu; ne konuştular bilmiyorum. Sonuçta değişen bir şey yoktu: Başörtüyle kayıt yaptığım için tutanak tutulacak ve disipline verilecektim. Tutanağı ben de imzaladım. Bu işlemlerden sonra bir yandan kayıtla ilgili evrakları elime tutuştururken öte yandan da bana tecrübeli bir anne olarak öğütler sıralıyordu. Artık bundan sonra her odasına girdiğimde uyarılarının yanında, öğütlerde de bulunacaktı. Meselâ aynı gün tekrar odasına uğradığımda biraz hızlı nefes aldığımı görünce " A Zekiyeciğim bu kadar acele etme, merdivenleri yavaş çıkıver" derken bir başka öğretim üyesi Rasih Malyalı "kızım sen iki can taşıyorsun, sadece kendi hayatından sorumlu değilsin" diyordu.

Bu kısa konuşmalarda bile iki şey gözlemlemiştim. Birincisi daha önceki bazı gözlemlerimi doğruluyordu. Benimle ilgili en basit bir

olay bile hocalar arasında çok hızlı ve kolay yayılıyordu. Sadece hocalar değil bölümde ve hatta fakültedeki memurlar bile beni hayrete düşürecek şekilde hakkımda bilgi sahibi oluyorlardı.

İkincisi, birbirlerine karşı değişik nedenlerle mücadele bayrağı açmış insanlar bile kimi olağan durumlarda "olağandışı" davranabiliyorlardı. Zira şimdi bana öğüt veren Rasih Malyalı daha okula başladığım ilk yıl "seni burada istemiyoruz" diye tehdit savuran kişinin ta kendisiydi.

Disipline verilmek üzere tutulan tutanağa imzamı koymam kaydıyla 1990-1991 öğretim yılı ilk dönem kaydımı yaptırmıştım. Mezun olabilmek için 9'ar kredilik toplam 7 dersim kalmıştı. Normalde her dönem beş ders alınıyordu. Mezun olma durumunda olan bir öğrenci danışmanının onaylaması halinde bir dönemde yedi dersi de alabilirdi. Ben başaracağıma güvensem bile dörtten fazla alabilecek ders bulamamıştım. Ayrıca kredisiz derslerden bir de Tarih dersi vardı. Her ne kadar mezuniyet durumundaki öğrencilere tarih dersi bir dönemde veriliyor ise de bu konuda bana herhangi bir kolaylık göstermeyeceklerinden emindim. Bu yüzden dersleri iki döneme yaymaya karar verdim. Aslında ne zaman hangi cezayı alarak uzaklaştırılacağım belli değildi. Kendime mezun olmak için dönem tespit etmek yerine, kredi yükümü hafifletmek için uğraşıyordum.

Aldığım derslerden biri İktisat bölümünden Teoman Akgür'ün "World Economy" (Dünya Ekonomisi) dersiydi. Bu dersi alabilmeyi kendim için bir zafer sayıyordum. Çünkü, hem dersin konusunu seviyor, hem de hocasını 3. sınıfta aldığım "Turkish Economy" adlı diğer bir dersinden tanıyordum. Ayten'le beraber "Turkish Economy" dersini daha önce o dersi alan arkadaşların tavsiyesi üzerine almış ve anlatıldığından da olumlu izlenimler edinmiştik.

Öğrenciler arasında hocanın adı "Flow Teo"ydu. Ders sırasında iktisadi dalgalanmaları göstermek üzere bolca kullandığı "flow chart"lardan dolayı bu adı takmışlardı ona.

Oldukça sade ve düzgün giyinirdi. Öğrencilerin çok önemli olmayan ayrıntı sorunlarıyla da ilgilenir, onları hiç bir şekilde savsakla-

mazdı. Hiç unutmam dersin birinde birinci "Mid-Term" tarihi belirlenecekti. Hoca kendisine uygun gelen iki tarih önererek bunlardan birisinin seçilmesini istemişti. Öğrencilerin bir kısmı birinci tarihi diğerleri de ikincisini tercih ediyorlardı. Teoman Bey bir ara formül bulmayı denemedi her iki tarihi de kabul etti. İsteyen birinci tarihteki sınava, isteyen ikincisine, isteyen de her ikisine birden girebilecekti. İkisine birden giren ise en yüksek notu hangisinden alırsa onu geçerli sayacaktı. Bu ara sınavda en yüksek notu Ayten, ikincisini de ben almıştım. Dersi bölüm dışından alan iki öğrencinin en yüksek notları alması sadece hocanın değil, öğrencilerin de dikkatini çekmişti. II. "Mid-Term" öncesi anlamadığımız bazı noktaları sormak üzere odasına gittiğimizde bize ismimizle hitap ederek yakından ilgilenmesi ve oldukça sıcak davranmasıyla ayrıca takdirimizi kazanmıştı. O dersten Ayten de, ben de iyi birer not almıştık.

"World Economy" dersi ise o yıl ilk kez verilecekti. "Turkish Economy"de genel hatlarıyla da olsa Tanzimat'tan bu yana Türkiye'de uygulanan iktisadi politikaları, iktisadi hayatın gelişimindeki dalgalanmaları, karşılaşılan krizleri öğrenmiştik. "World Economy"de de 19 ve 20. yüzyılda dünya ekonomisinde meydana gelen belli başlı gelişmeleri, gelişmiş ve gelişme yolundaki ülkeler arasındaki ilişkileri öğrenecektik.

Daha önce de değindiğim gibi, bizim için bir dersi alıp almamaya karar verirken, dersin içeriği kadar, hatta ondan daha da önemli olarak derste hocanın bize karşı olumsuz bir tavrının olup olmadığı önem taşımaktaydı.

Bu iki kriterden bakınca da bizim gözümüzde Teoman Akgür hem konusuna hakimiyeti ve dersi anlatış biçimiyle, hem de öğrenciyle kurduğu ilişkiler açısından gerçekten ideal bir hocaydı. Bu yüzden onun kendi bölümümdeki hocalarla kıyaslanması bile yersizdi. Hem de öğrencisine bir şeyler vermek yerine vehimlerden başka bir delil ve dayanağı olmayan iddialarla, olmayan yönetmelik maddelerine gönderme yapmak suretiyle onları suçlu ilan eden ve tüm bunlar yetmiyormuş gibi, bir kahraman edasıyla ellerine geçen her fırsatta öğrencisini aşağılayan bölüm hocalarıyla...

Ders çok güzeldi, hem kolay anlıyor hem de seviyorduk. OECD yayını iki de güzel kitap okumuştuk o derste. Dönemin son finali "World Economy"di. Ayten'le sabah buluşup sınav saatine kadar konuları tekrar gözden geçirmeye karar vermiştik. Biraz çalıştıktan sonra rahatsızlanmaya başladım. Kendimi iyi hissetmediğim için durumu görüşmek üzere hocanın odasına gittim. Rahatsız olduğumu, eğer mümkünse beni başka bir gün sınav yapmasını istedim. "Zekiye" dedi "istiyorsan bugün sınava girme başka bir gün gel, fakat bana sorarsan sonra daha zor olur. Sınava gir, bir iki satır karala ve çık. Sınavının iyi geçmesi önemli değil, zaten ara sınavların iyi, hem geçen yıldan da hakkında olumlu kanaatim var, ona göre bir not veririm"

Dediği gibi yaptım, sınava girdim, soruları cevaplamaya çalıştım. İyi ki de girmişim; çünkü o dönem içinde başka sınava girecek zamanım olmayacak, tam bir hafta sonra, 4 Şubat 1991 günü oğlum İsmail dünyaya gelecekti.

"World Economy"den sonra Teoman Bey'den başka ders almadım. Bir gün İktisat bölümünün koridorunda karşılaşmıştık. Karşılıklı hal ve hatır sorduktan sonra bebeğimi sormuştu. 1.5 aylık bir bebeğimin olduğunu fakat sürekli ağladığını söyleyince çocuklarıyla yakından ilgilenen tecrübeli bir baba olarak bana bazı öğütlerde bulunmuştu: "Eğer kundak yapıyorsan hemen vazgeç. Dokuz ay anne karnında böyle duran -duruş şeklini taklit ederek- bebeği birden kalıplara koyarsan ne kadar rahatsız olur düşün. Ayrıca çocuk ana karnında annenin kalp atışlarını duyar ve o ritme alışır, doğunca da öyle bir ritim arar." Cebinden her ders bir kaç kez çıkarıp baktığı meşhur kösteklisini çıkardı ve "ben çocuklarımın yastığının altına bunu koyuyordum, eğer yoksa masa saati de olabilir. Ayrıca bebeklerin çoğunlukla gazdan dolayı ağladığını da unutmamak gerekir" dedi.

Bebeği, gazın çok rahatsız ettiğini biliyordum ama doğrusu ritim olayını daha önce duymamıştım. Bu konuşma üzerine eşimin baba hatırası olarak çantasında sakladığı köstekli saat, o günden sonra oğlumun beşiğinde vazife görmeye başlayacaktı.

24

Başörtüsüyle ilgili karmaşaya Meclis'te bir çözüm bulunacağına dair söylentiler dolaşıyordu. ANAP ve DYP'nin muhafazakar milletvekilleri bu konuda ortak tavır koyarak bir yasa çıkaracaklardı. Bu durumda en sağlıklı bilgiyi ANAP Malatya milletvekili Bülent Çaparoğlu'ndan alabilirdik. Çaparoğlu, başörtüsü konusunda Meclis'te en çok gayret sarfeden milletvekillerinin başında geliyordu. Ona her gittiğimizde, bu olayın yükünü en az bizim kadar hissettiği ve bu konuda elinden gelen her şeyi yaptığı izlenimini ediniyorduk. Bize gerçekten çok yakın ve içten davranıyordu. Sadece moral destek değil, elinden geldiğince maddi ve manevi her türlü yardımı yapma azmindeydi. Burada Çaparoğlu'nda gördüğümüz bir inceliğe değinmeden geçemeyeceğim. Yanına her gidişimizde, bizim konuyla ilgili gelişmeleri tekrar görüşmek için randevu talebimize gerek bırakmayacak bir şekilde, daha çok ilişkilerimizin sadece başörtüsü ile ilgili sorunlara indirgenmemesini ve irtibatımızın sürekliliğini sağlamak amacıyla, basit bir formül geliştirmişti. Kendisiyle görüşmekten çekinmememizi ve rahat gidip gelmemizi sağlamak için bizden her seferinde tekrar görüşmemizi gerektiren bazı taleplerde bulunuyordu. Hiç bir şey bulamazsa bir sonraki gelişimizde özetleri getirilmek üzere yabancı basından seçtiği, başka ülkelerde basının ticari faaliyette bulunup bulunmadığı, denetimin nasıl yapıldığı... gibi hazırlanacak

kanun tasarılarında malzeme olarak kullanılabilecek İngilizce yazıları elimize tutuşturuyordu. Özellikle de başörtüsünden dolayı gerek bizim gerekse arkadaşlarımızın aldıkları disiplin cezalarıyla ilgili belgeleri geciktirmeden kendisine iletmemizi istiyordu. Böylece daha sık görüşüyor gelişmeleri değerlendiriyorduk. Aslında bu taktiğin, müslüman hassasiyetinin inceliğinden kaynaklandığını O da, biz de, randevularımızı ayarlayan sekreter Leyla Hanım da, çok iyi biliyordu.

Meclis'e gidip milletvekilleriyle görüşenler çok iyi bilirler; milletvekillerinin çoğu gelen misafirlerle çok yakından ilgileniyor görünerek aslında onları başlarından savmaya çalışırlar. Bunun bir çok yolu vardır: Hiç sonu gelmeyen randevu ertelemeleriyle vatandaş bıktırılır, yahut sağa sola yapılan bir iki telefonla ilgilenildiği izlenimi verilir, veya eline bir imzalı kartvizit tutuşturularak ziyaretçi bürokrasinin acımasız pençesine terkedilir. Milletvekillerinin kapılarındaki ziyaretçi kuyruğu aynı zamanda onların etkinlik düzeylerini de göstermektedir. Televizyon başında Meclisten naklen yayın izleyenler vekillerinin oturumda bulunmamasından dolayı kızdıkları bile olur. Meclis'te oturmakla ziyaretçilerin işi görülmüyor ki. Eline bir kart alan hemşehri gelip kapıya dayanır. Bugün olmazsa yarın ama muhakkak bir gün seçim olacak! ilgilenmezsen olmaz, yoksa gidip herkese anlatır. O zaman, ilgileniyor gözüküp baştan savacaksın. Bunun milletvekillerinin en klasik numarası olduğu oraya gidenlerin çoğu tarafından da bilinir. Ama herkes yine de "atlatılmayan" kişilerden biri olmak için şanslarını zorlarlar. Bazılarının görüşmeden çıkarken asık suratlı ve sinirli hallerinden, kendileriyle pek ilgilenilmediği anlar, içlerinden de "size gösteririz bir daha gelir oy istersiniz" dediklerini duyar gibi olursunuz.

Meclis'in büyük özenle her sabah silindiği anlaşılan her tür ayakkabıda gıcır gıcır ses çıkaran parlak mermerlerle döşeli bekleme salonlarında birilerinden randevu bekleyenler arasında ilginç konuşmalar cereyan eder. Belki Türkiye'nin en güzel dramaları hergün bu salonlarda bizzat yaşanmaktadır. İnsanların dertlerine kulak misafiri oldukça, içinizden her istediği yerine getirilen masallardaki kral olmak geçer. Başka türlü bu sorunların çözülmesi neredeyse imkansızdır.

Bu konuşmaların önemli bir bölümü de milletvekillerinin dedikodusuyla geçer. Deneyimliler daha önce başlarından geçenleri anlatırlar. Bu dedikodulardan birini çoğumuz duymuşuzdur: Milletvekillerinin ziyaretçilere verdikleri, arkasında ilgili kişiye hitaben yazılmış bir not bulunan kartvizitlerin dili şifrelidir. Diyelim size verilen kartın arkasında malum "hamil-i kart yakınımdır"a benzer bir ifadeden sonra eğer "lütfen işi ile ilgilenin" yazıyorsa, mesela bu, muhtemelen "ben atlattım siz de atlatın" anlamına geliyordur. Bu şifreli ifadeler dönemden döneme yahut partiden partiye değişmekle beraber özde pek değişmezler. Aldığı bu sihirli kartvizitin çok işe yarayacağını uman ama hayal kırıklığına uğrayan birisi ikinci gelişinde, "illa da telefon edilmesi" üzerinde ısrar eder. Bu sefer ortalıkta yeni bir şayia dolaşmaktadır: "Milletvekillerinin telefon görüşmelerinin yarısı 'hayali' görüşmedir." Olur mu öyle şey? Vekili insanı aldatır mı? Söylentinin ne kuralı ne mantığı ne de gerekçesi aranır, birileri söyler sonra ondan duyanlar yıldırım hızıyla yayarlar onu.

Bu tür söylentilerin dolaştığı koridorlarda, bir değil, üç değil, beş değil neredeyse haftada bir birileriyle görüşmek için sıra beklemek gerçekten sabır ve psikolojik destek gerektirmektedir. Bu yüzden karşı tarafın isteği üzerine görüşmeye gidiyor olmanın rahatlığını sağladığı için Bülent Çaparoğlu'nun bu "küçük ricaları" bizim için görüşmenin kendisi kadar önemli bir işlev görüyordu.

Çaparoğlu'nun başörtüsü yüzünden meclis koridorlarında YÖK başkanı İhsan Doğramacı ile yaptığı pazarlıklar ise gazetelere bile yansıyordu.

Bu arada Meclis Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanı Yusuf Bozkurt Özal'ın da bu konuda kesin tavır koyarak, başörtüsü serbestliği getirecek bir yasanın çıkmasına çalıştığını duyuyorduk.

Son görüşmelerimizin birinde başörtüsü lafını etmeden üniversitelerde kılık kıyafet konusunda serbestlik getiren bir yasayı Kadının Statüsü ve Sorunları ile ilgili yasaya ekleyeceklerini söylemişti. Daha önce çıkan yasayı Anayasa Mahkemesi laikliğe aykırılık gerekçesiyle iptal ettiği için, bu sefer bu konuda açık kapı bırakılmayacak yeni bir kanun

hazırlanmıştı. Buna göre her türlü kıyafet serbest olacaktı. Zaten başörtüsü dışında her türlü kıyafet serbestti. Sonuç aynı kapıya çıkacaktı.

Konuyla ilgili kulislerde konuşulanlar gazetelere de yansımıştı. SHP de böyle bir yasanın çıkması durumunda iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvuracağını açıklamıştı. Zaten SHP hem muhalefet olarak etkili bir politika izleyememenin, hem de içindeki hizipler dolayısıyla yüzyüze geldiği tıkanıklığın aşılabilmesinin yolunu laiklik savunuculuğunda bulmuş, olur olmaz yerde irtica tehlikesinden ve laikliğin korunmasından bahseder hale gelmişti. Basının irtica haberleriyle ürküttüğü kesimin oylarına göz dikmişti anlaşılan.

Konunun Meclis gündemine alınmasından bir hafta sonra, SHP parti meclisi üyesi Bahriye Üçok evine gönderilen bir bombalı paketin patlaması sonucu hayatını kaybetmişti. Muammer Aksoy, Çetin Emeç ve Turan Dursun da kimliği bilinmeyen kişilerce öldürülmüştü. Muammer Aksoy, Atatürkçülük ve laiklikle ilgili ateşli açıklamalarıyla tanınıyordu. Turan Dursun, İslam üzerine aykırı yazılar kaleme alan ve kitaplar yazan bir mürteddi. Bazı kesimler onu bir otorite olarak gördükleri için kitapları oldukça fazla satıyor, zaman zaman da sansasyona neden oluyordu. Aynı şekilde onun "Din Bu" kitabındaki hata ve saptırmaları dile getiren Süleyman Ateş'in "Gerçek Din Bu" kitabı da oldukça satmıştı. Turan Dursun bir ölçüde "yerli Salman Ruşdi" olarak görüldüğü için dostu da düşmanı da çoktu. Çetin Emeç ise Hürriyet gazetesinin genel yayın yönetmeniydi. Basının büyük bir kısmı, bugün bile aydınlatılamayan bu cinayetlerden müslümanları sorumlu tutuyordu. Dolayısıyla onlar için, müslümanların saldırgan ve eli silahlı gösterilmesi için yeni bir fırsat doğmuştu.

Belki hayatını onlara çamur atmaya adamış bu şahısların öldürülmesinden dolayı müslümanların büyük bir yas tutmadıkları doğrudur; fakat bu suikastlerde müslümanların bir rolünün olduğu konusunda da en ufak bir delil yoktur. Tamamen profesyonelce işlenmiş bu cinayetlerden özellikle Bahriye Üçok'unkinin başörtüsü meselesinin Meclis gündemine alınmasıyla aynı zamana rastlaması bir tesadüf olmadığı gibi, bunun müslümanların işine yaramayacağı, tam tersi yaratacağı olumsuz havadan dolayı bazı olumlu gelişmelerin önüne

set çekeceği de aşikârdı. Muhtemelen dumanlı havayı seven birilerinin işiydi bu. Hem Türkiye'de müslümanların adam öldürerek siyasal mücadele yaptığına dair en ufak bir delil olmadığı gibi, bunun İslam'ın temel ilkeleriyle de ne derece uyuştuğu tartışmalıdır. Zira fiili savaş dışında, müslüman bireyler münferit olarak adam öldürmeye karar veremezler. Üstelik böyle bir cinayetin sırf strateji açısından da müslümanların aleyhine olduğu ortadadır. Zaten cinayetleri hiç bir müslüman grup da üstlenmemiştir. Gazetelerde çıkan bazı örgüt isimlerinin tamamen asılsız olduğu daha sonra ortaya çıkmıştı.

Sanıyorum bu cinayetlerin içyüzü aydınlatıldığında müslümanları töhmet altında bırakan basın ve ilgili çevrelerin özür dilemesi gerekecektir. Aklı başında her müslüman, bu birincil marifeti İslam'a sataşmak olan insanları öldürmenin hem teorik, hem de pratik açıdan müslümanların menfaatine hizmet etmeyeceğini, tam tersine onlara hiç de haketmedikleri soyut bir kahramanlık vasfı kazandırmanın yanısıra, müslümanlara yönelik baskıların da artırılmasını teşvik edeceğini tahmin eder. Kısaca o dönemde peşpeşe işlenen bu şaibeli cinayetlere sorumlu aranırken, müslümanların en son akla gelmesi, kanaatimce mantığın bir gereğidir.

Özellikle cinayete kurban olarak Bahriye Üçok'un seçilmesinin üzerinde düşünülmeye değer özel bir anlamı vardır. Zira Üçok yıllarca İlahiyat Fakültesi'nde çalışmış bir akademisyen olarak televizyonda yapılan başörtüsüyle ilgili açıkoturumda yaptığı yorumlardan dolayı inançlı kesimin tepkilerini üzerine çekmişti. Yaptığı açıklamalarda, ilahiyatçılığı nedeniyle biraz otorite havasıyla konuşuyordu. Gazetelerde yazdığı yazılarda ve Meclis'te yaptığı konuşmalarda hep irticayla mücadele çağrılarında bulunuyordu.

Televizyondaki o meşhur türban açık oturumundan sonra o vesileyle Zaman gazetesi adına Fehmi Koru kendisiyle uzun bir söyleşi yapmıştı. Biraz tartışmaya dönüşen söyleşi sonunda Üçok sadece kendi düşüncelerini açıklamak değil, aynı zamanda karşı tarafı da dinlemek zorunda kalınca tepkide bulunmuş Fehmi Koru'yla görüşmesini yarıda bırakarak ona kapıyı göstermişti. Oldukça ilginç olan sözkonusu görüşme de bir kez daha göstermişti ki, başörtüsü-laiklik tartış-

malarında ahkam kesenlerin çoğu, tek taraflı kürsülerde yalan yanlış bilgi ve yorumlarla daima kendilerini haklı göstermeye alıştıkları için birebir tartışmalara pek tahammül edemiyorlardı.

Bahriye Üçok'un yazı ve konuşmalarıyla bu tartışmalardaki taraflardan birinin sembolü haline gelmiş olması nedeniyle bu cinayetle başörtüsü arasında doğrudan bir ilişki kurulmak istendiği gayet açıktı.

Nitekim Üçok'un cenaze töreni tam bir gösteriye dönüşmüş yüzlerce kişi laikliğe bağlılık yemini yapmaya başlamışlardı. Müslümanların protesto eylemlerini "Kara Cuma", "Siyah Başkaldırı" gibi küçültücü manşetlerle veren gazetelerin sütunlarında bu gösterilerin adı "düşünceye saygı yürüyüşü" oluvermişti. Bu manşetler dolaylı yoldan müslümanları hoşgörüsüzlükle itham ediyor, onları düşünce özgürlüğüne karşıymış gibi lanse ediyordu. Müslümanların giysilerini bile kendileri için tehdit unsuru sayarak "zinde güç"leri göreve çağıranların nasıl olup da düşünceye karşı saygılı olabildikleri tartışmasına hiç girmeden, üstelik düşünce özgürlüğü tartışmalarında sadece susması gerekenlerin, faili meçhul cinayetleri bahane ederek müslümanları töhmet altında bırakmaları, yeni bir yavuz hırsızlık örneğiydi. İktidar kendi ellerinde, her türlü yaptırımı onlar denetliyor; onlar demokrat ve özgürlükçü, buna karşılık sürekli taciz altında bulunan inançlı kesim ise hoşgörüsüz; anlaşılır gibi değil.

Ağızlarına doladıkları şey "irtica tehlikesi"ydi. Gazetelere laikliğe bağlılık ve irticaya karşı elele mücadele çağrılarının yeraldığı boy boy ilanlar veriliyordu. Özellikle kadın dernekleri laiklik tartışmasında, çoğu zaman olduğu gibi, ön sırada yeralmayı birinci vazife olarak üstlenmişlerdi. Fakat bütün bu provakasyonlara rağmen Meclis'in gündemi değişmedi.

Nihayet 25 Ekim 1990 tarihinde, konu Meclis'te görüşülerek kanunlaştı. 28 Ekim 1990 tarih ve 20679 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 2547 sayılı Yükseköğretim kanununa eklenen ek bir maddeyle " Yürürlükteki kanunlara aykırı olmamak kaydı ile; Yükseköğretim kurumlarında kılık kıyafet serbesttir" hükmü getirili-

yordu. Geçici maddeyle de, kanunun yürürlüğe girmesinden önce verilen bu konudaki tüm cezalar kaldırılıyordu.

Bu yasanın çıkması yeni ve önemli bir tartışma daha başlatmıştı. SHP genel başkanı Erdal İnönü üniversitelere getirilen kılık kıyafet serbestliğini "en büyük hatalardan biri olarak gördüğünü" belirterek Anayasa Mahkemesi'ne başvuracaklarını resmen açıklayınca Anayasa Mahkemesi başkan vekili Yekta Güngör Özden "Anayasa Mahkemesi, `bu anayasa değişmediği sürece, laiklik ilkesi yürürlükte kaldığı sürece hiç bir yasal düzenleme türbana geçerlik sağlayamaz' diyor. Kararları da bağlayıcıdır. Şimdi yeni yeni delmelerle niye bu yola giriyorsunuz?" demekteydi (1.11.1990, Cumhuriyet).

Bu yüzden zamanın başbakanı Yıldırım Akbulut ile Yekta Güngör Özden arasında da, yürütme-yargı ilişkileri konusunda, biraz da düelloya benzer bir tartışma başlamıştı. Özden'in başörtüsü aleyhine açıklamalar yapması ve bunları bir şova dönüştürmesi, onun belirli bir popülarite kazandıktan sonra siyasete atılma niyeti taşıdığı biçiminde yorumlanıyordu. Sonuç itibariyle Anayasa Mahkemesi başkan vekilinin siyasal tercihine paralel açıklamalarıyla Türkiye'deki tartışmada kendine bir yer bulmasının çok fazla bir önemi de yoktu. Zira başörtüsü, istense de istenmese de sonunda rejim sorunuyla ilişkilendiriliyordu. İnançlı kesimin bunun "saf dini inancın bir gereği"-ne demekse- olduğuna dair nutukları pek samimi bulunmuyor, gazeteler "Türban bahane, asıl niyet İslam devrimi" gibi manşetler atıyorlardı (11 Mart 1989, Milliyet).

Sonunda kadın derneklerinin laiklik yürüyüşlerine üniversite hocaları da katıldı. Önce dersleri boykot, sonra da topluca Anıtkabir'i ziyaret edip özel deftere yazılar yazmaya başladılar. Siyasal iktidar böyle bir tepki beklemiyordu. ODTÜ başta olmak üzere Ankara'daki üniversitelerin çoğunun tam bir gösteri havasıyla Anıtkabir turu yapması gazeteler için de ilginç bir konuydu. Hep öğrenciler yürümeyecekti ya.

Anıtkabir ziyareti için İstanbul'dan gelenler de vardı. İstanbul'un çağdaş öğretim üyeleri mücadelelerinde Ankara'dakileri yalnız mı bı-

rakacaklardı? Ankara'dan uzakta olmak bu konuda daha az hassas olmak anlamına gelemezdi kesinlikle. Bu Anıtkabir turlarının öğretim üyelerinin monoton hayatına bir renk kattığına şüphe yoktu. Protestonun Anıtkabir ziyareti biçimine dönüştürülmesi uyanıkça düşünülmüş bir taktikti. Zira Meclis'i kınayan öğretim üyelerinin yapacakları herhangi bir eylemle doğrudan savcılığa konu olabilirlerdi. Bu protestolarla ilgili soruşturmaların başlatıldığına dair bazı haberler çıktıysa da ciddi bir takip yapılmadı.

Bu, açıkça şu anlama geliyordu: Türkiye'de siyasal iktidarın sınırlarının belirlenmesinde üniversiteler ağırlık koyma amacındaydılar. Fakat üniversitenin bu ağırlık koyma gayreti, sadece üniversiteye has bir soruna yönelik olmaktan ziyade, siyasal bir sorunun üniversiteye yansıması olduğu için, içten içe süregiden bir gerilimi de dışarı vuruyordu.

Belli başlı üniversitelerdeki öğretim üyelerinin siyasal iktidara, hatta ona destek veren muhalefet partilerine de meydan okurcasına çıkan yasayı protesto etmeleri, zaman zaman Türkiye gündemini işgal eden özerk üniversite tartışmalarına da açıklık getirir nitelikteydi. Zira bu protestolar göstermekteydi ki, üniversitelerde yetmiş yıldır toplanan insanların zihniyet yapısı, değil toplumun önüne yeni ufuklar açmak; tam tersine bu konuda yapılabilecek tüm girişimlere fanatik bir şekilde karşı koyma eğilimindedir. Ve, daha da önemlisi, üniversitelerde köşebaşlarını tutanların siyasal tercihi, halk iradesini temsil ettiği varsayılan Millet Meclisi'ninkinden tamamen ters bir istikamette seyretmektedir. Hatta bazı üniversite hocaları, özellikle de kendilerini ideolojik olarak temellendirirken, siyasal söylem olarak halkçılığı kullanmalarına rağmen, "köylü oylarıyla yönetilmekten" bir hayli rahatsızlık duyduklarını ifade etmekten çekinmiyorlardı.

Burada akla şöyle bir soru geliyor: Eğer temsili demokrasi anlayışı çerçevesinde Millet Meclisi halkı temsil ediyor ve halk iradesi ancak orada tecelli ediyorsa, üniversite erkanı bu davranışıyla halk iradesini mi protesto etmektedir? Eğer Meclis halk iradesini temsil etmiyorsa, bu sadece iktidar ve muhalefet partisinin ortaklaşa çıkardığı başörtüsünü serbest bırakan yasayla mı ortaya çıkmaktadır? Bunun dışındaki tüm icraat meşru da, sadece bu yasa mı gayri meşrudur?

Üniversitelerde bulunan öğretim üyeleri de farklı bir baskı grubu olarak kendi görüşlerini ifade etmekte ve bu konuda gösteri düzenlemekte haklı olabilirler. Yürüyüş kanunuyla ilgili teknik ayrıntılar dışında, bu gayet doğal bir davranış olarak görülebilir. Fakat niçin çıkarıldığı apaçık belli olan bir yasaya rağmen, Anayasa'yı ve daha önceki Anayasa Mahkemesi yorumlarını yeniden yorumlayıp kendilerini yasakoyucu yerine koyarak, başörtülülere kapıları kapama kararı almaları, ne hukuk devleti mantığıyla, ne de demokrasi söylemiyle telif edilebilir nitelikte bir davranıştır. Hele kanunun serbest bıraktığı bir hürriyeti, değişik gerekçeler ileri sürerek, yönetmeliklerle yasaklamaya çalışan bir üniversite yönetiminin, bireylerin demokratik hak ve özgürlüklerinin korunması ve toplumun "gelişme"sine yardımcı olacak özgür bir bilim ortamının yaratılmasıyla ilgili olumlu -olumsuz katkılarını kimse inkar edemez- katkıları konusunda nasıl iyimser olunabilir!

Birazdan ODTÜ Yönetim Kurulu'nun başörtüsü yasağı ile ilgili kararının gerekçesinde de açıkça görüleceği gibi, eğer bir ülkede mevcut kanunlar, belli zümrelerin diğerleri üzerinde baskı kurmaları için sadece birer gerekçe olarak kullanılıyorsa, orada hukuk düzeninden de bahsedilmesi mümkün değildir.

Bu somut durumun, şu veya bu şekilde, hukuk devleti mantığı ile izah edilebilmesi mümkün olsa bile, sonuçta bunun, üniversitelerin toplumun çoğunluğundan daha farklı düşünenlerin toplandığı yerler olduğu kanaatini kuvvetlendirmekten başka bir anlamı var mıdır?

Özerk olmadığı halde, mevcut üniversite yönetiminin, üstelik kılık kıyafet serbestliği getiren apaçık yasaya rağmen, tamamen siyasal tercih yüzünden, hem de bir hakkın kullanılmasını serbestleştirmeye değil, yasaklamaya kalkması, özerk olması durumunda belki de inançlı insanları kapıdan içeri sokmayacak fanatik ve dogmatik bir zihniyetin şu anda iş başında olduğunu göstermek için yeterli değil midir?

Bu yüzden, Türkiye'de Üniversite özerkliği konusundaki tartışmaların, akademik çalışmaların "özgürce" örgütlenmesi amacına yönelik olmaktan ziyade, belli bir ideolojik yaklaşımın egemenliğini perçinle-

meye yönelik bir sosyal arkaplanın olduğu hiç unutulmamalıdır. Zira Türkiye'de üniversitelerdeki zihniyet yapısı toplumdaki zihniyet yapısını doğru olarak yansıtmamaktadır; hiçbir "yasakçı üniversite"nin başörtüsü konusunda halkoylaması yapılması teklifine sıcak bakmaması, bunu öne sürenlerin rejimi oylamaya sunmakla suçlanması bunu açıkça göstermektedir.

O zaman da mevcut rejimin bir çok unsurunun "halka rağmen" ayakta tutulduğu, veya tutulmaya çalışıldığı tartışma götürmeyecek kadar açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda özellikle laiklik ve halkçılık uygulaması arkasına saklanarak verilen kararların çoğu "halka rağmen"dir. Ve daha da önemlisi zaten değiştirilmesi oldukça zor olan, bu anlamda "Katı Anayasa" sınıflamasına giren mevcut Anayasa'nın bazı maddelerinin değiştirilmek şöyle dursun, değiştirilmesinin teklif dahi edilmeyeceğinin Anayasa maddesi haline getirilmesi, halk iradesine duyulan korku ve güvensizlikten başka neyi göstermektedir?

Kağıt üzerinde herşeyin hukuka uygun cereyan ettiğini göstermek için ileri sürülen delil ve gerekçeler kamu vicdanındaki sızıyı durdurmamakta, hukuk kisvesi altında küçük bir azınlığın çoğunluğa tahakkümü anlamına gelen bu gibi uygulamalara meşruluk kazandırmaya yetmemektedir.

Bu çerçevede, ODTÜ Yönetim Kurulu'nun, 25 Ekim 1990 tarihinde çıkarılan 3670 sayılı Kanun'un 17'inci maddesi ile Geçici 1'inci maddesini yeniden yorumlayarak uygulama esaslarını belirlemek üzere yaptığı toplantıda aldığı "yasağa devam" kararının gerekçesi ilginç bir belge hüvviyetindedir. Üniversite Kurulu'nun bu kararının gerekçesinde ileri sürülen görüşler, ODTÜ'de verilen ve kavga gürültüyle sonuçlanan Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi derslerini bile aratacak niteliktedir. Ve hele kanunu yorumlama biçimi tam bir hukuk faciasıdır. Bazı paragrafları beraber okuyalım:

> Bu madde 'Yürürlükteki kanunlara aykırı olmamak kaydı ile' Yükseköğretim kurumlarında kılık-kıyafetin serbest olduğunu belirtmektedir. Kanunun bu hükmünden yükseköğretim kurumlarında her türlü görünüm ve giyimin alabildiğince ve her-

kesin isteği doğrultusunda serbest bırakılmadığı *açıktır*. Aksine, 3670 sayılı Kanun ile, kılık kıyafet serbestliği sadece kılık-kıyafete ait kanunlara değil, ancak genel olarak yürürlükteki bütün kanunlarımıza uygunluk koşuluna bağlanmıştır.

Kılık ve kıyafeti salt biçimsel görünüme ilişkin bir husus değildir. Biçimsel görünüm aynı zamanda özü de dışa yansıtan bir vasıtadır. Bu bakımdan Yükseköğretim kurumlarında öğrencilerin kılık ve kıyafetinin yalnızca Anayasa'nın 174. maddesiyle anayasal teminata bağlanmış bulunan Devrim Kanunlarında öngörülen düzenlemelere değil, aynı zamanda Anayasa'mn temel görüş ve ilkelerine, Cumhuriyetin özgün niteliklerine, Yükseköğretimin kanunlarda belirlenmiş olan amaçlarına da uygun olması zorunludur. Nitekim 3670 Sayılı Kanun'da Yükseköğretim kurumlarında kılık ve kıyafeti serbestliği `yürürlükteki Kanunlara aykırı olmamak kaydı ile' sınırlanırken bu zorunluluğun kastedildiğine *şüphe yoktur. Bu bakımdan kanun koyucunun amacının Yükseköğretim kurumlarında dinsel nitelikteki kılık ve kıyafeti serbest bırakmak olduğunu savunmak, 3670 Sayılı Kanun'un sözü ve amacıyla çelıştiği ve bu nedenle hukuki bir temelden yoksun bulunduğu gibi, 3670 Sayılı Kanun'un anılan hükmünün bizatihi kendisinin Anayasa'ya aykırılığının gerekçesini teşkil edecektir.*

Giysi, kişiliği yansıtan bir inançtır. Dinsel olsun olmasın, çağdaşlığa aykırı, devrim yasalarının öngördüğü düzenlemeyle çelişen giysiler uygun karşılanamaz. *Dinsel giysiler ayrıca laikliğe ters düştüğünden daha yoğun bir aykırılık oluşturur.*

Öte yandan 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Yükseköğretimin amacını belirleyen 4. maddesi ile Yükseköğretim öğrencilerini `Atatürk İnkilâpları ve İlkeleri doğrultusunda yetiştirmek, Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olarak çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmak' amacında olduğunu belirlemiştir. Yine aynı yasanın 5. maddesi de Yükseköğretimin öğrencilerin `Atatürk İnkilâpları ve İlkeleri doğrultusunda' hizmet bilincini kazandırmakla yükümlü olduğunu belirtmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Yükseköğretim kurumlarında *çağ dışı dinsel nitelikte kılık kıyafetle dolaşma, Atatürk'ün laiklik ve çağdaşlık ilkelerine uygun düşmediği gibi, milli bütünlüğü bozucu niteliktedir.* Bu bakımdan Yükseköğretim kurumlarında öğrencilerin kılık ve kıyafet serbestliğinin 2547 Sayılı Kanun'un 4 ve 5. maddeleriyle de sınırlandığı-

na, dinsel nitelikteki kılık ve kıyafetin bu düzenlemelere aykırı düştüğü için *bu konudaki yasağın varlığını koruduğuna şüphe yoktur.*

Varılan bu sonuç kanun koyucunun iradesine şu yönden de uymaktadır. Kanunun geçici 1. maddesinde 'Bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce Yükseköğretim kurumlarında kılık ve kıyafet ile ilgili olarak verilmiş her türlü disiplin cezaları bütün hüküm ve sonuçları ile birlikte ortadan kalkar' denilmektedir. *Kanun koyucu geçici birinci madde ile 'dini nitelikteki giysilerle Yükseköğretim kurumlarına girmeyi serbest bırakmak' amacını gütmüş olsaydı, belirtilen af hükmünü Kanuna almasının bir anlamı kalmayacaktı.* Çünkü Ceza Hukukunun temel ilkesi olan ve Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesinde dile getirilen ilke gereğince, suçun işlenmesinden sonra yürürlüğe giren yeni kanunun suçlu lehine hüküm getirdiği taktirde, bu lehte kanun infaz olunur. Şu halde 3670 Sayılı Kanun'un 12. maddesinde yeralan hüküm dinsel giysileri serbest bırakmış olsaydı, bu yasadan önceki aykırı hareketler nedeniyle yürütülmekte olan takibat ve verilmiş olan cezalar yukarıda anılan ilke nedeniyle kendiliğiyle ortadan kalkmış olurdu. Bu durumda da Kanun'da yer alan geçici 1. madde gereksiz bir fazlalık teşkil etmiş olurdu. *Şu halde kanun koyucu 3670 sayılı Kanunla dini nitelikteki kılık kıyafeti serbest bırakmamış, sadece bu seferlik bir ceza affı getirmiştir.*

Peki madem bu yasanın amacı üniversitelerde başörtüsünü serbest bırakmak değildir, o zaman niçin üniversite mensupları olarak okulun 40 servis aracıyla konvoy halinde Anıtkabir'e koşup şov yaptınız? Eğer kanunun amacı başörtüsünü serbest bırakmak ise, -ki bundan hiç kimsenin en ufak bir şüphesinin olduğunu sanmıyorum- bu laf cambazlıklarını niçin yapıyorsunuz?

Yukarıdaki alıntılarda kılık kıyafetin bir görüntü meselesi olmadığı, aynı zamanda özü de yansıttığı iddiası doğru olmakla birlikte bununla, aslında üniversitelerdeki başörtüsü yasağının, belli bir kıyafeti değil, müslümanlığı yasaklamayı amaçladığı ortaya çıkmaktadır. Üniversite, kendi yasakçı zihniyetini temellendirmek için ileri sürdüğü deliller ve yaptığı akıl yürütmelerde gerçek niyetini de ortaya koymaktaydı. Boşuna demeyişler, "Mer-i kipti şecaatini arzederken sirkatin söyler" diye.. Öte yandan bu ifadelerin bir çoğunun aynen Ana-

yasa Mahkemesi'nin, daha önce sözü geçen iptal gerekçesinde de yeralması aynı derecede ibret vericidir.

Tüm üniversitelerin kendi çaplarında verdikleri laiklik sınavından sonra yine üniversite öğretim üyeleri imza kampanyasına başladılar. Gazetelerde başörtüsü karşıtı cephenin listeleri yayınlanıyordu. Bu arada basında çok fazla yankı uyandırmayan bir bildiriyi de Gazi Üniversitesi'nden bir grup öğretim üyesi yayınlamıştı. Levent Köker başta olmak üzere müslüman kimliği ile temayüz etmemiş öğretim üyelerinin de aralarında bulunduğu bir grup akademisyenin kaleme alıp imza attığı bu bildiride, üniversitelerin başörtüsüne karşı kampanya başlatmaları kınanıyor, bunun hiç de tasvip edilebilir bir davranış olmadığı vurgulanıyordu.

Yasaya rağmen bazı üniversitelerin kendi kurullarında yasak karan alıp uygulamalar; cılız seslerle de olsa eleştiriliyordu. Bu arada muhtelif gazetelerde bu yasanın çıkması için desteklerinden dolayı Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakan Yıldırım Akbulut ve Malatya Milletvekili Bülent Çaparoğlu başta olmak üzere tüm gayret sarfedenlere teşekkür ilanları yayınlanıyordu. Gerçekten de bu yasanın çıkması için Bülent Çaparoğlu'nun gayretli çalışmaları sadece bizim tarafımızdan değil, tüm kamuoyu tarafından da biliniyor, takdir ediliyordu

Sonuçta bir çok üniversite bu konuda, kanuna uygun olarak hareket ederken, kendilerini yasama organı yerine koyan üniversiteler de "mücadeleye devam" diyorlardı. Kime karşı ne mücadelesi verdikleri belli değildi. Karşılarında "karanlık güçlerin denetiminde meçhul irtica odakları" vardı. Belli ki, bu düzmece irtica odakları kalkanıyla sosyal hareketliliğin önünü tıkayarak kapalı bir sistem içinde elde tuttukları sosyal rantı kimseye kaptırmamak istiyorlardı; statüko onların lehine işliyordu, dolayısıyla muhafazası gerekiyordu. Farklı toplumsal kesimlerin güçlenmesini, ülke ve millet bütünlüğüne tehdit olarak gösterme eğilimi tüm çevre aydınlarının ortak zaafıdır zaten.

Bir çoklarının, bu gibi gerekçelerin toplumuna yabancılaşmış Hüsamettin Arslan'ın ifadesiyle, epistemik azınlık diliyle konuşan çevre aydınlarına has hayali bir korkunun tezahürlerinden ibaret olduğunu

öğrenmeleri için belki de bir elli yılın daha geçmesi gerekecektir. Ama bu toplumun buna daha fazla tahammülünün olduğuna da pek ihtimal vermiyorum. Zira Türk toplumu da çevre aydını kamburunu sırtından atmaya öncülük edecek aydınlarını da yetiştirmektedir artık ve özellikle "çağdaşlık", "laiklik" kavramları çerçevesinde yapılan kavganın gerçek nedeni de, kanaatimce budur.

Sonuç itibariyle ODTÜ başta olmak üzere bazı üniversiteler yasağa devam kararı alarak ceza yağdırmaya devam ettiler. Bunun üzerine olaya kamuoyunun dikkatini çekmek için tekrar gazeteleri ziyarete başladık. Bu arada haber ajanslarına da uğruyorduk. Bir haber ajansının Ankara sorumlusu bize umduğumuzdan da çok ilgi göstermişti. Önce bize bir zamanlar kendisinin de siyasi suçtan hapse düştüğünü, bu yüzden çok haksızlıklara uğradığını anlattı. Daha sonra, sadece gazeteleri gezmekle yetinmeyerek, bu haksız uygulamayı daha gür sesle tüm kamuoyuna duyurma yollarını zorlamamızı öğütledi ve bu konuda kendi üstüne düşeni yapmaya da söz verdi. Biz de kendisine ODTÜ'de, üniversitelere kıyafet serbestliği getiren yasanın yürürlüğe girmesinden sonra, değişik yönetmelik maddelerinden caza alan arkadaşların listesini ve aldıkları cezaları gösteren belgelerin fotokopilerini teslim ederek ayrıldık. Bizimle tamamen ters dünya görüşüne sahip bu solcu yetkili, bize söylediği gibi olayı güzel bir haber yaparak tüm gazetelere göndermişti. Ertesi gün değişik gazeteler bu durumu okuyucularına "ODTÜ'ye Kanun da Yetmedi" gibi manşetlerle duyurdular.

TBMM insan hakları komisyonu da konuya el atmıştı. Yüzlerce şikayet dilekçesi üzerine Komisyon başkanı Eyüp Aşık, şikayet konusu olan tüm üniversitelerden bu konuda yazılı açıklama istedi. Gazi Üniversitesi rektörü Necat Tüzün ve Ankara Üniversitesi rektörü Necdet Serin komisyona gönderdikleri yazılarda, kanunu harfiyen uyguladıklarını ve kanun çıktıktan sonra başörtüsü yüzünden kimseye ceza verilmediğini belirtirken, ODTÜ rektörü Ömer Saatçıoğlu'nun 29.5.1991 tarihli yazısında, Üniversite Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen kararlara göre davranıldığı belirtiliyordu. Yani ODTÜ, açıkça "biz yasağı uygulamaya devam edeceğiz" diyordu. Daha sonra

Komisyon'a sözlü açıklama yapan Üniversite yetkilileri, yine "gizli örgütler"den dem vuracaklardı.

Kanunun çıkışından sonra cezaya gerekçe olarak 7/a ve 7/e maddeleri gösteriliyordu. "Öğrenciliğin gerektirdiği güven ve itibar duygusunu sarsacak davranışlarda bulunmak ve ders düzenini bozmak" suçundan hakkımızda soruşturma başlatılıyordu. Bir çok arkadaşımız bu maddelerden kınama cezası almaktaydı. Bu arada bir şey dikkatimizi çekiyordu. Üniversite yasağı uygulamakta çok katı ve kararlı olmasına rağmen cezalar konusunda kendinden pek emin değildi. Bazı arkadaşlarımız aynı maddeye istinaden peş peşe dört beş kınama cezası alıyorlardı. Anlaşılan yönetim, bu yolla göz korkutmayı deniyordu. Hepimiz tedirgindik ve üstelik, soruşturması sırasında arkadaşlarımızdan birine Raşit Kaya'nın da söylediği gibi, yalnızdık da. Kamuoyu sorunun çözüldüğünü ve olayın kapandığını sanıyordu. Görüştüğümüz herkes, yapacak başka bir şey olmadığı gerekçesiyle, mahkeme kapısını gösteriyordu. Bu arada SHP grubu adına başkan Erdal İnönü'nün başvurusu üzerine Anayasa Mahkemesi konuyu görüşmüş yasanın iptal istemini 9.4.1991 günü yorumlu biçimde reddetmişti.

31 Temmuz 1991 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan kararın yorumunda, kanunda yürürlükteki yasalara aykırı olmamak kaydının, başörtüsü serbestiyetine imkan tanımadığı ve bu yüzden kanunun Anayasa'ya uygun olmakla beraber dinsel kılıklarla üniversitelere devam etmeye izin vermediği ifade edilmekteydi.

Mahkemenin iptal istemini ret kararına değişik bir gerekçe yazan Haşım Kılıç, yasanın Anayasa'ya uygun olduğunu, hangi kılık ve kıyafetin giyilmesinin kararının Anayasa Mahkemesi tarafından karara bağlanmasının, kuruma yasama yetkisi tanımak anlamına geleceği için iptal isteminin reddinde yeralan, yasanın dini kıyafetlere izin vermediği şeklindeki yoruma, mahkemenin yetkileri dışında kaldığı gerekçesiyle katılmadığını ifade etmişti.

İki ayrı karşıoy yazısında ise üyeler, bu yasanın amacının, Meclis konuşmalarından da anlaşılacağı üzere, daha önce Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği yasanın doğurduğu boşluğu doldurmak, bu yolla

Anayasa Mahkemesi kararlarını hükümsüz kılmak olduğu için yasanın iptal edilmesi gerektiği görüşünde olduklarını belirtmişlerdi.

Daha yasa ilk çıktığında, iptal için henüz Anayasa Mahkemesi'ne intikal etmeden görüş beyan eden başkan vekili Yekta Güngör Özden'in karar sırasında yıllık iznini kullanması da, Yürütme ve Yargı arasındaki kavganın uzlaşmayla sonuçlandığını göstermesi bakımından ayrıca dikkat çekmişti.

Kısaca Anayasa Mahkemesi, SHP'nin iptal istemini reddetmişti ama yaptığı yorumuyla bazı üniversitelerin inatla sürdürdüğü başörtüsü yasağının devamına cevaz vermekteydi.

25

Bu gelişmeler, Kamu Yönetimi Bölümünün ta baştan beri uygulayageldiği katı politikanın daha da güçlenmesine yarıyordu. Dolayısıyla bizim için de işler günden güne zorlaşmaktaydı. Üniversitenin bu konuda kesin tavır koymasından önce de başörtüsüne karşı tavizsiz bir politika izleyen Kamu Yönetimi Bölümü hocaları şaha kalkmışlardı artık. Bu konuda açıktan tavır koyan tek istisna Mehmet Gürkaynak'tı. Gürkaynak, daha önce de değinildiği üzere bölümdeki değişik hocalardan biriydi.

Onunla ilk kez birinci sınıftayken Muharrem Tünay'ın beni ve benimle ilgili kendisine soru soranları okuldan attırma tehdidine bölüm başkanı olarak "attırır" demesiyle tanışmıştık. Biz birinci sınıftayken Gürkaynak bölüm başkanıydı. Sonra şiddetli muhalefet üzerine başkanlığı bırakmak zorunda kalmıştı. Bölüm başkanlığından ayrılmak zorunda kalması da onu bölüm hocalarına karşı daha sert tavır almaya itmişti. Ben sert dediysem siz bunu gırgırın tonunun artırılması olarak yorumlayın. Çünkü herkesle dalga geçerdi.

Macerasının ayrıntılarını pek fazla bilmemekle beraber, bölümdeki tek profesör olarak bölüm başkanlığının kendi hakkı olduğu iddiasıyla açtığı davayı kazanıp mahkeme kararıyla tekrar bölüm başkanı olduğunu duyuyorduk.

Bu duruma içten içe memnun da oluyordum. Bütün hocaların ona karşı cephe almalarının arkasında hiç de sağlam gerekçeleri olduğu kanaatinde değildim. Belki bölümün başkanlığa en layık hoca olup olmadığı tartışılabilirdi ama bu görevi yapmaması için hiç de sebep yoktu. Bölümdeki hocaların muhalefetinin arkasında biraz "kulüpçülük" mantığı vardı. Öyle ki, artık bu konu derslerde bile gündeme geliyor, tartışılıyordu. Sonuçta, hocalar arasındaki bu çekişme öğrencilere de yansıtılmıştı.

Fahriye Üstüner'in dersinin birinde konu Gürkaynak'ın başkanlığına gelmişti. Öğrencilerin bir kısmı Gürkaynak'ı, bir kısmı da muhalefeti haklı buluyordu. Ben de Gürkaynak'ın bölüm başkanı olmasına karşı çıkanların gerekçelerinin neler olduğunu çok merak ettiğimi söyledim. Hoca, doğrudan bir şeyler söylemekten kaçındı. Bölümün bazı demokratik gelenekleri olduğunu, Gürkaynak'ın bunları hiçe saydığını, ve ayrıca bu kavganın kökeninin çok eskilere dayandığını söylemekle yetindi. Ben bu demokratik geleneklerden neyin kastedildiğini sorunca da:

"Bu bölümde çok farklı düşünen insanlar var ve düşüncelerini özgürce ifade edebiliyorlar" dedi.

"Bana bu `çok farklı' düşünenlerden örnekler verebilir misiniz?" deyince,

"Kişiler önemli değil farklı düşünceleri kastediyorum" diye cevapladı hoca.

"O zaman bana bir tane farklı düşünce söyleyin" diye üsteledim. Cevap yoktu. Benim ısrarla hangi farklı düşüncelerin burada yaşamasına imkan tanındığını sormaktan amacım, bu konudaki merakımı gidermek değil, bölümde 6 yıldan beri bizzat yaşayarak şahit olduğum hoşgörüsüz ve baskıcı anlayışa dikkat çekmekti. Bunu herkes farketmiş olacak ki, bu konuda kimse savunma yapmaya kalkmamış, küçük bir sessizlikten sonra konu değiştirilivermişti.

Gürkaynak'ın "Political Psychology" (Siyaset Psikolojisi) dersini aldığımızda henüz mahkeme kararı belli olmamıştı. Bu yüzden Gürkaynak bizi bölüm başkanı olarak değil, bölümdeki muhalif bir öğre-

tim üyesi olarak dersine alıyordu. Yasağın en katı uygulandığı dönemlerde bile O, sanki idareye inat olsun diye bizimle ilişkilerini iyi tutuyor, zaman zaman da "beni de dinci sanacaklar" diye kahkaha atıyordu. Onun gözünde de biz -her ne anlama geliyorsa- birer "dinci"ydik.

Bize karşı toleranslı bu tavrına gerekçe olarak da, "eğer başörtüsü bir zihniyet sorunuysa, bunun üniversite içinde halledilmesinden daha doğru ne olabilir" diyordu. Diğer hocalara da "eğer kendinize ve düşüncelerinize güveniyorsanız, siz de dersinize alın, doğrularınızı anlatıp ikna edin" demeye getiriyordu.

Tahmin ettiğim kadarıyla onun bölümün başörtüsüne karşı açtığı mücadele bayrağının altında yürümemesi, sadece toleranslı bir dünya görüşüne sahip olmasından kaynaklanmıyordu. O da, biz de bölümde istenmiyorduk. Bu ortak payda bizi birleştiriyordu. O'nun bölümde istenmeyişinin nedeni bizimkinden farklı olmakla birlikte, istenmeme oranı aşağı yukarı aynıydı. Bölüm başkanlığı ile ilgili yapılan bir oylamada kendisine tek oy çıktığı söyleniyordu. O tek oy da, muhtemelen kendisininkiydi.

Bölüm hocaları, Gürkaynak'ın onlarla her fırsatta alay etmesinden fitil oluyorlardı. Verecekleri fazla bir cevaplan da olmadığı için onun bu alaycılığını akademik düzeyinin hafifliğine yorarak geçiştiriyorlardı. Aslında alaycı tavrını ben de tasvip etmemekle beraber, akademik düzey açısından hiç birinden geri kaldığı kanaatinde de değildim. Literartürden haberdardı ve güncelliği yakalıyordu. Okuttuğu ders kitaplarının bazılarını telefonla Amerika'dan isteyerek hava bile atıyordu; tabii ki telefon parasını bizden toplayarak.

Diğer taraftan, Gürkaynak bölümde hoca ve araştırma görevlileri tarafından istenmeyen adam ilan edilmesine karşılık öğrenciler tarafından seviliyordu. Herkesin nabzına göre şerbet vermesini iyi beceriyordu. Sınıfta lâfını da hiç esirgemezdi. Derste öğrenciler önünde bizim başörtüsü yüzünden derslere alınmamamızı kınıyor, hocaları biraz da alaylı bir şekilde, akademik özerklik bilincinden yoksun olmakla eleştiriyordu. Sosyal psikolojideki tiplemeleri anlatırken ise

"Bu tam Raşit tipi" demekten de çekinmezdi. Tabii ardından sınıfın kahkahası.

Derslerden birinde konu "freedom" dı. Gürkaynak, "özgürlüğünü" gerçekleştirmiş, dolayısıyla dış etkilere karşı tavır değiştirmeyen, verdiği kararı ve yaşam biçimini sürdürmeye çalışan biri olarak beni örnek göstermişti. Diğer bir derste de benim birinci sınıftayken ceza aldığımda kendisinin -maalesef-bölüm başkanı olduğunu, bu karara çok üzüldüğünü, benim kararlı bir şekilde okulu bitirmeye çalışmamı kendi içinde tutarlı bir davranış olarak görüp saygı duyduğunu söylemişti. Bu, bölümde başörtüsü yüzünden gördüğüm olumsuz muamelelerin bir hoca tarafından öğrencilerin önündeki ilk ve son eleştirisiydi. Hocalar tarafından hep itilip kakıldığımız ve bize karşı bu gibi övücü sözler söylediklerini duymaya alışık olmadığımız için o derste yüzümün kızardığını hatırlıyorum.

Bir gün Gürkaynak'a bir şey sormak için odasına uğramış bulamayınca kapısındaki diğer öğrenciler tarafından bırakılan notlara gözüm takıldığı için biraz oyalanmıştım. Öğrenciler değişik konularla ilgili notlarını kapıya yapıştırıyorlardı. Arkadan gelen bir arkadaşım, ben koridorun sonuna varıp merdivenlerden aşağı inmeye başlayınca, bölüm başkan yardımcısı Yılmaz Üstüner'in hızlıca Gürkaynak'ın kapısına gittiğini, hışımla oradaki notları koparıp çöpe attığını gördüğünü söylemişti. Yılmaz Üstüner herhalde benim Gürkaynak'a not bıraktığımı zannetmişti. Bu davranışından, başörtülülerin rahatça koridorlarda dolaşmasına neden olduğu için Gürkaynak'a sinirlendiği anlaşılıyordu.

Yılmaz Üstüner'le de daha önceki yıllarda "BASIC" dersi dolayısıyla tanışmıştık. Bizimle ilişkilerinde ve konuşmalarında nezaket ölçülerini hiç aşmamıştı. O zaman bölüm başkan yardımcısıydı ama sanki böyle bir görevi hiç haketmemiş birisi gibi tüm yetki ve sorumlulukların başkalarında olduğunu ima ediyor, mevzuat müsait olsa bizi rahatça derse alacağı izlenimini veriyordu. Dersine ilk girdiğimde,

"Derse örtülü girmek için bölüm başkanından yazı getir" demesi üzerine ben de,

"Eğer bir yazı gerekiyorsa o zaman siz derse giremeyeceğime dair bir yazı getirin" demiştim. Çıkan tartışmanın bir sonuç vermemesi üzerine dersi terketmişti. Sonraki derslerde biz, Ayten ve ben, derse devam ederken o da, herhalde, tutanağını tutuyordu.

1991 Bahar döneminde Mehmet Gürkaynak'ın tekrar bölüm başkanı olması tam bir sansasyondu. Hele başkanlık için mahkemeye başvuru nedeni konusunda ileri sürdüğü gerekçe bölüm hocalarını çileden çıkarıyordu. "Ben" diyormuş "bölüm başkanı olmak için mahkemeye başvurmadım. Bir bölümde bir profesör varken doçent birisinin bölüm başkanı olmasının hukuka aykırı olduğunu gördüğüm için sadece hukuki sorumluluğumu yerine getirdim." Tabii ki bunları söylerken bıyıkaltı güldüğünü tahmin ediyorum.

Tüm hocalar tarafından protesto edilmişti. Bölüm toplantılarında da yalnızdı, hocalar ya toplantılara katılmıyor ya da tamamen aleyhte oy kullanıyorlardı. Diğer hocaların son sınıf öğrencilerinin Gürkaynak'ı tutmasına da bayağı bozulduklarını duyuyorduk. Bu kavga diploma töreninde de sürdü. Stadyumdaki diploma töreninde Kamu Yönetimi Bölümünden hocalar adına sadece Bölüm Başkanı ve araştırma görevlilerinden Necmi vardı. Necmi'nin hangi gerekçeyle geldiğini ise pek anlayamamıştım.

Bölüm başkanı olduktan sonra bir gün karşılaştığımızda Gürkaynak "Kızlar bana fazla güvenmeyin, yapabileceğim fazla bir şey yok" demişti. Bunda pek haksız da sayılmazdı, zira oturduğu koltuğu bir yıl sonra Raşit Kaya'ya devredeceğini içten içe seziyor gibiydi. Bölümdeki tüm hocaların muhalefetine rağmen bölüm başkanlığını sürdürmek kolay değildi, bu yüzden de başkanlığı çok uzun sürmemişti.

Raşit Kaya'dan ise hiç ders almamıştım ama bölümdeki tartışmalarda etkin bir rol yüklendiğini duyuyordum. Hiç bir başörtülü arkadaşı derse almamakla beraber ilişkilerinde diğer bir çok hoca gibi kaba ve katı olmadığı dikkatimi çekmişti. Anlaşılan oyunu kurallara göre oynama taraftarıydı. Daha kanun çıkmadan önce başörtülü arkadaşlarımızdan birisine bir soruşturması sırasında "Bu konuda ısrar ederek kendinize zarar veriyorsunuz. Belki bu işin sonunda kanun çı-

kacak, belki anayasa değişecek ama siz kaybedeceksiniz. Çünkü, o zaman çoktan üniversiteden atılmış olacaksınız" diyerek onu ikna etmeye çalışıyordu. Diğer bir arkadaşımıza ise başka bir zaman "Bak artık gündemden de düştünüz, sesinizi kimse duymuyor, boşuna uğraşıyorsunuz" diyordu.

Raşit Kaya ile doğrudan muhatap olmam, bir soruşturma vesilesiyle olmuştu. Savunma için ilan edilen tarihte mazeretim dolayısıyla okulda bulunamadığımı iletmek için görüşmeye gitmiştim. 4 Şubat 1991'de oğlum İsmail dünyaya gelmişti, tabii ki ben de hastanedeydim. Mazeretimi belirterek bir dilekçe ile, savunma tarihimin ileri bir güne ertelenmesi talebimi yazılı olarak ilettim. Yanına doğum raporumu da eklemiştim. Amacım durumum müsait olunca savunma yapmaktan ziyade soruşturma süresini uzatarak zaman kazanmaktı. Çünkü savunmaların usulen alındığını biliyordum. İkinci dönem başlamıştı ve benim mezun olabilmek için sadece üç dersim kalmıştı. Eğer soruşturmaların sonuçlandırılmasını dönem sonuna rastlaştırabilirsem mezun olabilirdim.

Hoca da mazeretimi kabul ederek savunma için ileri bir tarih belirledi. Belirtilen tarihte odasına gittim.

"Buraya savunma yapmaya değil, sadece bir açıklama yapmaya geldim" diye söze başladım. Benim bu hızlı çıkışımı:

"Dur Zekiye, çocuğun olmuş hayırlı olsun. Önce seni tebrik edeyim" diyerek frenlemişti. Sonra niçin savunma yapmayacağımı açıklamıştım. Ben değil, üniversite yönetimi, Meclis'ten çıkan yeni kanuna rağmen kendisini yasa koyucu ilan etmekle suç işlemekteydi. Üniversitenin bu tavrından vazgeçmesi temennisindeydim. Çok fazla bir şey konuşmadık, çünkü konuşacağımız fazla bir şey yoktu.

Hakkımızda o kadar çok soruşturma açılmıştı ki, hangi soruşturmanın nasıl sonuçlandığını takip bile edemiyordum. Bir taraftan çağrı yazıları, diğer taraftan da uyarı ve kınama cezaları geliyordu. Hangi sonucun hangi soruşturmaya ait olduğunu bilmiyordum. Esasen bunun çok fazla bir anlamı da yoktu. O yüzden, bu soruşturmanın sonucunun ne olduğunu öğrenememiştim.

Daha sonra da üst üste Raşit Kaya imzalı bir kaç savunmaya çağrı yazısı almıştım. Verdiğim cevaplar aşağı yukarı aynıydı, birini aşağıya alıyorum:

> Sn. Doç. Dr. Raşit Kaya,
> 25.03.1991 tarihli, imzanızı taşıyan çağrı yazısında, bir dersin sınavına başörtülü olarak girdiğim için hakkımda açılmış bir disiplin soruşturmasından dolayı savunma yapmam istenmektedir.
> 1. Her şeyden önce, diğer hiçbir üniversitede görülmemiş bir şekilde ODTÜ'de ve özellikle de Kamu Yönetimi Bölümündeki öğrencilerin kılık kıyafet yüzünden -üstelik mevcut hukuk sistemi içinde hiçbir yasal dayanağı olmadığı halde- disiplin soruşturmalarına maruz bırakılmalarının ve bunun için Yönetmeliğin tamamen ilgisiz maddelerinin gerekçe olarak gösterilmesinin çok üzücü bir durum olduğunu belirtmek istiyorum.
> 2. Başörtüsü bir giyiniş biçimidir ve benim kişisel tercihimdir. Bu tercihimin üniversitenin temel işlevleri ve bu işlevlerin yerine getirilmesi bakımından hiçbir sakıncası yoktur.
> 3. Mevcut Anayasa, yasa ve yönetmeliklerde başörtüsü ile derslere girmeyi sınırlayan herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Üstelik bu konudaki farklı uygulamaları giderecek açıklıkta bir yasayla üniversitelerde kılık kıyafet serbestliği getirilmiştir. Üniversitelerin karar mercilerinin ülkenin yasama organının kararlarına ters karar almaları, hukuk mantığı ve hukuki metinlerin hiyerarşisi açısından bakıldığında, kendi hukuki dayanaklarını ortadan kaldırmaları anlamına gelir ki, bu yüzden kılık kıyafetle ilgili kısıtlama içeren karar ve uygulamaların yasal hiç bir bağlayıcılığı olmasa gerektir.
> 4. Bütün bunlara rağmen, giyim kuşamımdan dolayı hakkımda soruşturma açılmasını, bunun hayali gerekçelerle ve mevcut yönetmeliğin kılık kıyafetle ilgili olmayan diğer maddelerine istinaden yapılmasını, hukuk devletinin garanti altına aldığı temel hak ve özgürlüklerime yapılmış haksız bir müdahale olarak görüyor, bu yanlışın en kısa zamanda düzeltileceğini umuyorum. Saygılarımla,
>
> 01.04.1991/Zekiye Oğuzhan

Hikaye meşhurdur: Kurt dereboyunda otlayan kuzuyu görünce, "Oh! Mideme afiyet" diyerek onu yemeye karar vermiş. Durup dururken de "seni yemek istiyorum" diyemez ya, kuzunun suçlu olduğunu ve yenmeyi hakettiğini göstermek için sormuş:

"Söyle bakalım, sen niye öyle benim suyumu bulandırıp duruyorsun bakiim?" Korkarak cevap vermiş kuzu:

"Efendim, sizin suyunuzu ben nasıl bulandırabilirim, ben sizin aşağınızdayım." Kurt hiç bozuntuya vermeden:

"Şimdi için demiyorum canım, geçen bahardan bahsediyorum" demiş. Kuzu yine masum bir sesle:

"Aman efendim nasıl olur! Ben daha doğalı bir yıl olmadı ki" diye karşılık verince, kurt işin tadının kaçtığını görmüş ve

"Sen bulandırmadıysan, annen veya baban bulandırmıştır" diyerek kuzunun işini hemen bitirivermiş.

Bu savunmalarda yeralan ifadelerin, hikayedeki kuzununkilerden hiç de farklı bir konumda olmadığını çok iyi biliyordum. Bu konuda, maalesef, hiç sürprizle de karşılaşmadım.

26

ODTÜ'ye bir yıllığına bir Amerikalı misafir öğretim üyesi gelmişti. Kayıt döneminin sonuna doğru ders açılmıştı. Ayten'le ben de her dönem başında olduğu gibi, yine alacak ders arıyorduk. Genellikle yabancı hocaların daha toleranslı olduğunu duyduğumuzdan dersi hemen kodladık. Başvuran öğrenci az olduğu için kayıtta pek problem çıkmadı. Dersi Ayten, ben ve Hatice olmak üzere üç başörtülü öğrenci alıyordu. Buradaki Hatice, daha önce sözünü ettiğim Uluslararası İlişkiler bölümündeki Hatice İyras değildi. Bize göre daha yeni kuşaktan birisiydi Hatice Tartan; Kamu Yönetimi Bölümünün, bizden sonraki en çok hırpalanan başörtülü öğrencilerinden biriydi.

Uluslararası ilişkiler Bölümü'ndeki Hatice okulu bırakmıştı ama onun yerini Sema almıştı. Sema ile ilginç bir vesileyle o henüz hazırlıktayken tanışmıştık. Fakülteye gelince karşılaştığı zorluklara karşı direnmenin karşılığında o da bir dönem uzaklaştırma cezası almıştı. Cezalar bir yana, Nurhan Süral'ın dersin birinde kendinden sonra sınıfa girmek üzereyken Sema'yı derse almamak için sınıfın kapısını koluyla ittirmesi, başka bir derste de onu sınıfta oturuyor görünce dersi başka bir sınıfa alması başlı başına birer komediydi.

Hem Hatice, hem de Sema, tıpkı bizim gibi, bütün derslerde hocalarla boğaz boğazaydı. Hatta Hatice kendisine sınıfta "pislik" diye-

rek hakaret ettiği için Rasih Malyalı'yı mahkemeye bile vermişti. Sürekli cezalarla boğuştuğu için "irregular" bir öğrenciydi. Bu yüzden hem alt hem de üst sınıflardan ders alıyordu. "American Policy" onunla birlikte aldığımız iki dersten biriydi, diğeri, Gürkaynak'ın "Political Psychology" dersiydi.

İlk birkaç derse girmemiştik. Girdiğimiz ilk dersinde Tom Rudin, derse başörtülü gelmememizi istedi. Sebebi ve gerekçesiyle ilgili söylediklerinden aklımda sadece "My boss Mr. Polatoğlu" kalmıştı. Demek ki, bölüm başkanı, "dersini alan başörtülü öğrenciler var, aman dikkat" diyerek hocayı uyarmış ve bizi derse almamasını söylemişti. Ben de bizi derse almamak gibi bir uygulamaya hakkı olmadığını; fakat başörtüyle girdiğimizi idareye bildirebileceğini söyledim. O yine "My boss Mr. Polatoğlu" diye tutturuyordu.

Bölüm başkanına çıkıp, durumu onunla görüşmeliydim. Aykut Polatoğlu'ndan, amiri olduğu bu yabancı hocaya tutanak tutmakla görevini yerine getirmiş olacağını söylemesini isteyecektim. Odasına çıktım, çoğu zaman olduğu gibi kapısı açıktı; içeri girer girmez:

"Buraya böyle giremezsin" diye bağırdı.

"Sizinle bir sorunu görüşmek istiyorum" dedim.

"Sorunu görüşmek için önce başını açman gerekir" diye üsteledi. Bana bakmıyor, masasındaki evraklarla meşgulmuş gibi davranıyordu. Oldukça canım sıkılmıştı.

"Başımı açsaydım o zaman zaten görüşecek sorun olmazdı" dedim.

"Beni ilgilendirmez, önce başını aç, sonra söyleyeceğini söyle" deyince sinirlerime hakim olamadım; üzerindeki evraklarla uğraştığı masayı yumruklayarak:

"Bırakın hocalığı, sizde hiç insanlık yok mu! Dinleyin lütfen" dedim "Tom Rudin'in dersine devam edeceğim, onunla yeterince anlaşamıyoruz; kendisine ancak başörtüsüyle dersine girdiğimize dair tutanak tutabileceğini söyleyin. Sadece onunkine değil, aldığım diğer tüm derslere de gireceğim" Masayı yumruklamam işe yaramıştı.

"Beni tehdit mi ediyorsun?" dedi biraz kaygılı bir sesle.

"Hayır, sadece ne yapacağımı söyleyip, yapmadan önce size bilgi veriyorum" deyip dışarı çıktım. Arkamdan bakakalmıştı. Hiç bir şey söylemedi fakat eminim ilk yaptığı iş, hemen bir tutanak tutup olayı zapta geçirmek olmuştur.

Tom Rudin, her ders seçtiği değişik konularla ilgili popüler dergilerden fotokopi ettirdiği makaleleri önceden bize dağıtıyor, onları tartışmamızı istiyordu. Önem verdiği temel şey bizim kişisel görüşlerimizdi. Verdiği her ödevde özellikle "Express your own ideas" (Kendi görüşlerinizi ifade ediniz) diye bir not düşmeyi ihmal etmezdi.

Dersin bir gereği olarak gruplar halinde sunum yapıyorduk. Kürtajdan Kıbrıs sorununa, ölme hakkının olup olmadığından bayrak yakma olayına kadar değişik konular vardı. Bir yabancı uyruklu öğrenciyle beraber biz de azınlık ve kadın hakları konusunu seçmiştik. Sunuş genellikle küçük parodilerle süsleniyordu. Fazla sunum yerine, fazla tartışma hocanın gözünde daha anlamlıydı. Bu yüzden her grup değişik sunum teknikleri uygulayarak dikkatlerin dağılmasını önlemeye çalışıyor, sınıfı tartışmanın içine çekmeye uğraşıyordu. Bunun için bazıları konuşmalar arasında "bir reklam" diyerek konuyla ilgili ilginç bir reklam bile yapıyordu.

Biz de, bir skeç ile konuyla ilgili video göstermeye karar vermiştik. İlgili filmleri temin etmiş, İdari Bilimlerin girişinde sağdaki video salonunu ders saati süresince kullanmak üzere izin almıştık. İş bölümü gereği skeci Ayten ve diğer arkadaşlar, sunuşları, Hatice ve ben yapacaktık, video ile de yabancı uyruklu arkadaş ilgilenecekti.

Her şey tamamdı. Sunum günü biraz erken gidip skeç, konuşma ve videoyu nasıl birarada kullanacağımız ve zamanlamayla ilişkin olarak prova yapacaktık. Biz bu işlerle uğraşırken hareketlerinden video odasından sorumlu olduğu anlaşılan, şişman göbekli, kel ve gözlüklü birisi içeri girdi. Video odasında bizi başörtülü olarak görünce derhal odayı terketmemizi söyledi. İzin aldığımızı söylemek işe yaramadı. Olay Tom Rudin'e aksetmişti. Onun da araya girmesiyle adam yatıştırılmıştı.

Bir iki aksaklık dışında sunuş güzeldi, hatta arkadaşlarımızdan bazıları sunuşun değişik ve güzel olduğunu söyleyerek bizi tebrik etmişlerdi. Fakat notlar açıklandığı zaman tam bir hayal kırıklığına uğramıştık. En düşük not bizimkiydi. Buna sadece biz değil, tüm sınıf şaşırmıştı. Kendisine bozulduğumuzu Hoca da farketmişti. Bir kaç kez odasının önünden geçerken konuşmak amacıyla değişik telaffuzuyla "Zekıye, Zekıye" diye çağırmış, ben de kendisini protesto edercesine duymazlıktan gelerek yoluma devam etmiştim.

Tom Rudin'in dersi süresince güncel konuları tartışıyorduk. Bunlar arasında Körfez Savaşı önemli bir yer tutuyordu. Çünkü savaş halen sürüyordu. Verdiği ödevlerde de savaşla ilgili görüşlerimizi açıklamamızı istiyordu. Kendisi Körfez Savaşı'na aynen bir Amerikan askeri gibi bakıyor, Amerika'nın körfezde dünya barışı maskesi arkasına saklanarak emperyalist menfaatlerini koruma amacı güttüğünü söyleyen arkadaşlara şiddetle karşı çıkıyordu. Verdiği "paper"larda (Ödev çalışması) özellikle Amerikan dış politikasına yönelttiğimiz eleştirilerin yanına "questionable" (tartışılabilir) anlamında bir soru işareti koyması dikkatimi çekiyordu.

Bir gün Hatice, Ayten ve benimle dersten sonra özel olarak görüşmek istediğini söyledi. Ders bitiminde sınıftan ayrılmadık. Bize önce kendisinin Türkiye'ye gelmeden evvel Amerika'da İslâm'la ilgili bir projede çalıştığından ve bu proje vesilesiyle bazı gözlemleri olduğundan bahsetti. Bunlardan birisi, kocasının "dinimiz bize böyle bir hak veriyor" gerekçesiyle dövdüğü bir bayanın yara bere içinde kendisini ziyaretiydi. Bunu nasıl karşılıyormuşuz. Sonra, özellikle sunnilikle şiiliğin farkının ne olduğu ve Türkiye'de İran'dakine benzer bir İslam devrimi tehlikesinin sözkonusu olup olamadığını, dört kadınla evliliği nasıl karşıladığımızı gibi sorular sormuştu.

Sonradan bölümdeki başka bir hocadan öğreneceğim üzere Tom Rudin bizim dersine her girişimizi bir tutanakla idareye bildiriyormuş. Onun da bizim yerli işgüzarlardan pek farkı yoktu anlaşılan.

Aynı işgüzarlığı alenen bir de Fahriye Üstüner yapıyordu. Ondan da "Theories of Democracy" (Demokrasi Teorileri) dersi almıştık. Bu

dersin de ilginç macerası vardı. Derse talep çok fazla değildi. Tahminim toplam 15 veya 20 kişi geliyordu. Düzenli olarak derse devam eden bizden başka altı kişi civarındaydı. Derse kayıt sırasında ben hocayla görüşmüş, mezun olabilmek için üç dersim kaldığını anlatmıştım. Beni derse alabileceğini fakat bunun için her ders tutanak tutmak zorunda olduğunu söylemişti. Ben de kabul etmiştim. Ayten ise hocayla ben durumu görüştüğüm için tekrar görüşmeye gerek olmadığı kanaatiyle hocayla hiç görüşmeden derse kayıt yapmıştı. Dersi alan öğrenci sayısının az olması nedeniyle de bir problem çıkmayacağını düşünüyordu.

İlk derste hoca ödev dağılımı yapmıştı. Ödevin ağırlığı % 40 olarak belirlendiği için ödev vermeyen bir öğrencinin geçmesi imkansızdı. Sınıftaki tartışmalara katılım ile her hafta teslim edilecek olan makale özetleri de doğrudan notu etkileyecekti. O ders hem Ayten, hem de ben olmadığımız için ikimize de konu verilmemişti. İlk bir kaç derse girmeyince hoca benim "add-drop"ta dersi bıraktığımı zannetmişmiş. Zaten görüşmediği için Ayten'in dersi aldığından haberi bile yoktu.

Bir iki hafta da biz derslere devam etmemiştik. Benim raporum vardı fakat Ayten'in raporu olmadığı halde o da derse girmemişti. Hocayla ödev konusunu görüşmeye gittiğimde, ödev için çok geç kaldığımı, fakat raporum olduğu için bana konu verebileceğini söyledi. Aynı gün Ayten'in birden ortaya çıkmasına hoca biraz bozulmuştu. Kendisine yeni bir ödev veremeyeceğini, eğer ödevden sıfır almak istemiyorsa, ancak benim ödev notumu ikiye bölerek yarısını Ayten'e verebileceğini söyledi. Kabul ettik. "Participation" konusunu beraber hazırlayıp sunduk ve aldığımız notu da ikiye böldük. Böylece hayatımda ilk kez bir notun iki kişiye bölüştürülebileceğine şahit olmuştum. Ama buna rağmen o dersi de vermiştik.

27

1980 yılından sonra üniversitelerdeki öğrenci kompozisyonu önceki yıllara göre epeyce değişmeye başlamıştı. Özellikle ODTÜ artık solcular için kurtarılmış bölge olmaktan tamamen çıkmıştı. Fakat öğretim kadrosu her ne kadar 1402 sayılı sıkıyönetim kanunu ile önemli ölçüde törpülendiyse de, zihniyet yapısında önemli bir değişikliğin olduğunu söylemek bir hayli zordu. Bizden birkaç devre önce İdari Bilimlerde okuyan arkadaşlar, derslerde hocaların müslüman öğrenci olabileceğini düşünmeden müslümanlardan "onlar" sıfatıyla bahsettiklerini anlatıyorlardı. Bizim dönemimizde bu yapının oldukça değiştiğine, hatta özellikle Kamu Yönetimi Bölümüne gelen öğrenciler arasında küçümsenemeyecek oranda İmam Hatip Lisesi kökenli öğrencinin olduğuna şahit olmaktaydık. Bazılarının korkulu rüyasıydı bu. Hatta Kamu Yönetimi ve Hukuk gibi bölümlere İmam Hatip Lisesi mezunlarının girmesini engellemek için bu bölümlere matematik puanıyla öğrenci alınması gerektiğini söyleyenler bile vardı. Ellerinden gelse İmam Hatip Lisesi mezunlarının üniversiteye girmesini tamamen engelleyeceklerdi. Bunun için de çok "masum" bir gerekçeleri vardı. "Efendim, bu liseler, esas itibariyle birer meslek lisesidir, zaten ülkemizde dini hizmetler alanında önemli boşluklar vardır. İmam Hatip Liseleri'ni hasseten bu alana yöneltmekte memlekete büyük faydalar vardır." İmam Hatip li-

selerinin amacı imam yetiştirmek değil; inançlı lise mezunu yetiştirmektir. Bu yüzden, eğer "İmam-Hatip" ismi farklı şeyler çağrıştırıyorsa isim değişikliği yapılabilir ama bu okulların önüne kimse kolay kolay engel koyamaz artık, geçmiş olsun.

Kız öğrenciler açısından ise durum o kadar parlak değildi. 1985-1986 öğretim yılında İdari Bilimler Fakültesinin ilk başörtülü öğrencisi bendim. Bir sonraki yıl Kamu Yönetimi bölümüne Ayten, Uluslararası ilişkilere de Hatice gelmişti. Yani başörtülü olarak sadece üç kişiydik. Her geçen yıl bu sayı artıyordu. Yeni gelenler önlerinde bizi gördükleri için daha rahat davranıyorlardı. Burada özellikle vurgulamak gerekir ki, üniversitelerdeki inançlı kız öğrencilerin sayısı başörtülülerle sınırlı değildir elbette, ancak başörtülülerin sayısının artması bu eğilimin güçlendiğini göstermektedir.

1980 sonrası genelde üniversite öğrencileri arasında İslam'a olan ilginin artması akademisyenlerin de dikkatini çekiyordu. Özellikle 1987'den sonra başörtüsü eylemleri başlayınca, bu ilgi büsbütün artmaya başlamıştı.

ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi ile Beşeri Bilimler Fakültesindeki bazı öğretim üyelerinin artan bu ilgi çerçevesinde, müslüman öğrencilerle yakın diyalog içinde olduklarını duyuyorduk. Derslerde İslam ve İslami Hareketler üzerine "paper" hazırlayan öğrencilere ayrı bir ilgi gösteriliyordu. Bu arada öğretim üyeleri İslami içerikli dergileri aralarında bölüşmüş, tüm sayılarını baştan sona içerik analizine tabi tutmuşlardı. Bu amaçla Birleşik Dağıtım'dan hatırı sayılır miktarda dergi satın alındığı da kulağımıza gelen bilgiler arasındaydı. Birleşik Dağıtım'ın adı daha sonraları, o zamanlar SHP milletvekili olan Fikri Sağlar tarafından mecliste yapılan bir konuşmada, İran yanlısı kitapları bedava dağıtan bir örgüt adı olarak kamuoyunda duyulacaktı. Hiç bir mesnedi olmayan bu asılsız iddiaları, sadece irtica odağı aramaya pek düşkün olan gazeteler ciddiye almışlardı (14 Ekim 1990, Hürriyet).

Bizim bölümde bu çalışma grubu içinde bulunan hocalardan birisi de Feride Acar'dı. Feride Hanım'dan "Political Sociology" (Siyaset Sosyolojisi) dersi almıştım. Hoca akıcı İngilizcesiyle oldukça sistema-

tik ders anlatırdı. Ders kaynatmak için tartışma açmak isteyenlere pek yüz vermez, yorumlardan ziyade literatürdeki mevcut birikimi imkanları ölçüsünde aktarmaya daha çok önem verirdi. Bu yönüyle başarılı bir akademisyendi. Başörtüsü konusunda ise oldukça katı davranıyordu. Danışmanı olduğu başörtülü öğrencilere kelimenin tam anlamıyla "acımasız" davrandığını haber alıyordum. Önce odasına çağırıp başlarını açmaları için onları ikna etmeye çalışıyor, başarılı olamayınca da yönetmelik ve bölüm kararları arkasına sığınarak onları kapı dışarı ediyordu.

Sonradan yanında proje asistanı olarak çalıştırdığını öğrendiğim Bülent isimli bir yüksek lisans öğrencisiyle bir kaç kez bana, genel olarak İslam, özelde de başörtüsü ile ilgili yaptığı bir araştırma çerçevesinde görüşmek istediğine dair haber göndermişti. Arkadaşlara konuyu açınca bu çağrıyı sadece bana değil, ulaşabildiği tüm başörtülülere ilettiğini öğrenmiştim. Giden arkadaşlarla karşılıklı oturup konuşuyor, onlara aile durumlarından genel bazı konulardaki düşüncelerine kadar her şeyi soruyor, cevapları da not ediyordu. Yani yüzyüze görüşme tekniğiyle bilgi topluyordu. Sorduğu sorular arasında, tahmin edileceği üzere, özellikle dört evlilik, flört, recm, başörtülülerle başaçıkların farkı gibi temcit pilavı konular ağırlık taşıyordu.

Bir süre bana iletilen bu talebin benim için ne anlama geldiğini düşündüm. Feride Acar görüştüğü arkadaşlarımızla konuşmaya başlamadan önce, ailelerinin gelir durumu, doğup büyüdükleri şehir yahut kasabanın büyüklüğü, anne babalarının tahsil durumu, ne zaman örtünmeye başladıkları gibi konularda önbilgiler alıyordu. Bu araştırma sonunda, başörtülü üniversite öğrencilerinin taşranın merkeze doğru hareketliliğinin sonucu olarak ortaya çıkan bir olgu olarak ve muhtemelen de "köylülerin üniversiteye gelmesi" biçiminde yorumlanacaktı. Veya daha genel olarak modernize olan bir toplumda eritilemeyen geleneksel unsurları temsil ediyorduk biz. Bu tür bir araştırmacının araştırmasının nesnesi olmak ne benim dünya görüşüme, ne de toplumsal ilişkilerime herhangi bir olumlu katkıda bulunabilirdi. Üstelik bu araştırmacılar kafalarındaki, çoğunlukla da modernist tezlere uygun sonuçlar elde etmek için

bizim açıklamalarımızı yeniden yorumlayacaklardı. Sordukları sorular bunu ima ediyordu.

Arkaplanında "gelişme", "ilerleme" anlayışı barındıran böyle bir araştırma çerçevesine malzeme oluşturmak beni şahsen rahatsız ediyordu. Bu yüzden hocayla araştırması çerçevesinde görüşmek istemediğimizi bildirmek üzere Ayten'le beraber odasına gittik. Bulamayınca da, bizim görüşlerimizi öğrenmek isteyen herkesle görüşebileceğimizi ancak bilimsel araştırma nesnesi olmaya niyetimizin olmadığını ifade eden bir kaç cümlelik notu hocanın posta kutusuna bıraktık.

Bu konuda kendisine, hoca tarafından görüşme talebi iletilen ve bize fikrimizi soran arkadaşlara da, başkalarının belirlediği gündemlerde, onların sorularına cevap vermek zorunda bırakılacağımız görüşmelerin hep aleyhimize sonuçlar vereceğine dikkat çekerek, bu tür görüşme taleplerini reddetmenin daha doğru olduğu kanaatinde olduğumuzu iletiyorduk.

Aradan bir kaç gün geçtikten sonra Feride Acar'la karşılaştığımızda bize biraz kırgın olduğunu ima edercesine "Hanımlar, artık mektuplarla mı görüşüyoruz" demişti. Daha sonra aslı İngilizce olarak yayınlanacak olan çalışmasının, 1990 yılında yayınlanan derleme bir kitapta yer alan Türkçe özetinde Feride Acar, çalışması sırasında ancak dokuz kişiyle görüştüğünü belirttikten sonra şu dipnotu düşmekteydi:

> Kamuoyuna 'türban olayı' olarak yansıyan bu konudaki tartışmaların, özellikle 1989 yılı başından itibaren yasal düzenlemeleri de içeren gelişmelerle, tırmanması ve çok duyarlı hale gelmesi nedeniyle 'türbanlı' üniversite öğrencileri ile mülakat yapabilme olanağı geçici de olsa engellenmiştir" (Feride Acar, "Türkiye'de İslamcı Hareket ve Kadın: Kadın Dergileri ve Bir Grup Üniversite Öğrencisi Üzerinde Bir İnceleme", Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiyesinde Kadınlar. Yayına hazırlayan Şirin Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları, 1990, s. 77).

Feride Acar'la görüşmemekte isabetli bir karar verdiğime, onun çalışmasının özetini okuyunca daha bir emin olmuştum. Ayrıca başörtülü arkadaşlara kişisel olarak yaptıkları onca zulme karşılık onla-

rın duyarlılıklarını akademik malzeme yapmalarını da hiç saygıdeğer bir davranış olarak görmediğimi burada ifade etmeliyim. İnançlarına saygı duymuyorsanız, veya duyduğunuz saygı onların yaşama haklarını ellerinden almanıza engel olmayacak nitelikteyse; "dış güdümlü", "rejim düşmanı", "Humeynici", "gerici" gibi gayet olumsuz bir içerik yüklediğiniz sıfatlarla niteleyerek hakir gördüğünüz insanların size ve çalışmalarınıza saygı duyup değer vermelerini ve gerekirse denek olmaya razı olmalarını beklemeniz çok mantıklı bir davranış olmasa gerektir. Her fırsatta sindirmeye çalıştığınız insanlar niçin sizin "bilimsel" çalışmalarınıza malzeme olmayı kabul etsinler?

İslami hareketlerin yükselişine paralel olarak gözle görülür hale gelen tesettür sadece Feride Acar'ın değil, yerli ve yabancı bir çok araştırmacının da dikkatini çekmektedir. Bu konuda ilgi toplayan çalışmalardan birisi de Boğaziçi Üniversitesi Öğretim üyelerinden Nilüfer Göle'ye ait. Göle, Modern Mahrem kitabında taraf'sız bir araştırmacı sıfatıyla modern bakış açısının egemen olduğu bir söylemin içinde tesettür taraftarlarını ve karşı görüşte olanların görüşlerini özetliyor.

Her ne kadar örtünmeden yana olanlara görüşlerini "ileri sürdürüyor", "savunduruyor", "iddia ettiriyor" iken, karşı olanlara "ifade ettiriyor", "belirttiriyor", "tesbit ettiriyor" ise de, Göle'nin eseri ilginç bir çalışma. Modern açıklama biçimlerinin tıkandığını farkeden yazarın vardığı sonuç, doğal olarak, postmodernizmin mümkün kıldığı kadar bir çoğulculuktan öteye gitmiyor. Sonuç itibariyle "İslamcılar da kendilerine göre haklı ama aslında....." demeye getiriyor.

28

1990-1991 Bahar döneminde üç dersim kalmıştı. Fahriye Üstüner'den "Theories of Democracy", Ümit Hassan'dan "Political Anthropology", işletme bölümünden de "Introduction to Accounting" dersleri alıyordum. Muhasebe dersinde herhangi bir şey söylenmiyordu. Ümit Hassan'ın sadece sınavlarına girecektim. Geriye Fahriye Üstüner'in dersi kalıyordu. Ona da hakkımızda tutulan tutanaklara razı olarak devam ediyorduk. Sonunda üç dersi de vermiştim. Fakat hakkımdaki soruşturmaların ardı bir türlü kesilmiyordu.

Nihayet 7 Temmuz 1991'de diploma töreni yapılacaktı. Törene kadar hep bir yerlerden bir takım engellerin çıkarılacağından korkuyordum. Kayıt sildirme işlemlerini tamamlayıp diploma törenine katılmak için tören elbisesi almaya gittim. İdari Bilimler Fakültesi'nin bodrum katındaki odaların birinde bir miktar para ve kimlik karşılığında ödünç tören elbisesi veriliyordu. Orada çalışan memuru daha önce hiç görmemiştim. Bu yüzden gider gitmez bana ismimle hitap etmesine çok şaşırmıştım. Beni nereden tanıdığını sorunca verdiği cevap beni daha da şaşırtmıştı: "Fakülte'de kim tanımıyor ki?"

Elbiseyi alıp eve gittim. Diploma törenimi izlemeye kardeşim Yusuf memleketimden gelmişti. Ertesi gün eşim, kardeşim ve oğlumla

birlikte üniversiteye gittik. Daha 5 aylık bebek olan oğlum İsmail, dokuz ay okula gidip gelirken arkadaşlık ettiği annesinin diploma törenin izleyici olarak katılıyordu. Tören boyunca Stadyumun çevresinde elden ele dolaştırılıyor, ağlayınca da, babası töreni kameraya almakla meşgul olduğu için, dayısına teslim ediliyordu.

Güneşli bir havada büyük bir kalabalık önünde tören başladı. Konuşmalar yapıldı, kutlama telgrafları okundu, başarılı öğrencilere ödüller dağıtıldı. Aslında bana da bunca engellemelere rağmen okulu bitirmeyi başardığım için, yahut okulun en çok disiplin soruşturmasına uğrayan öğrencisi olduğum için bir ödül verebilirlerdi hani!

Diplomamı aldım ama ne tam sevinç ne de tam üzüntü içindeydim. İçimde anlatılması zor garip bir burukluk vardı. Törene bizi kutlamaya gelen başörtülü arkadaşların hepsi, okulun kendilerine ne ceza vereceğinden habersiz, kaygılı bir bekleyiş içindeydiler. Benim tam yedi yıl boyunca yaşadığım sıkıntıları onlar da teker teker yeniden yaşıyorlardı. Ama sabırla ve yılmadan direnildiği sürece bu işin de bir sonu vardı. Ayten'le ben bunun somut örnekleriydik.

Sonra ilginç bir gelişme oldu. 14 Temmuz tarihinde, yani diplomamı aldıktan tam bir hafta sonra, Öğrenci İşlerinden adresime bir disiplin cezası gönderildi. Anlaşılan binbir taktikle geciktirdiğim soruşturmalardan birinin sonucuydu bu.

Üstüne "bana bundan sonra lâzim değil, belki size lazım olur; ibret-ü alem için saklayıverin" diye yazıp iade etmeyi düşündüm. Sonra, bir gün gelir bu durumu yazarsam elimde vesika olsun diye dosyamın arasına koydum. Aslında bu cezanın gelmesi pek sürpriz de olmamıştı. Zira Hatice'ye de, okulu bıraktığı ve kayıt yapmadığı halde, kayıt yapmadığı dönem içinde üniversitede başörtülü olarak görüldüğü gerekçesiyle disiplin cezası verilmişti. Bir ara görüştüğümüzde, Ayten'e de diplomayı aldıktan sonra, herhangi bir şekilde Üniversiteye dönmesi durumunda uygulanmak üzere bir ay okuldan uzaklaştırma cezası verildiğini öğrenecektim.

Canları sağolsun, isterlerse bize verdikleri ceza metinlerinin birer nüshasını muska yapıp boyunlarına taksınlar. Belki o çok korktukla-

rı "irtica"dan korunmanın en iyi yollarından biri olabilir bu. Yahut ola ki bir gün, birileri çıkıp da "Nesli Tükenmiş Çağdaşlar ve Çağdaşlık Tarihi" kitabını yazmaya kalkarsa, onlara önemli bir sayfa açılması için delil olarak gösterirler bunları.

Daha sonra Ankara'dan ayrıldım. Sincan'da Kılıç sokaktaki adresime başka hangi cezaların gönderildiğinden de haberim olmadı.

EK

BELGELER

TBMM İNSAN HAKLARI KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

ANKARA

ODTÜ, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, 4. sınıf öğrencisiyim. 1984-85 öğretim yılında ODTÜ'ye girdim. O yıllarda kampüsteki ile ilgili herhangi bir kanun veya yönetmelik yoktu. Buna rağmen ODTÜ'de oldukça bir düzen-hoşgörü ikliminin olduğunu hatırlıyorum. Bir kanun, yönetmelik yazılı olduğu zamanki davranışlarını anlıyorum fakat yazılı metinle, hatta kanunla ve hatta Anayasa'nın kabul ettiği bir kanunla sınırlı bir kampüsün bu kadar gıdıklı yaşamın uygulanmasını anlayamıyorum. ODTÜ'de bulunduğum 6 yıldır öğrenimlerimin en iyi ODTÜ devlet iken devlet olmak istiyor. Çeşitli hassasiyetlerden bunu bilerek ifade ediyorlar.

Son sınıf öğrencisiyim ve artık olmak için 3 dersim kaldı. Fakat derslere devamsızlık yüzünden hakkımda sözlü cezalar verilmiş durumda. Bu dönem 4 tane kınama, 1 tane de 1 haftalık uzaklaştırma cezası aldım. Şu anda da 3 tane soruşturmam var. Hepsinin II de finallerimiz başlıyor final döneminde verilecek 1 haftalık bir uzaklaştırma cezası bile bu düzenim mezun olamamama yol açacak. Kanunlara ve Anayasa'ya rağmen ODTÜ'de asılsız insan hakları ihlali var, bu uygulamalarla. Durumu sizlere bildiriyor, öğrenimimi yapılmasını arzu ediyorum.

Zekeriye Öğüten

Adres: Atatürk Mah.
İsa Cad. Kılıç sok. No: 15/4
Sincan/Ankara

23. Mayıs. 1991

Ek 1- Kınama cezası
Ek 2- Uzaklaştırma cezası
Ek 3- Daha önce yapılmış soruşturma cezalarından biri
Ek 4- Şimdi açılmış soruşturma cezalarından biri

Sayın Zekiye Oğuzhan
Kamu Yönetimi Bölümü Öğrencisi

8 Mayıs 1991

Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği'nin 7/a ve e maddelerine göre uyarılara rağmen ADM.388-Theory of Democracy dersine başörtusuyle girmekte ısrar nedeniyle hakkınızda disiplin soruşturması başlatılmış olup, aynı yönetmeliğinin 16/a maddesi uyarına savunma hakkınızı kullanmak için 15 Mayıs 1991 Çarşamba günü, saat 9.45'te İİBF'de 114 no.lu ofisimde bulunmanız gerekmektedir. Çağrıya mazeretsiz uymadığınız ya da özürünüzu zamanında bildirmediğiniz takdirde savunmadan vazgeçmiş sayılacaksınız ve diğer delillere dayanılmak suretiyle soruşturma tamamlanacaktır.

Bilgi edinmenizi rica ederim.

Doç.Dr. Cengiz Erol

7 Aralık 1990

ÇAĞRI

Sn. Zekiye Oğuzhan,

ODTÜ, İİBF Dekanlığı'nın 3.12.1990 tarihli yazısıyle Yüksek Öğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği'nin 14. maddesi uyarınca hakkınızda disiplin soruşturması yapmakla görevlendirildim.

Farklı zamanlardaki derslere ve farklı zamanlardaki sınavlara başörtülü olarak girmeniz nedeniyle hakkınızda soruşturma açılmıştır.

Yüksek Öğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği'nin 16. maddesi uyarınca, yazılı savunmalarınızla birlikte sözlü savunmanızı da yapmak üzere, 12 Aralık 1990 Çarşamba günü saat 14.30'da ODTÜ İİBF 141 No.lu odada bulunmanız gerekmektedir.

Soruşturmacı
Doç.Dr. Feride Acar

Not: Çağrı metnini almak üzere Kamu Yönetimi Bölümü Sekreterliğine uğramanız gerekmektedir.

1960

MIDDLE EAST TECHNICAL UNIVERSITY
İnönü Bulvarı - ANKARA 06531
TURKEY
TELE FAX: 223 3054 TELEX: 42781 - ODTK - TR

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
FACULTY OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES
223 75 00 / 2001 - 2005
223 69 43

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BAŞKANLIĞI

30/07.08.005/ 1269 --5526

Türban hk.

19 NİSAN 1989

Sayın Zekiye OĞUZHAN
ODTÜ 4. Yurt 216

ANKARA

Türban konusuna ilişkin dilekçeniz incelendi.

Yükseköğretim kurumlarında görevli personel ve öğrencilerin kılık ve kıyafetleri 25.10.1982 tarih 17849 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Çalışan Personelin Kılık ve Kıyafetlerine Dair Yönetmelik ile 20.12.1982 tarih ve 7327 Sayılı Kılık-Kıyafet konusundaki genelge ile düzenlenmiş olup, sözkonusu genelge: kız öğrencilerin elbiseleri temiz, düzgün, ütülü, sade; ayakkabıları ve çizmeleri sade ve normal topuklu; başları açık, saçları düzgün taranmış veya toplanmış olacak, kurum içinde beş örtülmeyeceği hükümlerini ihtiva etmektedir.

Burda da görüldüğü üzere kural kız öğrencilerin kurum içinde başlarının açık olmasıdır.

Modern türban ise başörtüsü görünümünde olmayan, başörtüsü görünümü vermeyen modern ve batılı biçimde bir giysi olup kız öğrencilerin bu giysiden yararlanabilecekleri düşünülmektedir.

Uygulayıcı olan yükseköğretim kurumları yukarıda belirtilen yönetmelik ve genelge doğrultusunda işlem yapmaktadır.

Bilgilerinizi rica ederim.

BAŞKAN ADINA

Kamil SERDAROĞLU
Genel Sekreter Yrd.

5.12.1989

Sayın Zekiye Oğuzhan
Atatürk mahallesi Lale Cad.
Kılıç Sok. No: 18/4
Sincan/Ankara

3 Ekim 1989 Salı günü 9:40 civarında Fakültemiz İşletme Bölümü Koridorlarında mevcut kıyafet yönetmeliğine aykırı bir kıyafette görülmüş ve başınızı açmanız istenmiş ve aksi halde disiplin kuruluna sevkedilebileceğiniz uyarısı yapılmış ve fiilinizi sürdürmüş olmanız ve ayrıca 26 Ekim 1989 günü 10:30 sıralarında Fakültemiz Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencisi Hatice İyras ile birlikte ve beraberinizde bir Fransız gazeteci grubu olmak üzere, Kamu Yönetimi Bölüm Başkanlığına görüşme talebiyle geldiğinizde Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Yönetmeliği'nin 7.madesine aykırı kıyafetler içinde (başınız tamamiyle örtülü olarak) görüldüğünüz savlarıyla hakkınızda açılan disiplin soruşturmasında İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı Prof.Dr. Muhan Soysal'ın 27.11.1989 günü tebellüğ ettiğim 14.11.1989 tarihli yazısıyla soruşturmacı olarak görevlendirilmiş bulunuyorum. Bu husus aynı gün ilan suretiyle duyurulmuştu.

Bu kez 11.12.1989 günü saat 13:00'de İİBF 136 nolu odada savunmanızı yapmak üzere hazır bulunmanızı rica ederim. Bu çağrıya özürsüz olarak uyulmadığı veya özürünüzün zamanında bildirilmemesi durumunda savunmadan vazgeçmiş sayılarak diğer delillere dayanmak suretiyle hakkınızda gerekli kararın verileceğini de önemle hatırlatırım.

Öğr.Gör. Pıtırcık Uler
İktisadi ve İdari Bilimler Fak.
Kamu Yönetimi Bölümü

İadeli Taahhütlü

ÖİDB.450-3126

18/.4./1990

GİZLİ

Sayın: Zekiye Oğuzhan .....
Atatürk M.Lale C.Kelâş S.18/4
Sincan-ANKARA .....
.....

Hakkınızda açılmış olan disiplin soruşturması sonuçlanmış olup, verilen karar aşağıda belirtilmiştir.

Bilgi edinmeniz rica olunur.

Turan Başken

Öğrenci İşleri
Dairesi Başkanı

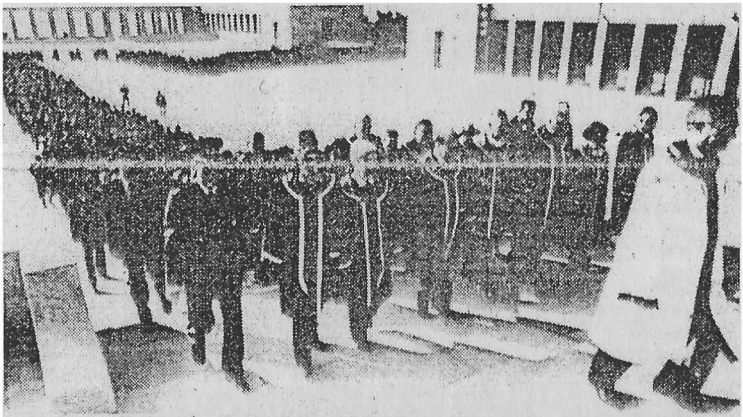
Konu : Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliğine aykırı olarak,Üniversite içerisinde bütün uyarılara rağmen başınızı türbanla örtmekte ısrar etmiş olmanız.

Karar: Soruşturma sırasında olayı kabullenerek bu tutumunuzu sürdürmekte ısrarlı olduğunuz sonucuna varılmıştır. Bu suçunuzun karşılığı olarak Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliğinin 8/a maddesine göre bir ay uzaklaştırma cezasıyla cezalandırılmanız önerilmiştir. Ancak daha önce de aynı suçtan kınama ve bir ay uzaklaştırma cezası almış olmanız nedeniyle, aynı yönetmeliğin 12.maddesi uyarınca 1989-90 ikinci yarıyılı içerisinde uygulanmak üzere bir yarıyıl uzaklaştırma cezasıyla cezalandırılmanıza karar verilmiştir.

Kararı veren makam: İktisadi ve İdari Bilimler Fak.Yönetim Kurulu

Bilgi: 1)....Kamu Yönetimi-4.....Böl.Bşk.
2)Sağlık Kültür ve Spor Dairesi Bşk.
3)Ailesi

SE/MG

...İĞER ÜNİVERSİTELER KATILMADI — ODTÜ Rektörü'nün başkanlığında Anıtkabir'e çıkan öğretim üyeleri yürüyüşlerinin Atatürk, Hoftaas'ına de... elemesi için ören gösterdiklerini belirtiler. Yürüyüşe diğer üniversitelerin öğretim üyeleri davetli olduklar halde katılmamışlar. (Fotoğraf: Barış Bili)

ODTÜ'nün yaklaşık 1500 öğretim üyesi Anıtkabir'e çıktı

17.11.1990
Cumhuriyet

Atatürk ilkelerine saygı

ODTÜ'den 40 otobüs ile Anıtkabir'e giden öğretim üyelerinin yürüyüşüne ODTÜ Rektörü Saatçioğlu ile bazı dekanlar da katıldı. Saatçioğlu, 'Ziyaretimiz Atatürk ilke ve inkılâplarına saygı içindir' dedi.

ANKARA (Cumhuriyet Bü...su) — Laikliğe aykırı tutum ve davranışlara karşı öğretim üyelerinin başlattığı eylemlerin en yaygınlığını dün gerçekleştirdiği... Ortadoğu Teknik Üniversitesi'n... e gönderdi yaklaşık 1500'e yakın öğretim elemanı Anıtkabir'e yürüdü. Yürüyüşe ODTÜ Rektörü Prof. Ömer Saatçioğlu'nun da... sıra bazı dekanlar da katıldı. Rektör Saatçioğlu "Ziyaretimiz Atatürk ilke ve inkılaplarına saygı içindir" dedi.

Bu arada çağrılı nihdıkları üzerine Ankara, Hacettepe ve Gazi Üniversitesi'nden öğretim üyesinin yürüyüşe katılmadıkları öğrendi.

Edirne'deki Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden 35 öğretim görevlisi, "Laikliğe bağlılık ildirisi" yayınladı. Bursa Barosu'ndan 150 avukat da adliyeden Atatürk Anıtı'na yürüyerek "Laik, çağdaş ve demokratik Türkiye" yazılı bir siyah çelenk bıraktılar.

Ankara Cumhuriyet Savcılığı ve DGM Savcılığı'nın, öğretim üyelerinin bir haftada devam eden eylemleri nedeniyle başlattığı soruşturma da sürüyor.

ODTÜ kampusunda dün sabah 11.45 sıralarında toplanan öğretim üyeleri, buradan yaklaşık 40 otobüsle Anıtkabir'e hareket ettiler. Otobüsün hareket etiği yerde toplanan öğrenciler, öğretim üyelerini alkışlarla uğurladılar. Bir grup öğrencinin, öğretim üyelerine destek amacıyla boykot yaptıkları öğrenildi. Bu öğrencilerden bazılarının gözaltına alındıkları bildirildi.

Anıtkabir Aslanlı Yol'un önünde cübbeleri ile toplanan öğretim üyeleri, burada bir süre ODTÜ Rektörü Prof. Ömer Saatçioğlu'na hekhodiler. Rektör, alına çelenkten sonra gazetecilerle kısa bir söylesi yaptı. Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılıklarını ve saygılarını göstermek için böyle bir eylemi düşündüklerini söyleyen Saatçioğlu, "Bizim rektörlük olarak kampüs içinde bir yürüyüş düzenlememiz başından beri söz konusu değildi. Öğretim Elemanları Derneği'nin böyle bir düşüncesi vardı. Ancak sonra tüm

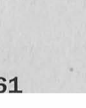
(Arkası Sa. 15, Sü. 4'de)

DİYANET'E ÜÇ BİN KADRO
İZMİR'den HİKMET ÇETİNKAYA 9. Sayfada

■ ABD'den pesmerge 'jesti' *Türkiye'de halen kamplarda bulunan 30 bin pesmergenin 1500'üne göçmen statüsü verileceği bildirildi. 3. Sayfada*

■ Berlin'de yönetim parçalandı *Ev işçisiyle gençlerle polis arasındaki çatışma sonucu esaleı hükümeti düştü. 3. Sayfada*

■ Gururlanacağımız milli takım *Milli Takım Antrenörü Fatih Terim, "Sona kesinlikle inanıyorum ve diyorum ki 1994 için taş yıkılmış gibi bir takım çıkaracağız*

GÖZLEM
UĞUR MUMCU
Özel Hava

Fransız TV'ciler, ODTÜ'de öğretim üyeleri ve türbanlı öğrencilerle görüşerek "türban" programı hazırladı

Türbanda Paris-Ankara hattı

21.10.89, Cumhuriyet

Korsan çekim
Televizyoncuların, üniversite genel sekreterliğinden "üniversitenin tesisleri ve öğrenci yaşamıyla ilgili haber yapacağız" diyerek çekim izni aldıkları, ancak [illegible] öğrenildi.

Öğrencilerle temas
Fransız TV'ciler, kampus içinde başörtülü olarak gezen öğrencilerle temas kurdular. Bu öğrencilerin rehberliğinde "Çağdaş kıyafetler dışındaki kılıklarla derse girilemez" [illegible] aldılar.

Sorular... Sorular
Yard. Doç. Dr. Cem Çakmak, ekibin kendisine "Türbanlılar Türkiye için tehlike mi? Arkalarında Suudi sermayesi olduğu doğru mu? Humeyni rejimini mi savunuyorlar? Amaçları politik mi?" şeklinde sorular yönelttiklerini söyledi.

[illegible]

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) — [illegible]

Kara Kartal'dan selam: İşlem tamam!
BANK24

Cumhuriyet
67. Yıl; Sayı: 23792 Kurucusu: Yunus Nadi 1990

16-11-1990 Cumhuriyet

Üniversite kararlı

Ayrı ayrı fakülteler olarak Anıtkabir'e çıkan öğretim üyeleri bugün ODTÜ ve diğer üniversitelerin katılımıyla toplu halde 'Anıtkabir'e, cumhuriyete, Atatürk ilkelerine, üniversite ve bilime saygı' ziyareti yapacaklar.

Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nın 'ders boykotu' soruşturması sürerken Ankara DGM Başsavcısı Nusret Demiral öğretim üyelerinin Anıtkabir'e yürümelerini incelemeye aldıklarını gerekirse soruşturma açacaklarını söyledi.

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu) — Üniversite öğretim üyelerinin **"laikliğe aykırı davranışları"** protesto için başlattıkları eylemlerinin **"en kapsamlısı"** bugün Ankara'da yapılıyor. Aralarında Rektör Prof. **Ömer Saatçioğlu**'nun da bulunduğu ODTÜ'lü öğretim üyeleri, diğer üniversitelerin de katılımıyla Anıtkabir'e **"Cumhuriyete, Atatürk İlkelerine, Üniversite ve Bilime Saygı"** ziyareti yapacak.

Ankara Cumhuriyet Savcılığı'nın **"ders boykotu"**yla ilgili olarak başlattığı soruşturma sürerken, DGM Savcısı **Nusret Demiral**, bazı öğretim üyelerinin Anıtkabir'de yürümelerini incelemeye aldıklarını açıkladı. DGM'nin sadece yürüyüş kısmını incelemeye aldığını kaydeden Başsavcı Demiral, **"Kimler hangi amaçla yürüdü? Yürüyüş izni var mı? Bu fiil nereden doğdu, inceleniyor. Sonuca göre soruşturma açılıp açılmayacağına karar verilecek"** dedi.

Adalet Bakanı **Oltan Sungurlu** da derslere girmeyen öğretim üyelerinin "açıkça suç işlediğini" söyleyerek, "Türkiye'nin yeni sıkıntı ve problemlerle karşı karşıya kalmasını isteyenler var" diye konuştu.

Bu arada İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde diploma törenine türbanlı gelen iki öğrenciye diplomaları verilmedi. Cüppe giydirilmeyen öğrencilere diplomaları daha sonra kapı önünde veril-

Türk-İş Yönetim Kurulu, işçi hareketinin, laik devlet anlayışına karşıt hareketlerin giderek yoğunlaşmasından ciddi kaygı duyduğunu bildirdi. Türk-İş Yönetim Kurulu tarafından dün yapılan yazılı açıklamada, Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve siyasal sorunlarının giderek ağırlaşmasının yanı sı-

263

"KAFİRLERE KARŞI" — ODTÜ önünde toplanan eylemciler "Kâfirler istemese de bu zulüm hüryası son bulacaktır" dediler. 200 öğrencinin katıldığı eylemde ayetler okundu. (Fotoğraf: Barış Bil)

ODTÜ'ye karşı 'ayetli' türban eylemi

Ankara Merkezi — Türban'a ilk "yasak" kararının alındığı Ekim 1990'dan bugüne üniversitelerde yüzde 35 türbanlı yaklaşık 250 öğrenci protesto gösterisi yapıp, Kur'an'dan ayetler ve türban yasağını protesto eden bildirileri okuduğu eylemi, gerçekleşmesinden olumlu söz sonra erdi.

Bu arada üniversitelerde "türbanlı öğrenciler"den sonra, erkek öğrencilerin sakalına başladığı "pişi" sorunu ortaya çıktı. Aydınlık Gazetesi'nin haberine göre Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Nevden Serin, YÖK'ün Disiplin Yönetmeliği'nde yapmış değişiklikle öğrencilerine kişiliğe serbestisi tanımasa sonucu, tüm illerde türbanlı öğrencilerin yanı sıra, başında "pişi" bağlarına erkek öğrencilerin de geldiğini söylediğini söyledi. Prof. Serin, türbanla konusunda sürekli "tehditler" aldığını da kaydetti.

ODTÜ'de dün saat 12.30'da rektörlük binasının arkasında toplanan 15'i kadın yaklaşık 200 öğrenci oturma eylemi yaptı. Bir erkek öğrencinin Kur'an'dan ayet okumasıyla başlayan gösteride kız ve erkek öğrenciler türban yasağını kınayan bildiriler okudular. Başörtüsünün Allah'ın emri olduğuna işaret eden öğrenciler, üniversitelerin başörtüsünü yasaklamaya başlamalarıyla yeni bir dönemin başladığını ifade ederek şu görüşleri öne sürdüler:

"Toplumu yabancı kendini aydın olarak nitelendiren azınlığın demokrasi adı altında türban giyenleri sindirme girişimleri yüz yüze kalmıştır. Kâfirler istemese de bu zulüm hüryası son bulacaktır. Çağdaş zalimleri en çok korkutan mümineler Allah'a olan sadakatleridir."

Türban yasağının başlatıldığı "gizli örgüt mensupları" yükseköğrenimi asıllaştırdığını belirten öğrencilerden türban yasağının engellenemediği Islam düşmanlığıyla yüzyüze kalmaya çalışıldığını vurguladılar.

Öğrenci arasında az sayıda kontenjandan sıralı güvenlik tedbiri alındığı görüldü. Jandarmalar, öğrencilerin eylemi sadece izlemekle yetinirken, oturma eylemine katılan emniyetliden sonra görevliler basın mensuplarının bilgilendirilmesini sağlayacak bir şekilde olay yerini terk ettiler.

(Cumhuriyet Sa.35, Sü.Edm)

KAMPANYA

BİR BAŞÖRTÜSÜ GÜNLÜĞÜ

Zekiye Oğuzhan

Genelde tesettür, özelde üniversitelerde başörtüsü konusunda şimdiye kadar çok şey söylendi ve yazıldı. Ülke gündeminden uzun süre düşmeyen bu konuda yıllar boyunca yaşanan olayların neredeyse aynen tekrarlandığına, tarafların ileri sürdüğü görüşlerin aynı kalıp oyunun sadece aktörlerinin değiştiğine şahit olmak, insanı garip bir karamsarlığa itiyor. Başörtüsü vesilesiyle ortaya çıkan olayların ve gündeme gelen tartışma konularının, sadece kıyafet meselesiyle sınırlı olmadığı noktasında taraflar arasında neredeyse tam bir ittifak sözkonusu. Kılık kıyafetle başlayan tartışmalar, temel hak ve özgürlükler, demokrasi, çağdaşlık, laiklik, ilericilik, gericilik, din ve vicdan özgürlüğü gibi temaları da içine alarak içinden çıkılması zor büyük bir kördöğüşüne dönüşmektedir. Bir anı kitabı olmasına rağmen Bir Başörtüsü Günlüğü, her şeyin yerli yerine oturtulması kisvesi altında her şeyin birbirine karıştırıldığı bir ortamda, hayatı boyunca yavuz hırsızlıkla geçinenleri ele vermenin o kadar kolay bir iş olmadığını bilerek, bunu kısmen de olsa gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.

İZ YAYINCILIK

ISBN 975-355-330-7

9 789753 553308

KİTAP

ÇAĞDAŞ SORUNLAR DİZİSİ